

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 32.

Torsdagen den 10 oktober.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr **talmannen** öppnade sammanträdet med följande ord: Mina damer och herrar! Med djupt beklagande mottogo vi alla budskapet om statsministerns bortgång. Det är länge sedan ett så gripande dödsbud nådde vårt folk. Med all rätt kan det sägas, att Per Albin Hansson var en av de största personligheter som vuxit fram ur det svenska folkdjupet. Redan som ung deltog han med stort intresse i vårt demokratiska samhällsarbete. Och allteftersom hans synkrets med åren vidgades och hans erfarenhet fördjupades, fick han som ledare för sitt parti utkämpa många hårda duster för socialdemokratiens frammarsch. I likhet med sin företrädare Hjalmar Branting hade han förmåga att fånga arbetarnas hjärtan och vinna deras förtroende. Han ägde en arbetskraft av ovanliga mått. Han var en ledare med klar blick och självständigt sinne. Detta erkännes villigt av alla, som haft förmånen att samarbeta med honom. Hela livet igenom bevarade han också sitt goda humör och anspråkslösa väsen.

I sin politiska verksamhet var Per Albin Hansson den sanne demokraten, som hävdade den personliga friheten inom ramen för folkets frihet. Under sin långa tid som statsminister gjorde han vårt folk stora tjänster, särskilt under de mörka och ödesdigra krigsåren, då faran att landet skulle dragas in i en hastig kris icke var helt utesluten. I hans egenskap av ledare och statsman kommer hans namn att gå till eftervärlden.

Må vi under en tyst minut dröja vid minnet av hans märkliga bana och livsverk.

Efter detta anförande, som åhördes av kammarens ledamöter stående, följde en minuts tystnad.

Ordet begärdes härefter av herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Ni har varmt och klart och så, att alla kammarens ledamöter kunna instämma däri, tolkat den saknad vi känna efter bortgången av vårt lands store son statsministern Per Albin Hansson. Sorgen delas av hela vårt folk. Vi dela också de känslor av deltagande och erkännande, som Ni, herr talman, har framfört, men våra tankar gå icke endast till den avlidne utan också till hans efterlämnade anhöriga, hans efterlämnade maka.

Jag tillåter mig hemställa, herr talman, att kammaren måtte besluta att till statsministerns efterlevande maka framföra kammarens varma och hjärtliga deltagande.

Kammaren, vars ledamöter stående åhört jämväl herr förste vice talmannens anförande, biföll denna hemställan.

§ 2.

Upplästes följande till riksdagen ingångna telegram:

Sveriges riksdag, Stockholm.

Danmarks Rigsdag har med dyb Beklagelse modtaget Budskabet om at Sveriges Statsminister er gaaet bort og ønsker overfor Sveriges Riksdag at udtrykke sin Deltagelse i det store Tab der her er forvoldt vort Broderfolk og Demokratiet i Norden.

Jul. Bomholt.

Ch. Petersen.

Riksdagen, Stockholm.

Finlands riksdag framför till Sveriges riksdag sitt djupa deltagande med anledning av statsminister Per Albin Hanssons bortgång. Hans framgångsrika verksamhet som svensk arbetarledare, parlamentariker och statsman har gagnat hela Norden. Också Finland har förlorat en god och uppriktig vän.

Fagerholm.

Kekkonen.

Kujala.

Sveriges riksdag, Stockholm.

Stortinget sender Sveriges riksdag sin deltagande hilsen i dyp medfölelse veed det store tap riksdagen og det svenske folk har lidt ved statsminister Per Albin Hanssons död.

Fr. Monsen.

Herr **förste vice talmannen**, som på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att kammaren måtte besluta att uppdraga åt sin talman att å kammarens vägnar frambära kammarens tack för dessa telegram.

Denna hemställan bifölls.

§ 3.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas, att riksdagsman Ruben Swedberg på grund av sjukdom (cholelithiasis) är oförmögen att närvara vid riksdagssammanträdena fr. o. m. d. 10 oktober 1946 och tillsvidare.

Örebro den 9 oktober 1946.

Sven Palm,
leg. läk.

Att riksdagsman Johan Nilson på grund av hjärtsjukdom är oförmögen att delta i riksdagsarbetet fr. o. m. den 10 oktober 1946 tills vidare intygas härmed.

Eskilstuna den 7 oktober 1946.

Frithiof Larsson,
leg. läk.

Kammaren beviljade herrar Swedberg och Nilson i Eskilstuna ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare från och med denna dag.

§ 4.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m.;

nr 313, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, m. m.;

- nr 314, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17—19 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd;
- nr 315, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;
- nr 316, angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län;
- nr 317, angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietärsbalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;
- nr 318, angående ändrad disposition av vissa marinens anslag;
- nr 319, angående ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte m. m.;
- nr 320, angående befrielse från ersättningsskyldighet för K. B. F. Norrbrand och A. L. Eriksson;
- nr 321, med förslag till förordning om uppskov med allmän fastighetstaxering;
- nr 322, med förslag till lag angående ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);
- nr 323, angående anvisande av medel till driftkostnadsersättning för psykiatriska kliniken i Uppsala m. m.;
- nr 324, med förslag till lag om kommunal fondbildning, m. m.;
- nr 325, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);
- nr 326, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.;
- nr 327, angående ersättning till personer, som ådragit sig skada eller sjukdom i flyktingverksamhet m. m.;
- nr 328, med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål;
- nr 329, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.;
- nr 330, angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna;
- nr 331, angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan;
- nr 332, angående inköp av fastigheter i New York;
- nr 333, angående allmän löne reglering för befattningshavare i statens tjänst m. fl.;
- nr 334, med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuinförsel, m. m.;
- nr 335, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m.;
- nr 336, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar m. m.;
- nr 338, angående träffande av avtal med de enskilda försäkringsanstalterna om framtida övertagande från statens sida av vissa krigsförsäkringar m. m.;
- nr 339, angående den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation m. m.;
- nr 340, med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Göteborgs stad angående villkoren för överföring å Göteborgs stad av det tryckande registret för staden;
- nr 341, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; och
- nr 342, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Hansson** i Skediga, som yttrade: Herr talman! Den nya skatteuppbördsreformen, avseende skattens uttagande så nära inkomsten som möjligt, har länge eftersträfvats. Ett av såväl det allmänna som den enskilde omfattat önskemål är att reformen skall göras så enkel och lättfattlig som möjligheterna tillåta vid dess praktiska tillämpning. Det gäller inte minst med avseende på mindre företagare i samhället, vilka icke ha möjligheter att för ändamålet anlita eller anställa särskild personal. För större företagare torde reformen icke medföra tillnärmelsevis så stora besvär som för mindre företagare, när de förra i regel kunna räkna med bokföringspersonal eller kamerala avdelningar som verkställare av skatteuppbörden.

För arbetstagare, vars anställningstid icke uppgår till en vecka, skall skatteavdrag ej göras. Förhållandena kunna mågenstades vara sådana att en företagare (ej huvudarbetsgivare) i sin näringsutövning i större eller mindre omfattning anlitar sådan tillfällig arbetskraft under året för reparationsarbete. Det sammanlagda avlöningskontot kan bli betydande, vilket arbetsgivaren i sin deklaration äger att göra avdrag för efter särskild specifikation för respektive arbetstagare. Dessa korttidsanställda bli härigenom påförda efterbeskattning av denna inkomst, vilket icke motsvarar vad som åsyftas med skatt vid källan, utan innebär en beskattning i efterhand, liksom med den gamla metoden. Dessa korttidsarbetare beröras alltså icke alls av uppbördsreformen. Skulle arbetsgivaren icke göra dessa avdrag vid sin inkomstdeklaration, blir ju därigenom hans beskattning högre — ett förhållande som väl statsmakterna inte räknat med.

I sådana fall som här relaterats äro förhållandena ägnade att bli mycket besvärande för båda parterna. En reform, stödd på de grunder lagen förutsätter, måste innebära betydande svårigheter vid tillämpningen, särskilt för de stora grupper av mindre företagare och korttidsanställda som vi ha i landet, främst inom jordbruket. För varje skatteavdragare och skattebetalare framstår det som ett vitalt intresse att båda parterna lätt och smidigt kunna följa avdragen och inbetalningarna under skatteåret samt att eftersläpningar kunna undvikas.

Ett gott alternativ till förenkling av reformens genomförande — såväl i fråga om överskådlighet som i fråga om lätthet att handha uppbörden — skulle säkerligen införande av särskilda skattmärken vara. Om skattmärken i olika valörer funnes tillgängliga för arbetsgivaren å alla post- och uppbördskontor, skulle denne vid avlöningen kunna göra skatteavdrag medelst fastsättande av skattmärken i särskild skattebok eller å debetsedeln. Härigenom skulle den skattskyldige lättare kunna följa avdragsproceduren, och därjämte skulle kvittensförfarandet kunna undslippas. Arbetsgivaren behöfve ej heller fondera skattemedlen, utan kunde på en gång inköpa skattmärken för exempelvis en uppbördstermin. För de korttidsanställda kunde tänkas införande av skattebok, däri insattes ett procentuellt avdrag å arbetsinkomsten, varigenom eftersläpning i skatteinbetalning kunde elimineras. Även vid inträffad sjukdom, militärinkallelse etc. kunde vederbörligt skatteavdrag ske på detta sätt vid utbetalning till anhörig av inestående lön.

Ett av ålder i vårt land använt system är att myndigheterna uttaga vissa avgifter genom att åsätta handlingar stämpelmärken. Den här föreslagna anordningen skiljer sig inte mycket däremot i princip och torde därför kunna accepteras av statsmakterna. Liknande uppbördssystem är prövat och enligt vad som är känt med gott resultat i ett av våra grannländer. Under alla förhållanden är största möjliga förenkling synnerligen önskvärd och nödvändig för att förhindra långt gående byråkrativering med åtföljande pappersvälde.

Interpellation. (Forts.)

Med anledning av det anförda vill jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra följande frågor:

Ha vi att förvänta initiativ från herr statsrådets sida till förenkling av skatteuppbördsreformen för underlättande av särskilt de mindre företagarnas i jordbruket och andra näringar befattning med uppbörden?

Ha vi att förvänta att för ändamålet skattemarken införas för skatternas erläggande, så att skatteeftersläpning för anställda undviks?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation.

Herr **Ohlin**, som anförde: Herr talman! Riksdagen godkände i samband med sitt beslut om omsättningsskattens avskaffande den 1 juli 1947 följande uttalande av första särskilda utskottet: »Därest förhållandena skulle utveckla sig på sådant sätt, att det kan befinnas angeläget att omsättningsskatten slopas redan före den 1 juli 1947, bör frågan därom upptagas till omprövning.» Utvecklingen under de gångna månaderna har aktualiserat detta spörsmål. Priser och levnadskostnader ha uppenbarligen en stigande tendens. Mjöl- och brödpriserna ha fr. o. m. oktober undergått en icke oväsentlig stegring, varjämte en ny höjning av detaljpriset på kaffe till den nyligen gjorda torde bli ofrånkomlig, om ej särskilda åtgärder vidtagas. En säsongmässig höjning av vissa varupriser under vinterhalvåret är sannolik. Vidare synes vid omräkningen av levnadskostnadsindex per den 1 april 1947 en höjning av skatteposten få beaktas. För övrigt förefaller pristendensen på världsmarknaden att vara avgjort stigande, varför man trots höjningen av kronans yttre värde kan befara en prisstegring på vissa importvaror. Dessa och andra omständigheter åstadkomma en betydande risk för att levnadskostnadsindex kan komma att stiga upp till den nivå, då enligt nu gällande s. k. ramavtal en automatiskt höjning av index-tilläggen äger rum, vilket i sin tur skulle förstärka tendenserna till prisstegring, särskilt om — som sannolikt är — en viss höjning av grundlönerna äger rum när nya avtal ingås vid årsskiftet. *Risken* för prisstegring kan för övrigt, vare sig prisstegringen sedan blir större eller mindre och vare sig ramavtalet bibehålls nästa år eller ej, komma att leda till krav på större lönestegringar än som äro förenliga med stabila prisförhållanden. Efterkommas icke dylika krav, riskeras arbetskonflikter. Accepteras de, få de prisstegrande tendenserna ökad styrka.

Det framstår därför som ett synnerligen viktigt samhällsintresse att största möjliga trygghet skapas för någorlunda stabila levnadskostnader under den närmaste tiden. Utsikterna härtill skulle väsentligt ökas, ifall omsättningsskatten avskaffades den 1 januari 1947 eller i varje fall icke senare än den 1 april detta år. Då man kan antaga, att regeringen med anledning av ovan nämnda yttrande påskyndat utredningarna rörande de med detta avskaffande sammanhängande problemen, bl. a. rörande varuskatten, torde praktiska hinder för en dylik framflyttning av tidpunkten för omsättningsskattens avveckling ej föreligga.

Med hänvisning till ovanstående anhåller jag vördsamt om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande interpellation:

Interpellation. (Forts.)

Har herr statsrådet för avsikt att till höstriksdagen framlägga förslag om omsättningsskattens avskaffande vid instundande årsskifte eller snarast möjligt därefter?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.20 fm.

In fidem
Gunnar Britth.

Måndagen den 14 oktober.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens andra kammare Nils G. Hansson, Skegrie, på grund av influensa med feber är oförmögen att infinna sig till riksdagen under minst en vecka, intygar på heder och samvete

Trelleborg den 10 oktober 1946.

Per G. Månsson,
förste stadsläkare.

§ 2.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagen.

Sedan Kungl. Maj:t den 26 april 1946 utnämnt mig att vara president vid hovrätten över Skåne och Blekinge från och med den 1 oktober 1946, får jag härmed vördsamt avsäga mig förtroendet att vara riksdagens militieombudsman från och med nämnda dag. Stockholm den 30 september 1946.

Ivar Wieslander.

Därefter yttrade

Herr **talmannen**: På grund av denna avsägelse har jämlikt § 98 regeringsformen och § 68 riksdagsordningen militieombudsmannens ställföreträdare hovrättsrådet Nils Ivan Regner övertagit militieombudsmansämbetet, och skall enligt stadgande i samma paragrafer riksdagen förrätta nytt val av ombudsman. Efter samråd med första kammarens talman får jag föreslå, det andra kammaren ville besluta att vid sammanträde onsdagen den 23 innevarande månad företaga val av valmän jämte suppleanter för utseende av riksdagens militieombudsman och hans ställföreträdare.

Detta förslag bifölls.

§ 3.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 311, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m. *Vid remiss av propositionen nr 312.*

Därvid anförde:

Herr **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Bland de kungl. propositioner, som hittills ha avlämnats till riksdagen, torde förslaget till sjukvårdsreform och sjukförsäkring vara det största och viktigaste. Beträffande den frågan vill jag omedelbart deklarerera, att det parti jag har äran företråda principiellt är av samma uppfattning som regeringen. Vårt parti anser det sålunda såsom icke minst angeläget, att man i så stor utsträckning som det överhuvud taget är möjligt vårdar sig om folkmaterialet. Oavsett all rationalisering och mekanisering kan man svårligen tänka sig ett ekonomiskt framåtskridande utan människor, som äro i största möjliga utsträckning arbetsföra. Enligt vår uppfattning är det en förlust för landet att det här finns människor, som av olika anledningar icke ha ekonomiska resurser att kunna få bot för en vacklande hälsa så tidigt som möjligt för att ett tillfrisknande skall kunna ske. Det är därför enligt vår mening angeläget att allt som i den vägen kan göras också åstadkommes.

Den föreliggande reformen på området är avsedd att bli till lättnad och lindring för många behövande människor i vårt vidsträckta land. Hur än den ekonomiska utvecklingen i stort sett kommer att te sig blir det tyvärr ofta så, att den som drabbas av sjukdomsfall — själv eller inom familjen — också drabbas av ekonomiska svårigheter, som kunna leda till missmod och arbetsoduglighet i en väsentligt större utsträckning än som skulle blivit fallet om vederbörande med tillförsikt kunde emotse, att allt som borde göras också skulle bli gjort i det föreliggande sjukdomsfall.

Även om man alltså hyser den uppfattningen, måste man dock sätta ett frågetecken för vissa punkter i förslaget. Såsom framgår av detsamma har statsrådet och chefen för socialdepartementet gått nära nog så långt som möjligt, i det att all sjukvård skall vara fri. Vi dela departementschefens uppfattning i det avseendet, ty enligt vårt sätt att se är det riktigt att människorna för att kunna vinna nödig omvårdnad icke skola behöva anlita fattigvård eller andra understödsformer; det är icke den riktiga vägen för den som vill känna sig medlem av det svenska samhället. Det mest bekymmersamma i denna fråga liksom i andra liknande är emellertid ovissheten om huruvida vi äro tekniskt rustade att genomföra den föreslagna reformen så att den blir en reform för hela vårt folk.

Detta är självfallet det stora spörsmålet. Vi ha redan erfarit hurusom på många håll hela sjukhusavdelningar måst stängas på grund av brist på läkare och sjukvårdspersonal överhuvud taget, och vi få väl räkna med att i och med denna reforms genomförande människorna i långt större utsträckning än tidigare komma att anlita läkarvård och vård på sjukhus. Utan en utsträckt vård vinnes ju icke heller det man vill vinna, nämligen att människorna i så god tid som möjligt få den vård de behöva för att kunna bli friska och återinträda i samhällsarbetet. Med den tekniska utrustning, som för närvarande finns, är det emellertid, såvitt jag kan förstå, icke möjligt att i önskvärd utsträckning realisera de önskemål, som i detta avseende kunna anmäla sig för olika befolk-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

ningslager. Jag tänker i det här sammanhanget exempelvis på den fria tandvården, som genomfördes på papperet för åtskilliga år sedan. Den fria tandvården har slagit mycket väl ut på en hel del ställen men sämre på andra, detta senare beroende på bristen på för ändamålet behövligen personal.

Bristen på läkare och utbildad sjukhuspersonal är redan stor, vilket som jag förut sagt medfört att hela sjukhusavdelningar måst stängas. Detta är ett förhållande, som ytterligare kommer att accentueras, om tendensen blir den av mig nu nyss antydda, nämligen att i och med den fria sjukvårdens införande frekvensen av dem, som på ett tidigt stadium söka bot genom sjukhusvård, kommer att ytterligare öka. Meningen med den föreslagna reformen är ju också den att den sjuke skall kunna hjälpas att så fort som möjligt tillfriskna för att kunna återgå till produktivt arbete. En förutsättning härför är att läkaren anser att det är nödvändigt med sjukhusvård, och en annan är att möjlighet till dylik vård finnes. För min del fruktar jag att det icke ens till 1950 skall visa sig möjligt att för hela landet genomföra de tekniska anstalter, som i detta avseende kunna befinnas erforderliga, detta åtminstone med tanke på det lönesystem vi för närvarande ha. I de mera centrala delarna av vårt land, där de arbetssökande helst söka sig sin utkomst, kan nog det hela på ett tillfredsställande sätt organiseras. Jag vill icke alls göra gällande, att därför att för en del av vårt land problemet kan på ett tillfredsställande sätt lösas, men icke för andra delar, bör hela frågan skjutas på framtiden, men jag vill redan nu framhålla, att det icke får bli på det sättet, att det blir ännu större brist på personal i de mindre centrala delarna, ty i så fall skulle det ju faktiskt bli så, att en väsentlig försämring av möjligheterna att få hjälp där skulle komma att inträda.

Vi måste i detta sammanhang också tänka på behovet av ett utökat antal sjukhusplatser. Med tanke på svårigheterna inom byggnadsverksamheten, som är ett faktum även på detta område och där mycket fått stå efter, som bort göras, frågar man sig, om det överhuvud taget är möjligt att åstadkomma de förbättringar och utvidgningar på sjukhusen, som komma att bli nödvändiga, om den föreslagna reformen skall kunna genomföras redan till 1950. Det föreligger sålunda fara för att det skall bli svårigheter även på den punkten, och därmed kommer ju en av de väsentligaste förutsättningarna för den ökade omvårdnaden om människorna att saknas.

En svaghet i den föreslagna reformen, som jag i detta sammanhang icke kan underlåta att påpeka, är den omständigheten att, låt vara att staten skall betala kostnaderna för sjukvården, varvid medlen tagas från folket i dess helhet, alltså från såväl orter med stort skatteunderlag som från orter med mindre sådant, framför allt själva utbyggnaden av sjukhusen, såvitt jag kan förstå, i stor utsträckning kommer att åvila landstingen. Självklart vore att kostnaderna även i det avseendet böra fördelas och utjämnas så som det ur verklig ekonomisk synpunkt är mest önskvärt, som kunde tillgodose, att landstingen finge bidrag till byggnadskostnaderna. Möjligen en blivande skatteutjämning kan tillgodose detta.

Vi måste sålunda sätta ett mycket stort frågetecken för om det överhuvud taget skall visa sig möjligt att såsom det är föreslaget redan 1950 låta denna stora reform träda i kraft för hela vårt folk. Vårt parti kommer därför att pröva det föreliggande förslaget ur alla tänkbara synpunkter, som böra läggas på en fråga av denna storleksordning. Beträffande frågans ekonomiska förutsättning räknar jag med att man inom regeringen mycket noga har gjort sina undersökningar om den kommande ekonomiska utvecklingen så att, då reformen skall träda i funktion, det hela kan finansieras utan att skattedragarna behöva belastas med höjda skatter. Av den i det avseendet förda diskussionen har jag

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

tyckt mig förstå, att man varit enig om att statsskatterna böra sänkas. Därför skulle medborgarna finna en reform sådan som den föreslagna mindre angenäm, om den skulle visa sig bli förbunden med höjda skatter. Vi få sålunda hoppas, att reformen skall visa sig genomförbar tack vare en ekonomisk utveckling i vårt land av den storleksordningen, att reformen kan finansieras utan någon skattehöjning.

Vi ha på bondeförbundshåll den inställningen till den föreliggande frågan, att vi i stort sett dela departementschefens uppfattning om hur den skall lösas. Jag finner mig emellertid också föranlåten att nu fråga departementschefen varför icke något förslag om barnbidrag förelagts denna höstriktsdag. Såsom jag ser saken kräver en reform i det avseendet mindre av tekniska och administrativa resurser än andra. Med hänsyn till den hjälp en dylik åtgärd skulle utgöra för stora grupper av vårt folk menar jag, att man icke skall dröja längre än som är nödvändigt med att genomföra densamma. Det är ju möjligt att jag under dagens lopp kan få veta, om saken tills vidare lagts på hyllan eller om man kan vänta, att den snarast möjligt skall komma upp till behandling.

En annan fråga, som fångar vårt intresse i närvarande stund, är icke minst frågan om den ekonomiska utvecklingen. I utrikesnämnden liksom i tidningarna ha vi ju fått redogörelse för att ett handelsavtal har slutits mellan Sovjetunionen och Sverige. I detta sammanhang vill jag upprepa vad jag sade under värriktsdagen, nämligen att jag med tillfredsställelse hälsar ett dylikt avtal. Jag uttalar både min egen och mina partikamraters uppfattning då jag säger, att vi anse det riktigt att ett bättre handelsutbyte kommer till stånd mellan de båda länderna. Det kan enligt vårt sätt att se icke vara riktigt att två länder, som ligga så nära varandra, skola ha så obetydliga handelsförbindelser som för närvarande är fallet. Detta torde emellertid vara ett förhållande, som enligt mitt förmenande icke uteslutande berott på oss. Om olika synpunkter i ett fall som detta skola kunna förenas, måste man träffas och diskutera igenom de föreliggande problemen. Med tanke härpå förefaller det tillfredsställande att, som det sägs, förhandlingarna i dessa stycken förts i en god anda, och vi kunna väl sålunda förutse att ett avtal i detta fall skall komma till stånd.

Jag skall vid detta tillfälle icke närmare uppehålla mig vid frågan om ett handelsavtal med Sovjetunionen, då ju någon proposition ännu icke föreligger på riksdagens bord, men jag vill redan nu säga att jag förutsätter, att då propositionen avlämnats utrikesutskottet kommer att begära att få ta del av alla de handlingar, som kunna beröra spörsmålet, och därigenom sätta sig in i alla på frågan inverkan omständigheter. Jag begränsar mig därför i detta sammanhang till att anföra några rent allmänna synpunkter på frågan, i det att jag uttalar den uppfattningen, att det är ur såväl politisk som merkantil synpunkt riktigt att man söker åstadkomma ett bättre handelsutbyte mellan de båda länderna.

I detta sammanhang kan jag emellertid icke underlåta att ställa några frågor till regeringen om hur den ser på den kommande penningpolitiska utvecklingen. I det avseendet har, efter vad jag tror, alla partier, vilken uppfattning de än eljest haft, arbetat samman under den tid kriget varat. Efter mitt sätt att se är det nödvändigt, att vi fortsätta detta vårt arbete till förhindrandet av en ytterligare inflationistisk utveckling. Såsom jag ser saken kan det väl icke undvikas att om man ökar produktionsvolymen för den svenska industrien, som redan är utnyttjad till en mycket stor kapacitet, kan detta icke innebära något annat än att det är fara för höjda priser. Man har på regeringshåll sagt, att lönerna inom industrien kunna stiga ytterligare något utan att varupriserna också skulle behöva stiga. Ingen kan

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
väl emellertid påstå, att under en sådan utveckling industriens varupriser skulle kunna falla. Detta har varit ett av de stora problemen för oss, när vi diskuterat jordbrukets produktionskostnader. Då har det emellertid sagts, att man måste vara försiktig och akta sig för alltför stor höjning av priserna och att man — icke minst efter krigets slut — räknat med att produktionskostnaderna skola sjunka. Men med en sådan utveckling som nu förutses är det icke möjligt att produktionskostnaderna skulle kunna sjunka. Med tanke på det handelsavtal, som jag nyss berörde, förefaller det något abderitiskt att när vi kunna producera med hela vår produktionskapacitet och kunna sälja allt vad vi producera till andra länder, så skall man lämna andra länder lån för att på det sättet kunna sälja ännu mera. Jag räknar med att, om också icke i dag så dock senare, få en förklaring från regeringens sida på hur den ser detta problem.

För att i korthet säga hur jag ser saken så förhåller det sig väl så, att man för ögonblicket icke endast räknar med den närmaste framtiden utan också tänker på den tid som kommer därefter, och att det då är riktigt och ur ekonomisk synpunkt bra att kunna spela på så många strängar som möjligt, då det gäller våra handelspolitiska förbindelser. Ur den synpunkten kan jag förstå den nu ifrågasatta krediten. Men jag vill samtidigt fråga, om man inom regeringen, därest nu detta avtal kommer till stånd, räknar med att minska licenserna för export åt andra håll. Det kan enligt mitt sätt att se inte vara försvarligt att exportera i sådan utsträckning, att det egna näringslivet inte får vad det behöver. Vi tala ju om behovet av rationalisering på olika områden. Men även om man inom jordbruket önskar åstadkomma en sådan, står den inte att genomföra inom rimlig tid, därför att det i nuvarande stund inte går att uppbringa den mekaniska utrustning, som här liksom på andra områden behövs för att en rationalisering skall kunna ske. Det är därför inte heller möjligt att på denna väg förbilliga produktionskostnaderna för jordbruket.

En annan sida beträffande detta avtal, som det väl blir anledning att återkomma till men som jag ändå vill framhålla i detta sammanhang, är angelägenheten av att fullgörandet av varuleveranserna inte medför en snedbelastning av den svenska produktionen på det sättet, att vissa industrier måste utbyggas. Då blir självfallet förhållandena värre än de nu äro, i det att dessa industrier behöva såväl material som arbetskraft i ännu större omfattning, något som måste inverka både på andra industrier och på jordbruket på ett sådant sätt, att jag däri ser en viss fara för utvecklingen inom vårt näringsliv.

En sådan snedbelastning existerar emellertid redan nu i allför stor utsträckning mellan industrien och jordbruket, och det kan enligt vårt förmenande inte få fortsätta på detta sätt. Om det är på det viset, att höjda arbetslöner inte skulle medföra ökade priser på de industrivaror, som behövas för olika produktionsgrenar, då ha ju inte statsmakterna på ett tidigare stadium skött kontrollen över det ekonomiska livet så som de bort göra, eller också har man med vett och vilja lämnat vissa industrier stora marginaler för att de skulle tjäna pengar, något som alldeles givet måste leda till att arbetarna och alla andra, som äro sysselsatta inom dessa industrier, i sin tur begära att få större andel av den vinst, som uppstår vid företagen.

Men det kan väl ändå inte ha varit regeringens tanke att åstadkomma ytterligare sådan snedbelastning. Vi ha ju varit eniga om att vi skola försöka minska klyftan mellan dem, som arbeta inom olika näringsgrenar, och då kan man väl inte med öppna ögon vidtaga åtgärder, som i stället vidga denna klyfta.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Det är ju inte tal om annat än att det, åtminstone hittills, varit ett hela landets intresse, att jordbruket kunnat upprätthålla största möjliga produktionsvolym. Men därför behövs det, inte minst under de tider, då verklig toppbelastning föreligger, arbetskraft i betydande utsträckning, och man kan inte för all framtid lita till hjälp av tillfällig arbetskraft, t. ex. av militären. Det är klart, att denna hjälp varit ett mycket värdefullt tillskott, särskilt under de svåra skördeförhållanden, som i år varit rådande, men å andra sidan få vi inte förbise, att denna tillfälliga arbetskraft bara kan stå till förfogande under vissa begränsade tider, och om arbetet måste fortsättas utöver denna tid, möter det genast svårigheter med hänsyn till de uppgifter, som de värnpliktiga egentligen ha sig förelagda. Följaktligen är det, så som jag ser saken, fara för handen, att jordbruket inte skall kunna få den arbetskraft, som behövs för att producera vad som kräves för folkets nödtröft.

Jag skulle också vilja säga några ord om den framtida jordbrukspolitiken, även om den ju inte kommer att bli föremål för behandling vid denna riksdag. Det har emellertid nu avgivits yttranden över 27-mannakommitténs betänkande, och då jag förmodar att det till en kommande riksdag skall utarbetas förslag i anledning av detta betänkande, vill jag här i korthet säga något om hur vi från vårt håll se på denna sak.

Jag konstaterar då först med tillfredsställelse, att i 27-mannakommittén, som den kallas — den består ju egentligen av 29 ledamöter — representanter för alla folkgrupper i så stor utsträckning som verkligen fallet varit ha enats beträffande själva grundlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken. Det visar att hela vårt folk har lärt sig, att jordbruket är en del av försvarsberedskapen. Om man inte har ett jordbruk med tillräckligt stor produktionsvolym, är det enligt mitt sätt att se inte så stort värde med att ha en välorganiserad försvarsmakt, ty de båda komplettera varandra. Om mörka år skulle komma igen och det för folkets uppehälle nödvändigaste då skulle fattas, skulle det inte vara så lätt, hur gärna än svenska folket och den regering, som då sitter, önskade det, att driva en sådan politik som det lyckats oss att driva under det krig, som nu dess bättre är till ända, och varigenom vi höllo oss utanför detta.

Om jag alltså med tillfredsställelse konstaterar den enighet, som rått inom kommittén beträffande jordbruksproduktionens betydelse, är det inte med fullt lika stor tillfredsställelse jag konstaterar, att en del av dem, som ha yttrat sig över betänkandet, inte minst ämbetsverken, äro rädda för att jordbruksproduktionen skall bli större än vad som är erforderligt. Kommerskollegium har enligt ett tidningsreferat — om nu detta är riktigt; sådana referat kunna ju ofta vara missvisande — sagt att man skall akta sig, så att man inte hindrar den fria handelns utveckling. Ja, men även om kriget i närvarande stund är slut, skulle vi ju här i Sverige vara rätt illa ställda, om vi endast skulle lita till den fria handeln, när det gällde att försörja vårt folk, och skulle det inträffa ytterligare ett krig — även om jag inte tror att vi säkert våga räkna med en så lycklig utveckling, vill man ju livligt hoppas, att de ledande i världen skola visa så pass stort förnuft, att krig kunna förebyggas för framtiden — är det angeläget, att Sverige står lika bra rustat som vi gjorde, när det nu avslutade kriget bröt ut, så att vi själva kunna klara vår livsmedelsförsörjning på ett tillfredsställande sätt.

Det finns i kommitténs betänkande vissa förslag — jag uppfattar dem närmast som diskussionsförslag, men de måste givetvis i alla fall prövas, och jordbrukets organisationer av skilda slag liksom även andra ha avgivit yttranden över dem — rörande utvecklingen på den svenska landsbygden. Inom det parti, som jag representerar, äro vi fullt eniga med kommittén om att en

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

sådan rationalisering av jordbruket, som nu har pågått under en följd av år och som inneburit större förändringar av jordbrukets struktur än kanske många tänka på som inte riktigt känna dess inre väsen, självfallet är något som måste ske. Men vad vi under alla förhållanden kräva är, att denna rationalisering sker under hänsynstagande till vad som behövs för att skapa goda förutsättningar för de olika jordbruksenheterna och att den inte företages från andra utgångspunkter och med andra syften. En rationalisering med andra syften anser jag vara främmande för all verklig demokrati, ty en sådan rationalisering måste innebära, att man tvångsvis försöker genomföra olika saker. Jag vill därför till dem det vederbör uttala den förhoppningen, att man vid överarbetningen av de förslag, som ha kommit från 27-mannakommittén, mycket noga beaktar betydelsen av att inte avfolkningen av landsbygden accentueras. Det kan enligt mitt sätt att se medföra mycket stora skadeverkningar, om befolkningen på landsbygden krymper ihop alltför mycket. På en glest befolkad landsbygd är det inte lätt, hur gärna vi än vilja göra det, att låta folket i den utsträckning, som ur olika synpunkter är önskvärt, få del av kulturella och sociala åtgärder.

Det är även en annan sak, som jag anser att man bör beakta i detta sammanhang. Om det sker en alltför stor förflyttning av folk från jordbruket till industriföretagen, vilka nu i mycket liten utsträckning äro belägna på rena landsbygden, kan detta vid ett omslag i konjunkturerna för industrien medföra, att det blir en anhopning av arbetslösa inom industricentra, medan det i högsta grad kommer att fattas arbetskraft för den produktiva verksamhet, som är nödvändig på landsbygden, inte minst med hänsyn till råvaruanskaffningen. Den förädling av skogen, som nu sker, innebär ju en väsentlig tillgång för det svenska folkhushållet, men vi få inte glömma, att en förutsättning härför är att det kan skaffas fram råvaror till de industrier, som sköta om denna förädling. Det är också nödvändigt med en förnygring av skogsbeståndet. Men för detta behövs det ytterligare mänsklig arbetskraft liksom också vid de tillfällen, då arbetsbelastningen inom jordbruket är störst. Det är ju inte minst en angelägenhet för hela folkhushållet, att de olika skördarna bli bärgade.

Jag vill för min del uttala den bestämda uppfattningen, att om inte regeringen kan finna andra vägar att förbilliga produktionskostnaderna för jordbruket, måste en omprövning ske beträffande priserna. Den likställighet för jordbrukets folk i förhållande till andra samhällsgrupper, som man så länge talat om, kan inte få låta ytterligare vänta på sig.

Jag vill i detta sammanhang ifrågasätta, om man inte, för att inte en eventuell höjning av priserna på jordbrukets produkter skall få alltför skadliga verkningar, skulle kunna ta under övervägande att slopa omsättningsskatten vid en tidigare tidpunkt än som beslutats under vårriksdagen. Jag har själv haft den uppfattningen, att den 1 juli 1947 var en lämplig tidpunkt, men då det förefaller, som om man inte hade möjlighet att eller inte ville — jag vet inte vilket — bemästra den ekonomiska utvecklingen, vilken nu tagit sådana former, att jag däri ser en fara för penningvärdets bestånd, kan det naturligtvis bli nödvändigt att pröva vägar, som det tidigare inte syntts nödvändigt att beträda. Och då finns ju den möjligheten, att man genom ett tidigare borttagande av omsättningsskatten kan mildra verkningarna av den höjning av jordbrukspriserna, som kan bli nödvändig, därest inte regeringen kan finna några andra former för att få utgiftskontot för jordbruksproduktionen lägre och därmed möjliggöra bättre löner inom jordbruket. Annars komma vi enligt mitt sätt att se i den situationen, att jordbruket inte kan, hur önskvärt

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

detta än är, fullgöra de uppgifter ur folkförsörjningssynpunkt som jordbruket har.

Vad beträffar den proposition om reglering av lönerna för statens befattningshavare, som här föreligger, vill jag endast säga, att vi ur våra synpunkter hälsa med tillfredsställelse, att förslaget verkligen medför att de, som äro bosatta på de orter, som en del människor kalla de billigare orterna men som jag menar många gånger äro dyrare orter än andra, komma i ett bättre löneläge. Detta innebär inte, att vi ha släppt den enligt vår mening ur hela folkets synpunkt riktiga uppfattningen, att lönerna böra avvägas så, att de äro lika över landet i dess helhet. Vi anse att man inte kan få en duglig tjänstemannakår inom de områden, som äro sämst avlönade, därest befattningshavarna, såsom i verkligheten är förhållandet, få en lönereduktion, om de förflyttas till de orter, som tidigare kallats billigare orter.

Jag vill i detta sammanhang passa på att ställa en fråga till regeringen. Det har i tidningarna under stora rubriker skrivits, att regeringen genom sitt beslut att sänka priset på pappersmassa och papper har avhänt landet, jag tror det var 50 milj. kronor. Detta är ju en så viktig fråga, att regeringen väl utan att ha blivit tillfrågad skulle ha lämnat en förklaring här i remissdebatten, ty att inte göra detta skulle ju vara detsamma som att inte ge riksdagen riktiga informationer om de intentioner, som legat bakom de vidtagna åtgärderna. Jag har ju mina funderingar om vad man velat vinna med det lägre pris som blev satt, men jag har ingen anledning gissa därvidlag, ty det skulle ju vara försmädligt om jag gissade fel, och följaktligen väntar jag på en förklaring från regeringens sida. Om vi inte med en sådan åtgärd ha möjlighet att vinna något genom att kunna köpa billigare varor utifrån, så är det självfallet en oförlätlig synd att pålägga landets befolkning — ty alla få ju bära en del av denna belastning — så stora belopp som omnämnts i tidningarna.

Ja, herr talman, de olika frågorna komma ju att närmare behandlas i samband med propositionerna, och då kanske jag får anledning återkomma. Jag har här velat trycka på vissa förhållanden, inte minst vad gäller den ekonomiska utvecklingen. Jag vill verkligen vädja till regeringen att försöka bemästra utvecklingen på detta område, ty får det löpa på det sätt som det gjort en tid nu — även om denna utveckling får stöd av att vi låna bort pengar för att folk skall kunna köpa mera av en produktion, som redan är stor nog — kunna vi icke bevara penningvärdet på det sätt vi tidigare tänkt oss.

Jag skulle vilja tillägga att om vi beviljade krediter till vissa länder, som äro i stort behov av livsmedel, skulle vi självfallet — för att återkomma till vad kommerskollegium sagt om att man skall ha fri handel — i närvarande stund kunna avyttra livsmedel på världsmarknaden till väsentligt högre priser än som gälla här hemma. Ur min synpunkt skulle detta inte innebära en lycklig utveckling, ty då kunna vi riskera att komma i samma situation som efter förra världskriget med dess katastrofala utveckling på penningmarknadens område.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Det är ju inte mycket mera än tre månader sedan riksdagen var samlad, och man kan ju då fråga sig, om någon mera allmänt lagd debatt kan vara påkallad. Det har dock hänt en hel del under dessa månader: det har varit landstingsmänna- och kommunalval och nu på sistone har statsminister Hanssons lika oväntade som beklagliga bortgång medfört en viktig förändring i regeringen. Därtill kommer att utvecklingen på vissa betydelsefulla områden synes bli annorlunda än vi hoppats på. Allt detta gör

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

att det nog finns anledning för riksdag och regering att öppet debattera vissa hithörande frågor.

Vi som komma från landsbygden och under de senaste veckorna sett, huru som en betydande del av sädesskörden blivit regnskadad och delvis helt förstörd, hur höstsådden blivit fördröjd eller gjord under ogynnsamma förhållanden och i många fall helt inställd, vi fråga oss hur detta kommer att inverka på folkförsörjningen, och jag antar att även stora konsumentgrupper i städerna göra samma fråga. Man undrar vilka åtgärder, som försörjningsmyndigheterna måste vidta med anledning av dessa omständigheter. Så mycket torde vara självklart som att brödsädsregleringen får sin livstid förlängd. Men vad som framför allt spörjes är: har Sverige möjlighet till import? Tidigare talades det om att ryska handelsavtalet skulle innefatta spannmålsleveranser till Sverige. Det förefaller inte bli så. Vad jordbrukarna gärna vilja ha klarhet i så fort ske kan är, vilka anspråk folkhushållningsministern nödgas ställa på leveranserna av fodersäd, vilket är nödvändigt för att kunna planera vinterns utfodring. Jag tror det vore välgörande, om folkhushållningsministern vore i tillfälle att på sitt vanliga utmärkta sätt ge kammaren en redogörelse för hur han ser på dessa spörsmål.

Vad jordbrukarna beträffar kunde de under försommaren glädja sig åt ämnet till en ovanligt riklig skörd. Eftersommarens väderlek blev så mycket mer prövande. Då därtill på många håll kom en skriande brist på arbetskraft har stämningen blivit dyster. Jag anser att beträffande de områden, som varit svårast utsatta för regnskador och översvämningar, måste särskilda stödåtgärder vidtagas.

Ett annat viktigt samhällsspörsmål som ju redan den föregående talaren var inne på, är prisutvecklingen. Det börjar tyvärr på många håll sprida sig en defaitistisk stämning inför den fortgående utvecklingen i inflationistisk riktning. Man tror inte längre på statsmakternas vilja och möjlighet att bemästra situationen, och under sådana förhållanden — resonerar man — gäller det framför allt att ta för sig och se till att den grupp man tillhör inte blir efter i den allmänna kapplöpningen. Fråga är också om icke många i nuvarande situation använda större del av sina inkomster än tidigare för ren konsumtion; man tror faktiskt inte på att det är någon mening med att spara. Uttalanden vid Svenska sparbanksföreningens sammanträde häromdagen vittnade om att man iakttagit en sådan tendens, och det är sannerligen inga hälsotecken.

Det skall villigt erkännas att stigande priser utomlands, den alltjämt bestående bristen i fråga om bränsle och råvaror — vilket håller tillbaka och fördyrar produktionen — samt framför allt knappheten på arbetskraft göra det svårt att bemästra prisrörelserna. Men så mycket mera vaksamhet kräves under sådana förhållanden.

Regeringen synes för närvarande vara mest böjd för att inte ange någon preciserad målsättning i fråga om penningpolitiken. Det förefaller som om tidigare av regering och riksdag angivna riktlinjer övergivits; man länsar undan och hoppas att det stannar vid s. k. kontrollerad inflation. Man utlovar rum för lönehöjningar och hänvisar till priskontrollen som säkerhetsbromsen. Ingen tror väl att den senare förmår att på längre sikt stoppa priserna, såvida man vill ha produktionen i gång. Det mesta man vågar hoppas är väl att priskontrollen skall förmå fylla samma uppgifter som de många ton järnkätting man vid ett fartygsbygge kopplar vid skrovet, när det glider utför den såpade stapelbädden: kättingen håller igen och bromsar farten så mycket att skutan inte stjälpes. Detta är vad priskontrollen för ögonblicket kan göra.

Bankoutskottet skrev i sitt utlåtande i våras bl. a. följande, som också riksdagen godtog: »I själva verket är det för såväl företagare som löntagare ett

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

gemensamt intresse att pris- och löneutvecklingen icke antager inflatorisk karaktär. Med hänsyn härtill synes det kunna ifrågasättas, huruvida icke medverkan från parterna på arbetsmarknaden borde påkallas för att såvitt möjligt ernå en stabilisering av priser och löner för viss tid framåt.» Statsminister Hansson uttalade i ett valtal i Halmstad den 30 juni i år enligt ett tidningsreferat följande: »Om man sålunda är allmänt ense om att faran» — d. v. s. för inflation — »bör uppmärksammas, följer inte därav att alla söker de främst drivande krafterna på samma håll och alltså kan fullt enas om de praktiska åtgärderna för att hålla de prisstegrande tendenserna tillbaka. Dessa åtgärder faller åtminstone delvis inom områden, där en medverkan från enskilda och organisationer är nödvändig, om de åsyftade resultaten skall kunna nås, och regeringen har sedan länge haft till övervägande frågan om den lämpliga tidpunkten för överläggningar med såväl riksdagens olika meningsriktningar som näringslivets stora organisationer.»

Den fråga jag nu vill göra är: har finansministern gjort något allvarligt försök att följa den tanke, som bankoutskottet gav uttryck åt, för att på den vägen uppnå ett resultat? Det är stora intressegrupper även utanför löne-marknadens parter, vilka måste få göra sig hörda i en sådan överläggning. Det torde därför vara det enda möjliga att finansministern är den som tar initiativ och inte väntar på att något skall göras från annat håll. Det är väl ingen som tror att t. ex. jordbrukarna kunna lämnas utanför en sådan diskussion — det märkte vi tydligt redan i den föregående talarens anförande. En så pass stor förskjutning i det allmänna löneläget, som för närvarande aviseras från en del håll, måste givetvis framtvinga en omprövning även av jordbrukets produktpriser och förmodligen också av handelns distributionskostnader.

Chefen för konjunkturinstitutet, professor Erik Lundberg, som också är ledamot av priskontrollnämnden, gjorde i sitt föredrag vid sparbanksföreningens årsmöte en del uttalanden, vilka knappast kunna uppfattas annat än som mycket tydliga varningssignaler. Man kan dock inte komma ifrån intrycket, yttrade han, att inflationstrycket för närvarande håller på att ackumuleras. Det är som om vattenmassor hopades bakom en fördämningsvall. En hel del vatten håller redan på att rinna över vallen och vid sidorna.

I annat sammanhang kom professor Lundberg till den slutsatsen, att den totala efterfrågan på varor och tjänster är för stor i förhållande till löpande resurser och att inflationstrycket kommer från både efterfrågesidan och kostnadssidan. Som lekman på det nationalekonomiska området, men med den erfarenhet, jag har av praktiskt ekonomisk verksamhet vågar jag säga, att det för närvarande faktiskt existerar en »svart börs» både i fråga om arbetslöner och vissa material. Det är inte många avtal som hålla längre, och efterfrågan inte minst på arbetskraft är så stor, att den sökt sig vägar som för framtiden knappast kunna vara tillräddliga.

En annan fråga, som ju diskuterats åtskilligt i pressen på sista tiden och vilken tilldragit sig stort intresse är det ryska handelsavtalet. Även detta måste nog ses mot bakgrunden av dessa våra hemmaförhållanden. Handelsministern och — vad värre är tror jag — också finansministern har avfärdat framkomna betänkligheter mot en miljardkredit till Ryssland med så enkla medel som att tala om gammal rysskräck och en önskan att förhindra och sabotera en handelsförbindelse österut. Jag tillåter mig säga, herr handelsminister, att jag betraktar detta som en alltför enkel argumentering, och jag tror också det är till uppenbar skada för saken att föra in sådana uttryck i diskussionen. Man vill på alla håll, såvitt jag vet, oavsett politisk mantalsskrivningsort ha handelsförbindelser i olika väderstreck, alltså både i väster och i öster. Vad man

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

däremot och säkerligen med goda skäl gör starka invändningar emot är en kredit av storleksordningen 1 000 miljoner kronor.

De frågor man möter ute i landet, som inte minst vi riksdagsmän få höra när vi träffa människorna och som de gärna vilja ha svar på, tror jag att jag kan formulera på ungefär följande sätt: komma inte de stora utlandskrediterna och med dem sammanhängande varuleveranser att driva upp prisnivån ännu högre? Kommer icke bristen på arbetskraft, vilken redan nu är starkt framträdande, att ytterligare skärpas genom det ryska avtalet? Landsbygden undrar i detta sammanhang om det skall betyda en ännu kraftigare åderlätning. Måste vi icke också räkna med en snedbelastning och onormal pressning av vissa redan hårt belagda delar av svensk industri och tillbakasettande av inhemsk konsumtion? Materialfrågorna komma väl också i vissa fall att bli ännu besvärligare än för närvarande, kanske icke minst på bostadsbyggandets område.

Jag utgår ifrån att utrikesutskottet, vid behandlingen av propositionen angående handelsavtalet, genom föredragningar och på annat sätt söker få en så allsidig belysning som möjligt av dessa spörsmål. Jag tror att en sådan överläggning, som ju bör tagas rätt så grundligt, kan vara till vägledning vid även andra kredit- och avtalsförhandlingar.

Vi vilja här i Sverige efter vår förmåga göra insatser i återuppbyggandet av världen. Men frågan är, hur mycket orka vi? Det är möjligt att vi i våras — jag minns icke riktigt hur det förhöll sig — fingo en sammanfattning av våra utlandskrediter, men vi behöva säkert friska upp minnet, när vi skola behandla denna fråga. De svenska krediterna äro numera av betydande omfattning.

Man trodde att propositionen om handelsavtalet skulle komma i dag. Den har ännu icke kommit och den kanske dröjer ytterligare någon dag. Av vad som framgått av hittills lämnade upplysningar, förefaller det emellertid som om det är fråga om ett ramavtal och att svenska regeringen endast bundit sig för att inom ramen av sina befogenheter verka för att ett varuutbyte av angiven storlek kommer till stånd. Jag ser att handelsministern nickar instämmande. Det får alltså bli de industriföretag, vilka ifrågakomma som leverantörer, som få pröva vad de förmå åtaga sig liksom det blir deras sak, om de finna de erbjudna priserna godtagbara.

I den mån jag åhört redogörelser i avtalsfrågan av handelsministern har han varit angelägen om att framhålla, att han icke pressat någon att ifrågakomma som säljare och att det endast varit fråga om helt frivilliga åtaganden. I pressdiskussionen har ofta sagts motsatsen. Om handelsministern vore villig att redan på nuvarande stadium utlova, att han icke heller i fortsättningen ämnar använda sig av särskilda påtryckningar, så att det alltjämt får bli fråga om frivilliga uppgörelser, skulle det i icke ringa grad lugna stämningen.

Innan jag helt lämnar handelsministerns verksamhetsområde vill jag taga upp en fråga, som ligger helt på hemmaplan. Jag kan icke låta bli att taga upp det spörsmålet, därför att jag anser, att det börjar bli en mycket allvarlig sak. Det rör vad jag skulle vilja kalla det fullständigt omöjliga blankett-, tillstånds- och byråkratiseringssystemet. Vi funno oss i åtskilligt under krigsåren i den vägen, därför att vi visste, att det var nödtvunget till en viss grad. Det är säkerligen nödvändigt fortfarande på vissa områden. Men man har ibland det intrycket att vederbörande departementschef glömt bort att ge kontraorder till en del blankettgubbar i institutioner och kommissioner, så att de alltjämt arbeta vidare av bara farten.

När jag talar om detta i samband med handelsministern, är det icke därför att det på hans verksamhetsområde skulle vara besvärligast i det hänseendet. Statsrådet Ericsson har kanske ett område, där det förekommer ännu mera kineseri. Men jag vänder mig till handelsministern, då jag vet att han innan

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

han blev statsråd var den som använde de kraftigaste uttrycken och de starkaste orden, när det gällde att tala om att avskaffa byråkratiseringen. Jag erinrar mig sålunda vad han skrev i en artikel i tidskriften Tiden. Jag delar helt och hållet statsrådets uppfattning, när han där talar om att det måste bli ett första rangens intresse att avbyråkratisera och decentralisera samhällsverksamheten och finna nya och smidigare former för genomförandet av det offentliga inflytandet. Jag hoppas att detta uttalande icke bara gäller det framtida socialistiska samhället utan att herrarna börja med saken redan i detta halvkapitalistiska samhälle. Skulle man kunna få utbe sig något sådant av statsrådet? Skulle statsrådet Myrdal ha möjlighet att genomföra en dylik reform, ja, då må jag säga att jag knappast kan tänka mig någon uppgift, på vars genomförande han skulle bli populärare.

De två stora propositioner, utom propositionen beträffande handelsavtalet, som skulle motivera en förlängning av riksdagen med en höstriksdag, avse löneregleringen för befattningshavare i statens tjänst och sjukförsäkringen. Jag tror, att vi alla äro överens om att det är riktigt att handelsavtalet underställes riksdagen. Jag konstaterar det med tillfredsställelse. Jag hade det intrycket, då riksdagen åtskildes, att man icke från regeringens sida då var beredd att giva en direkt utfästelse att avtalet ovillkorligen skulle komma till riksdagen. Det var, om jag minnes rätt, först när handelsministern under valrörelsen anlände till Blomstermåla, som vi fingo direkt besked om att detta avtal skulle underställas riksdagen.

Beträffande löneregleringen för befattningshavare i statens tjänst och sjukförsäkringen, så vill jag säga att dessa frågor knappast skulle behövt framtvunga en höstriksdag. Vad löneregleringen för befattningshavare i statens tjänst beträffar, finnes dock givetvis skäl för att den avgöres utan dröjsmål. Det andra förslaget skall ju ej träda i kraft förrän i början av 1950-talet. Löneregleringen tror jag icke behöver medföra större strider, även om det skulle finnas vissa punkter där meningarna gå isär. Vad sjukförsäkringen angår, är man nog på alla håll överens om att godtaga en obligatorisk sådan. Men beträffande huru den sedan skall utformas och organiseras äro meningarna delade.

Herr Pehrsson-Bramstorp framhöll hur angeläget det var att vi vårdade folkmaterialiet. Det är säkert något, som vi alla instämma i. För egen del vill jag klart säga ut, att jag betraktar den frivilliga sjukförsäkringen som en av de förnämligaste ideella organisationer, som någonsin byggts upp här i landet. Inom dess led ha fostrats många dugliga och ansvarskännande män och kvinnor, som även på andra områden gjort stora samhälleliga insatser. Mycket av det arbete som nedlagts inom denna rörelse har gjorts utan tanke på ersättning. Man har enbart avsett att med sitt arbete vara medmänniskorna till nytta. När vi inom socialvårdskommittén diskuterat sjukförsäkringen ha vi upprepade gånger frågat oss: hur skall det bli möjligt att föra över till en obligatorisk sjukförsäkring dessa ideella värden, som betytt så mycket för den frivilliga försäkringen? Ja, vi ha nog tyvärr kommit till den slutsatsen, att det går endast till en viss gräns om man skall följa de linjer, som man nu antagligen måste slå in på inom socialförsäkringen. Sedan sjukförsäkringspropositionen fått den utformning den nu har fått, finner jag det ännu mindre möjligt att rädda socialförsäkringen från att bli en rent statlig och förmodligen ganska byråkratisk institution.

För övrigt börjar ordet socialförsäkring inte längre att ha något berättigande som beteckning för de samhälleliga åtgärderna på det sociala området. Utvecklingen går fort i den riktningen att den enskilde medborgarens eget personliga ansvar och egna insats för att trygga sig vid sjukdom, arbetslöshet och andra besvärligheter avkopplas. Staten ensam skall utgöra garant för en viss

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

minimistandard, jag skulle vilja säga nästan oavsett den enskildes egna åtgöranden. Det kommer säkert en tid då man blir betänksam och finner att en ohämmad utveckling i den riktningen har sina stora nackdelar.

Vad den föreliggande sjukförsäkringspropositionen beträffar tar den föga hänsyn till att människorna leva under olika omständigheter och ha olika inkomstmöjligheter och att en familj vid sjukdom är bunden vid en hel del fasta utgifter, som icke utan vidare kunna kopplas av. Vid de mycket ingående överläggningar, som jag varit med om tillsammans med ytterst erfarna företrädare för den nuvarande sjukförsäkringen, höll man mycket hårt på att sjukpenningen icke under alla förhållanden skulle utgå med likartat belopp. Jag är övertygad om att när utskottet tar upp frågan, måste utskottet ägna just detta spörsmål en särskild uppmärksamhet.

Årets landstingsmannaval inverkar ju icke omedelbart på riksdagens samsättning, men visar en förskjutning inom valmanskåren, som givetvis har sina återverkningar på flera håll. Vi från vårt håll medge utan omsvep att valet gick oss emot. Socialdemokraterna synas ha haft större behov att bortförklara, skola vi säga, för att vara artiga, den uteblivna framgången. Folkpartiet å den borgerliga sidan och kommunisterna å den socialistiska sidan svara för de största framgångarna. Samtidigt som resultatet av valet började på att fullt kunna överblickas inträffade, som jag sade i början av mitt anförande, denna lika beklagliga som oväntade händelse, då statsministern så plötsligt gick bort. Det var en händelse som ingriper på många områden. Därigenom har också det socialdemokratiska partiet fått en ny ledare och en ny statsminister. Enligt tidningarnas uttalande är den nye statsministern en representant för den »tredje generationen» inom socialdemokratien. Detta betyder alltså att en generationsväxling sker, och vi veta ännu inte vad den innebär. Vi hoppas att den ej betyder något alltför revolutionerande. Men generationerna se ofta olika på spörsmålen.

Allt detta gör att man i dag känner sig berättigad ställa den frågan: hur kommer den politiska kursen att läggas framöver? Man frågar med så mycket större allvar som efterkrigstidens problem ingalunda synas mig lättlösta, vare sig ur inrikes- eller utrikespolitisk synpunkt. På såväl socialdemokratiskt som kommunistiskt håll vill man tyda valet som ett säkrande av det socialistiska efterkrigsprogrammet. Det måste, om så skulle vara fallet, vara av stort värde — jag är ej säker på att så är och vill ej underskriva det — att få klarhet om vilkendera uttolkningen av efterkrigsprogrammet — den socialdemokratiska eller den kommunistiska — som är avsedd att bli den vägledande för framtiden. Mellan de skilda uttolkningar, som kommit till synes i det fallet, är det lika stort avstånd som exempelvis till något annat politiskt håll på den borgerliga sidan.

Socialdemokraternas främsta talesmän, till vilka förutom den förre statsministern måste räknas partiets gruppordförande här i kammaren, har vid upprepade tillfällen förklarat, att det endast kan bli fråga om att förståtliga efterblivna eller ur folkhushållets synpunkter mindre effektiva företag, under det att kommunisterna energiskt hävda att för dem har det ingen betydelse hur ett företag är skött eller organiserat. Där skall utan vidare det ideologiska programmet fullföljas och det privata ägandet av produktionsmedlen avskaffas.

Så långt jag har kunnat följa de uttalanden, som under valrörelsen gjorts från folkpartihåll och från bondeförbundshåll, har man i sina valtal ute i landet sagt bestämdare ifrån beträffande socialiseringen än man kanske tidigare gjort i riksdagen. En framgång för dessa partier kan väl då icke åberopas som en framgång för dem som önska påskynda ett förståtligande.

Högern har efter valet fått skenbart välvilliga råd, hur den skall förhålla

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

sig till framtiden. Dess uppgift skall vara kritikerns och sanningssägarens, mindre samhällsbyggarens. Jag vill bestämt säga ifrån på den punkten. Vi vilja även i fortsättningen påtala vad vi anse felaktigt och icke till gagn för vårt folk, men vi ämna ingalunda begränsa oss därtill. Vi anse alltjämt vår huvuduppgift vara en positivt inställd uppbyggande politik.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Per Albin Hansson — centralfiguren i svensk politik under fjorton händelserika år — är borta. Talrika äro de hyllningar som ägnats hans minne. Å folkpartiets vägnar fogar jag till dem ännu en. Även från meningsmotståndarnas sida skall det utsägas, att hela Sveriges folk står i tacksamhetsskuld till Per Albin Hansson för en samhällsbyggande insats av stora mått.

Efter ett val inställer sig ofrånkomligen frågan vad dess utslag innebär. Jag skall här begränsa mig till en enda reflexion. Beräknar man den procentuella andelen av rösterna för å ena sidan de tre icke-socialistiska partierna och å andra sidan de två socialistiska arbetarpartierna, finner man att socialiseringsmotståndarna sedan 1944 vunnit 1½ procent av väljarna från arbetarpartierna. Det är en ganska ringa förändring. Den är dock icke alldeles oväsentlig. Om man gör tankeexperimentet att en lika stor förändring skulle inträffa 1948 och att kommunisterna detta år skulle göra samma framryckning som 1946, skulle andrakammarvalet ge till resultat omkring 112 å 113 icke-socialistiska mandat, ungefär 100 socialdemokratiska och 18 å 19 kommunistiska. Medan socialdemokraterna för närvarande ensamma ha en majoritet på 15 röster i andra kammaren i förhållande till socialiseringsmotståndarna, skulle de senare i stället få en majoritet på ett femtontal röster över socialdemokraterna. Redan årets röstsiffror skulle — om de gällt ett andrakammarval — ha gjort socialdemokraternas och de s. k. borgerligas mandattal ungefär lika stort. Regeringen blir tydligen — om den vill genomföra ett socialiseringsprogram — avhängig av förståelse med kommunisterna.

Därför aktualiserar valutgången frågan: komma socialdemokraterna och regeringen i riksdagen att söka samarbete med och stöd hos kommunisterna? Kanske svarar man på regeringshåll: ännu ha vi majoritet i riksdagen och 50 procent av mandaten i andra kammaren. Men när valutgången har visat att socialdemokratiens röstsiffror ej ge underlag för majoritet i någondera kammaren, kan spörsmålet icke undanskjutas. Herr Wigforss ställde under valkampanjen till mig frågan: om de borgerliga år 1948 skulle få majoritet i andra kammaren, tvingas då ej folkpartiet att kompromissa med högern? Jag har mera anledning att redan i dag till regeringen ställa en motsvarande fråga: kommer socialdemokratiska partiet, som inte längre har tillräckligt underlag hos folket för att behålla majoriteten i riksdagen, att orientera sig i riktning av samverkan med kommunisterna? Jag hoppas att statsministern inte skall vara ängslig för att härvidlag visa flagg. Det vore en ren undanflykt att tills vidare låtsas som om ingenting hade hänt och blott hänvisa till att ännu har regeringen riksdagsmajoritet.

Inte heller räcker det att hänvisa till 27-punktsprogrammet, vilket kommunisterna förklarar sig vilja stödja. Detta program är så allmänt hållet i många stycken, att man däri kan finna stöd för skiftande slag av politik. Den socialdemokratiska och den kommunistiska läsarten är, som herr Skoglund i Doverstorp påpekade, mycket olika. Ges i programmet berörda åtgärder en utpräglad socialistisk utformning, betyder det en orientering åt det kommunistiska hållet. Statsministern lär i sin ungdom ha intagit en framträdande plats i det snart jubilerande Clarté, som varit en plantskola för många kommunist-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

ter och socialister av den typ, som delar Z. Höglunds mening, att en närmare samverkan mellan de båda arbetarpartierna är naturlig.

Var står statsministern i dag? Skulle han avböja att å regeringens vägnar göra en bestämd deklARATION, kan det näppeligen undgås att folket häri kommer att se ett uttryck för villrådighet om vilken kurs han skall hålla. När jag i dag reser denna fråga beror det även därpå, att socialdemokraterna under valkampanjen i allmänhet iakttagit stor återhållsamhet i fråga om kritik mot kommunisterna. Socialminister Möller var en av dem som sjöngo ut ordentligt vid ett stort möte i Stockholm, men denna del av hans anförande bortföll i det socialdemokratiska huvudorganets referat. Det börjar bli allt vanligare att det intressantaste i Morgon-Tidningen är det som utelämnats. Ofta är det mer upplysande än det som tryckes.

En viss hänsyn kan statsministern och regeringen väl inte underlåta att ta till den för det kommunistiska partiets karaktär belysande deklARATION, som avgivits av partiledaren herr Linderot i en hyllningsartikel till herr Kuusinen för en vecka sedan. Om denne chef för den finska upprorsregeringen skrev herr Linderot: »Jag hör till de tacksamma lärjungar som hyllar honom som en föregångsman, som en ideologisk och politisk ledare av de stora mått, som endast marxismen skapar.»

Också den omständigheten att den socialistiska minoriteten i Finland gjorde revolution år 1918 tillvinner sig herr Linderots beundran. Man förstår härav att revolutionära metoder och samverkan med främmande makt enligt Kuusinenens mönster icke för det kommunistiska partiet framstå som klandervärdiga ting. Dess bekännelser till den svenska demokratin ha avslöjats som innehållslösa. När regeringen Erlander nu tvingas att bestämma sig för arten av dess relationer till det kommunistiska partiet, kan detta avslöjande av partiets verkliga inställning ej undgå att påverka besluten. Men man har anledning att vänta en deklARATION från den nye regeringschefen. Sveriges folk kände väl Per Albin Hanssons inställning till kommunisterna. Vilken ställning intager regeringen Erlander?

Under förra månadens valkampanj undrade jag emellanåt om vi inte i Sverige — som en gång var en avkrok av världen men knappast längre är det — tänka för mycket på våra inre problem eller rättare sagt för litet på de utrikespolitiska spörsmålen. Det är ju dock så att den politiska utvecklingen ute i världen kan komma att få en alldeles avgörande betydelse för vårt eget läge och vårt folks livsvillkor. Om FN i rimlig grad lyckas eller till stor del misslyckas är även ur svensk synpunkt långt viktigare än det mesta som sker på den inrikespolitiska fronten. Att vi likväl ägna så relativt ringa intresse åt de stora utrikespolitiska spörsmålen beror naturligtvis framför allt därpå, att ett litet land som Sverige har ytterst små möjligheter att inverka på deras behandling. När Sverige nu snart inträder i FN är det ju tänkbart att dessa möjligheter i vissa begränsade avseenden något ökas, t. ex. när det gäller den internationella ekonomiska politiken. Dessa möjligheter böra i så fall utnyttjas, bland annat genom att fulltaliga och väl kvalificerade delegationer utsändas till FN:s församlingar och konferenser. För övrigt hoppas jag, att hans excellens utrikesministern vill göra allt vad han kan för att hålla riksdagen informerad om det utrikespolitiska läget.

Jag skall ej här närmare diskutera det spörsmål, berörande våra relationer till främmande makt, som den senaste tiden tillvunnit sig en alldeles särskild uppmärksamhet, nämligen det svensk-ryska handelsavtalet. Denna fråga kan med större fördel närmare diskuteras här i riksdagen efter utskottsbehandlingen. Jag vill blott förklara, att jag är en bestämd anhängare av tanken, att Sverige bör eftersträva ett omfattande varuutbyte åt öster lika

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

väl som åt väster och söder. Dessutom finner jag naturligt att vårt land, som undgått krigets förödelse och därför beviljat andra länder betydande krediter — som ett uttryck för vår önskan att medverka till rekonstruktionsarbets igångsättande under den första tiden efter kriget — också skall ge en betydande kredit åt Ryssland. De som mena, att man i detta senare fall skulle anlägga blott och bart samma synpunkter på kreditfrågan som ett enskilt företag, befinna sig enligt min mening långt ifrån ett realistiskt betraktelsesätt. Men — och det är ett stort men — omfattningen av våra leveranser till Ryssland och storleken av vår kreditgivning bör naturligtvis avvägas med hänsyn till omfattningen av de ryska leveranserna, vårt eget varubehov, vårt näringslivs produktionsförmåga och företagens orderbeläggning. Det förefaller mig högst tvivelaktigt, om man kan säga att handelsministern i tillräcklig grad beaktat dessa omständigheter och de förändringar som därvidlag inträtt under det senaste året. Vidare är det naturligtvis önskvärt, att handelsavtalet utformas på ett sådant sätt att icke riskerna för meningsskiljaktigheter bliva alltför stora. Även i övrigt spelar själva sättet för de handelspolitiska ärendenas handläggning en mycket stor roll då det gäller att förvärva good will på ett håll utan att försvaga den på ett annat. Jag kan tyvärr ej säga, att man, på det håll jag representerar, är övertygad om att därvidlag den handelspolitiska ledningen förfarit med önskvärd klokhet och skicklighet.

På tal om handelspolitiken kan jag ej underlåta att kort beröra den märkvärdiga politik som regeringen för, när den vägrar exportlicens åt exportörer av massa och papper, ifall de ej sänka sina exportpriser med 5 procent. Kostnaderna i Sverige ha en stigande tendens och motivera alltså ej en dylik pris-sänkning. På världsmarknaden råder så höga priser, att de utländska köparna med oförställd förvåning iakttaga den svenska regeringens försök att tvinga exportörerna att begära avsevärt lägre priser än konkurrenterna från andra länder och lägre än vad köparna äro villiga att betala. Skall detta vara ett prov på den »organiserade frihandel», som handelsminister Myrdal talat om, så tror jag det svenska näringslivet betackar sig. En dylik politik är nämligen varken fri eller affärsmässig. Däremot bär den en prägel av tvångsorganisation. Men det kan väl inte vara en förtjänst i regeringens ögon. Handelsministern får nog vara vänlig att förklara litet närmare, om detta är ett prov på den handelspolitik vårt näringsliv har att vänta i framtiden. I stället för att stödja de svenska exportföretagen i deras ansträngningar att i USA uppnå den amerikanska priskontrollens godkännande av tillfredsställande priser, som ej alltför mycket avvika från vad som betalas i andra länder, förfar regeringen tydligen tvärtom. Att staten tvingar fram prisreduktioner vid export kan för övrigt visa sig vara ett mycket olyckligt prejudikat. I framtiden kan ju fråga uppkomma, huruvida regeringens befogenheter sträcka sig så långt, att den kan och bör ingripa för att genom prisreduktioner öka omfattningen av svensk export till annat land, då eljest i handelsavtal planerade kvantiteter kanske icke skulle uppnås.

Troligen förhåller det sig så att denna märkvärdiga regeringspolitik närmast motiveras av en önskan att motverka prisstegringstendenserna inom Sverige. Men det bör då observeras, att exportörerna av papper och massa ej begärt att få höja sina priser i kronor räknat ens vid export och ännu mindre vid försäljning inom Sverige.

Återstår då möjligheten att även oförändrade kronpriser å dessa produkter skulle leda till höjda priser å timmer och stigande rotvärden, samt att detta är vad regeringen vill förhindra för att förebygga återverkningar på trävarupriserna. Det skulle föra för långt att i detalj diskutera detta spörsmål. Det är icke heller nödvändigt som motivering för omdömet, att en inre svensk pris-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

regleringsfråga icke bör skötas så, att svenska företag tvingas att sälja sina produkter till utlandet till underpris i förhållande till marknadsläget. Jag förordar ingalunda svenska försök att pressa upp exportpriserna till det mesta möjliga, men det är å andra sidan egendomligt handlat av regeringen att genom tvångsdirigering åsätta varorna underpriser och så åsamka landet en betydande samhällsekonomisk förlust.

Vad priskontrollen beträffar måste jag påtala en annan egendomlighet. Regeringen har vid behandlingen av prisregleringen å radioapparater gjort ett principiellt uttalande av utomordentlig räckvidd. Jag citerar det väsentliga: »Tillika vill Kungl. Maj:t — på grund av vad i ärendet förekommit och då rådande knapphet på arbetskraft synes göra det önskvärt att förenklingar vidtagas i fråga om försäljningsorganisationen på bl. a. ifrågavarande område — anbefalla priskontrollnämnden att verkställa undersökning, huruvida handelsmarginalerna kunna sänkas utöver vad priskontrollnämnden förutsatt.» Här instrueras tydligen nämnden att inknappa marginalerna *mera* än den själv funnit skäligt, och detta skall ske för att göra verksamhet i branschen så föga lönande eller kanske så förlustbringande att en del människor söka sig över till andra arbetsområden. Detta är tydligen att uppfatta som strukturrationalisering — jag använder herr Myrdals älsklingsterm — iverksatt genom att göra en bransch icke lönande. Jag tillåter mig fråga: faller icke en dylik politik utanför priskontrollens befogenheter? Uppenbarligen. Har priskontrollnämnden erforderlig sakkunskap att på detta sätt dirigera näringslivet? Ingalunda. Och jag tillägger: icke heller regeringen kan överblicka konsekvenserna av en dylik politik, som dessutom förefaller orimlig till sin innebörd. Den måste för övrigt omöjliggöra förtroendefullt samarbete mellan de statliga myndigheterna och näringslivet. Detta har rätt att begära klart besked. Tänker regeringen slå in på en ekonomisk politik av den art, som illustreras av nyss anförda exempel? Frågan är så viktig, att det knappast kan undvikas att den nye regeringschefen gör en deklaration om vilken linje regeringen tänker följa.

Detsamma gäller regeringens politik på ett annat område, nämligen *kampen mot inflationen*. Att riskerna för en betydande prisstegring äro stora vet envar. Flera olika omständigheter verka i denna riktning. Har prisnivån en gång kommit i rullning uppåt, är den icke lätt att hejda. Lika uppenbart är att en dold prisstegring f. n. gör sig gällande genom kvalitetsförändringar m. m. och att inflationstrycket därför stigit. Skall en allmän prisstegring undgås, är det erforderligt att icke kostnaderna pressas i höjden, vilket bl. a. innebär att anspråken på inkomsthöjningar icke pressas längre än vad som kompenseras av produktivitetens stegring. Från folkpartihåll har flera gånger begärts att regeringen — följande en rekommendation från bankoutskottet — skulle sammankalla en konferens för att för parterna klargöra hurudana förutsättningarna äro och vilka begränsade möjligheter som stå till buds. *Största möjliga reella inkomstförbättring för alla grupper arbetare, tjänstemän, jordbrukare och företagare m. fl. som är förenlig med fast prisnivå är ett gott program.* Regeringen ryggar emellertid tillbaka från sitt ansvar att här ta ledningen och förmedla en auktoritativ upplysning om samspelet mellan olika inflationsdrivande faktorer. Tydligen vågar eller vill herr Wigforss ej klargöra, att vårt folk ej kan höja sin standard i snabbare takt än produktionen stiger. De senare åren har skörderesultatets förbättring i förhållande till 1941 och 1942 års svaga skördar bragt en samhällsekonomisk vinst av betydande mått, som jämte framstegen inom industri och andra näringar möjliggjort en relativt snabb reell standardhöjning från krigsårens nedpressade läge. Tyvärr synes årets skörd icke bli bättre än fjolårets, och förutsättningarna för sådd i höst ha varit ogynnsamma. Därför äro utsikterna till en lika stor reell standardhöjning nästa år

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

som de senaste åren mycket små, låt vara att detta ej utesluter väsentliga förbättringar för begränsade grupper som »blivit efter» i fråga om kompensation för prisstegringen. Detta och åtskilligt annat borde regeringen för länge sedan ha klaggjort för folket. Ty fastna de stora folkgrupperna i tron att *stora* förbättringar ligga inom nära räckhåll, långt större än som svara till produktionsökningen, så ökas riskerna för motsättningar, konflikter och inflation, vilket medför en försämring av levnadsvillkoren för hela folket. Regeringens passivitet blir då en av orsakerna härtill och dess ansvar tungt. — Jag efterlyser också än en gång en redogörelse från regeringen rörande principerna för investeringskontrollen.

Om man vad penningpolitiken beträffar måste efterlysa mera handlingskraft, så kan man på ett annat område fråga om ej regeringen ådagalägger onödig brådska. Jag tänker på socialministerns proposition om sjukvården, vilken framlägges nära fyra år innan ett beslut kan träda i kraft. Någon bärande motivering för att riksdagen skall redan i höst behandla denna fråga har ej förebragts. Men detta är trots allt en mindre sak. Långt viktigare är, att man måste med den största tillfredsställelse hälsa en reform och utbyggnad på sjukvårdens område. Inom folkpartiet råder endast en mening härvidlag. Självklart förbehålla vi oss att senare taga ställning till propositionens olika förslag och deras utformning.

Jag skall inte gå närmare in på den aktuella och viktiga frågan om byggnadsregleringen, de kastningar i denna som förekommit och de olägenheter som ett dylikt byråkratiskt regleringssystem medför. Det senaste årets erfarenheter tala härvidlag ett tydligt språk. Jag skall blott därtill anknyta en principiell reflexion. Den brist på vissa byggnadsmaterialier, t. ex. rör, som gör att byggnadsverksamheten här och där stannar till i någon sorts stelkramp, beror till stor del på att produktionen av sådana artiklar reducerats genom otillräcklig tillgång på arbetskraft, vilken t. o. m. i viss utsträckning sökt sig över till andra, mindre viktiga arbetsområden. Detta visar hur svårt det är att med framgång centraldirigera näringslivet, när arbetsmarknaden skall allena utgöra en s. k. fri sektor. Man kan härav dra endera av två slutsatser. Antingen förordar man en reglering och dirigering även av arbetsmarknaden. Eller också erkänner man, att det är bäst att så snart som möjligt — d. v. s. när råvarutillgången det tillåter — söka sig över till ett annat, friare system med mindre centraldirigering överhuvud. Jag drar för min del obetingat den senare slutsatsen. Det som i år inträffat på byggnadsverksamhetens område är en konkret illustration till det centraldirigerade systemets svagheter och en god exemplifiering av några av de argument, som från vårt håll framförts under socialiseringsdiskussionen. De av oss påtalade riskerna för arbetsmarknadens frihet i händelse av en fortsatt utveckling till allt mera centraldirigering äro påtagliga.

Många andra frågor skulle kunna förtjäna att i dag behandlas, t. ex. den enligt min mening väl motiverade löneregleringen för statstjänstemän. Men jag måste avstå därifrån. Jag kan dock ej underlåta att uttala en förhoppning om att regeringen — medveten som den utan tvivel är om det otillfredsställande nykterhetstillståndet i landet — skall underlåta att vidtaga några åtgärder, som kunna bidraga till en ytterligare försämring. Jag hoppas också, att åtgärder med anledning av skördens misslyckande i vissa delar av landet komma att föreslås.

Vårt lands läge i en värld full av konflikter är i mer än ett avseende allvarligt. Vi måste därför samla våra krafter kring ett uppbyggande arbete. Här väntar den nye regeringschefen en stor uppgift. Vill regeringen avstå från en ekonomisk politik, som vällar strid, skall på vår sida viljan till samarbete

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

icke fattas. Många gamla skiljelinjer i vårt svenska samhälle hålla på att förlora i betydelse genom den demokratiseringsprocess, för vilken svensk liberalism brutit väg. Talet om borgare och arbetare som två skilda klasser blir allt mera verklighetsfrämmande. Tron att de icke socialistiska partierna rekrytera sina väljare från en borgerlig välsituerad klass är absurd. Folkpartiet fick vid valet i år säkert mer än hälften av sina väljare från familjer och personer med under 5 000 kronors inkomst. Skillnaden mellan socialdemokrater och folkpartister är en åsiktsskillnad rörande socialiseringen, icke en ekonomisk klasskillnad. Ju förr det erkännes, att uppdelningen i borgare och arbetare ej har sin motsvarighet i verkligheten, desto bättre.

Även i övrigt gäller det att minska intressemotsättningarna och öka samarbetsviljan. Bondeförbundets försök att gräva ett dike mellan landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning, som aldrig känt sig tillhöra två motsatta grupper och partier, måste ur denna synpunkt betecknas som framstegsfientligt. Det vittnar gott om svenska folkets goda omdöme att väljarna vägrat att lyssna till en sådan förkunnelse, vilket årets val visar. Herr Bramstorp kunde med fördel erinra sig, att övriga partier ha ca tre gånger så många väljare utanför städerna som bondeförbundet har. Icke ökar bondeförbundet förståelsen för jordbrukets problem och behov genom att låtsas som om en grundläggande intressemotsättning går mellan dem som bo innanför och utanför stadsmurarna. Det vore klokare att söka närma folkgrupperna på landsbygden och i olika slag av samhällen till varandra och visa dem hur dominerande deras gemensamma intressen äro, särskilt nu när vi snart gå att fastlägga riktlinjer för svensk jordbrukspolitik.

Skall det lyckas oss att uppbygga en social demokrati i anda och sanning tarvas framför allt en politisk samling kring det väsentliga — en bestämd vilja att respektera människornas krav på frihet och trygghet — så långt detta är möjligt i vår otrygga värld. Den energiska opposition jag å folkpartiets vägnar kan utlova mot sådant, som strider mot vår åskådning, utesluter ej en uppbyggande samverkan kring stora gemensamma uppgifter, t. ex. på den sociala reformpolitikens, skolväsendets och utrikespolitikens områden. Men förutsättningarna för det politiska arbetet kunna fixeras först när den nya regeringen Erlander frimodigt deklarerat, hur den tolkar valutgången, och om den vill söka stöd för en steg för steg genomförd socialiseringspolitik hos herr Kuusins svenska vänner här i riksdagen. Dagens remissdebatt bör ge besked.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Det fanns åtskilligt i herr Ohlins anförande, som skulle varit av intresse att här ta upp till diskussion. Jag skulle sålunda gärna ha velat anknyta till hans antydningar om den misslyckade byggnadsregleringen. Jag skulle gärna ha velat fortsätta diskussionen med en analys av hans egna mängtydiga spekulationer i denna fråga under valrörelsen. Jag skulle för min del icke heller ha haft något emot att ta upp en diskussion om andra praktiska spørsmål, som han vidrörde. Jag skall dock åtminstone tills vidare avstå härifrån.

Däremot har jag ansett det nödvändigt att omedelbart ta till orda och svara honom — och i någon mån även herr Skoglund i Doverstorp — på de frågor, som han riktat till mig beträffande den nya regeringens allmänna politik. Jag vill då börja med att säga, att herr Ohlin nog tolkar valutslaget en aning till sin favör. Det var ju i själva verket en mycket ringa förskjutning till förmån för de borgerliga partierna, som blev resultatet av så mycket ståhej. Det var icke något jordskred som inträffade. Folkpartiet tog en del mandat från högern. Det kan ju tänkas att detta förhållande kommer att fortsätta. Jag vill icke uttrycka något beklagande av den saken; det få de borgerliga partierna

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

göra upp sinsemellan. Jag tror uppriktigt sagt att med den takten i tillbakagång för det socialdemokratiska partiet och framgång för de borgerliga partierna blir det icke tredje generationens utan möjligen fjärde eller femte generationens män, som komma att finna det socialdemokratiska partiet i det läge herr Ohlin sökte skildra. Han kunde icke heller med utgångspunkt från dagens röst-siffror göra gällande, att vi befinna oss i detta betryckta läge, men han skådade in i framtiden och skildrade hurusom det vid 1948 års val icke bara kommer att gå som vid 1946 års val utan därjämte att tendensen kommer att fortsätta. Det är bra gjort av herr Ohlin att med sådan säkerhet utan ledning av Gallup — ty det förutsätter jag att han inte haft — kunna gissa sig till hur 1948 års väljare komma att bedöma den politik, som herr Ohlin själv har så svårt att bedöma, eftersom han ju tycker den vara en hel serie av idel frågetecken; det är duktigt gjort.

Jag skulle vilja säga till herr Ohlin, att det är klart att han skulle bli glad, om jag sade: jag skall gärna samarbeta med kommunisterna, ty nu ha de blivit så många. Det är precis vad herr Ohlin vill att jag skall göra, och om jag gjorde det, skulle möjligen hans optimistiska framtidsdrömmar kunna bli verklighet. Herr Ohlin kommer att bli besviken. Jag kommer icke att säga något sådant. Jag kommer i stället att säga till de kommunistiska »pådrivarna»: ni säga, att ni äro demokrater. Ni säga, att ni till varje bokstav ansluta er till det av socialdemokraterna utarbetade efterkrigsprogrammet. Ni säga, att ni stödja regeringens politik, och att ni ha stött den föregående regeringschefens politik. Jag föreställer mig, att ni icke ha någon anledning att ändra er uppfattning, om icke vi ändra oss, och då vill jag bara fråga: av vilken anledning upprätthålla ni ett parti, som icke gör något annat än stöder det socialdemokratiska partiets politik och som med avseende å sin ideologi har lämnat den kommunistiska ideologien, vilket icke längre är ett kommunistiskt parti utan som, om man får tro er efter läpparnas bekännelse, är ett demokratiskt parti?

Häri ligger svaret på herr Ohlins fråga. Det socialdemokratiska arbetarpartiet ämnar icke ge upp sin kamp för arbetarrörelsens enhet. Vi vilja icke ha en upprensning av händelserna under och efter förra världskriget. Då sprängdes rörelsen i en vänsterriktning och en högerriktning. Det såg värre ut då, än det gör nu. En rad av partiets mest lysande krafter gick över till vad som nu motsvarar det kommunistiska partiet. Det var en splittring, som beredde plats för vågmästeriet. Det var en splittring, som ledde till att 1920-talet blev en period av stillastående, av orkeslöshet och dådlöshet inom svensk politik. Det socialdemokratiska arbetarpartiet rustar sig för att återställa enheten och för att vinna mark från dem, som försöka splittra rörelsen. Vi följa som demokrater de linjer, som icke borde vara herr Ohlin obekanta, och vi komma att göra vårt yttersta för att få tillbaka den enhet inom rörelsen, som har funnits och som, när den är återställd, gör det alldeles onödigt att ställa de frågor herr Ohlin gjort.

Herr Ohlin spelar en gammal melodi. Han försöker finna nya ord till den, men han borde försöka förstå, att det icke är någon populär schlager. Vi ha hört precis detsamma som herr Ohlin sagt i dag av Arvid Lindman, men av honom framfört med betydligt större schvung. Vi ha också hört det av herr Bagge och herr Skoglund i Doverstorp och av herr Andersson i Rasjön. Och var är det de säga? Jo, de säga, att det socialdemokratiska partiet vet man icke var man har i de stora samhällsekonomska frågorna. Man vet icke, huruvida vederbörande äro socialister, som vilja ingripa mot ett fritt näringsliv, eller om de vilja samarbeta med oss borgerliga. När man hör det talet måste man säga sig: Tänk, att det aldrig gick för Branting eller för Per Albin Hans-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

son att uttrycka sig så klart, att människorna begrepo vad de sade! Tänk, att det skall vara så mycken oklarhet om ett partis politik, att alla dessa frågor under snart fyra decennier skola behöva upprepas, när vi i vår ledning haft män med den formella skicklighet och med den sakliga pondus, som utmärkt Hjalmar Branting och Per Albin Hansson!

Jag kan vidare säga, att jag icke kan göra vad de två misslyckats med. Jag kan icke klargöra vårt partis politik för folk som ej vill förstå det språk som vi tala. Vi tycka annars, att det borde vara ganska enkelt att förstå oss. Det visar sig också, och det kommer att visa sig, att även om de borgerliga partiernas ledare icke förstå vårt språk så förstår landets småfolk vad vi säga. Det blir ändå, herr Ohlin, detta som blir det avgörande.

Vad vilja vi? Vad vill »regeringen Erlander» i de stora ekonomiska frågorna? Vi vilja fortsätta det arbete, som begyntes av Branting och av Per Albin Hansson. Och vi hava format programmet utförligt i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det är skrivet i allt väsentligt av Ernst Wigforss; det är antaget av 1944 års partikongress på rekommendation av Per Albin Hansson. Det går ej att spekulera i differenser och meningsmotsättningar på denna punkt. Alltjämt säger socialdemokratien: vi leva i ett otryggt samhälle; tryggheten är alltjämt det viktigaste, och bland de ting som vi vilja trygga intar frågan om sysselsättningen, tryggheten att man skall ha någonting att göra, en central plats. Sysselsättningspolitiken har alltid, så länge det funnits ett socialdemokratiskt parti, varit en huvudfråga. Vi anse den vara så viktig, att inga doktriner, inga traditionsbundna tvångsföreställningar komma att hindra oss att utan fördomar försöka att finna vägarna fram till ett samhälle, där man har sysselsättningen tryggad.

Det är det ena momentet i trygghetsproblemet. Det andra momentet ligger däri, att de som ha kommit bort ur produktionen, de som äro utslagna ur produktionen, också skola ha sin försörjning tryggad. Det sker genom de socialpolitiska reformerna, genom socialförsäkring etc. Men socialpolitiken skall användas även till att höja människornas standard. Därvid tänka vi i dag främst på vad som kan göras åt barnfamiljerna och åt de ensamstående mödrarna. Och till sist säga vi, att tryggheten är en väsentlig sak i ett samhälle, men friheten är också väsentlig; man kan icke skapa frihet i ett samhälle, om man ej först skapat tryggheten. Vi löpa inga risker för den politiska friheten i vårt land. Men om det skall bli en demokrati i anda och sanning, mena vi, att vi måste öppna portarna för alla medborgare att taga del av våra kulturella resurser, att — för att begagna ett högtidligt uttryck — taga del av vårt kulturarv.

I praktisk politik betyder denna vår förklaring om vad vi vilja, att vi skola fullfölja den sociala reformpolitiken. Under Gustav Möllers ledning kommer nu det väldiga verket att föras i hamn. Mycket har riksdagen redan beslutat, men det blir ingenting av det, om man icke får reformerna att i samma anda som när besluten fattades träda ut i det levande livet. Vi komma med nya förslag. På riksdagens bord ligger sjukförsäkringen. Vi hoppas, att nästa år frågan om barnbidragen skall vara klar för beslut. Och de övriga familjestödande åtgärderna komma väl också i rask följd. Den nästa stora fråga, som kommer att dominera svensk inrikespolitik, är frågan om vår bostadsstandards höjande, drivandet av en bostadspolitik som följer målsättningen, att kostnaden för en hygglig familjebostad skall kunna inrymmas i en vanlig svensk jordbrukares eller arbetares budget. Det blir en stor fråga, där intressemotsättningarna med säkerhet komma att starkt bryta sig.

På det kulturella området betyder den nya regeringens politik ett fullföljande av den gamla regeringens kulturella upprustning: ökade möjligheter för

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

teknisk och vetenskaplig forskning under full frihet för vetenskapens utövare, men framför allt ett fortsatt försök att finna vägarna till en samförståndslösning i en av vår tids viktigaste frågor, skolfrågan.

Detta är den nya regeringens allmänna program. Vi inbjuda alla som vilja vara med om att deltaga i arbetet efter dessa linjer. Jag kan icke underlåta att uttrycka min tillfredsställelse med de sista orden i herr Ohlins anförande, då han konstaterade, att sedan man rensat bort mycket av slagord kanske man kommer att finna, att det är åtskilligt som enar, och att det som enar kanske är större än det som skiljer. Om man finge taga bort vad herr Ohlin sade i tre fjärdedelar av sitt anförande och bara nöja sig med den sista delen, skulle jag för min del icke haft något att tillägga utan bara önska, att dessa förhoppningar måtte komma att bli besannade under den nya regeringens ledning.

Herr Ohlin, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Hans excellens herr statsministern förklarade, att det var en mycket ringa förskjutning som valet bragt, och att med denna takt bleve det icke den tredje utan den fjärde eller femte generationen som komme att finna det socialdemokratiska partiet i det läge jag utmålade. Jag tillåter mig svara, att jag redan visat, att med denna takt i förändringen kommer partiet redan 1948 i det läge jag beskrev. Jag förmodar, att den tredje generationen av partiet har för avsikt att sitta kvar vid ledningen 1948. Det kan icke vara ointressant att studera just takten i utvecklingen, som statsministern vidrörde, om man nöjer sig med något så blygsamt som att draga ut linjen till 1948. Men redan årets siffror visa, att det socialdemokratiska partiet har bakom sig röster, som ge väsentligt mindre än hälften av mandatet i andra kammaren!

Nu svarade statsministern på min fråga om partiets relationer till kommunisterna, att man icke vill giva upp kampen för partiets enhet och arbetar för att vinna mark från kommunisterna. Jag vore glad, om socialdemokraterna kunde försvaga det kommunistiska partiet, liksom jag förvånades över att man så litet ägnade sig åt den saken under valkampanjen. Men realiteten. Eders Excellens, är ju, att det socialdemokratiska partiet vid en serie av val gått tillbaka och kommunisterna framåt. Det verkar, vågar jag påstå, något litet av ljusblå förhoppningar att säga: nu tänka vi ändra detta; vi tänka taga tillbaka röster. Det är en mycket lofvärd avsikt. Men kan man, när valkurvan gått på detta sätt, bygga en politik under de närmaste två åren på en sådan from förhoppning? Det frågar jag. En nedgång från 54 till 44 procent av väljarna är dock en förändring, som icke är alldeles betydelselös. När statsministern i patetiska ordalag talar om att Sveriges folk förstår socialdemokratien, skall han icke alldeles glömma bort vad nedgången från 54 till 44 procent betyder som fingervisning.

Han hänvisade sedan till vad som sagts från socialdemokratiskt håll i tre generationer. Låt mig svara: nu har det socialdemokratiska partiet majoritet i riksdagen, vilket det icke haft under dessa tre decennier. Man kunde då kanske nöja sig med mera allmänna talesätt, emedan det icke spelade så stor roll vad de innehöllo. Statsministern fortsätter nu med detta. Det var en del vackra saker rörande trygghet, kulturarv och dylikt som jag ville instämma i. Men man kan icke komma ifrån, att när vi ha en rent socialdemokratisk partiregering med majoritet i riksdagen och ett val, som i någon mån medfört ändring i den politiska situationen, så finns det en förpliktelse för denna regerings chef att å dess vägnar göra andra och mera bestämda deklamationer, särskilt rörande relationerna till kommunistpartiet, än som var erforderligt på tidigare stadier. En sådan förklaring har emellertid hittills uteblivit.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Härpå anförde

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Jag vill fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att icke ens enligt hans egen uppfattning någon ändring i den politiska situationen inträffat. Han frågade mig, om det är rimligt att bygga politiken på ljusblå förhoppningar om vad som kan följa 1948. Min motfråga till herr Ohlin är denna: det är väl ändå rimligare att göra detta än att, såsom herr Ohlin gör, bygga kritiken av politiken på en ren spekulatioen om huru människorna skola rösta 1948?

Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöi på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Statsministern beklagade, att det socialdemokratiska partiet och regeringen icke kunnat framställa sitt program och sitt handlingssätt så att de borgerliga partierna kunnat förstå dem. Jag ber att få svara: orsaken är förmodligen den, att statsministern och en del av partiets medlemmar efter honom ha brukat tala ett språk, medan partiets framstående och energiske finansminister har talat ett annat språk. Man undrar då vilken man skall hålla sig till. Jag befarar, att det blir likadant i framtiden, såvida icke den nye statsministern talar herr Wigforss' språk.

Statsministerns tal, vilket väl måste uppfattas som den nya regeringens program, innehöll mycket, som jag tror han kan få anslutning till från olika håll. Men jag vill nog säga, att det fanns vissa partier, som voro konturlösa. Det byggde också på ett handlingsprogram, uppgjort för andra förhållanden än dem vi f. n. befinna oss i. Det var uppgjort med tanke på en efterkrigsperiod som framför allt skulle kännetecknas av vikande konjunkture och arbetslöshet. För närvarande äro vi i det stället inne i en så kraftig högkonjunktur att vi hålla på att stjälpas på den. För ett sådant skede innehöll statsministerns förklaring inga hållpunkter.

Vidare anförde

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Jag gjorde, herr talman, när jag började mitt anförande den uttryckliga reservationen, att jag ämnade begränsa mig till en principiell diskussion om de allmänna frågor, som herr Ohlin och i viss mån herr Skoglund vidrörde. Därav följde, att jag icke tog upp de dagsaktuella frågorna.

Herr **Ohlin**, som på begäran ånyo erhöi ordet för kort genmäle, yttrade: Till hans excellens herr statsministerns sista kommentar rörande valutgången vill jag bara göra en reflexion. Jag bygger icke på antaganden rörande valet 1948; jag bygger främst på det faktiska valresultatet och rösternas fördelning år 1946. Men jag betraktar detta valresultat mot bakgrunden av en utveckling, som har ägt rum vid de sista tre valtillfällena 1942, 1944 och 1946. — Statsministern däremot utgår från att visserligen ha vi haft en mycket tydlig tendens till försvagande av socialdemokratien, men den tänker han i spetsen för det socialdemokratiska partiet ändra om så, att det blir en helt annan tendens och så att det besvärliga problemet om regeringens och partiets relationer till kommunisterna kommer i ett helt nytt läge. Jag tror, att det är mycket lätt att se, vilket betraktelsesätt som är mest realistiskt av dessa två.

Härefter anförde

Herr **Fast**: Herr talman! Från valrörelsens mera fantasifyllda tillvaro ha vi nu att gripa oss an med vardagens många skiftande uppgifter.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

När jag nämnde ordet »fantasifyllda» tänkte jag närmast på de borgerliga partiernas omvärdering av såväl egna som socialdemokratiska ståndpunkter i valrörelsen. Men jag kände icke igen vare sig de borgerliga eller de socialdemokratiska ståndpunkterna sådana som de hade tecknat sig i de olika partiernas gärningar eller i tidigare deklARATIONER rörande framtiden. I valrörelsen fick man ju bland annat veta, att socialdemokraterna vilja lägga på folket onödiga och tyngande skatter, att 100 000 av landets jordbrukare skulle tvångsvis bortrationaliseras, att socialisering skulle företagas utan hänsyn till lämpligheten i det enskilda fallet och att statskontroll skulle införas på så gott som alla samhällslivets områden. Man fick också veta, att egentligen var högerpartiet det parti som varit mest pådrivande, när det gällt den sociala omvandlingen av det svenska samhället, samt att bondeförbundet var det enda parti, som tillvaratog landsbygdens intressen, vilket man sökte bevisa genom att framhålla, att detta parti ville slopa dyrortsgraderingen. Man fick också veta, att det kommunistiska partiet var landets mest demokratiska parti.

Vad man nu efter valet kan konstatera är, såvitt jag förstår, att de borgerliga partierna vid sin häftiga attack icke lyckades bryta igenom de socialdemokratiska försvarslinjerna. Den lilla utbuktning av fronten som skedde var väl egentligen icke till fördel för de borgerliga partierna utan i så fall för kommunisterna. Detta gäller särskilt om man vill räkna med väljarunderlaget och icke bara räknar med mandatförskjutningen.

Jag tror också, att man kan säga, att det i det borgerliga lägret skett en förskjutning i fråga om åsikter i visst avseende. Jag tänker därvidlag på hur de borgerliga partierna ha i stort sett accepterat vårt sociala reformprogram. Detta framgår också av de rätt klara deklARATIONER, som ägt rum redan i dagens debatt. Detta är en stor vinst ur våra synpunkter och kan knappast betraktas såsom ett socialdemokratiskt nederlag. Även för oss är huvudsaken vad som sker i svenskt samhällsliv, att människorna få en socialt och ekonomiskt tryggare tillvaro. Detta har varit och är alltjämt socialdemokraternas huvudsträvande. Emellertid äro vi ganska övertygade om att även om det borgerliga motståndet mot mera djupgående sociala reformer nu är väsentligt uppluckrat ha vi alltjämt en betydande uppgift att fylla, när det gäller såväl takten som utformningen av socialreformerna.

Jag tror också, att man skall kunna konstatera, att åtminstone en del av folkpartiet med sin ledare i spetsen numera bekänner sig till en ekonomisk politik, som skulle hava tett sig synnerligen skrämmande för 1920- och 1930-talens frisinna. Jag tänker därvidlag på den deklarerade ramhushållningen och den konjunkturutjämnande politiken, som kräver viss kontroll från samhällets sida över näringslivet. Huruvida man vill kalla denna politik för nykapitalistisk eller nyliberal lämnar jag åt folkpartiet att avgöra.

Att det rör sig på detta område även i det borgerliga lägret, såväl inom vårt land som utomlands, torde det knappast råda någon tvekan om. Förmodligen tolkade ordföranden i Förenta staternas centrala handelskammare, herr Johnston, i sitt avskedstal till handelskammaren vad som i vissa borgerliga kretsar numera börjar att allvarligt komma under debatt, när han bland annat uttalade följande: »Den gamla kapitalismen ansågs som ett helautomatiskt system, vars uteslutande källa var profitbegäret. Det betraktelsesättet är för primitivt för att täcka det verkliga läget i vår moderna tid. Hela vårt tänkande måste lyftas upp på ett nytt och mera medvetet plan, där ansvaret gentemot allmänheten är lösenordet. Vi ekonomiens män har nu kommit till en punkt i utvecklingen där vi måste börja göra historia i stället för att låta historien göra oss.

Vi stå inför valet mellan den gamla och den nya kapitalismen. Den gamla släpar på en ballast av förstenade fördomar mot fackföreningsväsendet, mot

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

allt vad statsingripanden och kollektiv planering heter. Det nya betraktelsesättet är att kapitalismen måste bli något levande, en organism, som är ständigt i stånd att anpassa sig till nya förhållanden, ett verktyg i folkets hand som kan brukas till allas fromma».

Jag har citerat detta uttalande allenast för att visa, hur man även inom det borgerliga lägret börjar förstå, att den ensidiga och förljugna PHM-propagandan, liksom valrörelsens skrämselfpropaganda mot all socialisering och all samhällskontroll över näringslivet, visar dålig förmåga till anpassning i förhållande till utvecklingen och till tidens krav. Därmed har jag ingalunda velat påstå, att vår uppfattning och den nykapitalistiska uppfattningen kunna förenas, utan att alltjämt motsättningar komma att bestå. Vad jag menat är blott att om man vill angripa problemen från angivna synpunkter blir det knappast utrymme för någon hets- och skrämselfpropaganda.

På borgerligt håll spekulerar man redan nu i ett mera avgörande nederlag för socialdemokraterna vid 1948 års andrakammarval. Jag vill med anledning härav endast citera ett gammalt ordspråk, nämligen att man icke bör sälja skinnnet förrän björnen blivit skjuten. Vad på partiets anhängare ankommer kan jag försäkra att vi också vilja ha ett ord med i laget.

Visst är det sant att det socialdemokratiska partiet gjort en stor och smärtsam förlust genom partiordföranden Per Albin Hanssons bortgång, en förlust, som icke blott berörde partiet utan hela folket. Men, herr talman, inom partiet äro vi fullt medvetna om att vi icke kunna på ett bättre sätt hedra vår bortgångne hövdingens minne än att i enig sammanhållning energiskt och målmedvetet arbeta för samhällets sociala och ekonomiska omdaning till större trygghet och trivsel för medborgarna samt att i detta arbete följa vår bortgångne ledares intentioner. Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som Per Albin Hansson var med om att utforma, bör därvid vara riktlinjen för de närmast liggande årens politik.

Jag kan försäkra partiets nye ordförande, statsminister Erlander, att han kan räkna med ett enigt partis stöd och förtroende vid fullgörandet av sina maktpåliggande uppgifter. Därmed är det självklart, att partiets andrakammargrupp enigt sluter upp bakom statsministern och regeringen i dess helhet. Vi veta, att det, med utrymme för personliga nyanseringar, icke är fråga om någon ny politisk kurs utan ett fullföljande av partiets strävanden i fråga om samhällsdaningen.

När man till oss ställer frågan hur vi vilja ställa oss till kommunisterna, skulle jag för egen del vilja svara: vi skola i fortsättningen handla på samma sätt som hittills. Vi lägga fram våra förslag självständigt, och i den mån de accepteras av kommunisterna eller de borgerliga äro vi endast glada däråt, men i den mån man vill förkasta dem får ansvaret drabba dessa, och då få vi pröva den situation, som i sådant sammanhang uppkommer. Jag skulle till herr Ohlin, som ser så långt in i framtiden och ser, när de borgerliga komma att vara bestämmande i det svenska samhället, ställa frågan: hur tänker herr Ohlin, som väl skall bli den nye regeringschefen, forma den borgerliga politiken med den mängd av nyanseringar, som framkommit icke minst i radiodebatten och årets valrörelse?

Det kan väl knappast, herr talman, vara ändamålsenligt att göra någon ingående kommentering av de förslag, som regeringen nu framlagt för höstriksdagen, eller de förslag som komma att framläggas, och vilkas innehåll är mer eller mindre allmänt känt. Det må väl i första hand bli vederbörande utskotts sak att pröva regeringens förslag liksom de motioner, som komma att väckas i anledning av propositionerna. Jag tror mig emellertid kunna konstatera, att regeringens förslag torde motsvara vad man kan teckna som tidens krav, varför

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

deras framläggande hälsas med tillfredsställelse. Så har även skett i fråga om ett par av de viktigaste propositionerna.

Den obligatoriska sjukförsäkringen och den fria sjukvårdens ordnande äro, enligt mitt förmenande, näst efter folkpensioneringsreformen de viktigaste delarna i en god social omvårdnad. Även om vi icke kunna betraktas såsom efterblivna i förhållande till andra länder är det dock otillfredsställande att 30—35 procent av antalet understödsfall i vårt land är beroende av att vederbörandes existensminimum icke tryggats under sjukdom. Att man skilt ut den fria läkarvården och den fria eller prisnedsatta medicinen från sjukförsäkringen betraktar jag såsom ett framsteg. Härigenom har ju organisationen kunnat både förenklas och förbilligas. Skulle det lyckas vederbörande utskott att framkomma med ytterligare förenklingar av lagtexten tror jag att utskottet kan påräkna kammarens sympati.

Den huvudinvändning som gjorts och göres mot den fria sjukvården är den, att våra sjukvårdsinrättningar icke skola på ett hyggligt sätt kunna taga emot alla vård sökande. De svårigheter som därvidlag uppkomma, och som jag ingalunda är blind för, skulle i ungefär samma grad ha uppkommit, därest man lämnat till sjukhusen att betala sjukvårdskostnaderna. Skillnaden mellan föreliggande förslag och vad man sålunda på en del håll tänkt är mycket ringa. Man skall vidare komma ihåg att inom de flesta landsting och städer, som icke deltaga i landsting, äro legosängsavgifterna för närvarande mycket låga. De ha sänkts undan för undan, och speciellt i fråga om långliggarna äro ju avgifterna mycket ringa. De täcka endast en del av matkostnaderna. Under sådana förhållanden får man icke överdriva verkningarna av ett genomförande av den fria sjukhusvården. Det är klart, att de nuvarande restriktionerna på byggnadsväsendets område i hög grad försvåra ett utnyttjande av de betydande anslag som lämnats av landstingen och som landstingen äro beredda att ytterligare lämna för utökning av platsantalet vid våra sjukhus. Vi skola väl emellertid hoppas att det skall ljusna när det gäller att utifrån få in nödvändiga råvaror. Jag tror det är av stort värde att sjukvårdens huvudmän nu få riktlinjer för sitt sjukhusbyggande och sitt planeringsarbete. Man skall också komma ihåg, att det är mycket som skall ordnas upp, sedan riksdagen godtagit principerna, ett arbete som nog behöver tiden fullt ut till den 1 juli 1950.

När nu landstingen skola mera väsentligt utbygga sitt sjukhusväsende, var till medel i stor utsträckning redan anvisats, är det av betydelse att denna utbyggnad sker så planerligt som möjligt, icke minst när det gäller avvägningen mellan de olika specialiteterna och vårdformerna. Jag är övertygad om att ett nationellt utbyggnadsarbete av bland annat den kroniska sjukvården skall kunna väsentligt begränsa behovet av nya vårdplatser vid våra lasarett och sjukstugor. I detta planeringsarbete kan värdefull hjälp lämnas av centrala sjukvårdsberedningen, såsom redan skett i fråga om planlägningsarbetet under den senaste tiden. För att denna hjälp skall kunna bli mera effektiv torde det emellertid bli nödvändigt att medel anvisas till förstärkning av arbetskrafterna på planerings- och granskningsavdelningen, så att landstingen icke behöva vänta på erforderliga utredningar och undersökningar.

I fråga om den fria eller prisnedsatta medicinen är man på vissa håll, icke minst bland läkarna, rädd för att detta skall bli till skada för folkhälsan därigenom att missbruk skulle uppkomma. Man bör emellertid komma ihåg att det här är fråga om medicin som ordinerats av läkare, och man kan väl räkna med att dessa skola känna sitt ansvar fullt ut. Jag vill emellertid icke bestrida, att i enskilda fall missbruk kunna förekomma, ty det sker redan nu. Här kommer det emellertid att spela en stor roll hurudan avvägningen blir mellan den fria och den prisnedsatta medicinen. På vissa områden, såsom i fråga om insulin

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
och leverpreparat m. m., betala redan nu de flesta landsting hela kostnaden och detta i vissa län utan att någon behovsprövning sker.

Vad handelsavtalet med Sovjetunionen beträffar så är ju propositionen här om icke ännu framlagd. Detta hindrar ju icke att avtalets huvudinnehåll är känt, åtminstone för en ganska stor grupp. Men det är väl lämpligast att man låter den närmare diskussionen därom anstå, tills det blivit prövat av vederbörande utskott. Det är min övertygelse att man skall finna, när propositionen blivit framlagd och denna prövning skett, att mycket av den propaganda mot avtalet som bedrivits i vissa tidningar varit minst sagt överdriven.

Avtalet har enligt mitt förmenande icke det omfånget i förhållande till vår normalexport att det här är fråga om något orimligt. Icke kan man väl anse att det är ett orimligt förhållande om cirka 12 procent av vår normalexport går till det näraliggande stora landet i öster. I stället kunna vi väl säga, att det tidigare förhållandet varit onormalt. Man skall komma ihåg att vi måste söka ersättning för den förlorade tyska marknaden, som betydligt så mycket för vår handel och vårt näringsliv. Det är ju ett känt förhållande, att i längden kan ett land icke enbart importera varor utan måste också sälja. Ingen vet för övrigt hur länge den nuvarande högkonjunkturen varar med sin starka inhemska efterfrågan. I ett sådant läge måste det vara av betydelse att vår export är lämpligt utjämnad.

När man talar om den snedbelastning av industrien som kommer att ske genom det ryska handelsavtalet bör man komma ihåg, att det här är huvudsakligen fråga om ett ramavtal, varinom de olika industrierna eller grupper av industrier ha att överenskomma och träffa försäljningsavtal med vederbörande. Från statens sida har sålunda icke garanterats en export av i avtalet överenskomna varor eller kvantiteter av varor. Vad man räknar med är här att det svenska näringslivet skall lojalt utnyttja sin förmåga, huvudsakligen inom ramen av nu befintlig produktionsapparat och utan tvångsdirigering från statens sida av svensk arbetskraft.

Så har jag, herr talman, uppfattat innebörden av det ryska handelsavtalet. Låt mig endast få tillägga, att när det gäller handel bör man undvika att i sitt bedömande påverkas av ideologiska uppfattningar. Vi ha bevis om att när detta tidigare skett så har det icke varit till gagn för landet. Om, såsom jag tror, den svenska riksdagen efter företagen prövning kommer till det resultatet, att avtalet bör komma till stånd, så tror jag det skulle vara med landets intresse mest förenligt, om detta kunde ske utan att alltför småaktiga synpunkter anläggas. Avtalet bör bedömas för vad det är och icke för vad man på vissa håll velat göra det till.

I fråga om långivningen i samband med avtalet är det klart, att om vi helt uraktlåtligt att deltaga i återuppbyggnaden av den sönderslagna världen och icke lämnat några bidrag åt något håll, skulle vi obestriddigen kunnat ha mera varor just nu att fördela inom landet. Jag tror emellertid icke, att svenska folket skulle velat handla på det sättet. Vi ha för resten varit ganska överens i fråga om den politik som i det avseendet hittills förts. Vi få ju icke heller glömma att vi för vår försörjning måste ha tillgång till importerade råvaror och hel- och halvfabrikat. Med hänsyn till nu rådande knapphetsläge i fråga om vissa råvaror är det en väsentlig fördel att under första året endast en mindre mängd av varor skall levereras enligt avtalet. Men om vi varit beredda till en långtgående hjälppolitik gentemot olika länder, så tror jag, att vi äro ganska överens om att reagera, därest man skulle vilja pålägga oss bestämda avgifter för vår neutralitetspolitik. Jag tror, att man därvidlag vill förbehålla landet en fullständigt fri prövning.

Jag vill med några ord beröra frågan om bevarandet av kronans inre köp-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

kraft. Alla partier äro givetvis överens om att inflation bör motarbetas så långt detta med lämpliga medel kan ske. Att lönestegringar inom enskild företagssamhet äro oundvikliga tror jag att vi också äro rätt överens om. Den lönestegring, som riksdagen redan beslutat och snart ytterligare kommer att besluta för de statsanställda, är väl befogad. Men då är det ganska klart att denna löneförbättring bör få slå igenom även för de privatanställda. Så har redan beslutats i fråga om bland andra i landstingens tjänst anställda, där det tvååriga avtal, som nu dess bättre har kunnat avslutas, bygger helt på en jämförelse med vad riksdagen kan komma att besluta i fråga om de statsanställda. Jag finner det vara ganska naturligt, att man därvidlag liksom också i fråga om de privatanställda söker att hålla den ram, som av riksdagen och regeringen har uppdragits i fråga om lönepolitiken.

Jag vill emellertid tillägga, herr talman, att om det vid närmare undersökning skulle visa sig föreligga risk för en sådan ökning av vår prisindex, att lönerna komma att påverkas därav, så bör det till förhindrande härav, därest andra och säkra utvägar icke skulle komma att stå till buds, jämväl övervägas, om icke omsättningsskatten bör slopas vid ett tidigare tillfälle än den första juli. En sådan omprövning har ju också av riksdagen förutsatts under här av mig angivna förhållanden.

Herr talman! Med vad jag nu anfört hemställer jag om att föreliggande propositioner måtte remitteras till vederbörande utskott.

Herr Andersson i Falun: Herr talman! Tidpunkten torde vara lämplig att koppla in debatten på en annan våglängd. Jag kommer följaktligen, herr talman, icke att uppehålla mig vid de storpolitiska reminiscenser från valrörelsen, som de tidigare talarna ha sysslat med. I stället kommer jag att knyta an till en av de propositioner, som nu förelagts höstriksdagen, nämligen förslaget till ny sjukkasselag.

Genom de sociala reformer, som vi nu äro i färd med att genomföra, påtager sig samhället ett i hög grad ökat ansvar för de enskilda medborgarnas välfärd, särskilt vid sjukdom och arbetsoförmåga. Härav följer självfallet tyngre bördor för de verksamma och produktiva medborgarna, eftersom det är de som få bära de ökade skattebördorna. Den förste talaren har också mycket riktigt anmärkt, att varje sjuk blir en direkt förlust för landet. Det måste då ur allmän synpunkt te sig angeläget att så få människor som möjligt bli i behov av samhällets hjälpåtgärder och att så många som möjligt genom effektivt arbete bidra till sin egen och landets försörjning. De sociala anordningarna — i varje fall de flesta av dem — äro avsedda som stödåtgärder i fall då de enskilda icke kunna klara sig själva. Den önskvärda utvecklingen måste alltså vara, icke att så många människor som möjligt bli föremål för de samhällseliga välfärdsåtgärderna utan snarare motsatsen.

Under den gångna valrörelsen har också med styrka framhållits, hur angeläget det är att produktionen göres effektiv och att ingenting försummas i fråga om ett rationellt utnyttjande av naturtillgångar och arbetskraft. Från alla håll synes man vara ense om att detta är huvudförutsättningen för att de sociala reformerna skola kunna finansieras. Och framför allt är det förutsättningen för en välbehövlig skattelättnad. I dagens läge med brist på arbetskraft inom snart sagt alla områden är det dubbelt angeläget, att den tillgängliga mänskliga arbetskraften kommer till full och nyttig användning.

Följaktligen borde sådana strävanden, som gå ut på att förebygga att människor bli sjuka och arbetsoförmögna, tilldraga sig allt större uppmärksamhet. De verksamma i samhället måste med grämlse se, huru människor onö-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

digttvis utsätta sig själva eller utsättas för sjukdomsrisker och så småningom falla det allmänna till last. Sådant betyder ökade bördor för dem som arbeta och göra rätt för sig. Det är alltså skäl att eftersinna, om allt är gjort som kan göras för att förebygga sjukdom och arbetsförmåga. Svaret på en sådan fråga måste dess värre bli nekande. Det brister ännu åtskilligt i samhällets åtgöranden i förevarande avseende. Jag skall här endast beröra tre områden, där förhållandena icke äro som de borde vara: sinnessjukvården, reumatikervården och åtgärder när det gäller alkoholisterna.

Inom sinnessjukvården sakna vi praktiskt taget varje slag av förebyggande åtgärder, och dock är detta ett område, där sådana åtgärder sannolikt vore lönande. Jag vet mycket väl, att man planerar en viss dispensärorganisation, men den befinner sig ännu i sin linda. Avsikten är tydligen, att den blott långsamt skall utvecklas. Ännu värre är det med bristen på vårdplatser för dem som redan drabbats av sjukdomen. Det är betecknande för statsmakternas inställning till detta problem, att man i fråga om utbyggnad av vårdplatser vid de statliga sinnessjukhusen rör sig med en tioårsplan, medan socialministern i propositionen om sjukkassereformen räknat med att planerna för utbyggnad av kroppssjukhusen, där bristen dock icke är lika trängande, skola kunna genomföras på tre år. Beträffande den statliga sinnessjukvården har det t. o. m. gått därhän, att man på ansvarigt håll har ifrågasatt, om statsdriften på området lämpligen bör fortsätta eller om icke sinnessjukvården i dess helhet borde tagas om hand av landstingen: ett underbetyg för statsdriften som är värt att uppmärksamma. Det synes emellertid uppenbart, att det mycket stora antal arbetsförmögna, som genom sinnessjukdom kommit i misär, skulle kunna väsentligt nedbringas genom en bättre vård och framför allt genom förebyggande åtgärder i form av en verkligt effektiv dispensärverksamhet över hela landet.

Reumatikerna utgöra en annan stor grupp av sjuklingar, som komma att tungt belasta sjukförsäkring och pensionsförsäkring. Utvecklingen går ytterst långsamt i fråga om ordnande av nöjaktiga vårdmöjligheter för dessa sjuka. Patienterna få vänta månader på intagning på de alltför få specialanstalter som finnas. Dröjsmålet med lösningen av detta problem beror som bekant delvis på oenighet bland läkarna om den lämpligaste vårdformen, men det praktiska förståndet borde resolut kunna taga saken i egna händer. Erfarenheten visar nämligen, att ett stort antal fall kunna gå, om icke till full bättring så dock till en relativ grad av återställelse. Visserligen vidtogos några förberedande åtgärder vid vårriksdagen i år, men dessa åtgärder befinna sig ännu bara på försöksstadiet, och fortsättningen borde följa i betydligt raskare tempo än myndigheterna tydligen tänkt sig.

I fråga om möjligheterna att förebygga sjukdom och arbetsförmåga äro dock försummelserna från samhällets sida allra störst på det tredje området, nämligen i fråga om alkoholmissbruket. Där har man för övrigt att göra med en företeelse, där det med fog kan sägas, att arbetsförmågan oftast är självförvårdad. Dessvärre finns det icke någon tillförlitlig statistik över hur många människor som äro sjuka eller mer eller mindre oförmögna till arbete på grund av alkoholmissbruk, men antalet kan säkert räknas i hundratalsental. Enligt en inom den s. k. snabbutredningen av professor Dahlberg gjord beräkning skulle med nuvarande alkoholförbrukning risk förefinnas för att var tionde manlig stadsbo under sitt liv blir föremål för åtgärder från nykterhetsnämnd, d. v. s. varning, övervakning eller internering. När man vet, hur långt alkoholmissbruket får gå innan myndigheterna ingripa, måste man säga sig, att det är fara värt, att denna i och för sig avskräckande siffra icke ger en rättvisande bild av i vilken grad alkoholmissbruket minskar arbetseffektiviteten hos lan-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

dets inbyggare. Det bör här observeras, att det i allmänhet är fråga om arbetskraft, som i övrigt kunde vara förstklassig, män i de bästa åldrarna, ofta med yrkesutbildning och icke sällan från början utrustade med goda personliga förutsättningar att bli nyttiga medborgare.

Helt nyligen har en utredning igångsatts rörande samhällets behandling av alkoholister. Därom är ju intet annat än gott att säga. Men det är lika angeläget, ja ännu angelägnare, att man vidtager åtgärder i förebyggande riktning. En rationell och human alkoholistvård i all ära, men det måste vara mera eftersträfvansvärt, att hindra att personer komma i en sådan belägenhet, att de på grund av rusdrycksmissbruk måste tagas om hand av det allmännas organ.

Nu väntar jag att få det svaret, att frågan om en revision av rusdryckslagstiftningen ligger hos 1944 års nykterhetskommitté och att det icke är någon ting att göra förrän dess arbetsresultat föreligger. Det är ju ingenting som riksdagen har så stor respekt för som för en pågående utredning. Men här om någonsin gäller dock satsen, att medan gräset växer dör kon. Jag tillåter mig i varje fall påpeka, att det finns tidigare utredningar i samma syfte, vilkas förslag icke realiserats, och att dessa väl skulle kunna genomföras utan att man föregrepe den stora utredningen. År 1944 avgavs sålunda en rad förslag från den s. k. snabbutredningen, vilken tillsattes med speciellt syfte att föreslå smärre reformer inom huvudramen för gällande lagstiftning. Vidare finns det en del förslag i nykterhetsfrämjande syfte från 1940 års ordningsstadgokommitté, likaså från ungdomsvårdskommittén. Till den senare kommitténs förslag har också den nu arbetande nykterhetskommittén anslutit sig. Men intet av förslagen har realiserats. I allt reformjäktet synes man alldeles ha glömt bort det viktiga område, som avser förebyggande åtgärder i nykterhetsfrämjande syfte. Och dock borde sådana åtgärder vara ett viktigt komplement till utvidgningen av samhällets omvårdnad av sjuka och arbetsodugliga. Dessa saker höra samman på ett sådant sätt, att ordningen mellan reformerna snarast borde vara motsatt den nuvarande.

När vi röra oss på detta område, skönja vi ju också skuggan av den fjärde litern. Vi veta icke säkert, hur finansministern kommer att ställa sig till kravet om återinförandet av denna för många så dyrbara klenod, men vi hoppas, att han har kraft att stå emot. Det är illa nog, att det finns myndigheter, som finna det lämpligt att demonstrera ett nationellt själsvåld genom att i denna tid förorda sprittransonens utökning. Den nuvarande tilldelningen räcker nämligen att i fråga om totalkonsumtion per individ ställa oss i det främsta ledet i Europa. Den räcker också till en fortgående stegring av fylleriförseelserna och av antalet internerade alkoholister — för att icke tala om den ständigt ökade listan på våldsbrott som begås under rusets inflytande.

Visserligen når man icke så långt med de små, partiella reformer, som föreslagits av de nämnda tre utredningarna, men det är dock sannolikt, att man med ett realiserande av dessa förslag i någon mån kan hindra en fortgående tillvänjning av omätliga alkoholförbrukare. Genom en dylik insats från statsmakternas sida skulle man också ge erkännande och handtag åt det intensifierade arbete, som just nu igångsättes inom den organiserade nykterhetsrörelsen. Eftersom det här är fråga om att inkassera verkningar på längre sikt, är det så mycket mer angeläget att göra någonting i tid; desto förr kan effekten av de förebyggande åtgärderna visa sig. Parollen för statsmakterna borde härvidlag bli, att landet i framtiden icke har råd att ha några alkoholister.

Herr talman! Jag efterlyser alltså ett mera påtagligt intresse från regeringens sida för sådana åtgärder, som syfta till att förebygga sjukdom och

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

invaliditet, och jag gör det mot bakgrunden av de stora uppoffringar, som samhället nu står i begrepp att göra för sociala ändamål. Jag har fört dessa saker på tal även för att erinra vederbörande om att det finns angelägna reformer av annat slag än dem man har direkt nytta av i valpropagandan. Visserligen förstår jag, att jag har berört ett obehagligt ämne, och att somliga kanske tycka, att det rentav är opassande att blanda malört i glädjebägaren över det sociala uppsving som vi nu bevittna. Men jag är tillräckligt gammal i kammaren för att våga säga även opassande saker, och jag vågar förmoda, att ingen skall kunna bestrida riktigheten av vad jag nu anfört.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Herr Wiberg: Herr talman! När riksdagen nu ånyo sammanträder, är det — såsom också framgått av uttalanden från föregående ärade talares sida — för att behandla åtskilliga betydelsefulla spørsmål. Den fråga, som dock onekligen står i allra första rummet, är regeringens allmänna finans- och penningpolitik. Vid upprepade tillfällen tidigare i år har man från oppositionens sida efterlyst regeringens ekonomiska program, men tyvärr utan att regeringen velat draga undan förlåten och visa klar färg. Säkert är emellertid, att de ekonomiska förhållandena över hela världen förete en allt annat än normal bild, varav också följer, att nödvändigheten för vårt land av en riktig målsättning och en konsekvent tillämpad penning-, finans-, valuta- och skattepolitik är obestriddig. Det kan väl icke vara mer än en rimlig begäran, att finansministern nu med det snaraste lämnar ett klart besked i fråga om såväl målet som de medel och metoder, vilka enligt finansministerns och regeringens uppfattning böra tillämpas. Det är, som herr Skoglund i Doverstorp också i dag betonat, icke utan bekymmer man tyvärr måste konstatera det alltmer skärpta trycket på vårt penningvärde. En fortsatt ekonomisk politik, som karakteriseras av oklarhet och mot varandra stridande åtgärder, kan ju icke gärna vara att rekommendera.

Om det nu råder en ganska påtaglig oklarhet i fråga om regeringens planer på det allmänna ekonomiska området, måste man tyvärr också fastslå, att åtskilliga av regeringens dispositioner inom handelspolitiken te sig såsom mycket svårförståeliga och ägnade att inbjuda till kritik. Vi ha i förhållande till flera länder kommit i en icke önskvärd ställning. Vad sålunda Schweiz beträffar, är läget som bekant ingalunda tillfredsställande. Vår industri behöver från Schweiz åtskilliga råvaror, som för närvarande icke gå att få på grund av att Schweiz, som icke anser sig erhålla exportvaror från Sverige i erforderlig omfattning, vägrar att annat än i mindre grad godtaga guld eller andra valutor än schweizerfrancs som betalning för mellanskillnaden. Läget kännetecknas därav, att de schweiziska fabrikena gärna vilja leverera, att de svenska importörerna erhålla importlicenser från statens handelskommission men att ett resultat likväl icke kan uppnås på grund av läget i fråga om betalningsmedel. Valutatilldelning vägras t. o. m. för förfallna fakturor. Naturligtvis kan detta tillstånd icke i längden fortgå utan att produktionen inom vårt land tillfogas ur folkförsörjningssynpunkt allt annat än önskvärda avbränningar och att Sveriges renommé får vidkännas ytterligare avbräck. En förklaring från regeringens, och då närmast finansministerns eller handelsministerns, sida mot ses också med stort intresse. Vilka äro regeringens intentioner? Har man anledning förvänta, att en bättre tingens ordning skall komma till stånd?

En synnerligen anmärkningsvärd åtgärd från regeringens sida, vilken tidigare i dag något berörts av herr Ohlin, företogs i slutet av september månad,

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

då regeringen gjorde ett diktat om en sänkning av exportpriserna på massa med 5 % i fråga om exportavtal efter den 31 juli 1946. Att detta dekret erhållit ett mycket ogynnsamt mottagande hos den svenska exportindustrien, som har att vidkännas alltmer omfattande kostnadsstegringar, är ju ganska naturligt. Men vad som är särskilt beaktansvärt är, att åtgärden, att döma av uttalanden i den utländska pressen, i utlandet väckt förvåning snarare än tillfredsställelse. The World's Paper Trade Review för den 4 oktober framhåller sålunda, att »de svenska priserna redan innan sänkningen lågo avsevärt lägre än exportpriserna från andra länder». Tidningen tillägger, att de finska och norska producenterna erhålla 30—40 % mera för sin massa än de svenska. — Norge lär vid export av tidningspapper för övrigt kunna uppnå ungefär dubbelt så höga priser som de svenska exportörerna, och vad de ryska trävarorna beträffar, skulle dessa ställa sig omkring 30 % dyrare än de svenska, detta ehuru man i London lär anse, att avtalet med Ryssland skulle ha fastställt ett pris, som ligger 10—15 % under nuvarande världsmarknadsläge. — Tidningen vitsordar, att »den svenska industrien gjort sitt yttersta för att förhindra en osund prisstegring. Dess prispolitik under 1945 och 1946 har också rönt ett mycket gynnsamt mottagande hos köparna, stora och små, utanför Sverige. Icke att undra på under sådana förhållanden, att den svenska industrien känner sig mycket illa berörd av den hårda politik, som för närvarande föres av den svenska regeringen». Detta uttalande i den ansedda engelska tidningen överensstämmer med den uppfattning, som allmänt tycks göra sig gällande i utlandet. Måhända med undantag för de utländska mellanhänder, som tills vidare kunna räknas med en oväntad extraförtjänst. På sikt räknat kan också regeringens ingripande få åtskilliga icke önskvärda konsekvenser. Man frågar sig vidare, vad verkningarna kunna bli i förhållande till olika handelsavtal. Det föreligger den egendomliga situationen, att importörerna i länder, till vilka regeringen traktatmässigt förbundit sig att lämna exportlicenser, beviljas importlicenser till högre priser än de av den svenska regeringen dekreterade låga priserna. Är det handelsministerns avsikt, att direktiven till handelskommissionen att vägra exportlicenser annat än till dessa låga priser icke desto mindre skola bestå? Detta är ett av de många spörsmål på handelspolitikens område, där man likaledes med stort intresse avvaktar besked från handelsministern.

Vad det ryska handelsavtalet angår är det naturligtvis ännu för tidigt att ingå på några närmare kommentarer. Det är ju dock ej gärna möjligt att i höstrikedagens remissdebatt förbigå detta för vårt land så betydelsefulla avtal, även om man på senare stadium får anledning att taga slutgiltig ställning till detsamma. Först och främst må det då betonas, att det ej endast ur rysk utan även ur svensk synpunkt är ett intresse att få till stånd ett stort och varaktigt ömsesidigt handelsutbyte. Tyskland har för överskådlig tid bortfallit som handelspartner, och Ryssland har också genom sin territoriella expansion kommit vårt land närmare. Ingen i ansvarig ställning kan blunda för realiteter. Då jag emellertid anser mig icke kunna underlåta att ge uttryck åt vissa bekymmer samt att göra några kritiska reflexioner i anledning av avtalets innebörd, grundar sig detta ej heller på någon bristande förståelse för betydelsen av ett ekonomiskt utbyte med vår store ryske granne. Jag är dess bättre i tillfälle att i detta hänseende åberopa ett uttalande, vilket jag gjorde här i riksdagen på ett mycket tidigt stadium, innan ens ett eventuellt handelsavtal med Ryssland i offentlighetens ljus framstätt som någon aktualitet. Jag skall tillåta mig att citera det uttalande jag den gången gjorde, dels därför att detsamma måhända kan förhindra någon missuppfattning om min allmänna inställning till denna mycket viktiga fråga och dels därför att jag tror, att vad jag den gången yttrade är signifikativt för industriens ställningstagande såväl

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
för ett år sedan som nu. Det var vid remissdebatten den 22 oktober 1945, varvid jag bl. a. anförde följande:

»Det må vid detta tillfälle slutligen även tillåtas mig att med några ord framhålla det intresse man inom det svenska näringslivet hyser för en intensifiering snarast möjligt av våra ekonomiska förbindelser med Sovjetunionen. Jag har med tillfredsställelse bemärkt hans excellens utrikesministerns uttalande tidigare i dag på detta område, och jag vill uttala en förhoppning, att regeringen skall finna det angeläget att med alla lämpliga medel söka främja vårt varuutbyte med vår store granne i öster. De åtgärder, som därvid kunna komma i fråga, ligga inte enbart på det ekonomiska planet. De måste taga formen av bemödanden att på alla områden bygga upp en goodwill, som vi eftersträva. Det kan inte hjälpas, att åtskilliga företeelser från senare tid med eller utan fog givit ett allmänt intryck av att man från regeringens sida något ensidigt odlat förbindelserna västerut. Jag är för min del övertygad om, att detta icke är utslag av politiska överväganden utan beror på rent faktiska och praktiska omständigheter, men det synes mig dock på sin plats, att här i denna kammare uttalas det svenska näringslivets uppriktiga önskan om goda och allsidiga förbindelser med vår ryska granne.»

Så långt detta uttalande. Om jag nu långt ifrån oreserverat kan ansluta mig till den utformning och det innehåll, som det preliminära avtalet fått, innebär detta icke att kritiken drabbar förhandlingsdelegationen. Jag har tvärtom klart för mig, vilket jag också vid tidigare tillfälle framhållit här i riksdagen, att utrikesdepartementet och våra delegerade i övrigt vid traktatförhandlingar med de resurser som stått dem till buds gjort sitt yttersta för att tillvarata vårt lands intresse. Även i detta fall utgjordes delegationen av framstående och dugliga företrädare för vårt land, vilka säkerligen inom ramen för sina möjligheter gjorde sitt bästa. Men delegationen hade en allt annat än fri ställning. Den var på ett säkerligen ganska sällsamt sätt bunden av vissa förutsättningar och direktiv.

Uppläggningsen av denna avtalsförhandling kan man icke undgå att ställa sig minst sagt tveksam inför. Och i denna uppläggning ingår såsom huvudmoment ett kreditbelopp på 1 000 miljoner. Det bör understrykas, att avgörandet beträffande kreditens storlek är en rent intern svensk fråga. Det gäller en bedömning av vad vi mäktat och icke mäktat. Nog är det också fullkomligt klart, att denna väldiga kredit ovanpå alla andra kreditutfästelser, som vårt land gjort, kan för förhållandena inom Sverige medföra åtskilliga kännbara följder. Det har sagts, att i verkligheten ansvaret för denna, redan innan ens några avtalsförhandlingar påbörjats utlovade kredit faller på finansminister Wigforss, som naturligtvis icke formellt men dock de facto skapat ett låst utgångsläge. Det är nog också alldeles riktigt att, som även inom den socialdemokratiska pressen framhållits, denna kredit kommer att medföra påfrestningar på levnadsstandarden här i Sverige och att man, som man från detta håll uttryckt saken, måste draga åt svångremmen ett par hål här hemma. Men om så är, torde regeringen ha all anledning att i den praktiska utformningen av sin politik i övrigt visa, att den gjort detta klart för sig. Jag skall emellertid för närvarande lämna kreditfrågan därhän.

När vi i vårt land gå in för att genom ett avtal skapa ett i och för sig önskvärt handelsutbyte österut, bör såsom en första alldeles självklar betingelse uppställas, att avtalet blir sådant, att vi verkligen kunna till punkt och pricka fullgöra vad vi i avtalet påtaga oss i fråga om skyldigheter. Men vi få vid de överväganden, som måste föregå träffandet av avtalet, icke låta hängiva oss åt någon överdriven optimistisk bedömning av våra möjligheter. Det bör enligt min åsikt i stället vara självfallet att vi räkna med så-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

dan säkerhetsmarginal, att vi vid en icke gynnsam utveckling inte få skada våra intressen på andra marknader, vare sig bestående eller potentiella, eller utsätta vårt eget folkhushåll för sådana svårigheter, som icke kunna anses rimliga. Det är ur alla synpunkter bättre, icke minst med hänsyn till vårt framtida förhållande till den andra parten, att vi, i den mån vi icke känna oss förvissade om att vi med iakttagande av nyssnämnda förutsättningar verkligen kunna leverera vad den andra parten möjligen på grund av avtalet skulle anse sig kunna påräkna, säga ifrån på tidigt stadium och innan avtalet ratificerats av riksdagen.

Det får icke råda något missförstånd därom, att kreditavtalet har karaktären av ett ramavtal och att avgörandet om vad vår industri kan leverera varken kan eller får äga rum på statlig väg. Denna bedömning kan endast göras av de enskilda företagen själva vid den eller de tidpunkter, då avslut aktualiserats efter förhandlingar med den ryska inköpskommissionen. Hittillsvarande överslagskalkyler kunna icke tillmätas annat värde än vägledande och till intet förbindande uttalanden, baserade på förhållandena den gången och under ett flertal förutsättningar, såsom tillgång på arbetskraft och råvarutilldelningar, dåvarande orderstock och annat. Redan nu måste man nog konstatera, att leveransmöjligheterna äro mindre än när våra myndigheter i våras sökte skapa sig en bild av läget, beroende bl. a. på ökade svårigheter i fråga om råvaror och arbetskraft. I vilken omfattning det kommer att visa sig att order kunna tagas, vågar jag naturligtvis icke uttala mig om, även om jag tyvärr måste giva uttryck åt en viss skepticism med tanke på den optimism, som avtalsutkastens stora belopp vittnar om. Men däremot tror jag mig kunna uttala, att den svenska industrien säkerligen alltid kommer att vara beredd att göra vad den kan för att fullgöra sina åtaganden. Och det bör även för Ryssland stå klart, att om de enskilda industrierna icke kunna påtaga sig eller bli i stånd att leverera de varumängder, som i belopp skulle motsvara de stora åtaganden från svensk sida som avtalet förutsätter, detta ingalunda beror på ovilja. Det blir också utskottets sak att tydligt ange vilka reservationer man måste göra från svensk sida. Ett diffust avtal, där ena parten tror sig komma att erhålla mer än vad som i verkligheten kan presteras, skulle — därom föreställer jag mig att alla äro ense — vara till olycka och medföra ideliga komplikationer samt irritation, vilket naturligtvis är motsatsen till vad regeringen och även den svenska industrien önska. Vad vi vilja är givetvis att få goda och varaktiga förbindelser österut, och vi ha därvid all anledning beakta vad en sund omtanke om framtiden kräver. Klara besked på förhand i stället för efteråt bör vara den ledande principen.

Det skulle, herr talman, vara oerhört mycket mer att anföra i anledning av de föreliggande förslagen till handels- och kreditavtal med vad de inrymma och vad de icke inrymma, men jag skall för närvarande inskränka mig till de principiella erinringar som jag nu gjort.

Herr Dickson: Herr talman! Den gångna valkampanjen har ju, såsom redan tidigare har antytts, rört sig rätt mycket om vilket som är riktigt: att staten skall ha mest att säga eller att de enskilda skola ha det. Jag skall för en gångs skull lämna den saken därhän. Jag vet själv vilket som är det riktiga, men jag skall inte tala om det.

Här har jag emellertid framför mig på min anteckningslapp en sak, som för en gångs skull alla äro ense om är en statens angelägenhet. Det rör denna mycket omtröskade storflygplats. Nu har den utredning, som tillsattes i våras, kommit med ett förslag och visat, att det finns vissa möjligheter att göra även

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

en storflygplats ekonomiskt bärande. Om det nu kommer en proposition i ärendet eller inte, har varit mig omöjligt att utröna. Inte heller är den kombinerade finans- och storflygplatsministern herr Wigforss här för att lämna besked, men jag vill uttrycka den förhoppningen, att ärendet även på detta höga håll nu skall befinnas vara moget för ett avgörande.

Så är det ett par andra småfrågor, herr talman, där anledning till oro finnes. Vi ha under många år bevittnat den spännande tävlingskampen i fråga om vem som skall bli tjockast, lagboken eller statskalendern. Det har tidigare här i kammaren ibland talats om lagstiftningsraseriet, och man har även talat om lagrötan, som det har uttryckts. Jag tror att det är en rätt allmän känsla inom svenska folket att någon sordin kunde läggas på entusiasmen i fråga om att stifta nya och alltmera inveklade lagar. Vårt lagbestånd är redan nu sådant, att det har avlägsnat sig milsvitt från vad människor i sig själva kunna avgöra vara riktigt eller oriktigt, och är man en känslig natur så får man gå dag ut och dag in och frukta att man trampar på någon lag eller något förbud. Det är en allmän oro för denna sak som jag här velat ådagalägga.

Jag går nu till det andra ledet i jämförelsen, nämligen statskalendern. Den tycker jag är nästan mera oroande. Den har blivit oavbrutet tjockare, och jag tror att tendensen hos den är mera oroande än i fråga om lagboken. Vi lida för närvarande av brist på människor i produktionen. Låt vara att det är nödvändigt med administration också, men det är säkerligen i detta läge alldeles särskilt viktigt att se till att inte människor sättas på improduktiva platser, när de kunna sättas på produktiva. Det är en sats, som jag särskilt skulle vilja inpränta, så att den om möjligt måtte kunna fastna åtminstone i *någon* styrandes medvetande. Det ligger en varning i den satsen och den lyder: I varje nyanställt extra skrivbiträde ligger fröet till en byråchef. Varje ämbetsverk har i sig självt en tendens att svälla ut. Det blir en tillfällig vågtopp i arbetsbördan, det tas in ett par skrivmaskinsflickor. De skulle bara vara där tillfälligt, men så sitta de en dag utan någonting att göra, och då hittar man på en ny arbetsuppgift åt dem.

Detta är, herr talman, inte något skämt, även om jag delvis har klätt det i skämtets form, utan det är en allvarlig fara för vårt samhälles struktur, att administrationen sväller ut till den grad, att den till slut hotar att bli för tung för produktionen att bära.

Slutligen vill jag kverulera en liten smula också om riksdagens arbetsformer. Det har stått i tidningen i dag att justitieministern mycket snart ämnar tillsätta den kommission, som skall visa oss hur vi skola leva och hur vi skola arbeta. Det är tacknämligt att så sker, och det är att hoppas, att denna kommission kommer till ett gott resultat. I detta sammanhang hade jag för några månader sedan ett samtal med en framskjuten och högt skattad ledamot av denna kammare, tillhörande den socialdemokratiska bekvännelsen. Vi talade just om att man får sitta så länge här i Stockholm och att man kanske har även annat att göra. Han sade då, att det ju är alldeles naturligt, att ju mera staten och samhället få att göra i fråga om landets dirigerings och styrelse, dess flera frågor uppstå och dess längre bli också sessionerna. Detta låter ju riktigt och är det väl också. Och det går ju bra så länge vi ännu ha kvar det som herr Skoglund i Doverstorp kallade det halvkapitalistiska samhället. Men om det halvkapitalistiska samhällets styrelse och bestämmandet i dess frågor kräver, låt oss säga sju till åtta månader, då kan var och en räkna ut att det helsocialistiska samhället kräver över ett år av riksdagsarbete för att behandla nästa budgetårs angelägenheter. Att detta inte kan gå i längden torde vara en ganska självklar sak. Även på detta område är det nog lyckligt, om man kommer fram till en sådan ordning att riksdagen inte belastas alltför mycket med små

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

detaljer. Jag förmodar att den kommission som jag nyss talade om kommer att sätta in sin stöt på den punkten.

Herr talman! Det kanske kan förefalla löjligt om jag efter ett anförande sådant som detta yrkar remiss av de här framlagda propositionerna.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Det har nyss erinrats om att en av de viktigaste tilldragelserna sedan riksdagen senast var samlad är det genomkämpade kommunala och landstingsmannavalet. Det gavs en klar anvisning om att man skall driva vänsterpolitik i detta land. Skiljelinjen gick inte i det valet mellan socialdemokrater och kommunister eller mellan högern och något annat av de borgerliga partierna, utan den gick mellan anhängare av och motståndare till arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Om det skulle ha varit så som professor Ohlin hävdade i radiodebatten, att det valet ytterst gällde ett val för eller emot socialisering, och endast de borgerliga alltså uppträtt däremot, så måste jag säga att socialiseringstanken verkligen har förankrats väl hos det svenska folket. Så mycket är säkert, att arbetarrörelsens efterkrigsprogram nu har en betydande och jag tror man kan säga stabil folkmajoritet bakom sig.

För vår del riktade vi elden mot den ekonomiska fåtalsdiktaturens främsta parti, högern. Den hade visserligen visat sig lyhörd inför den nya efterkrigs-melodien, den sökte överrösta alla andra i reformvänlighet, den publicerade ett nytt program, som var ett sannskyldigt Allt för alla, men den kunde inte dölja att det i spetsen stod ungefär samma män som alltid bekant sig till den gamla högerpolitiken. Vargnosen stack fram, även om man hade sockrat rösten. För mig är ett av detta vals glädjeämnen, att detta högerparti inte längre är det största borgerliga partiet.

Folkpartiet anser sig vara valets segerherre, åtminstone på den borgerliga sidan. Det är någonting skumt med detta parti. Men även om dess ledare, professor Ohlin, nyss av *Finanstidningen* utnämnts till den svenska borgerlighetens, man bör väl säga de besittandes, främsta tillgång i vårt land, vill jag inte förneka att folkpartiets ledning sökt ställa sig till vänster om högern, åtminstone i ord, och att det vunnit sin framgång bland väljarna därigenom, liksom att många av dess väljare, och jag antar också en del framskjutna representanter inom detta parti, verkligen velat votera för en radikal och framstegsvänlig politik. Men när folkpartiets talesman nu ställer som en huvudfråga att förhindra löneförhöjningar och åberopar den s. k. inflationsfaran, ger detta en ganska tydlig karakteristik av detta parti och visar vart det under den nuvarande ledningen ändå syftar. Herr Ohlin gjorde mig glädjen att mycket ingående syssla med kommunisterna och med kommunisternas förhållande till socialdemokratien, eller kanske framför allt socialdemokratiens förhållande till kommunisterna. Han talade om en hyllningsartikel, som Sven Linderot hade skrivit till Kuusinen som icke ingått på den olycksaliga finska krigspolitikens olika problem utan hyllat Kuusinen i egenskap av en av socialismens främsta och internationellt kända teoretiker. Vad har den frågan för samband med den karakteristik herr Ohlin ville ge av det kommunistiska partiet?

Han åberopade påverkan av utländsk makt. Den ende politiker här i vårt land, som under senare tid verkligen har uttalat tillfredsställelse med utländsk inblandning i den svenska politiken, är just professor Ohlin. Alla vet vad jag avser: de amerikanska försöken att dirigera den svenska handelspolitiken.

Jag tror att valet har givit de skaror som fylkat sig både bakom folkpartiet och bondeförbundet en tankeställare. Det kan nämligen inte längre anses som någon tillfällighet, att arbetarpartierna val efter val erövrat ett bety-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

dande flertal hos folket. Om sedan ett par tusendelar av röstunderlaget under det senaste valet gått över till den borgerliga sidan, ändrar inte detta det väsentliga faktum, att 400 000 röster mera äro att inräkna på arbetarpartiernas sida än på den borgerliga sidan. Den sociala omskiftningsprocess, som har förvandlat den tidigare minsta socialgruppen, arbetarklassen, till den största, till en majoritet av folket, borde, tycker jag, säga de grupper, som följa de borgerliga mellanpartierna, att de främst i samarbete med arbetarklassen kunna tillvarataga sina intressen. Föredraga de ett samarbete åt höger, såsom de gjorde under valet, och föredraga de oppositionens roll under en professor Ohlins ledning, så avsäga de sig frivilligt möjligheterna att direkt och positivt påverka det politiska skeendet. Arbetarklassen har återigen dokumenterat sin rätt att vara den svenska nationens ledande klass, och detta kan inte förändras av aldrig så värtaliga tiggargrev från folkpartiet eller högern till kassakistorernas innehavare att satsa pengar för att bevara den tidigare ledarklassens ställning.

Inom denna arbetarklass sker det en mycket intressantare och mycket betydelsefullare process, radikaliseringen. Kommunismens ökade styrka parallellt med socialdemokratiens relativt snabba tillbakagång, allt pekar på att intresset under de närmaste årtiondena inte bara kommer att röra sig kring fluktuationerna mellan arbetarväljare respektive borgerliga väljare i vårt land utan också kommer att röra sig kring utvecklingen inom arbetarrörelsen själv.

Denna uppfattning har uttalats både av herr Ohlin i dag och av den högborgerliga press som under de senaste månaderna krävt socialdemokratisk medverkan i en ny antikommunistisk kampanj i vårt land. Alla infamiteter mot kommunisterna från hitlerismens storhetstid ha liksom uppstått från de döda. Man kanske inbillar sig, att ett år kan vara tillräckligt för att folk skall hinna glömma vad det ändå var för en kraft i den internationella politiken som räddade världen ifrån fascismen. Det råder ett klart samband mellan den nya antikommunistiska kampanjen och ambitionerna att inveckla vårt land i ett tänkt västblock. Man önskar — det säges rent ut — att Sverige i denna förmenta maktkamp mellan öst och väst skall orientera sig västerut. Det är från samma håll man prisar den amerikanska regeringens försök att dirigera den svenska handelspolitiken. Ju mera man strävar i denna riktning, desto mera ropas det också på en ny kampanj mot kommunisterna.

Men det är lika uppenbart att frågan har en inrepolitisk aspekt. Vederbörande förstå nämligen, att om utvecklingen går mot en ytterligare avspänning och ett praktiskt samarbete mellan arbetarpartierna — och det borde den göra i den nya miljö, som nu uppstår i Europa — så jämnas också därmed vägen för en fredlig omvandling till socialism i vårt land. Den skärpning av motsättningarna, som man här söker framskapa, vilken skulle provocera en kamp om hegemonien inom arbetarklassen, bör kanske inte aktualiseras därest socialdemokratien utan vacklan och utan onödig tidsutdräkt söker förverkliga efterkrigsprogrammet. Det är våra västmaktsvänner och anhängarna av miljonärernas ekonomiska diktatur som nu ha intresse av en skärpt inbördes kamp inom arbetarklassen.

Herr Domö, högerledaren, förklarade under valrörelsen, att kommunisterna bedriva utpressning mot socialdemokratien och tvinga den socialdemokratiska ledningen att ge alltmer långtgående löften och komma med allt äventyrligare förslag. Herr Domö ritar och berättar som det passar honom. Vi bedriva icke någon utpressning. Vi ha accepterat det enkla faktum, att vi på sätt och vis sitta i samma båt som socialdemokraterna. Vilja vi inom överskådlig framtid genomföra arbetarrörelsens efterkrigsprogram, så tvingas vi att söka former för att samordna våra strävanden och inrikta hela arbetarrörelsens samlade krafter

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

på detta program. Ja, vi gå ett steg längre — vi anse det vara nödvändigt att underlaget göres så brett som möjligt för att isolera de reaktionära krafterna. Och vi tro att det är möjligt att göra detta, även om herr Ohlin har sina ambitioner åt ett helt annat håll.

Vi inbilla oss inte att socialdemokratien bara av rädsla för kommunismens frammarsch går in för efterkrigsprogrammet. Den kan inte, som jag ser saken, ha något intresse av att göra detta program till samma komedi som den som utspelades kring socialiseringsnämnden och dess förslag efter det första världskriget. I de flesta europeiska länder gå nu även borgerliga partier, liberaler och agrarpartier in för att ge jorden åt bönderna, för att förstatliga banker, försäkringsväsen, naturrikedomar, storindustrier och kommunikationer. Vi fråga oss då: varför skulle inte socialdemokratiens ledning fullt frivilligt och av övertygelse gå in för efterkrigsprogrammet? I den mån kommunismens frammarsch påskyndat tempot och vidgat omfattningen av olika åtgärder förklarar jag för min del detta helt med att just denna frammarsch är det starkaste tecknet på vänsterorienteringen inom den svenska arbetarklassen och på viljan och beredskapen bland arbetarna att forcera utvecklingen.

Det är bra att förslag om statstjänarlönernas reglering förelagts denna riksdag. Jag ser däri ett viktigt steg för att förverkliga efterkrigsprogrammets löfte om högre levnadsstandard. Men jag vill betona, att de lägre statstjänarna bara äro en mindre del av den svenska arbetarklassen. För större delen av denna ha avtalen saets upp och krav ha framställts om högre löner. Vi hoppas att arbetsgivarna inse, att de ingenting kunna vinna på en strid nu. Men vi äro för vår del inte främmande för tanken, att om statsmakten under kriget utnyttjades för att sänka arbetslönerna, kan den också utnyttjas för att genomdriva en förhöjning av dem.

Vi tro också att det kanske blir nödvändigt att utnyttja lagstiftningen för att göra slut på det nu inom industrien rådande missförhållande, att en kvinna som sida vid sida med sin manlige kamrat utför samma arbete skall ha endast två tredjedelar av mannens lön. Man har med all rätt kallat denna degradering av kvinnans människovärde för vår svenska negerfråga.

Tendenser framträda nu till en ny prisstegring, som hotar både penninglönernas och folkpensionernas köpkraft. I någon mån sammanhänger väl detta med fördyrad import. Vi anse för vår del att man bör motverka dessa tendenser genom en skärpt priskontroll och framtinga prissänkningar på monopolvarorna. Den framtingade prissänkningen på radioapparater visar, vilka möjligheter som stå till buds, därest man använder dem. Vi anse också att man borde slopa omsättningsskatten så snart som möjligt för att därigenom framtinga en nedpressning av prisen. Det säger sig självt att detta bör ske jämsides med en skärpning av priskontrollen.

Vi begärde vid detta års riksdag särskilda åtgärder för att dels effektivisera priskontrollen, dels åstadkomma en ekonomisk planering och en fast kontroll av investeringsverksamheten. Riksdagen visade sig ganska kallsinnig mot detta förslag. Sedan dess har dock regeringen tillskapat ett särskilt kansli för att genomföra åtminstone en del av vad vi föreslagit. Investeringarna har man satt under skärpt kontroll, och ett försök att åstadkomma en överblick göres. Det anse vi vara steg i rätt riktning. Men vi vilja samtidigt betona, att huvudvikten inte får läggas vid den rent negativa uppgiften att bromsa en häftig expansion. Huvuduppgiften måste i stället vara att genom statliga organ styra investeringarna och uppmuntra planmässig expansion.

Det har särskilt från folkpartiets sida talats om vådan av ett centraltidrikerat näringsliv. Ja, herr Ohlin, vi vilja också ha slut på den nuvarande centraltidrikeringen av näringslivet, som genomföres av några dussintal storka-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
pitalister. Vi anse denna centraldirigering vara av ondo, eftersom dess mål inte är att fylla verkliga behov utan att skapa så höga profiter som möjligt. Därför tycka vi, att denna blinda centraldirigering av näringslivet skall ersättas med en medveten planering av folkets valda organ i syfte att tillfredsställa folkets och samhällets behov.

Därmed är jag inne på en annan huvudfråga i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, frågan om demokrati i näringslivet. Den överenskommelse om produktionskommittéer, som träffats mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen, är den mest urvattnade av denna typ, som har sett dagen i Europa under detta år. Den kan inte inge arbetaren någon känsla av att han har något att säga till om i det företag, varav hans och samhällets välfärd är beroende, och ännu mindre kan det ge honom ägarens intresse av att effektivisera och utveckla företaget. Vi tro därför att man måste gå längre för att åstadkomma en allmän ambition att effektivisera och öka produktionen, en sak som vi anse vara nödvändig.

Det första man därvid måste göra är att beröva storfinansen dess ledarnopol över näringslivet. Varje tal om demokrati i näringslivet är meningslöst, så länge man tillåter några dussintal storkapitalister att kontrollera och dirigera produktion och kreditväsende. Det handlar här ännu icke om att upphäva den privata äganderätten till produktionsmedlen, men det handlar om att göra slut på den nuvarande fria dispositionsrätten för storfinansen över dessa produktionsmedel.

Jag understryker detta även i anledning av vad herr Skoglund sade, då han försökte klara ut skillnaden mellan socialdemokraternas och kommunisternas uppfattning om efterkrigsprogrammet. Om denna skillnad består däri, att socialdemokraterna endast vilja förståtliga konkursmässiga företag och kommunisterna vilja förståtliga samtliga företag, så måste jag säga, att jag inte tror att herr Skoglund har upptäckt det väsentliga i denna sak. Ty varken vi eller socialdemokratien ha, om jag har fattat saken rätt, i detta skede ställt frågan om förståtligande såsom en generell uppgift. Vi ha framfört förslag därom när det gäller vissa områden, där vi anse situationen vara mogen för att genomföra ett förståtligande. Men vi ha velat understryka och understryka fortfarande, att det väsentliga i dagens situation är att verkligen åstadkomma en central kontroll över produktionen.

Herr talman! I detta sammanhang skulle jag också vilja säga ett par ord om demokratiseringsspörsmålet. Jag anser att frågan om utrensningen och upprensningen, frågan om att skapa en ny anda i de offentliga organen, har ett nära samband med uppgiften att befästa och utveckla demokrati. Nu har visserligen general Rosenblad efter stor vända försvunnit, men alla veta ju att det inte berodde på ett bestämt ståndpunktstagande från statsmakternas sida, utan att det främst har skett på grund av den starka folkopinionen. Men han går allena. Den s. k. bedömningsnämnden har utvecklat sig till en berömningsnämnd för våra fascister i försvaret. Den har hittills arbetat efter principen, att om den misstänkte nekar till anklagelse eller låtsar som om han inte vetat vad han gett sig in i, är det bara att fria. I sista omgången friade man även en herre, som öppet försvarade den nazistiska förbrytaråskådningen. General Rosenblad hade allt ganska stor otur, när hans byk inte blev omhändertagen av den Nermanska tvättnrättningen, vartill min partikamrat Gustav Johansson litet raljant har döpt den s. k. bedömningsnämnden. Fascister som fällas i Norge frias i Sverige. Det har gått därhän, att Sverige i Europa faktiskt befinner sig i sällskap med endast Grekland, Spanien och Portugal — under atomstaternas beskydd — när det gäller att tolerera fascistiska organisationer och fascistisk propaganda i stället för att, som man gör i de flesta

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

européiska länder, förklara fascism och nazism som en kriminell företeelse och krossa den.

Sandlerkommissionen hopar åratals damm över de problem som den skall klarlägga, och när den väl äntligen en gång blir färdig med sitt arbete — man får hoppas att den inte skall ta lika lång tid på sig som socialiseringsnämnden — så har väl de flesta människor hunnit glömma bort varför den egentligen tillsattes. Allt flera människor skratta åt hela detta spex — en sak som kan vara allvarlig nog. Men allvarligare är att de rektionära krafterna hämta ny inspiration ur denna flathet och att åt dem ges möjlighet att i en ny situation, i ett nytt läge, repetera den tyska reaktionens mellankrigskurs. Jag tror inte man kan vifta bort denna fråga med fraser om att fascismen är så betydelselös i vårt land. Något sådant sade man också under 1920-talet i Tyskland och tröstade sig med att den italienska fascismen var en klimatfråga. Om man vill försvara demokratien och vidare utveckla den, tror jag inte man kan känna sig lugn så länge dess fiender tillåtas att öppet vara i verksamhet och på viktiga poster inom statsapparaten undergräva demokratién.

Men den viktigaste uppgiften i försvaret av demokratién är ändå att bredda dess underlag. Efterkrigsprogrammet är därvid icke tillräckligt. Det adresserar sig ju ändå främst till arbetarklassen. Avsnittet om jordbrukspolitiken exempelvis har kanhända skrämt bort de mest naturliga bundsförvanterna till arbetarklassen, nämligen bönderna. Bondeförbundet, som inom parentes sagt är det enda parti som försökt leva högt på de låga statstjänarlönerna, har inte utan framgång demagogiskt utnyttjat talet om att hundra tusen jordbrukare böra försvinna för att återstående drygt hundra tusen småjordbrukare skulle få deras jord. Jag tror, att det är bäst att med en gång erkänna, att familj jordbruket icke är någon lösning av den svenska jordbruksfrågan. Jag tror för övrigt att inte ens socialdemokraterna själva på allvar räkna med en sådan lösning. Härför talar också den linje, som de socialdemokratiska ledamöterna medverkat till i den stora jordbruksutredningen. Med de årliga belopp för inlösen, som där förordats, kommer det att ta närmare hundra år innan familj jordbrukssidén genomförs.

Jordbruksminister Sköld förklarade för några år sedan, att det behövs en insats av fem miljarder kronor för att rationalisera det svenska småjordbruket. Om detta skulle klaras av staten i det tempo, som jordbrukskommittén förordat, kommer det att ta tvåhundra år för att genomföra denna rationalisering. Detta vittnar om stor valhänthet, och för bönderna framstår det nog som en icke oväsentlig skillnad mellan löften och gärningar.

Vi tro för vår del, att man beslutsamt måste koppla in på linjen att utveckla jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse och genomföra en verklig rationalisering i skyndsamt tempo. Detta kommer att lättare klara ut för bönderna det faktiska innehållet i de borgerliga mellangruppernas idealisering av småbruksproduktionen i atomenergiens tidsålder. Därjämte anser jag, att när ledaren för bondeförbundet kräver förståtligande av Sydsvenska kraftaktiebolaget, bör han få ett skyndsamt och positivt svar från anhängarna av arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Jag vill i denna debatt även passa på att uttala min tillfredsställelse över att regeringen kunnat föra de svensk-ryska handels- och kreditavtalen fram till riksdagens bord. Därmed kan en ny väldig marknad och därtill en stabil sådan öppnas för det svenska näringslivet. Dessa avtal komma troligen att kunna neutralisera vissa krisinflytelser från de kapitalistiska ländernas sida. Jag tror emellertid, att regeringens målsättning är överdrivet blygsam, då den endast åsyftar att låta 10—15 % av den svenska handeln gå österut. Jag vill

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

dock gärna erkänna, att dessa avtal innebära ett jättesteg jämfört med de tidigare rådande förhållandena.

Vi böra naturligtvis handla åt olika håll. Men, herr talman, vi böra inte handla med Franco-Spanien. Det är den billigaste hjälp vi kunna ge dem, som kämpa för demokratiens upprätthållande i Spanien, att vi åtminstone underlåta att med svenska industriprodukter understödja den nuvarande Franco-diktaturen.

Det nya svensk-ryska handelsavtalet har även en fördelaktig politisk sida. Det bryter med en dålig hundraårig tradition. Ett ökat varuutbyte kan följas av ett ökat kulturutbyte. Det kan även innebära, och jag tror att det kommer att innebära, att förnuft och realism ersätta den tidigare arrogansen och äventyrligheten.

Handelsminister Myrdal har fått vara regeringens strykpojke i en stor del av pressen till följd av sitt intresse att föra detta avtal i land. Jag tycker att herr Myrdal gjort skäl för ett erkännande för den framgång, som han vunnit när han genomfört denna sak. Det är nämligen tydligt numera att de ekonomiska invändningar, som konstruerats mot detta avtal, ha varit mycket lösliga, för att inte säga ohållbara. Jag har dock hela tiden uppfattat dessa invändningar mot avtalet som camouflage för dem, vilka velat på andra sidan oceanen vinna en chimärisk trygghet till priset av en komplexbetonad östpolitik. De nyss genomförda krigslekarna mot isbjörnarna kring nordpolen och med atombomberna vid Bikini för att nu inte tala om flottdemonstrationerna i Medelhavet ha gjort våra spekulanter i ett tredje världskrig alldeles vilda av hänförelse. Det finns tyvärr människor i detta land, ja, till och med sådana i framskjuten ställning, vilka få vällustförmimmelser vid tanken på att det andra världskrigets vetenskapliga frukter — atombomberna — skulle komma till användning för att förbränna vår generation. Jag tror att deras rus ganska snart kommer att ända i en gruvlig baksmälla.

Vi kunna icke komma förbi det enkla faktum, att det inte längre finns någon maktbalans i Europa. Vi må ha vilken mening som helst om Sovjetunionen, men vi kunna icke förneka, att vår närmaste stormaktsgranne Ryssland ligger där det ligger — och Sverige ligger där det ligger. Därför ha vi menat, och mena allt fortfarande — och vi utläsa även ur dessa handels- och kreditavtal den meningen — att vi icke skola låta en förnuftig politik ersättas av några globala spekulationer. Vi önska vänskapliga och förnuftiga relationer till detta världsrike. Vi tro, att även Rysslands folk önskar detta.

Det ryska folket har vandrat en mycket offerfylld väg genom proletariats diktatur och undertryckande av motståndet till socialism. Det ryska folket har därigenom självt räddat sig från slaveri, och det räddade även världen från fascismen och öppnade dörrarna för en ljusare framtid. Vi kommunister ha här i landet valt en annan väg. Den vägen till socialism är kanske något längre, men också mindre offerfylld. Vi tro att den vägen är framkomlig efter det andra världskriget. Det svenska folket kan numera självt bestämma sin politik. Det kan forma sin framtid och det kan skapa nationell trygghet, bl. a. genom vänskap och samarbete österut.

Folkpartiledaren har under denna remissdebatt framställt frågan om socialdemokraternas ställning till kommunisterna som en av den svenska politikens huvudfrågor. Herr Ohlin tycks se sin chans att få utöva ett större politiskt inflytande i en stegrad antikommunistisk politik från socialdemokraternas sida.

När herr Ohlin nu verkställde vad som utlovats från folkpartipressen under de senaste veckorna, nämligen att pressa regeringen på dess ståndpunkttagande till det kommunistiska partiet, var det ganska naturligt, att man med särskilt intresse lyssnade till vad den nye statsministern hade att anföra på denna

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

punkt. Såvitt jag kan förstå täckte statsministerns förklaring ungefärligen vad som efter valet av den nye statsministern sades man och man emellan av våra socialdemokratiska vänner. Med valet av herr Erlander skulle man nämligen inför väljarna göra det kommunistiska partiet överflödigt.

Statsminister Erlander undvek att direkt svara på herr Ohlins frågor. I stället för att ge besked i dessa frågor föredrog han att ställa en rekommendation till det kommunistiska partiet, att det skulle slå igen sin verksamhet och sedan — vilket han väl menade — marschera in i socialdemokratien. Herr Erlander konstaterade ju, att vi voro ense i de politiska huvudfrågorna. Det kommunistiska partiet skulle därför icke ha något existensberättigande.

Detta resonemang gjorde på mig ett något förvirrat intryck. Ty nog är det väl ganska kuriöst att ett parti, som på sex år tappat 20 procent av sitt underlag hos det svenska folket, bjuder ett annat parti, som — låt vara att det är betydligt mindre — under samma tid ökat med nära 300 procent, att aldeles försvinna från den politiska arenan. Är det förresten någon rimlig anledning att, innan man ens kommit så långt att man samverkar i elementära ting, tala om att man från socialdemokratiskt håll skall överta det kommunistiska partiets uppgifter? Jag vill i detta sammanhang endast erinra om, att man från socialdemokratiskt håll är så självupptagen och självtillräcklig, att man, såsom exempelvis i norrbottensvalet, trots att man har sex överskottsroster, föredrar att låta en borgerlig representant bli vald framför en kommunist.

Då man således inte kan samverka ens i en så elementär fråga som en valkartell, ter sig den socialdemokratiska ståndpunkten som en demonstration. Dessutom kan den enighet, som herr statsministern uttalat sig för att vilja genomföra och som skulle sammanföra hela den svenska arbetarklassens krafter bakom socialdemokratien, under inga förhållanden skapas, förrän man först åstadkommit enighet inom socialdemokratien själv. Jag tror inte att det skulle befordra enighetstanken, samordna den svenska arbetarrörelsens krafter och ge arbetarrörelsen en ökad slagkraft ute hos det svenska folket, om socialdemokratien, innan den ens hunnit klara av enhetsproblemet i sitt eget parti, skulle övertaga även det kommunistiska partiets uppgifter.

Det är långt ifrån så som statsministern sade, att kommunisterna nu de facto ha ställt sig på samma linje som socialdemokraterna. Vi ha visserligen i fråga om arbetarrörelsens efterkrigsprogram sagt, att vi gilla huvudtankarna i detta, men vi ha också påvisat vad som vi anse vara svagheter i detta program. Vi ha framlagt särskilda förslag även till riksdagen. Jag kan som exempel nämna socialprogrammet. Hur eniga vi än äro om att genomföra arbetarrörelsens efterkrigsprogram är det ju påtagligt, att socialdemokratien och kommunisterna ha skiljaktiga ståndpunkter i mycket viktiga principiella frågor, när det exempelvis gäller en sådan del av efterkrigsprogrammet som socialpolitikens utformning. Vi kommunister ha inom riksdagen framlagt ett socialpolitiskt program, där vi vilja ha bort det nuvarande understödsförfarandet, behovsprövningen, fattigvården och detta schackrande mellan kommunerna med nödställda människor, som är en ganska väsentlig del i den nuvarande fattigvårdspolitiken och ersätta detta med en tillräcklig socialersättning på statens bekostnad. Vi ha från regeringen fått den förklaringen, att den icke anser det möjligt att avskaffa fattigvården med allt vad den för med sig.

Vi ha lagt fram ett ganska utarbetat skolprogram. Såvitt jag rätt bedömt den nuvarande regeringschefens insatser i skolkommissionen, kanske det inte uppstår några större meningsskiljaktigheter mellan oss och socialdemokratien när det gäller utformningen av den framtida skolpolitiken. Som jag redan erinrat om ha vi emellertid i fråga om jordbrukspolitiken ganska avvikande synpunkter från dem, som kommit till uttryck i efterkrigsprogrammet.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Jag har bara velat hänvisa till dessa aktualiteter för att belysa att även om vi äro överens i många väsentliga ting och även om vi ge vår anslutning till genomförandet av efterkrigsprogrammet i stort och vi således äro tvingade till samverkan, så föreligger det inte minst i den praktiska politiken åtskilliga meningsskiljaktigheter mellan socialdemokratien och kommunisterna.

Jag vill i det sammanhanget fråga, om inte herr statsministern anser att det faktum att socialdemokratien under loppet av sex år — eller i realiteten på endast fyra år om man bara ser till valtillfällena — förlorat 20 procent av sitt underlag hos väljarna, medan kommunisterna gått framåt i nästan samma utsträckning, tyder på att de svenska väljarna uppfattat, att det består en icke oväsentlig skillnad mellan de båda partierna och då icke minst i fråga om de båda partiernas uppfattning om *hur* och vilken omfattning efterkrigsprogrammet skall genomföras. För min del har jag i alla fall uppfattat saken på det sättet.

Nej, inte ens premiärnervositeten är ett skäligt försvar för att statsministern uraktlätit att ge herr Ohlin besked i den huvudfråga, som han här ställde under debatt. Ty vad är det väsentliga? Jo, det väsentliga är detta, att socialdemokratien efter 1940 års val hade 53 procent av väljarna bakom sig och nu icke har mer än 44 procent. Socialdemokraterna kunna icke längre såsom ett demokratiskt och parlamentariskt parti säga att de, på grund av att de ha folkets majoritet bakom sig, kunna bestämma och ensamma bestämma hur politiken skall utformas. Jag tror att detta är det väsentliga. Statsministern lär inte kunna undvika att förr eller senare märka, att om man skall följa demokratiens och parlamentarismens spelregler, så måste man sörja för att man ute hos folket också har majoritet för den politik man vill föra. Statsministern och hans parti ha icke denna majoritet, därest det kommunistiska partiet skulle föra en annan politik. Socialdemokratiens politik måste nu, vilket även framgick av gruppledarens herr Fast anförande, baseras på stöd från det kommunistiska partiet. Ett bakomliggande motiv är väl en spekulation i att vi kommunister på grund av ett nödläge skola vara tvingade att rösta med socialdemokraterna. Det är verkligen en mycket anspråksfull attityd som den socialdemokratiske gruppledaren här intagit, när han talar om att hans parti lägger fram sina förslag och att kommunisterna sedan få göra vad de vilja. Jag tror inte att saken ligger så enkelt till att man bara har att ta hänsyn till vad socialdemokraterna vilja, utan socialdemokraterna måste, om de verkligen respektera spelreglerna, även ta hänsyn till vad andra önska, vilka följa åtminstone i hufvudsak samma politik.

I de flesta europeiska länder i dag samverkar socialdemokratien (även i regeringsställning) med kommunisterna. Det är mycket lättare att räkna upp de länder, där ett sådant samregerande och samarbete icke äger rum mellan de båda partierna än att räkna upp de länder, där ett dylikt samarbete sker. Om jag hastigt skall nämna några statsnamn, så är det endast i Grekland och av förklarliga skäl i Franco-Spanien, ty där ha som bekant varken det socialdemokratiska partiet eller det kommunistiska något inflytande på politikens utformning, samt i England och något mera land som ett samregerande icke kommit till stånd mellan socialdemokrater och kommunister. I alla övriga länder samverka nämligen arbetarpartierna. Jag kan därför ge herr Ohlin rätt, när han framhållit det bli en huvudfråga i den svenska politiken, hur det nuvarande regeringspartiet ställer sig till det kommunistiska partiet.

Vi kommunister vilja gärna låta den nye statsministern få tillfälle att bli varm i kläderna för att orientera sig och få större möjligheter att ge uttryck för sina personliga meningar. Jag tror att det i största allmänhet var den socialdemokratiska ledningens mening, som han här gav uttryck åt, och att

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

denna mening icke hunnit påverkas av de förändringar som ägt rum under den allra senaste tiden. Jag tror dock inte att socialdemokratien kan dröja så länge med att ta ställning till huvudfrågan i sin politik, nämligen om den skall samverka åt vänster eller åt höger.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att särskilt betona, att vi kommunister driva vårt arbete med utgångspunkt från att det här i landet skall skapas betingelser för en fredlig omvandling till socialism. Vi tro att arbetarna inte bara kunna bevara utan även väsentligt förstärka sina positioner och att endast en oklok, vacklande och obeslutsam politik, som överlämnar initiativet till motståndarna, kan ändra något härvidlag. Med hänsyn härtill knyta vi kommunister vissa förhoppningar på den generationsväxling inom socialdemokratiens ledning, som aktualiserats genom den föregående statsministerns och partiledarens plötsliga frånfälle.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Det är av oss alla väl förstått, att en av de viktigaste aktuella frågorna, för att inte säga den allra viktigaste, är att bevara penningvärdet och förhindra en allmän prisstegring. Därför är det kanske inte så underligt, att detta tema genomlöpt de flesta anförandena här i dag.

Vi observerade, att de tre borgerliga oppositionspartiernas ledare, vilka talade före lunchen, ställde frågor till regeringen. Man frågade efter regeringens prispolitiska program och antydde, att regeringen icke hade något verkligt program. Vi observerade, att de gjorde detta utan att själva lägga fram något eget program och utan att ens taga någon verkligt kritisk ståndpunkt till de olika åtgärder regeringen vidtagit för att försvara penningvärdet. Jag tänker till exempel på apprecieringen av valutan, på den skärpta priskontrollen och mycket annat. Jag skall inte gå in på denna allmänna fråga. Finansministern har i första kammaren tagit upp den, och jag antar att han kommer att tala om den även i denna kammare. Jag skall emellertid tillåta mig att ta upp en viktig sida av detta allmänna problem.

Herr Pehrsson-Bramstorp och även herr Skoglund i Doverstorp gävo — låt vara mycket dunkelt men i alla händelser fullt tydligt för oss alla — till känna den mening, att den handelspolitik som föres i Sverige, särskilt då kredit- och exportpolitiken, är en inflationsdrivande faktor. Vi märkte alla, att professor Ohlin på denna punkt var tystlåten. Jag skall nu tillåta mig att som allra hastigast redogöra för varför denna föreställning måste sägas vara felaktig.

Den ovannämnda uppfattningen är mycket naturlig. Alla människor läsa i tidningarna om hur regeringen och riksdagen bevilja krediter till det ena landet efter det andra för att möjliggöra en överskottsexport. Det måste då ligga mycket nära till hands för den vanlige medborgaren, som känner knappheten på alla slags varor, att säga sig att regeringen genom sin kredit- och exportpolitik ökar knappheten i försörjningen och alltså försvagar skyddet mot de krafter som driva mot prisstegringen. Men trots detta är denna föreställning felaktig, och det är det jag skall försöka visa.

Först vill jag emellertid i förbigående påpeka, att den allra största delen av våra exportkrediter gavs och inräknades i våra finansiella planer redan under samlingsregeringens tid. Detta gäller som bekant även miljardkrediten till Sovjetunionen. Jag vill vidare påminna om att dessa krediter hittills utan erinran godtagits av riksdagen.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Sedan skulle jag vilja fortsätta med att som allra hastigast erinra om de motiv som legat bakom dessa exportkrediter. Strax efter krigets slut var det viktigaste motivet för oss, det som var avgörande för oss när vi handlade, återuppbyggnadsbehovet i de många europeiska länder, som stå oss nära eller där vi ha viktiga handelspolitiska intressen att bevaka. Detta återuppbyggnadsbehov gör sig till stor del fortfarande starkt gällande. Det är dock klart att det är ett annat motiv, som efter hand blivit allt mer betydelsefullt när det gällt den kreditgivning, som vi varit med om att låta komma till stånd. Det är det handelspolitiska motivet. Vi befinna oss i en situation, där det multilaterala handelssystemet är sönderbrutet genom att valutorna inte äro omväxlingsbara i varandra. Under sådana omständigheter ha vi att välja mellan två vägar. Enligt den första borde vi skära ned hela vår utrikeshandel till en mycket låg nivå och där nå en balanserad utrikeshandel med varje enskilt land taget för sig. Det är ju så att vi normalt ha stora exportöverskott till vissa av de länder, som nu ha svag valuta, till exempel till England och Dominions, så länge pund sterling är en valuta, som inte är omväxlingsbar — vilket jag hoppas inte skall vara fallet alltför länge — och till våra nordiska grannländer. Skulle vi under denna övergångsperiod, när valutorna icke äro omväxlingsbara, ha undvikit krediter och balanserat handelsutbytet med varje enskild valutakrets, så skulle det ha betytt en oerhört stark nedpressning av hela utrikeshandeln. — Den andra möjligheten för oss är att överbrygga det nuvarande tillståndet genom att lämna krediter.

Nu vill jag emellertid understryka, att det totala resultatet av denna kredit- och exportpolitik ingalunda blivit det, som den vanlige medborgaren, vilken inte närmare studerat dessa ting, tror. Han tror att vi ha ett stort exportöverskott åt alla håll, vilket berövar den inre försörjningen nödvändiga och nyttiga varor och tenderar att driva upp priserna. I själva verket är situationen den, att vår export knappast kommit över 50 procent eller hälften av vad den normalt skulle vara. Det är en stor fara att många av våra viktigaste exportindustrier hålla på att bli hemmamarknadsindustrier. Importen har ju under denna tid inte stigit till det normala. Det finns fortfarande stor brist på många varor, såsom kol, gummi och mycket annat. I sin helhet har dock importen stigit till $\frac{3}{4}$ eller mera av vad som vore normalt. Ser man alltså på totalresultatet av vår handelspolitik, så är det oriktigt att karakterisera den som en inflationsdrivande kraft. Jag skulle vilja påstå, att motsatsen är fallet.

Det bör också vara känt för alla här, att vi ha en exportlicensiering på praktiskt taget alla våra exportvaror, vilket betyder att ingenting exporteras eller lovas ut för export utan att hänsyn först och främst tages till våra inre försörjningsmöjligheter. Hela föreställningen att vi skulle ha kunnat ernå ett bättre försörjningsläge, om vi inte givit några exportkrediter, är felaktig. Eftersom jag haft anledning och tillfälle att följa förhandlingarna med olika länder, kan jag med bestämdhet säga, att kreditgivning till ett visst land icke bara ofta utan regelbundet varit en förutsättning för att vi skulle få en import av stor betydelse för vår försörjning. Jag vill tillägga, att allmänt talat så har en politik av ungefär denna karaktär, vilken för övrigt är alldeles lika den som fördes redan under samlingsregeringens tid, varit nödvändig för att bevara ett visst mått av goodwill, vilket ett skonat neutralt land måste beflita sig om i denna värld, som har det så svårt. För övrigt har det naturligtvis dessutom varit betydelsefullt för att upprätthålla vår exportindustris möjligheter att i framtiden behålla gamla marknader och vinna nya sådana.

Jag observerade, att folkpartiets ledare, herr Ohlin, inte gick in på denna fråga, som dock berördes av de två talare, som föregingo honom. Jag skulle i hög grad uppskatta herr Ohlins renhårighet, om han ville ställa något av sin

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

stora pedagogiska förmåga till disposition för att åstadkomma en folkupplysning i denna fråga. Jag tror den är mycket nödvändig, om vi inte skola se begränsat och felaktigt på vår handelspolitik.

Jag skall därefter tillåta mig att något komma in på frågan om det ryska handelsavtalet, som berörts i praktiskt taget varje anförande hittills. Vi ha märkt, att talare som företråda de olika partierna här i princip uttalat sin tillfredsställelse med att ansträngningar göras och resultat vinnes i syfte att vidga vår handel med Sovjetunionen. Inte bara herr Fast, ledaren i denna kammare för den socialdemokratiska gruppen, och herr Hagberg i Luleå, utan även herr Pehrsson-Bramstorp ha uttryckt sin stora tillfredsställelse med att förhandlingarna nu äntligen lett till ett resultat. Den senare hade dock sina speciella reservationer och frågetecken. Vi ha också observerat, att representanterna för de båda borgerliga partierna i princip ha samma inställning. Herr Ohlin gick så långt, att han rent av underströk sin uppfattning, att Sverige borde vara berett att lämna avsevärda krediter för att få i gång handeln med Sovjetunionen. Något annat var ju heller knappast möjligt med hänsyn till de betydande insatser han på ett tidigare stadium av sin politiska bana gjort just i detta syfte. Även herr Skoglund i Doverstorp gjorde klart, att han för sin del menade, att vi måste handla åt både öster och väster. I principfrågan föreligger alltså enighet, vilket jag alltid förutsatt under hela denna långa tid då förhandlingar pågått. När jag hoppats att regeringens ansträngningar sedan skulle leda till ett preliminärt avtalsslut, så har det varit min föreställning att de olika partierna skulle taga en positiv ståndpunkt till det föreliggande förslaget. Under väntetiden ha emellertid ståndpunktstagandena tett sig mycket annorlunda. Dessa ståndpunktstaganden ha vi iakttagit under valstriden både från talare och från skribenter.

Förhandlingarna ha ju tagit mycket längre tid än vi ursprungligen hade väntat och räknat med. Det är ju dock rätt vidlyftiga problemkomplex det är fråga om, och man skall då kanske inte bli överraskad av detta. I själva verket hade förhandlingar redan länge pågått den dag i maj, när svenska delegater sändes till Moskva för förhandlingar. För att ha förhistorien till det avtal, som snart kommer att ligga på riksdagens bord, alldeles klar och för att härefter förebygga ett missförstånd, som jag ofta iakttagit, skulle jag vilja nämna några ord om hur den varulista — närmast för kreditleveranserna — kommit till stånd, som nu vunnit de båda regeringarnas gillande.

När våra delegater reste till Moskva, hade de med sig en på grundval av ingående förhandlingar med den svenska industrien uppgjord lista över hur vi skulle försöka fylla tusenmiljonkrediten, vilken länge varit en fast förutsättning för förhandlingarna med Sovjetunionen. Denna lista gillades icke av Sovjetunionens representanter. Dessa lade fram en önskelista av helt annat innehåll. Det gjordes då klart redan i Moskva av våra förhandlare, att uppfyllandet av denna önskelista översteg den svenska industriens kapacitet. Det påstående, som ibland fällt, att det varit den svenska regeringens föresats att söka fylla denna önskelista, är felaktigt.

Det gjordes i stället mycket ingående studier av situationen i samarbete med de svenska industrier som det här var fråga om i syfte att fastställa hur långt vi kunde tillmötesgå de ryska önskemålen. Den första översikten gav närmast till resultat, att vi knappast skulle kunna leverera för mer än 300 eller 350 miljoner kronor inom den ryska önskelistan. Allteftersom industriföretagen noggrannare undersökte sina möjligheter, kunde denna siffra emellertid gradvis stegras till 500 miljoner och 550 miljoner. Och när man förutsatte vissa leveranser av handelsjärn från Sovjetunionen, kunde siffran ökas till 650 miljoner. Under hela tiden var det en förutsättning, att miljardkrediten skulle gi-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

vas, vilket betydde att man på svenskt håll förutsatte, att andra varor än de som funnos på den ryska önskelistan skulle komma att ingå i denna plan.

Jag skulle här också vilja understryka, att vi inte bara göra upp ett kreditavtal och sedan låta affärerna utveckla sig hur som helst. Vi lägga i stället upp en plan för handel mot kredit under de närmaste fem åren. Det är denna plan som föreligger i den lista, som kommer att åtfölja propositionen. Denna plan har ursprungligen kommit till stånd på svenskt initiativ, och det har hela tiden setts som ett väsentligt svenskt intresse att genom en sådan plan nå en ändamålsenligare fördelning och spridning över hela den svenska industrien av den ifrågavarande exporten till Ryssland. Om man inte hade en sådan plan mellan de båda parterna, skulle ju en fara kunna ligga däri att Ryssland, som är ett stort land, tog ut en liten detalj av sitt behov, vilket skulle komma att verka förryckande och snedbelastande på den svenska industrien.

De frågor, som här rests under debatten, hänföra sig väsentligen till spörsmålet, huruvida inte denna handel kommer att innebära en alltför stor belastning för den svenska industrien ur synpunkten av våra råvarutillgångar, ur synpunkten av vår tillgång på arbetskraft o. s. v. Jag skulle vilja begagna tillfället att ge en något riktigare föreställning om storleksordningen av dessa påkänningar. Därmed vill jag icke bagatellisera den börda, som det svenska näringslivet här åtager sig. Men för att vi skola kunna diskutera saken med någorlunda riktiga proportioner vill jag säga att vi böra ha klart för oss att varje sådant avtal med en främmande stat — icke endast med Ryssland — inte är av rent benefik karaktär, att vi måste åtaga oss någonting, för att motparten i sin tur skall åtaga sig någonting. Vi få alltid utgå ifrån att det blir en viss belastning på det svenska näringslivet. Hela utrikeshandeln innebär en sådan belastning. Det har emellertid i detta särskilda fall gjorts mycket stora överdrifter i den allmänna diskussionen, och jag måste säga att många av de yttranden som fällts i debatten här i dag även innehålla sådana överdrifter.

Jag skall därför tillåta mig att ge några siffror på materialkvantiteten i fråga om järn och järnvaror, som ju utgör den viktigaste knappa sektorn på materialsidan. Hela kreditlistan, på fem år alltså eller i vissa fall sex år, kommer att kräva ungefär 205 000 ton järn. Det motsvarar, grovt räknat, en femtedel av en årskonsumtion under nuvarande tryckta förhållanden. Under första året skall, beräknar man emellertid, åtgå 14 800 ton på kreditlistan — det är året som utlöper den 31 december 1947, något mer än ett år alltså. Därtill kommer på den balanserade varubyteslistan nära nog lika mycket eller 14 000 ton, men det mesta av detta är kvalitetsjärn, alltså precis sådana produkter som vi sträva att få exportera till olika länder. Mot detta står emellertid ett ryskt leveransåtagande under det första året av 20 000 ton järn, därav 10 000 ton plåt och valsat handelsjärn av precis den typ, som svarar mot järnförbrukningen i kreditlistan. Därutöver komma vi att få 25 000 ton järnskrot. Materialproblemet är alltså inte fullt så besvärligt som det ibland framställts i den allmänna debatten och även här i dag.

Det kan ju även vara intressant att erinra sig — detta för att få klart för sig de rätta proportionerna och den rätta storleksordningen — att Tjeckoslovakien, enligt ett handelsavtal som kommer att föreläggas riksdagen, åtagit sig att leverera 59 000 ton under det år som slutar i mitten på 1947 och att den polska regeringen åtagit sig att under andra halvåret i år leverera 12 500 ton av olika slags kvaliteter av handelsjärn. I det nu löpande belgiska handelsavtalet ha vi vidare ett leveranslöfte på 250 000 ton handelsjärn. Det ryska avtalets fullgörande ställer anspråk på ett par procent av vår totala järnförbrukning.

Jag upprepar, att jag med dessa sifferexempel icke avsett att bagatellisera de åtaganden, som vi ge oss in på. Min avsikt har varit att återföra diskussio-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

nen till sakens riktiga proportioner. Detsamma gäller frågan om de ryska leveransernas relativa storlek inom vår utrikeshandel. Jag har menat, att om vi få detta handelsavtal att löpa som det är avsett av de båda parterna, så kommer det att betyda, att vår exporthandel med detta väldiga område, Sovjetunionen, kommer att ryckas upp från betydligt under en procent av vår totala utrikeshandel före det andra världskrigets utbrott till tio eller elva procent. Så blir fallet när handeln kommer i gång ordentligt. Jag skall här icke nämna några siffror, men det är alldeles uppenbart, att storleken av vår export till Ryssland under det första året, alltså fram till slutet av 1947, inte kommer att vara så stor som den skulle vara, om exporten vore jämnt fördelad över de fem åren. Det var nämligen redan mycket tidigt klarlagt för de ryska förhandlingarna, att den svenska industrien kommer att vara så hårt engagerad under de närmaste två åren, att det inte kan bli fråga om så stora leveranser.

Här berör jag en viktig sak i hela detta avtalskomplex. Att den svenska industrien har varit så intresserad för detta handelsavtal som den faktiskt varit, har naturligtvis bl. a. berott på att man har räknat med att den nuvarande inflationskonjunkturen i världen, som skapar en säljarens marknad — det är ont om varor, och man kan sälja vart som helst — efter all historisk erfarenhet inte kommer att vara så länge. Förr eller senare kommer man in i normala förhållanden, då det är säljarna som få konkurrera om avsättningsmöjligheterna. Och förr eller senare komma vi nog dess värre även under detta normala tillstånd, d. v. s. vi komma in i ett allmänt depressionstillstånd i världen, där det kan uppstå mycket stora svårigheter att finna avsättning för vår export. Detta ryska avtal, liksom en del andra handelsförbindelser som nu avslutas mellan svenska firmor och utländska köpare, kan rimligtvis förväntas vara av särskild betydelse för stabiliseringen av vårt näringsliv, dels därför att större delen av leveranserna skola ske först om några år, då vi väl knappast kunna räkna med den nuvarande stora efterfrågan på varor från olika håll, dels därför att vi väl ha rätt att spekulera i att det då inte kommer att råda lika stor knapphet på alla slags råvaror och på arbetskraft som för närvarande.

Eftersom den frågan här rests av någon talare, jag tror det var herr Skoglund i Doverstorp, huruvida inte detta handelsavtal förutsätter en utvidgning genom investeringar i industrien, vill jag svara, att en större utvidgning av någon industri inte ingår i planerna. Visserligen har man tänkt sig en utvidgning av produktionskapaciteten för två stora industrier, men det gäller närmast sådana investeringar som i alla händelser skulle ha gjorts.

För övrigt, herr talman, böra vi ju inte anse det orimligt, oriktigt och skadligt, om den svenska industrien får nya marknader och blir i tillfälle att expandera genom investeringar. Jag vill erinra om att den svenska industriens produktion mellan åren 1920 och 1929 steg med 50 % och mellan åren 1929 och 1937 med ytterligare 50 %. Det är min och regeringens och jag förmodar hela svenska folkets inställning, att vi även i fortsättningen böra eftersträva en liknande utvidgning av den svenska industriens produktionskapacitet. Den nuvarande knappheten förebygger ju icke investeringar, tvärtom är investerandet större än någonsin. Att man vid en sådan utvidgning av industriens exportkapacitet tar rimlig hänsyn till de stora och hittills outnyttjade marknader vi ha i öster, särskilt som den tyska industrien är sönderslagen, är ju ingalunda irrationellt och skadligt utan rationellt och nyttigt.

Härmed tror jag mig ha svarat på de frågor, som här ställts i samband med den proposition om ett handelsavtal med Sovjetunionen, som inom de närmaste dagarna kommer att framläggas för riksdagen.

När jag bläddrar igenom mina anteckningar, ser jag emellertid, att herr

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Skoglund i Doverstorp även frågade mig, om det ligger någon sanning i de påståenden, som spritts genom pressen, att regeringen skulle ha utövat någon särskild press på industriföretagarna för att tvinga in dem i fällan. Jag vill till detta svara, att någon oberättigad press icke har förekommit. Framställningarna i pressen om att regeringen skulle haft planer att tvångsförflytta arbetskraft och införa nya tvångslagar o. s. v. äro gripna ur luften.

Herr Skoglund uppmanade mig vidare att ge en försäkran, att regeringen inte heller i fortsättningen, d. v. s. under avtalstiden, skulle tvångsvis dirigera den svenska industrien i enlighet med den överenskomna planen. Det är mycket lätt för mig att ge en sådan försäkran. Jag vill emellertid erinra herr Skoglund om att det ju självfallet är ett mycket viktigt intresse för nationen och för den svenska industrien att så långt det är möjligt kunna fylla den plan, som har uppgjorts i slutet av juli av regeringen i intimt samförstånd med de ansvariga industrimännen och som framlades för sovjetregeringens förhandlare, därför att det var ett svenskt intresse att få denna handel planerad för att åstadkomma en rimlig och balanserad spridning inom den svenska industrien. Det är icke tvivel om att denna plan har en i viss mån moraliskt bindande karaktär, kanske mindre för den svenska regeringen än för den svenska industrien, som här har handlat i samförstånd med regeringen och myndigheterna.

Jag tror, att jag därmed har svarat på de frågor, som ställts i samband med denna väntade proposition. Herr Wiberg ställde till mig en fråga rörande de aktuella svårigheterna i våra handelsförbindelser med Schweiz. Jag skall inskränka mig till att uttala min förhoppning, att det inom ganska kort tid skall kunna upplysas, att en lösning här erhållits genom de förhandlingar som ha pågått mellan Schweiz och Sverige.

Vad gäller de frågor i samband med exportpriserna på pappersmassa och papper som ha rests och av många adresserats till mig, vill jag säga, att dessa frågor falla under statsrådet Ericssons domvärjo, och jag vet, att han kommer att lämna svar på dem.

Herr Ljungqvist: Herr talman! Först ett par ord med anledning av statsrådet Myrdals uttalande rörande handelsavtalet med Ryssland. Han nämnde, att exportkvantiteten skulle röra sig om jag vill minnas 10, 11 eller 12 procent av den totala exporten och ansåg att det ju inte vore så mycket. Jag vill emellertid ställa den frågan, om denna siffra ger en alldeles klar bild. När det gäller vissa avsnitt av näringslivet måste ju belastningen bli betydligt hårdare — efter vad man hört ända upp till 30 % av exportmängden. Man har därför hyst farhågor för att det skulle bli en viss snedbelastning, alldeles bortsett från att man också hyst farhågor på grund av kreditens omfattning i och för sig.

Jag skulle vidare, herr talman, vilja göra några allmänna reflexioner med anledning av vad som sagts under denna remissdebatt. Man har på sina håll i synnerligen hög grad vinnlagt sig om att uttolka valmatematiken till sin egen favör. Man talar om att man vunnit så och så stor framgång i valet, eller man säger, att motgången varit av så och så begränsad omfattning o. s. v. Man har fått ett intryck av att många velat hämta stimulans och styrka för sin politiska uppfattning ur den omständigheten, att man vunnit den och den framgången eller inte haft den och den motgången bland valmännen. Eftersom en politisk uppfattning, då den är som bäst, enligt min mening bör vara något av en livsåskådning, förefaller detta ängsliga bligande åt röstsiffrorna en smula överdrivet. Jag skulle vilja säga, att den uppfattningen väl ändå till sist är starkast, som inte låter sig anfrätas av kvantitativa motgångar, utan som efter en sådan låter sig

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

angeläget vara att känna sitt ansvar desto mera och att gå till sitt värv med så mycket större tanke på nödvändigheten av att förfäktat sina åsikter.

I valrörelsen, om jag ett ögonblick får återgå till den, har, såvitt jag kan förstå, mer än annars från olika partiers sida vädjats till olika grupper i samhället. Det torde knappast finnas någon grupp, för vilken inte något parti utlovat någon fördel i gengäld för ett stöd vid valet. Endast sporadiskt har man då och då i valrörelsen hört en varnande röst, som velat framhålla omöjligheten av att utan risk för penningvärdet och det helas välgång tillmötesgå allas önskemål. Utan tvivel är problemet inte längre så enkelt, att det gäller en strid bara mellan arbetsgivare och anställda. När herr Hagberg i Luleå här höll sitt anförande, fick man det intrycket — hur egendomligt det än kan vara att tänka sig en kommunist av i dag i den attityden — att han var en gengångare från en svunnen, antikverad epok.

I själva verket har mycket av det karakteristiska för det tidsskede försvunnit, som kan sägas i väsentlig mån vara kännetecknat av motsättningarna mellan arbetsgivare och anställda. Den perioden har, så skulle jag vilja schematiskt uttrycka saken, avlösts av en annan, nämligen den, som kännetecknas av de olika, kollektivt organiserade gruppernas kamp om kakan. Företagarna ställas ju numera rätt ofta mot väggen, och de kunna då inte göra stort mer än att hänvisa till de möjligheter, som prisramen lämnar. På så sätt har staten mer och mer kommit att träda in såsom en reglerande och avvägande faktor i kampen mellan de olika, kollektivt organiserade grupperna.

En och annan har säkert funderat över vilken riktning utvecklingen egentligen kommer att ta. Frågan är, om här icke har uppstått en bristande balans i ekonomiskt avseende. Det är väl ändå så, att ett organ av politisk art inte alltid är så motståndskraftigt, när det gäller att göra avvägningen. Det är kanske impopulärt att tala om nödvändigheten av att slå vakt om penningvärdet, och ändå herr talman, anser jag för min del — och jag vet att många dela min uppfattning — att detta är den viktigaste frågan i dagens politiska läge. De många som bortse härifrån för att njuta stundens fördelar och bliga åt röstetalet, torde finna att detta kommer att straffa sig i en framtid.

Det är naturligtvis i och för sig en sund strävan, att människor söka skaffa sig bättre ekonomiska villkor. Det förefaller emellertid, som om det vore en demokratiens akilleshäla detta, att folk så lätt tror, att en höjd nominalinkomst betyder en höjd realstandard. Jag talar nu inte om de individuella förbättringar, som kunna uppstå av olika orsaker, utan givetvis om kollektiva. Både arbetare, tjänstemän och folkpensionärer ha utlovats större förmåner från olika håll. Jag måste för min del säga, att till det mera uppseendeväckande bland det, som man ställt i utsikt, hör projektet om något slags dyrtidstillägg på folkpensionerna, en fråga som väckts även på borgerligt håll, men i varje fall alldeles för tidigt. I stället för att genom sådana uttalanden eller programförklaringar så att säga ge stimulans åt inflationscirkusen borde man vara angelägen bidra till att ge folkpensionerna deras rätta effektivitet genom att råda till att ta den sveda, som det kanske medför i skilda avseenden, att söka hålla penningvärdet intakt. Detsamma gäller de sociala reformerna. För att de skola nå den avsedda effekten, är det nödvändigt, att de genomföras i takt med ökningen av vårt nationalhushålls produktivitet. Det förefaller som om man föresatt sig att fatta beslut om vissa sociala reformer, som man finner behjärtansvärda och önskvärda ehuru de måste skjutas på framtiden, därför att de ekonomiska möjligheterna för närvarande saknas. Detta sker tydligen för att man vill visa sin goda vilja redan nu, fastän kanske förutsättningarna för reformernas genomförande måste komma att gestalta sig helt annorlunda i den framtid, då de skola förverkligas.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Man har ibland, det får man förlåta, en känsla av att det saknas en instans, som har förmåga att göra en modig och nödvändig avvägning mellan de olika intressena och mellan dessa intressen och hela samhällets intressen. Därför befinna vi oss otvivelaktigt i det läget, att risken för en inflation ter sig mera aktuell nu än under krigsåren. Olika grupper ha etablerat en tävlan om högre löner, som i längden måste få en viss inverkan på penningvärdet. Man behöver bara tänka på de massuppsägningar av avtal till årsskiftet, som ägt rum. Inflationsfaran blir desto mer iögonenfallande, om man betänker, att det råder stark konkurrens om arbetskraften i vårt land och i vissa hänseenden desslikes en utpräglad bristhushållning — låt oss bara tänka på byggnadsområdet. Trycket uppåt på lönenivån måste under sådana förhållanden bli synnerligen starkt, och man kan därför också befara, att detta tryck så småningom skall avspegla sig i prinsnivån. Marginalen är kanske ofta ganska knapp för en reallönestegring, och samtidigt tas en mycket stor del av företagens ekonomiska kraft ut skattevägen. En mängd nominell köpkraft kan komma att lösgöras för konsumtion, samtidigt som varubristen är kännbar och samtidigt som bristen på arbetskraft gör, att produktionen inte kan nå den omfattning, som vore nödvändig för att motsvara den frigjorda köpkraften. Att detta så långt ifrån att medföra en höjning av löntagarnas standard fastmera kan komma att medföra en sänkning är ganska klart. Innehavarna av realvärden stå sig f. ö. som bekant alltid bäst i inflationstider. Det torde nog vara klart, att man genom nominallönernas oförsiktiga höjning i hastigare takt än produktionsstegringen riskerar inflation, penningvärdesförsämring och kanske försämring av inkomststandarden — även om det kanske inte är så populärt att framhålla dessa risker, när det gäller kampen om väljarna. Jag vill betona, att det naturligtvis är alldeles självklart, att vi alla sträva efter en höjning av vårt folks reala levnadsstandard. Men tillåt mig komma med en stilla undran: vore det inte på tiden, att vi slutade upp med att lura oss själva och väljarna med att vi skola kunna lyfta oss i håret à la salig Münchhausen? Det är ett outförbart experiment.

Om vi sålunda alla äro angelägna att höja realinkomsten men man å andra sidan från vissa håll anser sig böra peka på riskerna för att inkomsthöjningen går hastigare än produktivitetshöjningen, bör man fördenskull icke — som ofta sker — bli beskylld för bristande social vilja. En utveckling av den art, som jag nyss nämnde, är inte bara meningslös utan kan också bli skadlig för dem som man vill gynna. Avgörande är, som tidigare påpekats här i dag, i vilken mån industrien kan expandera, jordbruket och andra näringar effektiviserar o. s. v. Under förkrigstiden höll sig denna stegring enligt konjunkturstitutet vid omkring 2 procent per år. Efter 1942 ha industrilönerna stigit med ungefär 5 procent per år. Även om levnadskostnadsindex inte visat motsvarande förändringar, så ha i alla fall löneökningarna, som var och en vet, till viss del — och säkert till ganska avsevärd del — konsumerats av en mer eller mindre dold prisstegring.

Nu sägs det, att företagens vinstmarginaler lämna utrymme för löneökningar — både sådana som ha skett och sådana som tillämnas — och här är det alltså fråga om en avvägning av den lämpliga vinstmarginalen. Det är naturligtvis svårt att säga, var den lämpliga vinstmarginalen ligger — man kan ha olika meningar härom. Den ligger givetvis olika för olika företag och kanske också för olika grupper av företag. Att försiktighet är av nöden på detta område, så att man inte obetänksamt inskränker företagens lönsamhet, är uppenbart. Eljest riskerar man en stagnation i företagsamhetshänseende. Man riskerar att riskviljan, viljan och förmågan att satsa riskvilligt kapital, avtynar. Då inställer sig lätt frågan: skall staten i stället via skattebetalarna ställa det

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

riskvilliga kapitalet till förfogande, och blir på den vägen samhällsekonomin bättre skött?

Man får komma ihåg, att ett uppdrivande av lönerna med fasthållande av prisnivån till sist kan leda till en strukturförändring av vårt ekonomiska liv till en utformning av detsamma, om vars effektivitet vi föga veta men som går under benämningen ett socialiserat näringsliv. Detta är väsentliga frågor som uppställa sig. Kollektiva lönestegringar utöver produktivitetssökningen medföra inte bara en penningvärdessänkning utan kunna också, som jag nyss nämnde, leda till en strukturförändring, om vars effektivitet man föga vet. Det finns anledning att understryka detta, inte minst med tanke på att de statliga företagen för inte länge sedan utträdde ur arbetsgivareföreningen. Det är därför inte att undra över om man frågar sig, vilken politik den statliga företagsamheten ämnar bedriva på detta område. Det är angeläget att uttala det önskemålet, att staten måtte så bedriva sitt värv, att den medverkar till en löneutveckling, som icke riskerar det nuvarande prisläget och menligt påverkar penningvärdet utan som, vad den privata företagsamheten beträffar, lämnar både arbetare och tjänstemän deras rimliga försörjning och företagaren en rimlig förtjänstmarginal. Detta är en fråga som är viktig inte bara för de närmast berörda, utan också för hela vårt nationalhushålls framåtskridande. Staten har ju nu trätt in som företagare vid sidan om de enskilda i långt större utsträckning än tidigare. Man ser inga exempel på att den statliga verksamheten på något område inskränkes men väl talrika exempel på hurusom den allmänna sfären allt mer vidgas. Därför blir det också desto angelägnare att komma till klarhet om vilka intentioner statens styrande har på detta område.

Bland statsmakternas ingripanden är det särskilt en sak, som tidigare visserligen har berörts i korthet men som jag skulle ytterligare vilja fästa uppmärksamheten på och där jag tycker att man har en viss anledning och är berättigad att kräva ett besked. Det gäller regleringen av exportpriserna på vissa produkter. Den 20 september beslöt regeringen en sänkning av exportpriset på cellulosa och papper om 5 procent på exportavtal, som ingåtts efter den 31 juli 1946. Industriorganisationerna fingo meddelande om detta den 27 september efter att det offentliggjorts i tidningarna den 25 september. I förbigående sagt kan man ju tycka, att detta kanske inte var det riktiga sättet att handlägga detta ärende på, utan att man bort låta sig angeläget vara att tidigare orientera industriorganisationerna om sin ståndpunkt. Här har emellertid nu det läget inträtt, att svenska exportörer i själva verket skulle kunna sälja till högre priser på den utländska marknaden än vad den svenska regeringen tillåter dem att göra. I utlandet lämnar man med andra ord importlicenser för försäljning till högre priser än dem som tillåtas av svenska myndigheter för att man skall få exportlicens. Det har påpekats tidigare, att man t. ex. från Norge har sålt produkter till betydligt högre priser i England än vad svenska exportörer nu kunna få på grund av regeringens prispolitik. För cellulosa har man fått mycket mera betalt än vad man kan få, när man säljer från svensk sida. Enligt tidningen Affärsvärlden har vidare Ryssland sålt 25 000 standard trävaror till England till 20 procent högre pris än motsvarande svenska, och ändå, säger man, lära ryssarna anse denna leverans som en kompensation för en finansiell eftergift från Englands sida gentemot Ryssland. Jag vet inte, vilken sanningshalt det kan ligga i detta, men jag förmodar att man från regeringshåll kommer att lämna besked om detta liksom i andra hänseenden, när det gäller exportprisregleringen.

Såvitt jag kan finna är läget sålunda det, att de svenska statsmakterna ha tvingat ned vissa varors exportpris med 5 procent samtidigt som det inter-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

nationella marknadsläget för ifrågavarande produkter är sådant, att t. o. m. en betydande prishöjning vid fri marknad skulle vara möjlig. Det förefaller åtminstone en lekman vara ett egendomligt förfarande att man på detta sätt nedsätter de svenska möjligheterna att skaffa landet främmande valutor och att den svenska företagsamheten skall avstå från förtjänst. Den nedskrivning av förtjänsten, som denna sänkning av exportpriserna innebär till förmån för främmande mellanhänder eller konsumenter — det senare kan vara mera berättigat än det förra — förefaller vara föga rimlig. Jag sade mellanhänder, därför att det är så, att papper och även cellulosa säljas ofta till mellanhänder i synnerhet i utlandet, och man frågar sig, varför Sverige på detta sätt skall till utlandet avstå från förtjänst som man kan behålla här. Enligt vad som uppgives motiverar man detta bland annat med att handelspolitiska fördelar stått att vinna i fråga om importpriser på produkter, som vi behöva, och att vi med en åtgärd av denna art ha velat motverka den för utlandet fördyrande effekten av uppvärderingen av kronvalutan med 14 procent. Häremot kan man emellertid konstatera, att uppvärderingen blott i begränsad omfattning — i vilken grad är svårt att säga — har märkts i våra importpriser. Åtminstone på åtskilliga produkter har utlandet såsom en motåtgärd mot apprecieringen av kronan höjt priserna. Om man syftat till att exportvarorna skulle bli dyrare och importvarorna billigare, d. v. s. att man skulle, såsom man har uttryckt saken, exportera inflationen, så har resultatet långtifrån helt blivit vad man har avsett.

Man har också försvarat denna sänkning av exportpriserna såsom förutsättning för att exportlicens skall beviljas med att man velat taga hänsyn till den inhemska marknaden och förhindra, att en prisfördyring där skulle inträda. Tidigare var det så, att avsättningen av råvaran, skogen på rot, var prisreglerad. Köparna hade sammanslutit sig för att inte driva upp priserna — särskilt i Norrland är det ju ont om virke i förhållande till efterfrågan. Överenskommelsen mellan köparna har numera upphört, och det har uppstått en fri konkurrens. Man är nu rädd, sägs det, att denna konkurrens skulle driva upp priserna och att priserna skulle drivas upp mera, om man hade möjlighet att på den utländska marknaden göra sig mycket goda priser. Detta förhållande skulle då inverka på avsättningen på hemmamarknaden. Jag förmodar att man menar, att det med en sådan spänning mellan hemmamarknaden och utlandsmarknaden mycket lätt skulle kunna skapas en sorts svart marknad, som skulle kunna inverka ofördelaktigt på bland annat byggnadsverksamheten. I varje fall är detta en förklaring, som man hört lämnas, om jag inte missminner mig, från regeringshåll. Häremot kan emellertid invändas, att man ju har just exportlicensförfarandet att tillgripa och att exportkvantiteterna äro beroende av det sätt, på vilket man använder sig av licensmöjligheterna. I varje fall kvarstår ju det faktum, att här står det att få betydligt bättre priser och att man från andra länder också exporterar till betydligt bättre priser än vad svenska exportörer kunna erhålla.

Det är således ett faktum, att utländska importörer kunna tillgodogöra sig i detta fall den 5-procentiga förtjänst i förhållande till det ursprungliga överenskomna s. k. riktpriiset, som den svenska regeringen genom sin politik berövar svensk företagsamhet. Fråga är, hur detta skall utveckla sig, och det skulle vara av stort intresse att få höra från regeringsbanken, hur man tror att det kommer att utveckla sig.

Enligt vad ryktet förmäler skulle man på många håll i utlandet stå mycket förvånad inför den svenska politiken på detta område. Det sägs — jag vet inte, vilken sanningsgrund som ligger i det — att man till och med skulle gjort framställning om att export skulle beviljas till de priser, som de svenska

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

exportörerna vilja ha. I varje fall förmodas det, att man skulle kunna vänta sådana framställningar ifrån utländsk sida.

Man har väl också i detta sammanhang rätt att peka på att regeringens åtgärd kan vara betänklig även för företagsdriften såsom sådan. Pappersbruket arbeta ju inte på lager, och genom denna politik kan man ju ändå riskera, att de i hög grad inskränka, kanske rent av stoppa driften om exporten stoppas. Ty regeringen har väl ändå hittills inte ansett, att den kan ha en sådan befogenhet att den kan diktera, att här skall exporteras och exporterats till de priser, som den bestämmer! Ännu återstår ju friheten att låta bli att exportera, om man finner priset orimligt. Härmed tangerar man ett ganska ömtåligt kapitel, som jag tror har vidrörts i första kammaren, efter vad jag hört. Det är ju obestriddligen regeringens rätt att meddela import- och exportförbud, men man har svårt att föreställa sig, att det skall vara en regerings rätt att föreskriva import och export på vilka villkor som helst. Regeringens ovannämnda rätt förskriver sig ju från regeringsformens § 89, som avhandlar Konungens ekonomiska lagstiftning. Men veterligen har det inte tidigare förekommit, att man såsom ett villkor för att få exportera en vara, som villkor för exportlicens, har uppställt, att till det och det priset måste man sälja. Det är givet, att regeringen är i sin fulla både juridiska och moraliska rätt att vidtaga åtgärder, som den finner nödvändiga på grundval av denna paragraf, när det gäller att tillgodose den inhemska försörjningen med för näringslivet och t. ex. försvaret behövligen varor. I detta fall kan ju dock den omsorgen inte ha varit avgörande. När prisutjämningsavgifterna på trävaror på sin tid beslötas, — d. v. s. att de svenska exportörerna skulle avstå en viss del, 5 procent, av sitt pris till staten för att användas till forstliga och andra ändamål till näringslivets fromma — så förelades denna sak riksdagen, och riksdagen fattade beslut i frågan. I detta fall har man inte brytt sig om att komma till riksdagen, utan man har helt enkelt deklarerat: varsågod, om ni vilja exportera, om ni vilja ha licens, få ni skriva ned priset med 5 procent — och detta fastän världsmarknaden erbjuder högre pris.

Jag vill inte göra några närmare reflexioner, men jag tycker konsekvensen skulle fordra, att man vore lika angelägen om att rådföra sig med riksdagen i detta senare fall som i det förra, då ju denna senare åtgärd innebär ett lika starkt ingrepp i den enskildes handelspolitiska rättigheter som den förra.

Nu kan man motivera sin åtgärd med farhågor för att det kunde gå så och så, om man inte i god tid vidtagit den. Men jag tror det finns åtskilliga som kommit fram till den ståndpunkten, att den metod — alldeles bortsett från dess ekonomiska innebörd — som regeringen här har använt, i varje fall inte står i god överensstämmelse med gällande statsrätt.

Vidare är att märka, att det nyligen har inträffat en prisförhöjning på massaved och timmer, och därav följa, som var och en förstår, också ökade produktionskostnader för pappersmassa och papper. Om de låga priserna nu skola tillämpas på den inhemska marknaden, varför skall industrien förhindras att taga tillbaka en del av denna uteblivna förtjänst genom den åtgärd, som regeringen vidtagit i form av 5 procents nedpressning av exportpriset?

Vad har nu resultatet blivit i praktiken av denna åtgärd? Jag vet inte, om jag är rätt underrättad, men min uppgift kan kanske från regeringshåll såsom varande mera sakkunnigt i denna fråga verifieras. Det har sagts, att exporten av cellulosa nu har stoppats så gott som helt och att det försäljes föga massa och papper såsom ett resultat av regeringens åtgärd. Detta kan man ju säga i och för sig visar det farliga i en obetänksam — låt oss uttrycka oss så — planhushållning. Man tycker att det vore angeläget att man snarast möjligt skred till en omprövning av det beslut, som man tidigare fattat, och

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

den åtgärd, som man har vidtagit, när det tydligen här föreligger mycket goda skäl för en sådan omprövning, skäl, som synbarligen ha visat sig i praktiken. Det går dock icke i längden att upprätthålla denna avsevärda spännvidd mellan det pris, som den svenska regeringen vill att dessa produkter skola exporteras till, och det pris som utlandet vill betala för dem.

Nu säger man, att man inte velat verka inflationsstimulerande på den utländska marknaden. Ja, det kan diskuteras, vilken effekt en sådan åtgärd från svensk sida kan ha i detta avseende på den utländska marknaden. Jag skall uttala mig mycket försiktigt och säga, att även om beslutet om en 5-procentig nedpressning upphävdes och således priset komme att höjas i motsvarande grad, så skulle detta vara ett mycket gott pris ur utländska avnämares synpunkt sett, ty på de utländska marknaderna ligger priset, enligt vad som försports, ännu högre. Jag vill inte uttala mig om lämpligheten eller olämpligheten av evalveringen av den svenska kronvalutan. En lekman blir emellertid en aning betänksam, då man ser sådana konsekvenser av denna åtgärd — om det nu har varit en ofrånkomlig konsekvens av evalveringen, vilket man på många håll ingalunda är övertygad om. Det förefaller, som om man mycket väl skulle kunna hålla fast vid de ursprungligen överenskomna riktpriserna även efter apprecieringen av kronan.

Jag skulle vilja sluta detta avsnitt — jag skall sluta inom kort, herr talman, mitt anförande — med att ställa en fråga till regeringen, nämligen om den ämnar fortsätta med den exportprisreglering, som jag här har vidrört och som ju till sitt praktiska resultat måste komma att innebära ett gynnande av utländska avnämare på svensk företagsamhets bekostnad, eller om man är benägen att taga under omprövning ett slopande av påbudet om en nedpressning av priset på massa och papper med 5 procent. Statsrådet Myrdal stod här för någon stund sedan och sade, att det fanns två alternativ att välja på, det ena att nedskära utrikeshandeln radikalt och det andra att ge stora krediter. Jag måste säga, även om jag själv är medveten om att jag gör mig skyldig till en förenkling, att det är väl ändå i första hand det riktigaste att exportera varor till ett gott pris, när man kan exportera, varan är begärlig och man kan få ett gott pris, framför att exportera på kredit. Jag menar nu inte att man skall göra antingen det ena eller det andra. Hans anförande här gjorde emellertid att man fick den uppfattningen att man liksom förbiser de konkreta, materiella möjligheter man för dagen har att exportera och få ut ett gott pris och därmed öka sitt innehav av främmande valuta, medan man mera har sin uppmärksamhet på kreditexporten. Varmed icke är sagt att icke en rimlig sådan också är välbetänt.

Herr talman! Jag skall sluta mina reflexioner här i remissdebatten med ytterligare ett par ord.

För att lämna möjlighet till största möjliga produktion synes det angeläget, att företagsamheten får arbeta vidare så långt som möjligt på näringsfrihetens grund. Onödiga statsingrepp äro ägnade att irritera och försvåra den ekonomiska utvecklingen och därför också på lång sikt det sociala framstegsarbetet. Detta har sagts så ofta, att det nästan blivit en banalitet, men det tycks icke nog ofta kunna och böra upprepas. Onödiga statsingrepp kunna verka mera skadegörande än någonsin i det kritiska och ytterligt ömtåliga läge vi nu befinna oss i, icke minst i handelspolitiskt avseende men även i fråga om produktionen. Vi ha nu haft en hel rad socialiseringsframstötter, som damerna och herrarna veta. Jag skall bara som hastigast antyda dem. De gälla försäkringsväsendet, skoindustrien, handeln med oljor, kol och koks, stenindustrien, gruvindustrien, sockerindustrien, teknisk och ekonomisk kontroll över vad som produceras och ökningen av insynen i företagen. Vi ha nu hela denna socialise-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

ringsoffensiv och statskontrollapparater i gång. En fråga som man kan ställa, men som jag givetvis i detta läge av den förda debatten förstår, att jag icke kan få något svar på, är denna: har man någon möjlighet att få någon paus i detta nervkrig mot den företagsamhet, som arbetar på den lagbundna näringsfrihetens grund? Kan man vänta efter valets utgång — en fråga som aktualiserats efter de omändringar som skett i regeringen — att man kommer att vinnlägga sig om att skapa största möjliga lugn och arbetsglädje inom näringslivet och bland dess företagsledare? Kan det förväntas, att man kommer att vinnlägga sig om att vila på hanen och icke fortsätta socialiseringsoffensiven? Det är en mycket viktig fråga. Ett svar på den frågan ger besked om i vilken riktning regeringen tolkar valutgången.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att svara på den siste ärade talarens sista fråga. Det trodde jag redan hade skett genom statsministerns inlägg för några timmar sedan.

De båda senaste talarna och efter de referat jag hört även ett par tidigare talare i debatten ha gjort en allmän attack mot regeringens ekonomiska politik såsom icke varande tillräckligt effektiv för att hindra en prisstegring eller tillräckligt effektiv för att motsvara oppositionens meningar om vad en riktig politik i detta avseende skulle innebära. Det är dels frågan om vad man kan kalla lönefronten, dels frågan om apprecieringen av kronan och de därav följande konsekvenserna för våra exportpriser.

Jag skulle till en början vilja säga, icke minst med anledning av den siste talarens anförande, att det är en väldigt enkel sak att lägga fram allmänna resonemang om hur den ena eller den andra åtgärden kommer att verka utan att man behöver möta några invändningar. Jag har icke någon som helst invändning att göra gentemot herr Ljungqvists påpekande, att lönefrågan är viktig, därför att om lönerna stiga över en viss gräns, kan en prisstegring säkerligen icke hejdas. Jag vet icke vem han riktar denna djupsinniga reflexion till. Den saken veta vi allesammans; därom tvistar man icke. Vad man tvistar om är, i vilken grad det i nuvarande läge är möjligt för näringslivet att höja lönerna utan att en sådan prisstegring inträffar. Herr Ljungqvist gjorde gällande, att vi ha — han vände sig särskilt mot herr Hagberg i Luleå — kommit över till den fullständigt nya tid, där det icke längre var fråga om strid mellan arbetsgivare och arbetare utan om strid mellan olika samhällsgrupper, som ur det gemensamma produktionsresultatet försöka var för sig få så mycket som möjligt. Jag bara förvånade mig över att herr Ljungqvist tydligen i den striden om avkastningen av produktionsresultatet utslöt företagarna såsom en grupp, som överhuvud taget var upphöjd över denna materiella strid om hur mycket den ena eller andra skulle få. Är det så, att det är en strid mellan samhällsgrupperna, få väl ändå även företagarna erkänna, att de äro med och ganska effektivt försöka företräda sina intressen både ute på arbetsmarknaden och genom vissa politiska partier.

Om alla dessa allmänna reflexioner behöva vi alltså icke tvista. Frågan gäller, som också herr Ljungqvist så riktigt sade, en avvägning. Det är emellertid så, att en sådan avvägning kan icke ske bara i allmänna ordalag. Det är det första jag tänkte svara, när man frågar, varför regeringen icke har föranställt om en överläggning mellan arbetare och arbetsgivare i fråga om den blivande lönepolitiken. Regeringen har i grund och botten redan givit sitt svar genom den deklaration, som den förutvarande statsministern avgav någon gång i början på sommaren. Där klarlade han regeringens uppfattning, att denna fråga om en prisstegring, om kronans värde, om en inflation var

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

en utomordentlig viktig fråga, beträffande vilken emellertid en förnuftig diskussion icke gagnades av att man, såsom skett under den offentliga debatten ifrån höger- och folkpartihåll, försökte ställa lönefrågan på det viset i centrum, att alla andra ting vore mindre väsentliga. Man gjorde ett försök att framställa löntagarnas strävan efter en höjning av sina reala löner såsom den egentliga faran för vår kronas värde och såsom den egentliga inflationsdrivande faktorn.

Det var detta, som vi, icke minst vid den tiden, alltså på våren och försommaren, kunde direkt förneka. Det var ju icke tal om uppsägning av några stora avtal då. Vi visste, att frågan om lönerreglering skulle bli aktuell mot slutet av hösten och vid årsskiftet. Däremot var det en hel rad andra faktorer, som ingen kunde blunda för, vilka omedelbart hotade att medföra en sådan prisstegring här hemma, och vi förklarade genom statsministerns mun, att det var vår avsikt att på olika punkter ingripa däremot.

En av dessa punkter var frågan om vad man skulle kunna göra för att så att säga spärra vår marknad mot prishöjande tendenser i utlandet, hur vi skulle kunna påverka våra exportpriser, så att icke dessa, som voro mycket höga, skulle medföra en prisstegring här hemma. En annan var haussen på investeringsmarknaden, d. v. s. den utomordentliga företagsamheten i fråga om investeringar, som äger rum trots det s. k. nervkriget ifrån socialiseringens anhängare. Det är en ganska egendomlig situation, att man i det läge, då vi ha en företagsamhet utöver alla tidigare mått, skall anse det vara det lämpligaste tillfället att tala om att det politiska parti, som sitter vid regeringsmakten, oroar näringslivet, så att man icke vågar göra någonting. Vi pekade i alla händelser på dessa olika ting och sade, att i hela denna ram skola också lönerna fogas in. Om vi vidtaga andra möjliga åtgärder, sade vi, kunna vi också med fördel ta upp frågan om vilken höjning av de svenska arbetarlönerna, som är möjlig utan att man behöver överskrida den gräns som leder till allmän prisstegring. Och vi tillfogade, att om man gör det och har försökt att hålla alla dessa olika faktorer inom vissa gränser, kan också prisregleringen fylla sin nödvändiga uppgift, och det är mycket möjligt, att denna prisreglering behöver skärpas.

Nu har man här i dag på nytt frågat, varför icke regeringen tagit upp frågan om en konferens mellan arbetare och arbetsgivare. Jag tror jag vågar svara på regeringens vägnar, att anledningen till att vi icke gjort det är, att vi icke tro, att en sådan överläggning redan nu skulle komma att leda till något fruktbart resultat. Jag kan direkt fråga de talare, som här i denna kammare liksom i första kammaren förutsatt, att en sådan konferens skulle vara till nytta, vad de tro, att resultatet skulle blivit, om den anordnats före sommaren. Om jag icke misshämnar mig var den enda begripliga motivering för att en dylik konferens skulle anordnas redan då, som från något håll anförts, att man trodde, att man därigenom skulle bli i tillfälle att redan på ett tidigt stadium varna fackförbunden för att gå för långt i sina lönekrav genom att förbereda dem på att det fanns ett mycket begränsat utrymme för att icke säga inget utrymme alls för lönestegringar vid detta årsskifte, vilket eventuellt skulle kunna ha den effekten, att de modererade sina krav eller kanske helt enkelt avstode från önskemålet om lönestegringar. Var och en förstår, att eftersom regeringen klart uttalat, att den icke var övertygad om att ett sådant utrymme saknades utan tvärtom ansåg, att det även i år skulle förefinnas utrymme för en lönestegring, kunde regeringen icke finna, att man kunde vinna något genom en sådan konferens. Jag förmodar, att det bästa, som hade kunnat vinnas med en sådan konferens, hade varit att de olika intressenterna anslutit sig till den linje regeringen skisserade, nämligen att utrymme för en sådan lönestegring

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

fanns och att det utrymmet måste anses vara obestämt, men att alla voro överens om att lönestegringarna skulle hållas inom sådana gränser, att de icke medförde en allmän prisstegring. Jag tror jag vågar gissa, att man ifrån arbetarsidan skulle förklarat sig villig att ansluta sig till en sålunda skisserad linje. Om man hade gjort det från arbetsgivarsidan, hade allting kanske varit väl beställt. Men man hade icke kommit ett steg närmare bestämmandet av vilka dessa gränser voro. Det måste ju ändå ske vid förhandlingarna i höst eller vid årsskiftet. Men om man ifrån arbetsgivarsidan vägrat gå med på den skisserade linjen och förklarat, att man icke ansåg, att utrymme fanns för en lönestegring, tror herr Ljungqvist eller de andra, som yttrat sig i denna fråga, att man i så fall genom en sådan konferens gagnat arbetsfreden eller strävandena att motverka inflation?

Jag tror sålunda, att det var riktigt, att man icke i våras anordnade en sådan konferens. Och jag är lika övertygad om att det ännu är för tidigt. Nu hålla de olika parterna på att utarbeta sina linjer. Innan dessa linjer äro konkret utformade och man sett hur långt avståndet mellan uppfattningarna är, tror jag icke det är möjligt att få parterna att på allvar diskutera det problem som här föreligger.

I fråga om dessa löner skall jag bara på en punkt tillåta mig en liten anmärkning just till herr Ljungqvist. Han framställde såsom självklart, att alla lönestegringar måste ligga inom ramen för produktivitetsförbättringen. Jag vet mycket väl, att om man ser saken i stort och på lång sikt, dragas gränserna för förbättringen av ett folks levnadsstandard upp av produktionen. Men det föreligger också, såsom herr Ljungqvist själv erinrade om, en dragkamp mellan de olika intressenterna.

Skola vi då av den löneutveckling, som förekommit inom det svenska näringslivet under krigsåren och varigenom vissa grupper av löntagare fått väsentligt mer höjda penninglöner än andra, dra den slutsatsen, att dessa grupper, som fått denna större höjning, ha blivit lurade, enär man inte vinner någonting genom en höjning av penninglönerna? Jag tror att om herr Ljungqvist och andra till våra lantarbetare skulle säga, att den förbättring av penninglönen, som de ha fått, inte innebär någon förbättring av deras reallön, så skulle de mötas av mycket förvånade ansikten. Och om man skulle göra gällande, att dessa löneförbättringar ligga inom ramen för produktivitetsökningarna inom jordbruket, så är det mycket möjligt, att herr Ljungqvists politiska meningsfränder på företagarsidan inte komma att instämma.

Frågan om ett bestämmande av de riktiga lönerna såsom ett led i kampen mot inflationen får alltså anstå, tills vi komma till uppgörelserna på arbetsmarknaden.

Sedan har man också här tagit upp frågan om vår exportprispolitik i samband med apprecieringen av den svenska kronan. Jag skall inte föregripa den redogörelse, som jag förmodar att statsrådet Ericsson, vilken närmast har haft frågan om massapriserna om hand, kommer att lämna, men eftersom jag själv är närmast ansvarig för den höjning av kronans värde, som företagits, tror jag det kan vara skäl att söka klarlägga bakgrunden till denna höjning liksom också att försöka visa, hurusom en sådan åtgärd har vissa konsekvenser, som man inte gärna kan undandraga sig, även om de på vissa punkter kunna förefalla litet oväntade.

Herr Ljungqvist uttryckte i förbifarten en viss tvekan om huruvida det var klokt att företaga den höjning av kronans värde som skett. Det kan man visst göra. Det är klart, att vi också rätt länge voro tveksamma, innan vi togo steget, men när det togs, förefaller det som om alla partier voro eniga om att det borde tagas. Förslaget kom från enhälliga bankofullmäktige, och även om för-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

handlingarna i utrikesnämnden äro hemliga, hade det säkerligen i annan form kommit till offentligheten, därest det hade förelegat några starkare meningsskiljaktigheter, när riksdagens representanter där behandlade saken. Men eftersom så inte skedde, föreställer jag mig att meningsskiljaktigheter saknades. Jag har inte heller märkt, att man från något ledande partihåll här i dag har riktat kritik mot regeringen för att den skred till en sådan höjning av kronans värde.

Denna åtgärd innebär givetvis ett mycket allvarligt, jag skulle vilja säga ett mycket radikalt steg, och jag antar, att även de talare, här i kammaren och i medkammaren, som ha riktat attacker mot regeringens ekonomiska politik under den motiveringen att regeringen inte gjort vad som kunde göras för att möta en prisstegring, måste erkänna, att apprecieringen av kronan utgör ett av de mest långtgående steg, som kunnat tagas när det gäller att i nuvarande situation bevara den svenska kronans värde.

Men när man tar ett sådant steg, måste man ju också klarlägga, varför man gjort detta. Det sades innan steget togs och kanske även efteråt, att vi därigenom skulle försätta oss i ett besvärligt läge i förhållande till utlandet. På de håll, där man inte tycker om regeringens politik, samlade man ihop all den kritik, som man kunde finna i andra länders press o. s. v.

När vi bedöma den saken, skola vi först och främst inte glömma, att en ändring av valutakurserna inte kan betraktas såsom ett vardagligt medel för att påverka det inhemska ekonomiska livet. Det är så önskvärt att man har fasta valutakurser, att det skall finnas mycket bestämda och tungt vägande skäl för att företaga en ändring. Tidigare diskussioner om den saken ha ju brukat röra sig, icke om en appreciering, d. v. s. en höjning av valutans värde, utan om en depreciering, d. v. s. en sänkning. Under den, så långt man kan minnas tillbaka, ständiga kampen om utländska marknader har det ansetts vara det väsentligaste intresset för ett lands näringsliv att kunna exportera, och inte minst de, som här uppträda kritiskt mot regeringens exportpolitik, därför att den så att säga tar varor från landet, ha alltid påpekat, hurusom vårt välstånd i så stor utsträckning hänger på att vi kunna exportera till utlandet, att vi med alla medel böra underlätta denna export.

Det är klart, att för alla exporterande länder har en depreciering varit ett medel att underbjuda sina konkurrenter, och det har därför ansetts mindre fint att företaga en sådan. Däremot har frågan om att höja den egna valutans värde varit relativt litet diskuterad, då en sådan åtgärd icke har ansetts överensstämma med affärsmannanaturen. Men i nuvarande läge har kritik kunnat riktas även mot en höjning av valutans värde. Deprecieringen är, säger man, något som tillgripes, när det är gott om varor och alla länder tävla om marknaderna och därför försöka sälja så billigt som möjligt. Då är deprecieringen det sätt, varpå den nationella egoismen gör sig gällande. Men nu, när det är ont om varor i världen, passa de där svenskarna på att sänka dollarns och pundets värde och därmed höja kronans värde för att på det sättet kunna raka åt sig de sällsynta varorna i utlandet för ett lägre pris.

Vad hade vi att göra för att möta denna kritik? Ja, ingenting annat än att så starkt som möjligt understryka de skäl som förmått oss att företaga höjningen av kronans värde. Och bakgrunden för vår åtgärd var ju inte alls att försöka ta ifrån andra länder de varor som där funnos, utan vår mening var att genom en ändring av kronans värde försöka motverka en internationell prisstegrings återverkan på vårt land — genom att vi sänkte värdet på dollarn och pundet skulle de utländska varorna här i landet kunna säljas billigare. Men det är självklart, att vi under den diskussion, som framkallades av denna

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

strävan, inte kunde säga: »Det är alldeles riktigt, att vi vilja köpa de främmande varorna billigare, men ni skola inte få köpa de svenska varorna billigare. Ni skola naturligtvis inte bara få betala lika mycket dollar och pund för de svenska varorna som förut, utan ni skola betala mer dollar och pund.» Konsekvensen av apprecieringen borde ju i stället vara — jag vill inte säga, att detta resonemang under alla förhållanden är fullständigt avgörande — att vi både sänkte priset på de varor, som vi köpa i utlandet, och på dem, som vi skicka ut ur landet. Om detta i vissa fall medför, såsom det vill synas, litet egendommiga konsekvenser, får man väl se det i ljuset av vad denna åtgärd med apprecieringen åsyftar.

Herr Ljungqvist liksom åtskilliga andra tycker, att det är så besynnerligt med denna 5 procents sänkning — det blev ju inte 14 procent — av exportpriserna, och säger, att köparna i utlandet måste fråga sig vad som i all världens har farit i svenskarna, som sälja 5 procent billigare än förut. Herr Ljungqvist hade emellertid strax förut talat om ett ganska anmärkningsvärt förhållande, nämligen att andra länder sälja samma varor som vi på vissa utländska marknader och få mycket bättre betalt. Han nämnde därvid, att rysarna få 20 procent mer för sina trävaror. Jag förmodar, att han när det gäller Norge och Finland skulle ha kunnat hitta exempel på massapriser, som ligga högst väsentligt över de svenska. Och jag undrar, om inte herr Ljungqvist av några av sina bekanta på området fått den frågan: »Vad är det med svenskar, som förut ha sålt till så låga priser, inte bara 5 procent mindre utan kanske 10 å 20 procent mindre?» Kan man inte tänka sig, att även de svenska exportörerna betrakta det som så önskvärt att föra en moderat prispolitik när det gäller gamla och betydelsefulla marknader, att de inte för en ögonblicksförtjänst, så att säga, vilja skada sin egen framtid?

Jag tror sålunda, att denna sänkning av exportpriserna med 5 procent, som jag hoppas att statsrådet Ericsson ytterligare skall beröra, inte har den räckvidd som man har velat ge den.

Detta är, som sagt, bakgrunden till regeringens politik. Vad som kommer att ske i längden, vet ju ingen. Det förefaller emellertid, som om man i främmande länder, när man väl har fått klagjort för sig motiveringen för vår åtgärd, ganska väl förstår den. Jag har också hört sådana påståenden som herr Ljungqvist här kom med, att vi skulle ha mötts med repressalier, som gjort att apprecieringen inte haft åsyftat resultat. Men innan vi få dem belagda med konkreta bevis, som både klargöra på vilka punkter och i vilken utsträckning detta har kunnat ske, förefaller det, som om den saken inte kunde anföras som argument i denna debatt.

En helt annan sak är, att den prisstegring, som samtidigt har pågått på utlandsmarknaderna, har gjort att höjningen av kronans värde inte haft den effekt i fråga om våra inhemska priser, som vi alla skulle ha önskat, d. v. s. åstadkommit en sänkning av dessa. Men vi kunna ju fråga oss, vilken höjning av våra priser, som i stället skulle ha blivit följd, om inte denna ändring av kronans värde företagits.

Så länge attackerna mot regeringens ekonomiska politik i båda de punkter, som jag nu tagit upp, inte kunna stödjäs på något fastare underlag, är regeringens övertygad om att den kurs, som regeringen valt, är den bästa.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande proposition till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Hammarlund**, som yttrade: Herr talman! Sockerproduktionen i landet skulle, om den fördelades lika, motsvara en tilldelning av 43 kilogram per person. Sockerransonen är emellertid endast 25 kilogram per person, varför en kvantitet motsvarande 18 kilogram per person konsumeras utanför ransoneringen. Dessa 18 kilogram komma naturligtvis också folkhushållet till godo, ty de gå till bagerier, marmeladfabriker, chokladindustrien, kaféer, restauranger o. s. v., men fördelningen sker härvid helt godtyckligt. De som bäst skulle behöva ett tillskott till sockerransonen, nämligen hushållen på landsbygden, torde icke vara i tillfälle att tillgodogöra sig någon nämnvärd del av de sockerkvantiteter, som gå utanför ransoneringen. Behovet av socker till syltning, konservering och bakning gör att sockerransonen ofta blir alltför knapp i landsbygdshushållen.

Jag vill icke ifrågasätta utvidgning av ransoneringssystemet genom indragning av nya varor under detsamma, utan hoppas i stället att ransoneringarna skola kunna avskaffas inom en snar framtid. Då årets sockerbetsskörd enligt vad som nu kan överblickas icke torde kunna väntas komma att överstiga fjolårets, kan man tydligen icke räkna med vare sig att sockerransoneringen skall kunna avskaffas instundande konsumtionsår eller att ransonerna utan särskilda åtgärder skola kunna ökas. Under sådana förhållanden anser jag det emellertid befogat att undersöka, huruvida icke sockertilldelningen till fabriker och liknande ändamål skulle kunna minskas så avsevärt, att en välbehövlig ökning av sockerransonerna kunde ske. Den nuvarande proportionen mellan den direkta tilldelningen — 25 kilogram per person — och den övriga förbrukningen av 18 kilogram per person synes icke rimlig, då den senare kvantiteten fördelas efter helt andra grunder än det verkliga behovet.

I anslutning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande fråga:

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att genom en ändrad fördelning av tillgängliga sockerkvantiteter utöka tilldelningen av socker till enskilda hushåll?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Herr *Lindberg* avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 561, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.45 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Måndagen den 14 oktober.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna dödsbevis:

Utdrag av död- och begravningsbok.

Att statsråd Per Albin Hansson från Ålstensgatan 40 i Bromma församling i Stockholm, född den 28 oktober 1885, avled den 6 oktober 1946. Dödsorsak: Arteriosclerosis art. coronar enligt attest av läkare, blev här jordfäst den 13 oktober 1946 i Gustav Vasa kyrka, blev här begravnen å Norra kyrkogården; be-tygar Bromma Kbfld av Bromma församling i Stockholm den 8 oktober 1946.

Harry Arvidson,
kyrkoadjunkt.

§ 2.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 613, innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition, nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m., än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

På förslag av herr andre vice talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrått med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 23 innevarande oktober förrätta val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, som sålunda på grund av kamrarnas samstämmiga beslut skulle tillsättas.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Thorell**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå att andra kammaren måtte besluta att till detta särskilda utskott välja lika många suppleanter som antalet suppleanter i statsutskottet, således tjugu.

Denna hemställan bifölls.

§ 3.

Herr andre vice talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts pro-*Vid remiss an*position, nr 312, med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m., nu kom-*propositionen*me att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till
nr 312.
(Forts.)

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Malmö, som yttrade: Herr talman! Efter att ha suttit och lyssnat till den del av remissdebatten, som nu är avverkad, har jag icke kunnat undgå att göra den reflexionen, att det har legat en ganska dämpad för att icke säga allvarlig stämning över överläggningen. Detta kan ju bero på flera orsaker. Jag föreställer mig, att en orsak kan vara den, att vi i dag i vår krets saknar en dominerande personlighet, ett tragiskt förhållande om vilket vi påmint genom det aktstycke som nyss föredragits inför kammaren.

Jag tror emellertid att även andra anledningar kunna finnas till denna dämpade ton, denna allmänna stämning som till och med, så vitt jag förstår, influerat på herr handelsministern. Det var icke i statsrådet Myrdals anförande så mycket av »den lätta fjärilslek över handelsns blomsterängar», varom vi häromdagen läste i tidningarna. Det är klart, att dessa stora finansiella och ekonomiska spørsmål, som satt sin prägel på debatten, äro av sådan karaktär att de måste giva anledning till ganska allvarliga reflexioner och i följd därav också komma att verka som en slags dämpare på meningsutbytet. Det är nog så, herr talman, att allt fler och fler, icke bara här i kammaren utan kanske ännu mer utanför detta rum, i dessa dagar fråga sig om icke den ekonomiska politik som under de senaste åren bedrivits i detta land fört oss in på, jag vågar säga, ganska riskabla vägar. Oron för vart utvecklingen skall bära hän blir allt större och större bland allmänheten. Inflationshotet blir allt starkare och mera i ögonen fallande. Jag tror att alla här, med undantag av företrädarna för en viss meningsriktning, äro överens om att här föreligga stora risker. Det är ganska karakteristiskt, att den kommunistiske talesmannen i förmiddags icke talade om inflationen utan om »den s. k. inflationsfaran», ett ordval som säger en hel del.

Mycket har hänt sedan bankoutskottet i våras författade sitt utlåtande över penningpolitiken. Jag tror det var herr Skoglund i Doverstorp, som under förmiddagens plenum bragte i erinran detta utlåtande. Han påminde om de riktlinjer och de tankar i fråga om valutapolitiken och penningvärden, som voro nedlagda i detta utlåtande, som var enhälligt och som, så vitt jag kan minnas, enhälligt biträdades av riksdagen. Herr Skoglund sporde, hur det gått med dessa riktlinjer och dessa tankar, men så vitt jag kunnat konstatera, har han icke fått något svar på denna sin fråga. Det förefaller också mig som om de riktlinjer, bankoutskottet och riksdagens kamrar enhälligt utstakade i våras för vår valutavärd, på ett betänkligt sätt utsuddats.

Jag skulle också vilja säga, att den till det yttre onekligen lysande folkhemsfasaden måhända döljer en byggnad, som är en smula mindre hållfast än vad åtskilliga här i landet föreställa sig. Landets ekonomiska läge är kanske icke fullt så stabilt, som man på sina håll antager. Den företeelse som främst bidragit till att ganska betänkliga sprickor uppstått i denna byggnad är utan tvekan kreditgivning till utlandet, vilken kreditgivning efter hand fått dimensioner, som enligt min mening icke stå i riktigt god relation till våra ekonomiska resurser. Om den nu föreslagna krediten till Sovjetunionen medräknas, lära de varukrediter till utlandet, som beviljats, överstiga den i alla fall ganska anmärkningsvärda summan av 4 miljarder kronor. Förhållandet kan uttryckas på ett annat sätt. Man kan sålunda säga, att 4 miljarder kronor representera värdet av två års export. Det är en kreditgivning, som också observeras utanför våra gränser i stor utsträckning. Man har naturligtvis icke där kunnat undgå att göra den reflexionen, att denna kreditgivning är anmärkningsvärt stor exempelvis i förhållande till de kreditanspråk, som Ryssland framställt till Förenta staterna. Som vi alla veta, har det talats om en kreditgivning på en miljard dollar, vilken, efter vad jag tror, Washington definitivt avslagit. Förenta staternas industriella och finansiella kapaci-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

tet kan dock, mina damer och herrar, anses vara 40 gånger så stor som Sveriges, vilket icke hindrar oss från att ifrågasätta en kredit, som skulle utgöra en fjärdedel av den som man ifrågasatt att Förenta staterna skulle lämna. Men, som sagt, om det är riktigt vad som förmäles i tidningarna, har man ju där sagt nej till dessa kreditanspråk.

Från regeringsbanken kan ju visserligen invändas — handelsministern har sagt något i den riktningen i dag — att riksdagen varit med på de krediter regeringen föreslagit och sålunda är medansvarig till att dessa krediter fått den storleksordning som de fått. Detta är, herr talman, på sätt och vis riktigt, men jag tror å andra sidan man kan säga, att det är en sanning med ganska stor modifikation. Riksdagen har så att säga följt med och har aldrig satts i tillfälle att taga ställning till någon generalplan för dessa krediter. Riksdagen har efter hand blivit förelagd de kreditavtal, som slutits med det ena landet efter det andra, och riksdagen har svårigen kunnat säga nej utan att skada våra relationer med det i varje särskilt fall aktuella landet.

Här har i debattens tidigare skede i dag talats en hel del om det ryska avtalet, vilket enligt min mening är helt naturligt och på sin plats. Som vi alla veta avser kreditavtalet en femårsperiod, och betalningen skall fullgöras på en 15-årsperiod. Men, herr talman, vad innebär detta? Ha alla här exempelvis gjort klart för sig att denna återbetalning icke kommer att definitivt vara avklarad förrän efter 21 år och icke efter 15 år på grund av den konstruktion avtalet fått? Det förhåller sig nämligen så, att man i vissa hänseenden skjuter över betalningen på en 6-årsperiod, varav följer att den sista betalningen från den ryska handelspartens sida framskjutes så pass långt bort som till 21 år efter den dag då avtalet undertecknats. Då frågar man sig: vad kan den svenska kronan vara värd om 21 år? Den omständigheten har, så vitt jag kan se, icke berörts i debatten. Men det är en omständighet, som jag för min del finner vara av ganska stor betydelse. Så vitt jag förstår — propositionen föreligger ju ännu icke — slutets detta avtal i svenska kronor. Därav följer att kronans aktuella värde om 21 år är det värde, i vilket vi få tillbaka sista delen av dessa pengar. Här föreligger onekligen ett ovisshetsmoment.

Nu säger man — jag har hört handelsministern göra några antydningar tidigare i dag i den riktningen — att denna miljardkredit skulle ha utlovats redan av samlingsregeringen på hösten 1944 och att vi på sätt och vis icke ha något annat att göra än att i rimliga former effektuera detta erbjudande. Men, om detta är riktigt, vilket på sina håll lär bestridas, vill jag framhålla att det är stor skillnad mellan läget 1944 och läget 1946. Vi ha sedan 1944 fått en alltmer intensiv belastning av vår industriapparat och icke minst av vår arbetskraft, vilken belastning i hög grad skärpts genom fjolårets verkstadsstrejk, som direkt och indirekt berörde de produktionsgrenar som närmast väntas komma i fråga för leveranser till Ryssland.

Jag får parentetiskt säga, att det gjorde ett ganska groteskt intryck, när en talesman för det kommunistiska partiet i dag gav uttryck åt sin stora tillfredsställelse med detta avtal, som skall undertecknas endera dagen. Hade icke den på kommunistiskt initiativ igångsatta metallarbetarstrejken på sin tid kommit till stånd, hade vårt lands möjligheter att effektuera dessa väldiga åtaganden till Sovjetunionen varit oerhört mycket större än vad de äro i dag. Anledningen till de bekymmer, som man på så många håll inom näringslivet hyser när det gäller dessa prestationer, har helt naturligt sin grund i den omständigheten, att den svenska verkstadsindustriens leveransförmåga blivit högst väsentligt tillbakasatt genom den stora konflikten, som i sin tur inspirerades av och så långt det gick uppehölls av den kommunistiska agitationen. Jag tycker icke att det är ur vägen att erinra kammaren om detta förhållande.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Jag tror också, att det här bör påpekas, att om, när leveranser skola komma till stånd, svårigheter inträda, beror detta till icke ringa del på efterverkningar av denna olyckliga metallkonflikt.

Jag skall emellertid lämna denna sida av saken och gå tillbaka till kreditgivningen. Resultatet av denna omfattande kreditverksamhet har blivit, att vårt land tömts i ganska stor utsträckning på varor på ett sätt som eljest ej behövt förekomma. Varubristen har, som vi alla veta, ökats, och vidare har arbetsmarknaden blivit alltmera ansträngd. Bristen på arbetskraft är alltmör framträdande. Jämvikten mellan tillgång och efterfrågan på varor har rubbats. Läget har uppenbarligen försvarats därigenom, att den svenska industrien ställts inför uppgiften att skapa ersättning för den betydelsefulla marknad som tidigare stått till vårt förfogande i Tyskland.

Jag vet, herr talman, mycket väl, att det finnes flera olika inflationsfaktorer. Jag skall ej närmare gå in på dessa utan inskränker mig till att konstatera, att det eldas på ganska friskt under inflationsångpannan och att regeringen icke helt motvilligt hjälper till att tillhandahålla bränsle. Vad som är särskilt betänkligt är att säkerhetsventilen, varupriserna, satts ur funktion genom priskontrollen. Det är ingen tvekan om att denna alltjämt behöves. Den saken tycker jag ej att vi i och för sig behöva diskutera. Men denna priskontroll måste onekligen medgiva en viss anpassning efter ändrade förhållanden och måste, vilket är lika viktigt, skötas så att den har allmänhetens och affärlivets förtroende. Jag tror att vi snarast måste ta frågan om principerna för priskontrollen under mycket allvarlig omprövning. Det tål även att diskuteras, huruvida den nuvarande ledningen för priskontrollnämnden är vuxen sin förvisso, det vill jag gärna medgiva, besvärliga uppgift. Sviktat förtroendet, kan detta få synnerligen vittgående konsekvenser.

Allmänheten ställer sig frågande inför de dubbla prisnivåer, som otvivelaktigt upprätthållas för likartade varor här i landet. Jag skall taga ett par konkreta exempel, som kanske kunna intressera kammaren, för att visa att vi i realiteten verkligen ha två prisnivåer i Sverige för närvarande. Jag skall taga en vara, s. k. jumpers. Medan priset på en sådan av svensk tillverkning är 10 kronor, kostar en importerad jumper gjord av 50 procent sämre material 18 kronor, allt med priskontrollnämndens medgivande. Detta förhållande är icke precis lockande för den svenske fabrikanten.

Jag skall ta ett annat exempel, som äger en viss relevans till de besvärligheter vi ha på bostadsbyggandets område. För badkar av viss typ får den svenske fabrikanten 160 kronor, medan motsvarande badkar vid import från Tjeckoslovakien kostar 248 kronor. Ytterligare ett exempel på dubbla prisnivåer!

Här har tidigare, senast av finansministern i hans anförande före middagen, talats om den svenska valutapolitiken och kronans uppskrivning. Jag lyssnade med intresse till hans förklaring, ty situationen är onekligen sådan, att han har all anledning att med synnerlig uppmärksamhet följa utvecklingen. Det var rätt dämpade tonfall i hans framställning i detta hänseende. Herr Wigforss medgav — det vill jag gärna gottskriva honom — att den prissänkning, som han hade räknat med som en följd av kronans uppskrivning, icke inträtt. Tack vare uppskrivningen av kronan ha vi dock, menade han, hindrat ytterligare prisstegringar. Men, herr talman, var det detta mycket begränsade mål man uppställde, när man skred till den tivelaktiga åtgärden att skriva upp den svenska kronan? Naturligtvis icke! Tvärtom komma vi väl alla ihåg, huru som man på många håll angav syftet med kronans oväntade uppskrivning vara det, att man hoppades pressa ned importpriserna för att därmed i viss mån resa en barriär mot inflationsshotet.

Finansministern var dock litet för pessimistisk i sina uttalanden, ty alldeles

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

ostridigt har kronans uppskrivning lett till en viss sänkning av importpriserna på vissa varor. Vi ha fått billigare grammofonskivor, billigare reservoarpennor, billigare ananas från Kalifornien och, enligt vad det sägs, också billigare strumpeband. Det är med tillfredsställelse man noterar detta, men som resultat av en så omfattande transaktion som kronans uppskrivning är det ej särskilt imponerande.

Men ha vi, skulle jag vilja fråga, i stort sett ens kunnat hålla tillbaka en *prisstegring* på importvarorna? Finansministern menade att vi tack vare apprecieringen lyckats hindra ytterligare prisstegring. Enligt min mening har man icke alltid ens nått det syftet med denna stora transaktion. I stället har denna uppväckt mycken irritation på många håll i världen. Vad ha vi för slutsatser att draga av detta förhållande? Jo, vi få väl säga oss, att vårt försök att i detta hänseende rå på utlandet — jag vill ej använda ett så starkt ord som att påstå att det blivit ett fiasko, men i varje fall har det ej följts av den framgång man trodde skulle följa, när åtgärden sattes i scen.

Vad gör då regeringen i denna situation? Man har kunnat konstatera, att man ej kunnat få ned importpriserna annat än när det gäller oväsentliga ting. Tvärtom riskerar man en höjning av importpriserna i många hänseenden. Vad gör man då för att på detta fält söka bromsa inflationen? Jo, man söker kasta sig över det svenska näringslivets avanser för att därigenom hålla priserna nere. Men jag undrar, huruvida man kommer att lyckas något vidare i det hänseendet. Det går nämligen, enligt min mening, icke i längden för priskontrollnämnden att på sätt som sker hålla varupriserna på nuvarande nivå, när råvarupriserna samt lönerna gå i höjden. Att en viss anpassning sker framgår av de meddelanden som utsänts från priskontrollnämnden, men jag tror nästan, herr talman, jag vågar säga, att det lär vara lättare för en kamel att gå igenom ett nålsöga än det är för en svensk fabrikant att för en vara, som *ingår i index*, vinna den erforderliga prisförhöjningen. Jag skall ta ett litet exempel, som kanske intresserar kammaren. Det har varit ganska omskrivet i tidningarna och gäller priset på arbetskläder, de s. k. blåställ.

Här lär läget för dagen vara det att tillverkningen är förlustbringande, bl. a. ha tygprisen stigit med 12 %. Följden blev brist på blåställ, naturligtvis till stor nackdel för konsumenterna. Det gick så långt, som kanske åtskilliga komma ihåg, att man på fackföreningshåll yrkade på tillverkningstvång för fabrikanterna. I början av september medgavs visserligen, efter ett par månaders dröjsmål inom priskontrollnämnden, en mindre prisförhöjning, men denna lär inte täcka de ökade kostnaderna för fabrikanterna. Faran med en alltför rigorös priskontroll är att produktionsviljan hos fabrikanterna och importviljan hos importörerna försvagas och att varorna försvinna ur marknaden. Så gick det till i Amerika, innan priskontrollnämnden där sprack i juni, och jag tror det är fara värt att det kan gå på samma sätt här.

Jag anser att frågan om priskontrollnämndens ställning och principerna för dess verksamhet äro av utomordentlig betydelse. Priskontrollnämnden intog ostridigt under direktör Bergvalls ledning en fast position i det svenska näringslivet. Den var nog ibland rätt hård i sina beslut, men den tillvann sig ett förtroende som var viktigt för dess verksamhet. Jag ifrågasätter, herr talman, huruvida det förtroendet har gått i arv till den nuvarande ledningen av priskontrollnämnden.

Vidare anförde:

Herr **Ståhl**: Herr talman! Av allt att döma hade man vid denna höstriksdags inkallande väntat att riksdagen skulle sysselsätta sig i någon mån med frågan om sin egen existens. Den som följer opinionsyttringarna har nämligen måst

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

lägga märke till att de kritiska rösterna inför arbetsfördelningen vid denna höstriksdag varit flera och betydligt bistrare än vid någon annan riksdagsinkallelse. Detta är enligt min tanke inte bra för riksdagen som sådan, och därför gör riksdagen klokt i att beakta de opinionsyttringar, som komma till uttryck. Folkrepresentationerna genomgå i olika länder efter kriget i och med demokratiens kris en påfrestning, och i England har bildats, som kammarens ledamöter säkerligen känna till, en speciell organisation ute bland folket, som heter »The Hansard», för att stödja och öka parlamentets anseende. Jag har den bestämda uppfattningen, inte minst efter ett besök som jag i sommar gjort i England, att en sådan organisation skulle vara mera påkallad i Sverige än i England, därför att man har det bestämda intrycket, att det brittiska parlamentets ställning är starkare grundad i folkets anseende än den svenska riksdagens är.

Nu kan det sägas att vi ha ingen anledning för dagen att fördjupa oss i denna diskussion, dels därför att riksdagen så sent som i våras begärt utredning i saken och dels därför att justitieministern häromdagen aviserade, att denna utredning skulle igångsättas med det allra snaraste. Jag tror att vi alla hälsa det initiativet med tacksamhet och att vi till denna utredning knyta de bästa förhoppningar. Man kanske i riksdagen inte bör uttrycka sig alltför drastiskt, men jag tror man vågar säga att den misstanke, som för närvarande får mest på riksdagens anseende, är att allt större grupper bland svenska folket fråga sig: är det nödvändigt att riksdagen samlas nu, föreligger det verkliga arbetsuppgifter eller skola riksdagsmännen träffas för att de vilja göra sig extrainkomster? Jag tror, herr talman, att detta tyvärr är frågeställningen, och jag skulle vilja uttala den förhoppningen inför den utredning som nu skall igångsättas, att man verkligen går till roten med detta problem, så att man får bort alla sådana tråkiga och farliga misstankar. Jag skall be att på den punkten helt få instämma i ett uttalande i regeringsorganet Morgon-Tidningen. I lördags- eller söndagsnumret skriver ledarförfattaren: »Riksdagens ledamöter måste säga sig att om man vill hålla intresset för riksdagen uppe och förhindra att den alltmer förvandlas till ett rutinmässigt ämbetsverk i stället för ett forum för behandling av nationens centrala frågor är det nödvändigt att komma till en annan ordning än den nuvarande.»

Jag tror, herr talman, att man på många håll både utom och inom riksdagen knyter de största förväntningar till den utredning, som nu skall igångsättas, och verkligen hoppas att den skall kunna stärka riksdagens ställning i vårt författningsliv och därmed också kunna bidra till att stärka vår svenska demokrati. Så visst som livet hör samman med formerna, hör också demokratiens styrka samman med riksdagens ställning i vårt folkliv.

Medan jag är inne på konstitutionella frågor skulle jag vilja snudda vid en annan, som också har i någon mån en konstitutionell innebörd. Det är frågan om bedömningsnämnden, som herr Hagberg i Luleå tidigare i dag berört men som jag skulle vilja granska ur något andra synpunkter än han.

Ingen kan väl gärna misstänka mig — i den mån man känner mig — för att hysa några sympatier för att de personer som bedömningsnämnden haft till granskning skulle få löpa utan vidare, att överhuvud taget den sortens folk skulle få vara oantastbart. Men jag har redan i våras i samband med en interpellation i ett annat ämne haft tillfälle att här uttala en skepsis, som jag tror delas på många håll i landet beträffande denna nya instans. Jag föreställer mig att de åktstycken ifrån bedömningsnämnden och andra, offentliggjorda i samband med dess uttalanden, vilka vi uppbyggt med under sommarens lopp, sannerligen inte kommit denna skepsis att avta. Att man emellertid i våras kunde ta relativt legärt på denna sak berodde väl på det förhållandet,

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

att vi alla betraktade denna bedömningsnämnd som ett tillfälligt arrangemang, ett provisorium från regeringens sida för att få något organ att lasta över det reella — inte det formella — ansvaret på i en del olika obehagliga bedömningsfrågor. Man tog för givet att det skulle vara ett provisorium som relativt snart skulle upphöra.

Nu har det gått några månader sedan dess, och enligt vad det uppgivits för mig ifrån håll, som jag har anledning sätta all tilltro till, har till bedömningsnämnden överlämnats ingenting mindre än hela den Hasselrotska utredningen, vilken visserligen inte är offentliggjord men som vi ändå alla förstå är en mycket omfattande historia. Därmed vill det förefalla som om denna bedömningsnämnd skulle vara på väg att bli, inte som vi i våras trodde ett provisorium, utan ett mer eller mindre permanent organ. Och ett sådant är såvitt jag vet ett för vårt konstitutionella liv och för våra grundlagar fullkomligt främmande organ. Det måste betecknas som en utväxt och som en sjuklig utväxt, om man på det sättet skulle permanenta ett organ, som inte har någon plats i våra grundlagar. Det måste ändå vara så att vi även i detta fall, herr talman, måste återfalla på vad som stadgas i den svenska grundlagen, nämligen tjänstemännens ansvarighet och i sista hand regeringens. Även om i detta fall denna inte är formellt satt ur spel, så är den genom detta organ på väg att reellt bli det. Jag håller före — det måste jag, herr talman, be att få säga — att även om vissa grupper av befattningshavare eller enskilda befattningshavare här i landet varit under diskussion — jag tänker t. ex. på vissa regementschefer — så måste ändå i just ett sådant fall regementschefen i sista hand vara ansvarig för det bestånd av befattningshavare som han har vid sitt regemente. Han skall inte kunna lägga ansvaret på någon instans utanför, som haft att pröva hans folk, han skall själv vara ansvarig för det.

Jag tror det är sunt att vi så snart som möjligt komma tillbaka till en sådan grundlagsenlig ordning. Jag tror dessutom att detta vore behagligare för bedömningsnämnden själv liksom för de bedömda, och det förefaller mig också som om det vore angenämast för den bland statsrådets ledamöter som oftast har anledning ta befattning med dessa ärenden, nämligen försvarsminister Vougt, att slippa denna grannliga uppgift att bedöma mer eller mindre omdömesgilla uttalanden, som gjorts under krigsåren. Jag skulle därför verkligen vilja ifrågasätta, huruvida inte regeringen ville ta under övervägande att låta bedömningsnämndens ledamöter återgå till enskild verksamhet av mera fruktbarande art än den, som de kunna utöva i denna nämnd.

Medan jag besvärar försvarsminister Vougt — jag beklagar att han inte är i kammaren nu — skall jag be att få ta upp ytterligare ett par spörsmål. Det första gäller försvarsutredningen. Som damerna och herrarna veta har gången av det arbete som bedrivs i försvarsutredningen diskuterats ganska livligt, och man har nog, sedan det enligt uppgifter i tidningarna uppdrogs åt fackmännen att verkställa vissa kostnadsundersökningar, frågat sig: hur går det med kommitténs arbete? Jag har ingen anledning att här uttala något klander eller något gillande av denna ordning, jag kan överhuvud taget inte yttra mig om detta. Men vad jag tror skulle vara väsentligt vore en deklaration ifrån försvarsministerns sida, att man inte har överlåtit hela denna oerhört betydelsefulla uppgift åt fackmännen, utan att de parlamentariska krafterna i denna utredningskommitté fortfarande ha greppet över det hela och äro beslutna att behålla ledningen i detta arbete trots att världsläget genom sin labilitet och svårigheten att överblicka detsamma verkligen kan inbjuda till att skjuta det på en oviss framtid. Jag ber att få ställa frågan, huruvida försvarsministern kan vara i tillfälle att ge ett svar i detta spörsmål.

Den andra fråga jag ville beröra, som ligger under försvarsministerns fög-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

deri, gäller inkallelserna till de s. k. efterutbildningsövningar, som äro beslutade av riksdagen. Som damerna och herrarna komma ihåg motionerade herr Svensson i Ljungskile i våras om att de skulle inhiberas, men riksdagen avlog den motionen; det finns alltså ingenting att säga om saken som sådan. I år är 1928 års klass inkallad på 30 dagar, enligt uppgift sammanlagt i runt tal 15 000 man, 38-åringarna alltså. Jag skall som sagt inte här sätta i fråga, huruvida dessa övningar borde ha inhiberats eller inte, men vad jag vill understryka är vikten av att under den tid dessa 38-åringar äro inkallade de i det militära sysselsättas på ett verkligt effektivt och vettigt sätt. Man blir onekligen litet betänksam när de själva komma hem och berätta — det är ända omdömesgillt folk, som veta vad de tala om och gjort både värnplikt och beredskap — att de dag efter dag få stå och öva sig i vändningar på stället och individuell hälsning på befäl! Det är självklart att sådant är farligt både för försvarst självt och för entusiasmen för försvaret. Utan att på något sätt generalisera — det kan vara några beklagliga undantagsfall, som jag fått höra talas om — skulle jag vilja hemställa att det verkligen tillses, att de efterutbildningsövningar som nu pågå utnyttjas så effektivt som möjligt.

Vidare ville jag, herr talman, endast föra på tal ett par små frågor. Den ena gäller ett ämne som den föregående ärade talaren, herr Hagberg i Malmö, likasom jag själv ett par gånger tidigare, varit inne på här i riksdagen, nämligen remissförfarandet. Både herr Hagberg och jag ha påtalat saken i remissdebatten, och senast vid vårriksdagen hade herr Hagberg en interpellation i ärendet. Man sade då från regeringshåll att man skulle försöka få det bättre ordnat. Jag skall med anledning härav be att få belysa ett fall, som änyo visar vilket sken hela detta remissförfarande innebär såsom det nu tillämpas.

Jag har i min hand socialvårdskommitténs betänkande och utredning rörande förslag till lag om ålderdomshem m. m. Jag vet en stad, dit detta betänkande kom på remiss och där fattigvårdsstyrelsen, som härvidlag är den enda kompetenta instansen, fick till sitt förfogande tjugo dagar och ett enda exemplar av betänkandet! Man försökte skaffa betänkandet ifrån Stockholm och ifrån olika håll, men det visade sig omöjligt att få något. Det säger sig självt att det är omöjligt för en kommun att under sådana förhållanden verkligen avge ett remissutlåtande, som det är någon mening och något värde med.

Nu kan man svara: ja, det är inte meningen att det skall vara något värde med dessa remissutlåtanden. Men det är väl ändå rena cynismen att resonera på det sättet. Även om det inte tas alltför stor hänsyn till vad kommunerna tycka, bör väl ändå den fond av erfarenhet som rymmes inom det kommunala livet tillvaratagas. Till historien hör, herr talman, att denna lag enligt vad de sakkunniga själva beräkna faktiskt icke skall träda i kraft förrän *om nio år!* Likväl få kommunerna denna ytterst knappa tid på sig för att sätta sig in i saken och yttra sig om den. Jag tycker man kan göra anspråk på att regeringen skall tillse, när ett sådant lagförslag skickas ut på remiss, att tiden utmätas så, att kommunerna ha möjlighet att verkligen avge yttranden, grundade på insikt och kännedom om det förslag det är fråga om.

Och så till sist, herr talman, en annan sak, nämligen den situation, som har inträffat på bostadsmarknaden sedan riksdagen i våras godkände det förslag till en djupt ingripande nyordning på detta område, som regeringen hade framlagt. Det var ju som de ärade kammarledamöterna erinra sig så, att vi då avskaffade de statliga subventionerna, de tilläggsån, som utgingo med stöd från staten och i någon mån också från kommunerna för bostadsbyggande. Vi avskaffade denna statliga subvention, och genom att införa skärpningar för de enskilda företagarna lades allt större bördor eller i vart fall en större del av ansvaret för bostadsproduktionen fullt medvetet över på kommunerna. I den

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

situationen stå vi nu, och efter vad jag har mig bekant är det endast en del kommuner, och bland dessa några mindre städer på relativt billig ort, som fortfarande komma i åtnjutande av tilläggs lån. För alla de andra kommunerna och bland dem de större städerna komma dessa tilläggs lån att slopas.

Jag föreställer mig — och det skulle jag tro att herr Olsson i Gävle kan be-tyga, eftersom han liksom jag i våras intresserade sig för denna sak — att man då utgick från den förutsättningen för den då godkända politiken, att man skulle kunna räkna med en relativt fast nivå för bostadsproduktionskostnaderna. Nu har, och jag tror jag är väl underrättad på den punkten, utvecklingen blivit en helt annan. Byggnadskostnaderna — och då icke bara arbetslönerna utan också materialkostnaderna — ha stigit starkt sedan i fjol. Men tempot i prisstegringen har, såvitt jag vet — och jag tror som sagt att jag icke behöver röra mig med alltför riskabla reservationer — skärpts sedan i våras, då den nya lagen antogs. Samtidigt ha tilläggs lånen avskaffats. Vad blir följden? Jo, följden måste bli den, såvitt jag kan se, att de fastigheter, som hädanefter måste nyuppföras i kommunernas regi — jag hoppas att statsrådet Ericsson korrigerar mig om jag gör mig skyldig till något fel — med nödvändighet måste röra sig med ytterligare en ny hyresnivå. Det blir med andra ord en ytterligare fördyring att bo i dessa fastigheter, och eftersom kommunerna icke kunna våga sig på att subventionera hyresgästerna i dessa hus, måste följden bli den, att vi i de flesta svenska städer få en femte hyresnivå till de fyra, som vi ha förut. Denna utveckling är, såvitt jag kan förstå, ytterst riskabel.

Alldeles oavsett den politiska inställning vi ha, herr talman, måste det vara ett för kommunerna betänkligt framtidsperspektiv att behöva sätta i gång och producera bostäder i en sådan konjunktur. Jag vet också att det finns många kommuner, som äro verkligt bekymrade inför det nuvarande läget. Jag skulle vilja fråga statsrådet, om man icke skulle kunna tänka sig att det antingen sker en verklig åtstramning för att hindra denna fördyring eller också att man kunde kanske tillfälligt, under en övergående svårare period, lätta något på villkoren för tilläggs lånen, så att man genom ökning av tilläggs lånen kunde göra det möjligt för en del kommuner i ett svårt läge att producera bostäder, som annars kanske icke kunde komma till stånd. Det kan tänkas att expertisen och statsrådet känna andra utvägar, men jag kan med den erfarenhet jag har på området icke se någon annan än den jag här skisserat.

Här röra vi oss på ett område, som är ytterligt vitalt, ty bostadsfrågan är trots den oerhörda produktionen under de senaste åren ytterst brännande i flera svenska städer. Därför vore ett ord om hur man på auktoritativt håll ser på läget i hög grad välgörande. Jag tror icke, herr talman, att det bara är ett uttryck av nyfikenhet från min sida utan ett allmänt önskemål ute i landet, att man i detta väsentliga stycke får ett klagörande besked.

Herr statsrådet **Eriesson**: Herr talman! Flera talare ha under dagens debatt hemställt om upplysning beträffande de motiv, som legat bakom regeringens beslut, då den dels vägrade exportlicenser på papper och massa och dels vidtog den prisreduktion, som beslutats.

Jag tror det är lämpligt att först erinra om att vid export av virke och sågade trävaror utgår en prisutjämningsavgift, en avgift alltså, som tas från exportörerna; exportörens nettoinkomst blir alltså mindre. När denna avgift infördes togs den emellertid icke ut vid export av massa eller papper. I stället träffades en uppgörelse med pappersbruken, vilken innebar att vederbörande åtog sig att sälja papper på den svenska marknaden i ungefär den omfattning, som man hade anledning förmoda skulle motsvara förbruk-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

ningen, till oförändrade priser. Man träffade en uppgörelse av detta slag med hänsyn till att de priser, som erhöles för exporterat papper, voro relativt höga och att företagens samlade inkomster därför borde bli tillfredsställande.

När nu denna fråga om exportlicenserna för massa och papper har aktualiserats, hänger detta samman med den växelkursförändring, som har beslutats. Vi hemställde till industrien att vänta med försäljningar, alltså med att skriva nya kontrakt, tills man kunde överblicka priserna och prisutvecklingen med hänsyn till de förändringar, som vidtagits i fråga om kronans utländska värde. Att frågan icke blev aktuell om vilket pris som skulle tas ut för sågade varor hängde samman därmed, att när apprecieringen genomfördes beslutades omedelbart en sänkning av utjämningsavgiften på sådant sätt att exportören skulle få samma nettoinkomst som han hade innan apprecieringen genomfördes. Eftersom frågan om exportpriserna på papper och massa icke kunde lösas på det sättet av det enkla skälet, att vi där icke hade någon avgift, gällde det att överväga på vad sätt man skulle fastställa dessa priser, och vi funno det då lämpligt att dra in licensgivningen under viss tid. Detta uppehåll i licensgivningen blev längre än vi från början räknat med av det skälet, att vi måste bedöma icke bara priserna för export utan också en del därmed sammanhängande frågor. Vi voro intresserade av vilket pris som skulle komma fram på marknaden för massaved. Varför voro vi intresserade av detta? Jo, helt enkelt därför att vi i våras höjt priset på hemmamarknaden för virke med 25 kronor per standard. Vi gävo då till känna den meningen, att detta pris måste hållas; vi kunde icke tänka oss någon ytterligare stegring av virkespriserna. Det är alldeles uppenbart, att om priset på massaved kommer att stiga avsevärt, kommer denna prisändring även att inverka på timmerpriserna. Det finns en viss marginal mellan å ena sidan det pris som gällt som normalpris på massaved och å andra sidan det nya priset på sågat virke. Den marginalen hade beräknats till ungefär 2 kronor per kubikmeter. Vi voro alltså rädda för att massavedspriset skulle stiga över den summan. Framställningar om slopande av normalpriserna hade gjorts från olika håll, bl. a. från skogsägare.

Från regeringens sida var man intresserad av att få till stånd en stabilisering av priset på massaved. Det kom till stånd förhandlingar mellan å ena sidan industrien och å andra sidan skogsägarna om vad man skulle kunna kalla nya överkommelsepriser. Förhandlingarna pågingo under en rätt lång tid. Det är uppenbart att förhandlingarna också rörde det pris, som skulle fastställas på massa och papper, och jag vill gärna erkänna, att jag var mycket intresserad av att få det hela att gå i lås, så att man kunde få veta vad kostnaderna för industrien ungefär kunde bli. Den massa, som tillverkas under den kommande avverkningsäsongen, kommer ju att säljas under utskippningssäsongen 1947—1948, och man vet icke vilket pris, som då råder på massa och papper. Vi veta icke efterfrågans styrka. Vid förhandlingarna framkom ett prisförslag, som innebar en höjning av massavedspriserna, som varierade från 12 till 30 procent. Det innebar belastning för industrien i form av ökade omkostnader med ungefär 25 å 30 kronor per ton massa. När man å ena sidan var intresserad av att få till stånd en stabilisering, hade skogsägarna å andra sidan ett något annorlunda intresse. Jag är emellertid för min del med tanke på konsekvenserna icke alldeles säker på att man behöver säga, att det är ett intresse just för skogsägarna att driva upp priset hur högt som helst. I varje fall förelåg det nog vissa möjligheter att träffa en allmän uppgörelse, men i slutomgången nödgades man ändock konstatera, att förutsättningarna saknades.

Vi hade alltså intresse av att hålla virkespriserna någorlunda stabila på

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

massaved, därför att det måste finnas en viss relation till sågtimmerpriserna. Det går nämligen att koka ned sågtimmer till massa lika väl som det går att använda grövre massaved för att få fram sågade varor.

Man frågade sig då, hur vi skulle förfara efter den appreciering, som verkställdes. Vi måste ju räkna med att priserna på massaved gingo upp. Därav drogo vi den slutsatsen, att det kunde vara rimligt tillåta företagen att få en viss täckning i utlandspriset för den merkostnad, som de tagit på sig. Vi fattade därför icke ett beslut, som innebar att vi reducerade priserna på massa och papper med 14 à 15 procent, utan vi nöjde oss med en reducering med 5 procent, d. v. s. tilläto en höjning i utländsk valuta med 9 procent. Jag vill erinra om det förhållandet att det ursprungliga priset på papper och massa hade fastställts med hänsyn till vad industrien själv ansåg vara en riktig politik, när det gällde försäljning till utlandet. En höjning av detta pris efter det att apprecieringen genomförts måste kunna motiveras med att omkostnadssidan hade förändrats. Vi funno skäligen säga, att det hade skett en höjning av företagens omkostnader, som ungefär motsvarade en höjning av exportpriserna med 9 procent, d. v. s. en sänkning av priserna i kronor med 5 procent och icke med 14 procent.

När man frågar sig om industrien har möjligheter att bära den inkomstminskning, som denna reduktion av exportpriserna innebär, tror jag man måste hänvisa till vad som har skett eller sker i fråga om industriens förmåga att bära kostnader. Det är ju allmänt bekant, att råvarubristen är mycket markant inom cellulosaindustrien, som är överdimensionerad, och att kampen om råvarorna därför är mycket hård. Men detta får ju icke vara någon anledning till att man betalar vilka priser som helst. Men om det är riktigt, som det antytts, att företagen ha gått med på så pass stora prisförhöjningar på massaveden, som här ha nämnts, så innebär det ju en betydligt större belastning än vad den prisreduktion innebär som innefattas i regeringens beslut, detta helt enkelt därför att detta beslut har reducerats till sina konsekvenser i så måtto att massapriset skall reduceras med högst 15 kronor per ton och priset på papper, som exporteras, med högst 25 kronor per ton. Denna reduktion bör alltså ställas mot den ökade omkostnad, som industrien frivilligt tar på sig i form av ökade massapriser.

Det finns ytterligare en sak att påpeka. Det har här talats om de amerikanska priserna. Jag vill i det avseendet upplysa om att det vid förhandlingarna med industrien rådde full enighet om att de amerikanska priserna skulle ställas utanför överläggningarna helt enkelt därför att de svenska riktpriiser, som voro fastställda, voro högre än de priser, som de amerikanska myndigheterna tilläto i Amerika. Sedan dess ha de amerikanska priserna höjts i ett par omgångar, men fortfarande ligga de under de riktpriiser regeringen fastställt, och de ligga då helt naturligt över de priser, till vilka industrien tidigare fann intresse att sälja massa till Amerika. Läget är alltså, att den svenska industrien kan anpassa sina försäljningar, om den vill sälja till de riktpriiser, som äro fastställda efter den amerikanska prisnivån, för den händelse de amerikanska myndigheterna höja sina maximipriser. Tidigare ha de amerikanska priserna legat under de svenska riktpriiser, och de amerikanska myndigheterna ha icke godkänt dessa med hänsyn till att de varit för höga.

I den offentliga debatten och även här har det talats om att vi uppträda på ett sätt, som människorna icke begripa, då vi vägra ta ut de priser vi kunna få på våra exportvaror, och i det sammanhanget hänvisar man till vad som sker i våra grannländer Norge och Finland. Jag vill då erinra om att det är dock skillnad på dessa tre länders exportvolym. Det är uppenbart att vad vi göra betyder mera för det pris, som slutligen fastställs och som man kan

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

kalla världsmarknadspriset. Exporten från Sverige av massa innevarande år beräknas uppgå till 1 700 000 ton och från Finland till 475 000 ton, medan norrmännen beräknas kunna exportera bara 60 000 ton.

När det sägs att norrmännen ta ut högre priser än svenskarna är det riktigt, men jag vill då erinra om att det icke varit fråga om något diktat av regeringen utan att det före apprecieringen varit fria priser, som faststälts av industrien själv. Vid överläggningarna om apprecieringen har på något sätt detta faktum kommit bort. När vi så hade att ta hänsyn till den allmänna reaktion, som man kunde förvänta i utlandet, när vi genomförde förändringen av växelkursen, vars principiella innebörd finansministern redogjort för och som jag därför icke nu skall gå in på, måste jag säga, att vi hyste den meningen, att industrien nu får anpassa sina kostnader efter dessa nya riktpriiser och att det icke går an att spekulera i en framtida prisstegring av sådan storleksordning, att man nu kan ta vilka omkostnadsökningar som helst. Ty det måste som konsekvens få att vi tämligen omgående måste höja virkespriserna ytterligare och därmed fördyra kostnaderna för all byggnad, bland annat för bostadsbyggandet. Det finns ju intet allmänt intresse för en sådan utveckling.

Jag tror att det vidare ligger till på det sättet, att de exportpriser, som nu äro fastställda och som gälla tills vidare, i och för sig av många företag ha ansetts skäligen, men det är uppenbart att eftersom olika företag arbeta med olika effektivitet och alltså ha mycket olika kostnader för framställningen av ett ton massa eller papper kunna vissa företag få svårigheter. Det är emellertid också alldeles uppenbart, att när industrien har funnit de priser, som tagits ut tidigare, vara tillfredsställande med tanke på industriens intresse av att bland annat på längre sikt bevara vår utländska marknad, kan man väl icke mistänka, att industrien hållit sina priser så låga, att icke verksamheten skulle bli lönande.

Bränslekommissionen har också för sin del hävdad, att det är nödvändigt för oss att hålla samman de här sakerna för den händelse vi vilja klara vår försörjning med virke till oförändrade priser. Denna myndighet utgår från såsom alldeles givet, att om det blir en väsentlig höjning av utlandspriserna, kommer man helt naturligt att taga ut dessa internationella priser. Men vi vilja icke gå i täten och driva upp de utländska priserna. Därför kommer det, om prisutvecklingen blir denna, att tagas ut en prisutjämningsavgift även på massa och papper.

Det var beklagligt, att vi behövde ha detta relativt långa stopp, när det gällde licensgivningen. Jag är den förste att erkänna detta. Det blev längre än vi väntat. Men våra förhandlingar med industrien och skogsägarna voro av den art, att man sökte i det längsta få en uppgörelse till stånd med tanke på gemensamma intressen ur prisstabiliseringssynpunkt. När det nu icke gick att få till stånd en uppgörelse, återstod intet annat än att fatta beslut.

Nu har det här frågats, vilken konstitutionell rättighet regeringen utnyttjat vid detta förfarande. Det är icke anledning att gå in på detta, då det kommer att granskas i vanlig ordning. Jag vill bara erinra om att det förekommit under hela kriget, då det gällt att trygga försörjningen, att man har använt metoden att vägra exportlicenser eller att vägra tillstånd att föra in varor. Man har helt enkelt fäst vissa villkor vid dessa allmänna beslut. Jag vet, att det tvistas mellan de lärda om det rätta i detta förfarande. Det får granskas i vanlig ordning av riksdagens konstitutionsutskott, huruvida detta förfarande är riktigt eller ej.

Herr Ohlin har frågat mig, om man kunde få några klara besked om de riktlinjer, som komma att tillämpas under den närmaste tiden, då det gäller investeringskontrollen. Han antydde, att det ofta förekommit skiftningar i till-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

lämpningen, då det gällt handläggningen av dessa regleringsfrågor, samt att det vore av stort intresse ur riksdagens synpunkt att få en aktuell redogörelse. Han beklagade sig över all den byråkrati, som följde med denna reglering, och ville helst se ett friare system. Jag kan trösta herr Ohlin med att jag vill också ha ett friare system, om det vore möjligt. Den naturliga och logiska konsekvensen av herr Ohlins resonemang borde ha varit, att denna reglering borde upphävas. Herr Ohlin aktade sig för att säga detta. Jag bemärkte mycket noga ordvalet. Han talar om den tid när vi få friare former, men kritiken går ut på att vi nu ha en byråkrati, som visat sig oförmögen att klara dessa saker. Det vore naturligtvis enkelt att tillämpa denna lagstiftning på sådant sätt, att vi skulle undvika åtskilliga besvärligheter, nämligen så att vi icke skulle bevilja tillstånd till flera arbeten än vi vore absolut övertygade om att det skulle finnas material och arbetskraft att utföra. Då är regleringen mycket enkel att handhava. Men då löpa vi risken att vi ej utnyttja våra materialresurser totalt eller att vi få människor, som gå arbetslösa och som icke gå över till andra arbetsområden. Jag har därför tillåtit mig att säga, att man borde sikta till att regleringar av byggnadsverksamheten skulle avse att uppnå största möjliga byggnadsvolym inom ramen för våra resurser, när det gäller material, utan att nämnvärt öka byggnadsarbetarkårens storlek. Jag håller fortfarande före, att denna målsättning är riktig. Vi sträva alltså efter att bygga det mesta möjliga utan att få en ökning av byggnadsarbetarkåren. Ty få vi denna ansvällning av byggnadsarbetarnas antal, måste det innebära en övergång från andra verksamhetsområden, därför att i stort sett alla ha arbete just nu.

Jag tycker, att det är ganska egendomligt av herr Ohlin att som en konsekvens av denna reglering hänvisa till att arbetarna gå från bruken, där det tillverkas armeringsjärn och rör. Jag har hört detta påstående förut. Jag har icke den uppfattningen, att vi kunna förhindra människorna att gå ifrån sina arbetsplatser. Menar herr Ohlin, att vi varit alldeles för generösa med tillstånd, så kan jag förstå honom. Men ofta nog hör man den rakt motsatta visan. Jag är icke i stånd att säga, att vi kunna tillmötesgå alla önskemål om byggnader och anläggningar av olika slag, som det göres framställningar om. Det är helt enkelt omöjligt, därför att investeringsintresset är så stort och våra resurser så begränsade. Jag vill fråga herr Ohlin, om han tror, att med den osäkerhet, som med naturnödvändighet måste råda, när det gäller materialförsörjningen — jag vill här hänvisa till ovissheten i fråga om importen och till de förändringar som kunna ske i fråga om de svenska järnverkens förmåga att leverera — det kan vara möjligt att under dessa förutsättningar tillämpa denna lagstiftning efter vissa fastlagda regler för t. ex. ett år framåt. Vi kunna icke göra det under andra förutsättningar än genom att skära ned byggnadsverksamheten så drastiskt, att man absolut är på den säkra sidan. Jag har icke ansett detta riktigt, utan hellre funnit mig i obehaget att göra en del fel. Men vi ha dock lyckats taga till vara alla de möjligheter, som våra resurser givit oss. I det avseendet kan jag icke finna annat än att vi, när det gäller bostäderna — för att taga ett aktuellt område — lyckats pressa upp produktionen till rätt tillfredsställande nivå. Antalet färdigställda bostadslägenheter kommer nu i år att bli större än som någonsin tidigare förekommit i landets historia. Jag erkänner, att det ändå är otillfredsställande med vår bostadsförsörjning; vi behöva bygga ännu mera. Men det är ändå en tröst, att vi fått fram så pass mycket och dessutom genomfört så stora arbeten på andra områden som faktiskt skett.

Det är icke något vidare fruktbarande debatter som man gång på gång nödgas föra, där man bara talar om att det är en fruktansvärd byråkrati och att myndigheterna göra massor av fel. Men man kan aldrig få något besked om

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

hur man skall förenkla apparaten, när det gäller att handlägga ärendena och nå bättre resultat. Med andra ord, det kommer inga positiva uppslag. Vi ha med intresse väntat att få höra vad man vill föreslå som allmän rekommendation för att undvika denna byråkrati som man kallar det. Det är enligt mitt sätt att se helt enkelt så, att vi få dragas med bristhushållningen någon tid ytterligare framöver. Jag kan icke fixera någon tidpunkt, när vi kunna nedlägga byggnadsregleringen. Men jag kan säga till herr Ohlin, att jag har precis som han den uppfattningen, att den icke skall vara kvar den dag då vi få tillräcklig tillgång på material och arbetskraft. Det är ingen som sagt, att han tycker, att den nuvarande ordningen är bra och att han vill bevara den. I varje fall har det icke kommit över mina läppar. Det enda jag sagt är, att den säsongutjämnning, som vi lyckats uppnå med hjälp av denna lagstiftning, vilja vi bevara framöver; den vilja vi icke släppa. Jag anser, att det är en av de positiva verkningarna av denna lagstiftning, att våra byggnadsarbetare utföra mera arbete än någonsin tidigare. Det är en årlig besparing av 20 000—25 000 årsarbetare. Det är en så viktig sak, att vi borde vara överens om att icke gå tillbaka till den gamla ordningen.

När det gäller att taga ställning till valet mellan att hava kvar denna lagstiftning eller ej, tycker jag att det är egendomligt av herr Ohlin att yttra sig på detta sätt. Han har ju fått besked tidigare, att denna lagstiftning skall avskaffas så snart förutsättningar finnas för att så kan ske. Ingen skulle vara gladare än jag över avskaffandet av denna lagstiftning. Det är rätt påfrestande att bara ha till uppgift att säga nej och nej nästan i oändlighet. Det förvånar mig, att herr Ohlin tror att vi ha intresse att fortsätta med regleringen under dessa förhållanden. Men jag erkänner, att det är lättare att kritisera än att komma fram med förslag, hur vi skola förfara. Då kan man säga på oppositionshåll: vi kritisera och regeringen skall avgöra. Det kan man säga, men det är föga värt. Jag vore tacksam, om herr Ohlin till omväxling med kritiken talade om, hur han skulle handlägga dessa ärenden, om han fick sköta desamma.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag begärde ordet när herr Ohlin på förmiddagen hade sin utläggning speciellt om socialdemokratien. Sedan dess ha tidningarna förtäljt, att oppositionen har fått råg i ryggen, och man säger speciellt i oppositionsbladen, att valresultatet av september givit oppositionen denna råg i ryggen. Efter vad jag kunde förstå var det närmast herr Ohlin som fått del av denna råg. Jag måste uttala min tillfredsställelse över att blandsäden i folkpartiet nu verkligen förbytt mot en rågsats, därför att rågen brukar ju i regel giva stadga åt den som äter. Jag skulle nästan vilja säga, att jag hoppas, att folkhushållningsministern icke är alltför snål vid tilldelningen av råg åt herr Ohlin utan att han även låter folkpartiet få del av densamma.

Jag gör denna kommentar därför att herr Ohlin började sitt anförande med att säga, att socialiseringsmotståndarna vunnit 1,5 procent av arbetarpartierna sedan 1944. Med ledning av detta, menade herr Ohlin, måste slutsatsen bli, att den socialdemokratiska majoriteten skulle försvinna 1948. Han menade även, att tongångarna nu äro givna.

Herr Ohlin är ju professor — för all del i ett ämne, där i varje fall herr Ohlin icke gjort några ansträngningar för att vi skola få alltför stor vetenskaplig aktning för detsamma. Men trots detta måste jag ändå förundra mig över hans lättsinniga handhavande av både statistik och slutsatser. Jag skulle vilja göra ett par påpekanden, nämligen att när herr Ohlin gör dessa statistiska jämförelser tar han två år bredvid varandra. Men jag skulle vilja giva det rådet till herr Ohlin, att han jämför de två valår, som gått så att säga i

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

socialiseringsskräckens tecken, nämligen 1928 och 1946. Jag vill då påpeka, att 1928 sjönk Arbetarpartiet-Socialdemokraternas del av valmanskåren från 39 procent, som den var 1926, till 37 procent 1928. Vi gjorde alltså en förlust på 2 procent. Det är givet, att om herr Ohlins slutsats varit riktig, skulle vi sedan dess ha fått vidkännas en ständig tillbakagång för socialdemokratien. Vid den tidpunkten hade det nuvarande borgerliga blocket, alltså folkpartiet, bondeförbundet och högern, en procentsiffra i den svenska riksdagen av 56,5. Vad har sedan inträffat? Jo, 1946 får socialdemokratien 44,7—44,8 procent av valmanskårens röster, d. v. s. vi ha ökat i runt tal med 7—8 procent. Men vad har den borgerliga gruppen samtidigt presterat? Jo, den har gått ner från 56,5 procent till ungefär 43,7—43,8 procent.

Jag måste säga mig att om herr Ohlin glädes åt denna utveckling, då äro glädjekällorna få, och det är tråkigt att taga honom ur illusionerna.

Jag vill även säga, att det ändå är på det sättet, att krigstiden har medfört en känslöstämning inom det svenska folket. Jag vill erinra om, att herr Ohlins storstädning kanske hade bort företagas inom hans eget parti, därför att innan man tar en skurtrasa för att göra rent hos andra partier borde man i alla fall göra litet grand rent i det egna partiet. Hade herr Ohlin gjort det 1940, kanske läget för hans parti varit annorlunda.

Med ledning av valutslaget frågar då herr Ohlin: kommer regeringen att söka sitt stöd hos kommunisterna? Han vill göra detta till en huvudpunkt. Jag vill säga, att gränsdragningen mellan socialdemokratien och kommunisterna är klar och den har understrukits av statsministern i dag. Herr Ohlin kan med tillförsikt taga dessa ord och uttalanden ad notam.

Jag vill då göra en motfråga, nämligen: var står folkpartiet självt i dag? Under valrörelsen och, jag vågar väl även säga, under det tal som herr Ohlin presterade i dag, har herr Ohlin på skutan Folkpartiet ibland gått ända till vänster om kommunisterna och ibland gått till höger om högerpartiet; dess- emellan roar han sig med att hoppa från den ena tuvan till den andra. Det är svårt att få fram någon linje i herr Ohlins politiska kurs, i varje fall svårare än då det gäller något annat politiskt parti i detta land.

Den förskjutning och psykologiska förändring, som herr Ohlin talar om, har dock skett inom den borgerliga gruppen själv. Huruvida man skall beklaga det eller säga något annat, om exempelvis herr Ohlin utbyter några högermän, vill jag icke yttra mig om. Men en sak är ändå säker, att om högermännen veta vi i alla fall var vi ha dem. Tyvärr får jag säga, att herr Ohlins kurs är svårbegriplig och ej lätt att följa i övrigt.

Herr Ohlin har talat mycket om opinionsbildning och dylikt. Han har ju bakom sig en mycket stark press. Själv tillhör jag ett län, där exempelvis 50 procent av valmanskåren för att överhuvud taget kunna göra sig gällande i pressen äro hänvisade till att låta detta ske i form av betalda annonser. Det har herr Ohlins egen tidning visat. Tryckfriheten har minsann förändrats ganska kraftigt, sedan herr Ohlins hand kommit in i folkpartipressen.

Sedan tror jag, att man skall vara på det klara med en annan sak, nämligen att valet denna gång gått efter samma gamla paroll som förut, nämligen socialisering eller fritt näringsliv. Så länge socialdemokratien satt i minoritetsställning, kunde de borgerliga partierna med en viss rätt fråga: Vad vill socialdemokratien och vad strävar den efter, när den kommer i majoritet? Nu har socialdemokratien suttit i majoritetsställning, och vi ha rätt att i nuvarande situation fordra — åtminstone borde vi kunna kräva det av en professor — att man skall döma efter handlingarna och icke efter något annat. År 1936 förklarades det i det borgerliga valmanifestet, att 4 mandat till de då 104 socialdemokratiska mandaterna skulle äventyra svenskt samhälls-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

liv överhuvud taget. Sedan dess ha vi icke fått bara dessa 4 mandat utan en hel del därutöver. Om profetierna hade besannats, borde väl samhället av i dag visa upp något av den där förskräckliga målarfärgen — vi skulle väl kunna säga hötorgskonsten — som de borgerliga partierna presterat när det gäller socialdemokratien. Men jag måste säga, att viljan och förtroendet i fråga om att investera ha varit ganska kraftiga. Jag har här framför mig ett uttalande av en bankdirektör, där han säger, att svensk industri aldrig haft en starkare ekonomisk ställning än just nu.

Herr Ljungqvist frågade regeringen — jag tror att det var den han vände sig till — om den ville skapa största möjliga lugn och arbetsglädje inom industrien. Ja, jag tror att det är anledning att just begrunda den saken litet mera och fråga sig, om denna splittrande diskussion i ekonomiska ting kan vara till gagn för svensk industri, om man verkligen vill komma till rätta med problemen.

Jag vill understryka, att socialdemokratiens strävanden ha varit, såsom det här förut sagts, att för det svenska folket skapa trygghet mot nöd. I denna strävan ha vi drivit de borgerliga partierna bort från deras uppfattning och tal om understödstagarandan. Åsikterna om den ekonomiska politiken av 1932—1933, vilken alla nationalekonomer av borgerlig färg fördömde — kanske orden från herr Ohlins sida den gången voro något svävande; han hade icke blivit så övertygad då som han är nu, man förändras ju med åren — ha förändrats, och skallet har tystnat. I fråga om socialiseringen ha vi icke kommit dithän, men i fråga om den har herr Ohlin ändå — jag vill inom parentes tillägga: kanske ur folkpsykologisk synpunkt — kommit fram till något som han kallar socialliberalism. Och jag gör mig den frågan: hur länge dröjer det, innan representanter för folkpartiet komma att resa ut till det svenska folket och förklara, att det ändå var folkpartiet som ytterst ansåg att man skulle socialisera samhället.

Jag hörde med en viss skräck på statsrådet Myrdal. Han sade nämligen, om jag icke hörde fel, att han skulle utnyttja herr Ohlins folkpsykologiska undervisningsegenskaper. Jag måste säga, att jag på det bestämdaste vill avråda därifrån. Men även om teoretiska undervisningsmetoder äro svåra att rucka på, skulle jag vilja säga till både herr Myrdal och herr Ohlin, att det icke skulle skada, om vi skickade herr Ohlin till en tids praktiskt studium bakom en plog eller till en arbetsplats inom industrien. Det skulle vara hälsosamt både för honom, andra kammaren och politiken överhuvud taget.

Sedan har det här talats en hel del om byråkratiseringen, och herr Skoglund — och även herr Ohlin — förklarade, att vi borde börja med avbyråkratisering i det halvkapitalistiska samhället. Man begagnar detta talesätt för att därmed rikta sig gentemot socialdemokratien. Men det är väl ändå på det sättet, att den statliga byråkratien av de borgerliga byggdes upp för ett visst syfte, nämligen för att statlig företagsamhet icke skulle kunna bli så effektiv, att den skulle kunna påverka den allmänna arbets- och löne marknaden. När det gällde lönesättningen sade man år 1909 mycket kraftigt ifrån — herr Ohlin kan konstatera detta i 1909 års riksdagsprotokoll — att staten icke skulle betala sina tjänstemän och anställda på ett sådant sätt, att lönesättningen för dem kunde påverka lönesättningen inom den fria företagsamheten. Jag vill helt och hållet instämma i att byråkratism är ett ont, som vi alla böra bekämpa. Jag har själv från denna talarstol brukat mycket kraftiga ord dels mot pappersmeriter och dels mot byråkratism. Men jag tror, att man gjort en del tjänstemän orätt. Vi skola komma ihåg, att vi både inom kommunal och statlig verksamhet ha en hel del tjänstemän, som äro mycket duktiga. Den statsanställda får emellertid arbeta under offentlig insyn, under det att den

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

i enskild tjänst arbetande aldrig behöver vara underkastad denna offentliga insyn och denna kritik, som dock utövas så fort det finns möjlighet därtill. Men om vi nu äro eniga om att den statliga byråkratismen skall bekämpas, vill jag fråga herr Ohlin och de andra: är man villig att medverka till ökad företagsamhetsfrihet inom statliga företag? Vill man göra en justering av principerna för lönesättningen inom statlig verksamhet? Vill man från borgerligt håll medverka till avbyråkratisering och därmed även, enligt min uppfattning, till en effektivisering av statlig och kommunal verksamhet?

Jag vill också, eftersom jag har ordet, säga ett par ord om en annan sak som här diskuterats. Då det gäller statliga ingrepp överhuvud taget har man oerhört lätt att klandra, och man har även brukat hårda ord när det gällt utrikeshandeln och dylikt. Jag roar mig med att läsa en del gamla riksdagsprotokoll, och jag hittade ett uttalande från början av seklet, där en företagare framhöll, att han verkligen tyckte att man skulle sluta med detta klandrande på den statliga företagsamheten. Han sade bland annat: »Statsmyndigheterna och näringsidkarne leka i stället för närvarande kurra gömma med hvarandra i dessa viktiga angelägenheter. Näringsidkarne se i embets- och tjänstemännen sfinxer, för hvilka de ha all aktning och vördnad, men af hvilka de endast kunna påräkna ringa stöd; och för myndigheterna betyder oftast den formella behandlingen mer än initiativet.

Detta går emellertid icke an i det ekonomiska krig, som försiggår och i ännu högre grad än hittills kommer att försiggå nationerna emellan. Der duger det ej, att en nation i kampen uppträder med splittrade krafter. Den måste samla och koncentrera all sin styrka, ty lika som i ett vanligt krig, beror resultatet i första hand på förberedelsen och den öfverlägsna, kraftiga ledningen från fältherren och från generalstaben i vida högre grad än på den enskilde soldatens tapperhet. Jag önskar ådagalägga, att vårt näringslif behöfver en sådan ledning af myndigheterna, ty utan den ledningen, utan initiativ och utan den sammanhållande kraft, som från myndigheterna måste utgå med afseende å näringslifvets deltagande i den ekonomiska striden nationerna emellan, kan Sverige icke upptaga en kamp på näringslifvets område, ...» Jag kanske bör tillägga, för att ingen skall komma och säga, att detta är ett citat ur arbetarrörelsens efterkrigsprogram, att det var kapten Wallenberg, ledamot av denna kammare, som yttrade detta. Dessutom skulle jag bara vilja understryka, att vi måste försöka se bort ifrån detta politiska spel i alla frågor och försöka inse, att om Sverige skall kunna hävda sig ekonomiskt inom landet såväl som då det gäller utrikeshandeln, måste vi ifrån statens sida ha möjligheter att reglera på ett annat sätt än nu. Från socialdemokratiskt håll ha vi också understrukit, att den ökade produktiviteten anse vi vara en grund för att vår levnadsstandard skall kunna höjas och vår trygghetspolitik lyckas. Det är nonsens att tro, att vi skulle vilja riva grunderna för densamma.

Men det är även en annan sak som jag fick en påminnelse om när jag i juli månad gjorde en resa i Norge. Det är nämligen frågan om nordiskt samarbete. Jag reste några hundra mil i Norge och försökte komma underfund med hur norska folket kände för Sverige och hur man reagerade i olika frågor. Jag gick icke till de där människorna, som kanske voro här i Sverige under kriget och reste hem med vissa förhandsuppfattningar om hur man skulle bedöma Sverige, utan jag var hos det norska folket i dess dagliga liv, och jag måste erkänna, att den entusiasm man mötte och det mottagande man fick av det norska folket var helt enkelt överväldigande. Men jag måste samtidigt säga, att vissa tidningar på båda sidor Kölen och även vissa enskilda personer som varit i Norge — tyvärr även en del riksdagsmän — ha gjort allt för att i norska ögon försöka svärta ner Sverige i olika avseenden. Det är givet, att vilja vi granska

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

varandra inpå bara kroppen, visst skola vi då kunna ta ut enskilda personer och enskilda åtgöranden i de båda länderna och sätta upp dem i dagsljus för att få nöjet att kritisera. Men hör nu. Det måste väl ändå vara så, att såväl Sverige som Norge och de andra nordiska länderna ha intresse av att vi bygga flera broar över gränserna och riva murar, som skilja oss åt. Det borde för dem, som ändock anse sig företräda opinionen, vara angeläget att noga söka handla så, att man icke bygger högre och flera murar i nuvarande situation. Det är angeläget, även för de bredare folklagren både i Norge och Sverige, att detta bättre kommer till uttryck. Jag vågar säga, att de varma känslorna för varandra i Norden äro mycket varmare än vad den andra gruppen söker göra gällande.

Jag skall till sist säga ett par ord om en annan sak, nämligen frågan om landsbygd och stad. Det har i valrörelsen och även i debatterna här i riksdagen talats om diken mellan stad och landsbygd. Jag vill i det sammanhanget säga, att inom jordbruket finns det något, som man kallar för täckdikning. Denna täckdikning ger möjlighet till en bättre och rationellare skötsel av jordbruket. Även inom det politiska livet behövs en täckdikning mellan stad och landsbygd. Det kan vara på tiden, att vi lära oss förstå, att den väg, som man går, då det försöks att gräva öppna och djupa diken mellan stad och landsbygd, borde tillhöra ett förgånget skede. Den kan endast skada båda parterna på sidorna om dessa diken. Därför behövs det en god täckdikning i detta avseende, och denna täckdikning borde kunna lämna plats för att renhållningen skötes på ett naturligt sätt genom täckdiken, men vägarna över dem skola göras mera öppna och kommunikationerna mellan stad och landsbygd skola göras mera sunda och fruktbringande.

För att sluta dessa kommentarer till diskussionen skulle jag vilja säga, att även om vi i olika frågor ha skiftande uppfattningar, så måste det ändå i frågor där samarbete är nödvändigt vara angeläget, att vi bedöma dessa frågor efter sundare grunder än nu. Jag har med dessa kommentarer velat peka på en del händelser här i riksdagen och annorstädes, och syftet med detta har varit att klargöra åtminstone min uppfattning, nämligen att vi för att Sverige skall kunna klara sig verkligen behöva göra kraftanstängningar såväl på det ekonomiska och sociala som det kulturella området för att hålla vägarna mellan folkgrupper inom vårt land och till yttervärlden öppna och fria för ett gott samarbete.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Herr Skoglund i Doverstorp har tidigare i dag begärt, att jag under denna debatt skulle lämna vissa informationer rörande vårt försörjningsläge i fråga om livsmedel.

Det får icke uppfattas såsom någon ovillighet från min sida, om jag säger, att denna begäran faller sig något olägligt. Det är nämligen på det sättet att vi på grund av skörde förseningen eller rättare sagt den försenade bärgningen ännu icke fått den mera fullständiga översikt över vår situation, som man helst ville ha, när man går att inför en församling sådan som denna ge en mera avvägd bedömning av livsmedelsförsörjningen för närvarande. Men jag skall ändå eftersträva att så gott det går ge en översikt över försörjningsläget i fråga om livsmedlen, sådant det ter sig emot den bakgrund, som dels det allmänna importläget dels den nu i det väsentliga inbärgade skörden utgör.

När vi för ett år sedan så här dags sökte bilda oss en uppfattning om den

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

närmaste framtiden beträffande livsmedelsransoneringarna voro vi nog alla en smula optimistiska. Vi räknade med såsom möjligt, att ransoneringarna av livsmedel skulle kunna avskaffas inom en förhållandevis kort tid. Det var icke bara vi i vårt land, som hyste en sådan optimism, utan, såvitt jag kunnat förstå, bedömde man läget även i åtskilliga andra länder förhållandevis hoppfullt. Senare under hösten och framemot nyåret inträffade emellertid händelser, som gjorde, att förhoppningarna kommo att dämpas, och när vi sedan nådde fram till februari och mars, befanns det, att man i hela världen stod inför en mycket svårartad kris, alldeles speciellt i fråga om brödsäd och annan spannmål och en krisartad åtstramning även beträffande andra grundläggande livsmedel. Denna internationella försörjningskris medförde för oss ganska påtagliga verkningar. Vi nödgades i flera etapper skära ner våra brödsädsransoner och göra ganska hårda ingrepp i fråga om tilldelningen av fodersäd för animalieproduktionen. Jag säger detta, därför att verkningarna av denna internationella försörjningskris göra sig gällande i vår situation i dag. Den medförde nämligen, att vi icke kunde under det förgångna spannmålsårets senare del till vårt land hemföra de partier brödsäd, som vi annars haft utsikt att få hem, och detta gjorde, att vi vid ingången av september månad i år, alltså vid det nya spannmålsårets början, voro tämligen renskrapade. Det har aldrig i modern tid hänt, att den svenska brödsädsförsörjningen byggt på en så oerhört smal bas som fallet var under augustiveckorna 1946. Hade den svenska skörden blivit endast en eller en och en halv vecka försenad, skulle flera av landets storkvarnar fått lov att slå igen. Så i botten av spannmålstillgångarna voro vi.

Även beträffande animalieförsörjningen ha vi kännbara återverkningar av denna kris, återverkningar som naturligtvis komma att sträcka sig ännu en tid framåt.

Då vi gå att bedöma försörjningsläget i nuet och för det närmaste året, ha vi i första hand att ta hänsyn till den skörd, som denna sommar har givit oss. Den skörden var, som vi alla veta, mycket lovande, men så kom den svåra regnperiod, som vi alla ha i friskt minne och som på ett ganska kännbart sätt inverkat i varje fall på vissa av årets grödor. Om jag först här nämner skörden av höstråg och höstvetete, så tror jag, att jag om den kan säga, att den till mycket stor del, kanske till 80 %, lyckligtvis var inbärgad då regnperioden bröt in, och det som var inbärgat var, som väl var, inbärgat betydligt bättre än en mycket stor del av den brödsäd, som bärgades förra året. Men hur stora skador, som uppstått på de låt oss säga 20 % som kom att stå ute i regnet, vågar jag icke säga, och det kan i dag ingen med bestämdhet säga. Vad vårvetet beträffar är situationen en annan än i fråga om höstsäden. Av vårvetet stod den ojämförligt största delen ute, då regnet kom. Man uppskattar hittills att ungefär en tredjedel var inbärgad. Hur stora skadorna äro på den del av vårvetesköörden, som sedan kunnat tagas in, kan ännu ingen ge något mera preciserat omdöme om.

Sammanfattningsvis skulle man nog kunna säga — jag tror, att jag kan säga det utan risk för att verkligheten skall vederlägga mig — att den skörd av brödsäd, som vi lyckats bärga in och som vi hoppas att få inlevererad under årets lopp, är så stor, att vi kunna med nuvarande ransoner och med bibehållande av nuvarande förmalningsplan hålla försörjningen uppe till nästa år; och det kan hända, att vi nästa år i september skola kunna visa på ett i någon mån ökat övergångslager. Men denna lilla ökning — det måste jag be-
känna — är så pass liten, att den helt rymmes inom felmarginalen.

Vad fodersäden och alldeles speciellt havresköörden och blandsädsstöörden beträffar så kan om den sägas, att skörden i och för sig var ganska stor. Men där har regnet anställt utan all fråga större skador än på brödsädsstöörden.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Hur stora dessa skador äro skall jag icke hasardera någon mera exakt uppgift om, ty det vore hasard att försöka siffermässigt ange hur stora skadorna äro. Jag kanske ändå med all reservation får nämna ett par siffror, som enligt vad sakkunniga tro sig kunna försäkra ligga ungefär inom sannolikhetens gränser. Om man säger, att de totala skadorna på fodersädsskörden hålla sig omkring 20 eller högst 30 %, skulle det ungefär svara emot vad man för dagen tror sig veta om fodersädsskördens tillstånd. Emellertid får man här uppskjuta sitt omdöme, tills en mera noggrann genomgång nu efter skördens intagning kunnat verkställas.

Jag tror, att det är herr Skoglund i Doverstorp väl bekant, att försörjningsmyndigheterna under det gångna året och i början av det nu gångna försörjningsåret icke bara närde förhoppning om att bli kvitt brödsädsransoneringen och vissa andra ransoneringar utan även hyste förhoppning om att fodersädsregleringen skulle sjunga på sista versen. Den är mycket betungande. Den är betungande för jordbrukarna, och den åstadkommer en oerhörd belastning för krisförvaltningen. Det vore en välsignelse, om man kunde komma ifrån den, och vi inriktade oss på att möta det nya försörjningsåret utan fodersädsuttag och allt sådant. Våra förhoppningar slogos i spillror under den internationella försörjningskrisen. Det blev icke möjligt för oss att till vårt land hemföra så stora kvantiteter majs och fodersäd, som vi hade hoppats och önskat, och den majs vi i alla fall efter en viss tid fingo hem var belagd med villkoret, att den icke fick användas för utfodring.

I den situation, vari vi nu befinna oss, med en rätt kännbart skadad inhemsk fodersädsskörd och med alltjämt, som jag strax skall närmare yttra mig om, mycket åstramad och begränsade importmöjligheter, finns det ingen möjlighet att undgå en ny fodersädsreglering. Vad det kvantitetsmässigt kommer att röra sig om kan icke i dag sägas. På lördag morgon möter livsmedelskommissionen representanter för landets olika kristidsstyrelser och spannmålsombuden i stora delar av landet för att med dem överlägga om situationen, sådan den gestalter sig i olika områden i landet; och sedan en ordentlig genomgång av detta företagits, kommer livsmedelskommissionen att för vederbörande departementschef framlägga det förslag till fodersädsreglering för nyåret, som förhållandena dess värre göra nödvändig. Jag tror dock, att man redan nu kan säga, att man under det nya året icke kan räkna med mera generösa tilldelningsnormer än de som tillämpats under det gångna. En ljuspunkt är emellertid, att vi genom vår importpolitik ha lyckats föra in ganska avsevärda kvantiteter kli. Vi ha alltjämt stora köp liggande klara, så att vi kunna räkna med möjlighet att under detta försörjningsår ställa till jordbrukarnas förfogande en kvantitet klh på ungefär 140 000, kanske 150 000 ton.

Potatisskörden uppskattades den 31 augusti till 1,930,000 ton — för att nämna den exakta siffran. Den ligger rätt mycket över siffran för genomsnittsskördarna av potatis i vårt land. Men efter den 31 augusti har ju även potatisen lidit av de långvariga och svåra regnen. De rapporter, som hittills ha ingått från de verkligt betydande produktionsområdena, ha emellertid glädjande nog varit relativt tillfredsställande i fråga om uppgifterna både om potatisens kvalitet och om skördens kvantitet. Men från många håll ha också ganska nedslående rapporter gått in, mälände om rätt betydande skador, röta, bladmögel etc. Vi kunna därför knappast räkna med att augustiuppskattningarnas mycket gynnsamma siffra skall visa sig hålla i verkligheten. I varje fall ha vi än så länge anledning att förmoda, att den potatisskörd vi kunna tillgodoräkna oss skall vara av tillräcklig kvantitet.

Just nu plockas sockerbetorna upp ur skånska och andra betjordar. Hur stor sockerskörd kommer att bli med hänsyn till kvantitet och sockerhalt

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

kan man för dagen icke säga. Jag kan i det hänseendet endast hänvisa till det omdöme, som sockerbolagets ledning för närvarande kommit till, nämligen att vi borde få en sockerskörd som i fråga om kvantitet och sockerhalt tryggar en försörjning av ungefär samma storleksordning som det gångna årets.

Jag går så över till att säga ett par ord om matfettssituationen. Där är läget på visst sätt gynnsamt och på visst sätt relativt ogynnsamt eller i varje fall ovisst. Den rikliga höskörden är ju en betydelsefull tillgång för vår mjölkproduktion och därmed också för vår smörtillverkning. Längre fruktade vi, att oljekakstillförseln skulle bli mycket liten under detta år. Men under sommaren ljusnade läget i fråga om kraftfodertillgången, och jag tror, att vi nu kunna säga, att förutsättningarna för en god mjölkproduktion, och därmed också en god smörproduktion, äro säkerställda. Vi räkna i dag med att smörproduktionen bör komma att ligga i överkant i förhållande till fjolårets smörproduktion. Men det är ju så, att den svenska matfettförsörjningen icke bara beror på tillgången på smör. Om så vore förhållandet, skulle vår matfettstillgång bli mycket knapp i hushållen och inom de företag, som yrkesmässigt använda matfett. Vi behöva också margarin, och därvidlag äro vi i alldeles väsentlig grad beroende av tillförseln av råvaror från andra länder. Därvidlag är den internationella situationen oklar. Man vet icke ännu — man har inga tillförlitliga uppgifter — hur de oljebärande plantagerna i de av kriget berörda områdena nu se ut. Vad man vet är, att efterfrågan på matfett är mycket stor i de uthungrade delarna av världen. Vårt läge i dag och sedan åtskilliga månader är det, att tillförseln av margarinråvaror utifrån är mindre än före kriget. Och icke bara det, utan tillförseln är mera oviss än den var under kriget. Vi ha emellertid lyckats importera vissa kvantiteter margarinråvaror, och skulle importen hålla sig uppe på ungefär samma nivå som under den senaste tiden, föreligger ingen anledning till misströstan. Då skola vi utan svårighet kunna hålla matfettförsörjningen uppe på nuvarande nivå. Vi ha just nu inga som helst löften om import av margarinråvaror efter den 1 januari 1947. Men detta behöver i och för sig icke inge oss den föreställningen, att import efter den tidpunkten skulle vara utesluten. Vi arbeta alltjämt energiskt för att också på det nya året få import av margarinråvaror, och jag tror, att vi ha anledning att hoppas att det skall bli möjligt. Vi gå mot vintern nu. Vår matfettskonsumtion är rätt knapp, och det vore synnerligen välkommet, om vi, då kylan sätter in, skulle kunna öka matfettstilldelningen. Vi önska, att så skall kunna bli fallet, men jag vågar för dagen icke ställa det säkert i utsikt. Det kommer att i allt väsentligt bli beroende av huruvida vi kunna föra in ytterligare några laster av vegetabiliskt fett från Amerika eller andra transoceanala länder.

Det är säkerligen ganska självklart för var och en som har någon kännning med förutsättningarna för kött- och fläskförsörjningen, att med det läge på fodermarknaden, som nu är för handen, med den skadade inhemska foderskörden och de mycket begränsade möjligheterna att föra in fodervaror utifrån, några utsikter att öka kött- och fläskproduktionen knappast äro förhanden. Om vi räkna med å ena sidan den slakt av nötboskap och svin — icke fjäderfä — som kan ske inom vårt land under det närmaste året, å andra sidan den sannolika konsumtionen sådan denna skulle gestalta sig, därest alla finge täcka sina behov i samma utsträckning som före kriget, ha vi en given brist på kött och fläsk på något mellan 40 000 och 50 000 ton. Denna brist kunna vi icke fylla under detta år genom att öka vår egen animalieproduktion. Vi sakna foder därtill; och även om vi hade foder, tager det alltid tid, innan en ökning i slakten kan åstadkommas. Kan man då icke fylla bristen genom import? Det förhåller sig så, att alla grundläggande livsmedel för närvarande äro föremål

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
för internationell ransonering. Vi kunna formligen — jag skulle vilja säga bokstavligen talat — icke köpa ett enda kilogram kött eller fläsk från annat land utan att detta köp först skall godkännas av de myndigheter, som handha den internationella ransoneringen av livsmedel och bestämma, till vilka länder tillgängliga förråd skola gå. Vi ha under kriget haft import av vissa kvantiteter kött och stundom även fläsk från Danmark. För närvarande ha vi ett avtal med danskarna, som tillförsäkrar oss under återstoden av detta år och tiden fram till februari nästa år en kvantitet på 4 500 ton kött. Hur mycket eller litet detta är kan var och en bilda sig en uppfattning om genom att jämföra denna kvantitet med den siffra jag nyss nämnde för den totala årsbristen eller 40 000 å 50 000 ton. Vi ha vid de förhandlingar, som förts med våra danska vänner rörande varuutbytet för nästa år, anmält önskemål om en import av 10 000 ton. Vi skulle gärna vilja köpa mera, men 10 000 ton är den största kvantitet som danskarna överhuvud taget ansett vara lönt att taga upp i avtalet. Lönt, frågar man? Varför det? Vilja danskarna icke sälja till oss? Jo, förvisso, men danskarna äro när det gäller alla leveranser av kött och fläsk hänvisade, liksom andra exportländer, till att inhämta tillstånd av den internationella myndighet, som bestämmer över kött- och fläsktillgångarna i världen. Vi ha sålunda i vårt avtal för nästa år en kvantitet på 10 000 ton inskriven, men vi ha ännu icke fått medgivande ifrån den internationella ransoneringsmyndigheten att verkligen få importera denna kvantitet. Om vi få ett sådant tillstånd, vilket jag livligt hoppas och vilket inte får anses vara uteslutet, så skulle importen ifrån Danmark komma att tillföra oss ytterligare 4 000 ton köttvaror under första halvåret nästa år. Mera kunna danskarna inte åstadkomma, och de övriga 6 000 av här berörda 10 000 ton kunna vi beräkna att få först sedan den danska höstslakten 1947 har igångsatts. Med vad jag nu anfört tror jag mig ha angivit de väsentliga faktorer, som bestämma vår kött- och fläskförsörjningssituation för åren 1946—47.

Det har sagts till mig, att det skulle surra rykten i landet om att vår knapphet på kött och fläsk liksom på vissa andra livsmedel skulle bero därpå, att livsmedel strömmat ut ur landet, att vi alltså hade en betydande export av livsmedel. Det är en gammal saga, som lever upp på nytt var gång man känner sig otillfredsställd med den inhemska försörjningssituationen. Jag kan här förklara, att dessa uppgifter äro gripna ur luften. Vi ha inga avtalsenliga utfästelser om leverans av livsmedel på något håll. Den enda utförelse av brödsäd, socker, matfett, kött och fläsk, som äger rum, går till de bespisningar, som Röda Korset och Rädda Barnen uppehålla på olika ställen på Europas kontinent. Jag kan säga, att dessa kvantiteter äro mycket blygsamma. De äro av sådan storleksordning, att de inte nämnvärt påverka vår egen försörjningssituation.

I de yttersta av dessa dagar har också sagts, att vi få dragas med kött- och fläskransoneringen, därför att det i utkastet till det avtal med Sovjetunionen, som snart kommer att läggas fram för riksdagen, finnes en post »avelsdjur». Man har sagt: se där vad som sker! Se där förklaringen till att vi få dragas med kött- och fläskransoneringen. Ja, denna post avelsdjur som förekommer i avtalsutkastet är verkligen mycket blygsam. Den gör varken till eller ifrån i vår köttförsörjning. Jag skulle tro att det inte rör sig om mera än vad fyra eller fem ordinära konsumbutiker här i Stockholm sälja under ett år. Denna utförelse gör oss varken rikare eller fattigare, och försörjningsmässigt väger den mycket lätt i jämförelse med de betydande mängder gödningsmedel, som ifrån rysk sida ställas i utsikt i detta sammanhang och som vi ha mycket svårt att få från annat håll.

Jag har hittills, herr talman, så gott som uteslutande uppehållit mig vid vårt

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

försörjningsläge sådant det avtecknar sig mot bakgrunden av våra inhemska tillgångar av olika förnödenheter. Jag har endast på en punkt, beträffande kött- och fläsktillgången, varit inne på importmöjligheterna — kanske jag också på några andra punkter berört dessa i förbigående. Man kan ju fråga sig: finns det inga möjligheter för oss att bygga ut basen för vår försörjning genom att tillföra landet brödsäd, fodersäd och andra ting utifrån? Ja, vad brödsäden beträffar ha vi sedan länge vissa kvantiteter inköpta och liggande för vår räkning i Argentina. Vi ha vidare under föregående vecka fått tillstånd att köpa en kvantitet på 8 500 ton vete i Förenta staterna. Om man lägger ihop den argentinska kvantiteten, som alltjämt inte kunnat skeppas på grund av olika svårigheter, och den nordamerikanska, kommer man ändå inte upp till några större spannmålmängder, utan man rör sig alltjämt med sådana partier, som vi mycket väl skulle behöva för att en liten smula bygga upp våra övergångslager av brödsäd till nästa år. Ty om vi skulle nödgas hushålla med endast de kvantiteter vi nu ha och skörden nästa år skulle komma att bli fördröjd två, tre veckor — sådant kan hända — äro våra tillgångar så små, att vi komma i allvarliga svårigheter. Vi behöva alltså mycket väl öka våra förråd med åtskilliga laster bara för att säkerställa övergången till det nya spannmålsåret 1947.

I fråga om havre är läget ungefär detsamma. Vi ha dessa sista dagar ifrån Förenta staterna och ifrån Chile lyckats köpa ett par partier, men inte större än att de ungefär svara mot åtgången av gryn havre under en ransoneringsperiod.

I fråga om majs ha vi också rätt stora inköpta partier liggande för vår räkning. Huruvida vi skola lyckas forsla hem dem är en annan sak. Jag törs inte ge något bestämt besked härom. Men om vi lyckas föra hem dem, är i varje fall deras hemforsling förenad med det villkoret att denna majs inte får användas för utfodring utan endast som människoföda.

På vad sätt skall man våga bedöma det internationella läget i fortsättningen beträffande brödsäd och fodersäd? Vi läsa då och då i tidningarna, att man i Förenta staterna i år fått en rekordskörd av både vete och majs. Jag vet inte om det verkligen rör sig om rekordskördar, men de sifferuppgifter som vi ha fått visa, att skördarna där äro mycket goda i jämförelse med tidigare skördar. Det vore dock alltför sangviniskt att därav draga alltför tvärsäkra slutsatser rörande förbättringar i vårt eget läge. Det är ju också andra länder än Amerika, vilkas vete- och majstillgångar bli avgörande för världsförsörjningen. Vi hade ännu för kort tid sedan hoppats att få ett tillskott från Kanada. Vi hade gjort förfrågningar, som för resten rönt ett välvilligt mottagande, att få köpa vete i Kanada. Den kanadensiska skörden lovade att bli mycket god, men så bröt en hård frost in över Kanada och åstadkom mycket allvarliga skador. De kanadensiska myndigheterna meddelade oss då, att det som läget nu utvecklat sig var otänkbart att de skulle kunna exportera något vete till oss.

I övriga spannmålexporterande länder, vilkas utförsel av vete brukar vara ganska avgörande för världsförsörjningen, har det skett en sådan uttömning av lagren under spannmålskrisen, att man på det nya året knappast vågar räkna med export i samma skala som under normala år.

Av största betydelse för världens spannmålsförsörjning är dessutom utfallet av risskördarna, någonting som vi väl knappast tänka på annat än i sammanhang med den traditionella julgröten. Det var de felslagna risskördarna i öster förra året som i väsentlig mån skapade den spannmålskris, vars återverkningar jag här har berört. Hur skörden av ris i österns länder kommer att utfalla i år veta vi inte ännu. Denna skörd blir inte klar förrän någon gång i december månad. Skulle det visa sig, att den slår fel även i år, så att man

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

från Indien och Kina kommer att resa anspråk på att få del av världens knappa tillgångar på majs och vete, är det klart att detta på ett mycket väsentligt sätt kommer att inverka på våra försörjningsmöjligheter med spannmål. Må vi hoppas att skördarna i dessa länder, där folken nu svälta sig fram på risransoner, som verkligen ligga i underkant av vad man tycker att människor skulle behöva vara hänvisade till, detta år skola bli goda. Det vore till välsignelse för dessa länders folk, och det vore till gagn för återhämtningen även i våra delar av världen. Man kan emellertid inte bilda sig någon säker uppfattning om risskörden förrän längre fram. Skulle tidtabellen för bedömningen av den internationella spannmålsskörden bli ungefär densamma som den var det sista året, kan man knappast förrän i februari eller mars månad nästa år komma till någon mera säker uppfattning om möjligheterna att få en förbättring i våra egna försörjningsmöjligheter.

Herr talman! Såsom läget nu är kan man inte ange tidpunkten för avvecklingen av de återstående livsmedelsransoneringarna. Men jag vill försäkra kammaren, fastän det egentligen borde vara överflödigt, att det alltjämt är vår strävan att utnyttja alla de möjligheter, som förändringarna i läget kunna föra med sig, för att så snart så ske kan utan risk för större påfrestningar på prisnivån frigöra oss från ransoneringarna.

Jag nämnde prisnivån, och detta för mig över till att säga några ord även om priskontrollen, detta så mycket mer som den av olika talare har bragts på tal i kritiska ordalag. Även i fråga om prisutvecklingen befinna vi oss i ett övergångsskede, som erbjuder alldeles speciella svårigheter. Det råder, såsom säkerligen alla känna till, en uppåtgående pristendens i världen, som rör nära nog alla varor. Jag tror att de allra flesta, antagligen *alla* sakkunniga, anse, att denna uppåtgående pristendens är av relativt kortvarig natur, att den på samma sätt som fallet var efter förra kriget hör ihop med den abnorma situation i fråga om både tillgång och efterfrågan, som ett långt och förödande krig framkallar, och att priskurvan bör gå nedåt, sedan något större balans mellan tillgång och efterfrågan har inträtt. Vid vilken tidpunkt detta kan beräknas ske, därom kan man hysa olika meningar, och ingen kan för närvarande med säkerhet uttala sig därom.

Det är ju för oss ett centralt intresse — det har utvecklats av finansministern, och det står för resten över all diskussion — att försöka förhindra att denna uppåtgående prisrörelse slår igenom i det svenska prissystemet. För att förhindra detta måste åtgärder av olika slag vidtagas, och bl. a. — detta vill jag ytterligare understryka — måste priskontrollen nu vara stramare än kanske någon gång förr under kriget. Jag är fullt medveten om att detta icke är ägnat att skaffa någon popularitet åt priskontrollnämnden inom stora företagarkretsar; tvärtom är jag alldeles på det klara med att man mycket väl kan vädra sin kritik mot priskontrollnämndens verksamhet genom att säga, att man nu inte längre har förtroende för den. Men det förändrar ingenting i den uppgift, som är och måste vara priskontrollnämnden anförtrodd i detta läge, och det får inte på något sätt försvaga de ansträngningar, som priskontrollnämnden gör för att i enlighet med hela den linje, som de svenska statsmakterna ha bekämt sig till, fylla sin uppgift.

Det har i dag med anknytning till ett åberopat fall av professor Ohlin ifrågasatts, huruvida priskontrollnämnden inte skulle gå utanför rāmärkena för sina befogenheter, om den ger sig in på att som i det åberopade fallet — det rörde radioapparaterna — genomföra en ganska radikal prisnedsättning. På det vill jag svara att det inte är fråga om annat än att priskontrollnämnden där har handlat helt inom ramen för de befogenheter, som den enligt den gällande prisregleringslagen har. Vi skulle stå oss ganska slätt i detta läge, om pris-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

kontrollnämnden bara skulle nöja sig med att med utgångspunkt från 1939 års nivå räkna fram de kostnadsförskjutningar, som kriget har framkallat. Det är alldeles nödvändigt att nämnden har möjlighet och rätt att gå in på en realprövning av prisläget och kostnadsläget inom de olika branscherna. Befinnes det därvidlag, att kostnadsläget och marginalerna äro av den beskaffenheten, att en justering av kanske ganska betydande mått är möjlig, så ser jag för min del intet skäl till att man skulle avhålla sig från att efter prövning av de föreliggande omständigheterna genomföra en prissänkning. Jag tror att det är nödvändigt att över hela det fält, som man överhuvud taget kan hinna överblicka och bearbeta, se till, att konsumentpriset står i en rimlig och ekonomiskt försvarbar relation till produktionskostnaderna.

Det har meddelats mig — jag var vid tillfället i fråga själv inte inne i kammaren — att herr Hagberg i Malmö skulle ha fäst uppmärksamheten vid några enligt hans mening tydliga rätt egendomliga yttringar av priskontrollnämndens verksamhet. Nämnden skulle nämligen för importerade varor ha godkänt priser, som legat avsevärt högre än priserna på motsvarande svenska produkter. Ja, det förhåller sig nog så, att sådant har hänt. Vad kan då skälet därtill vara? Jo, vi ha i dag på mångahanda områden ingen enhetlig internationell prisnivå, utan vi ha en rad av olika nationella prisnivåer. Hur man i sådana fall rätteligen och lämpligen bör förfara är en fråga, som alltsedan kriget slutade och handeln började komma i gång ingående har diskuterats inom priskontrollnämnden och mellan priskontrollnämnden och de departement, som ha med dessa ting att göra. Man har därvid kommit till den uppfattningen — en uppfattning, som det är mycket svårt att utforma i klara och för alla situationer praktiskt tillämpliga regler — att man kan få finna sig i att i landet införa varor, som äro av verklig betydelse för vår folkförsörjning, till priser, som ligga åtskilligt över priset på de produkter av motsvarande slag som vi själva framställa. I alla sådana fall sker det ett samråd mellan priskontrollnämnden och försörjningskommissionerna. Jag kan försäkra, att om priskontrollnämnden finge följa sin innersta önskan, d. v. s. uteslutande ta hänsyn till de prispolitiska synpunkterna, skulle den utan tvivel säga nej till införsel av alla sådana varor, vilkas priser ligga över den prisnivå som gäller inom landet. Men man kan ju inte enbart ta hänsyn till denna prisnivå. Om det är fråga om en införsel, som är nödvändig eller i hög grad önskvärd med hänsyn till vår egen försörjning, kan man bli tvingad att ta in varor som i pris ligga högre än den svenska prisnivån. Vi kunna givetvis inte göra på det sättet, att vi höja priset på de svenska varorna till den utländska nivån, utan vi få lov att laborera med dubbla eller kanske tre eller fyra olika prisnivåer. När det däremot gäller varor av mera umbärligt slag, som dessutom äro av den naturen, att de skulle kunna ge upphov till vad vi i våra diskussioner bruka kalla för prissmita, har nämnden intagit en mera avvisande hållning, även om det naturligtvis hos importörerna har väckt mycket ont blod.

Jag är fullt beredd på att man här kan säga, att de principer som tillämpas väl ändå borde fästas på papperet och att det nu tillämpade tillvägagångssättet är godtyckligt. Folk kan ju inte veta, om den eller den varan skall få införas eller om den skall utestängas. Ja, jag medger att det vore mycket önskvärt om man kunde sätta på papperet klara och koncisa regler för hur man skulle förfara. Men jag tror inte att det är möjligt, ja, jag vill skärpa mitt omdöme och säga, att det inte är möjligt. Detta är en fråga, som diskuterats i priskontrollnämnden inte bara under dess nuvarande ordförandes tid utan även under den föregående ordförandes tid. Jag kan försäkra att den praxis som härvidlag följes av priskontrollnämnden inte på något sätt skiljer sig ifrån den praxis, som tillämpades under den föregående ordföranden. Jag

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
har velat framhålla detta förhållande med anledning av den hänvisning till ordförandeskiftet och dettas eventuella sammanhang med dessa ting, som enligt vad det har meddelats mig har förekommit här i kammaren.

Jag vill sluta med att säga, att den tid, som vi nu äro inne i och som räcker jag vet inte hur länge — vi få väl hoppas att den inte skall räckta alltför länge — är så pass besynnerlig, så pass besvärlig, så pass nyckfull, att man liksom får lov att styra i skiftande vindar. Målet, uppgiften är att så långt det står i vår makt skydda oss mot de faror, som den oroliga och oroande internationella prisutvecklingen för med sig. Kunna vi nå det målet, kunna vi något så när hyggligt lösa den uppgiften, då är jag övertygad om att vi gagna även de företagarkretsar, som nu ibland tycka, att priskontrollnämnden går hårt fram och behandlar dem på ett föga tillfredsställande sätt.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Jag vill till en början tacka folkhushållningsministern för den redogörelse han lämnade. Han började sitt anförande med att säga att det inte var av illvilja som han inte kunde lämna en tillräckligt omfattande redogörelse. Jag vågar försäkra statsrådet, att det är ingen som misstänker något sådant. Kammaren har den erfarenheten, att statsrådet Gjöres' uppgifter bruka ha mycket nära anknytning till de verkliga förhållandena och ge ordentlig upplysning. När jag frågade, var det därför att jag var övertygad om att svaret skulle ha stor betydelse och avliva många missförstånd ute i landet.

Jag blev något överraskad, när statsrådet sade, att inte mer än 20 procent av den svenska brödsäden skulle vara skadad. Om det förhåller sig så, är det en verkligt glädjande underrättelse. Vad som mest oroat åtminstone mig har varit att höstsädden varit så försenad och i många fall måst uppskjutas. Jag skulle tro att vi av den anledningen måste reservera inte obetydliga lager av vårvete och välbärgad vårsäd till ytterligare utsäde i vår.

Jag skall, herr talman, försöka att inte bli alltför långgrandig, och jag skall därför gå direkt in på de frågor jag ställde i förmiddags. Jag har åtminstone delvis fått svar på dem, men jag har begärt ordet för att göra några kommentarer till svaren.

Jag frågade den nye statsministern om den politiska kurs som hans regering ämnade föra, jag begärde av handelsministern närmare upplysningar angående det ryska avtalet, och jag påtalade risken för en fortsatt utveckling i inflationistisk riktning samt önskade veta något om de initiativ som kunde väntas från finansministerns sida.

Det var en stor och ansvarsfull uppgift som statsrådet Erlander tog på sig, när han blev både statsminister och socialdemokratiska partiets ordförande. Jag måste beundra honom för att han verkligen ställde sig till förfogande, och man måste rent personligt önska honom all möjlig framgång. Han har heller inte haft många dagar till sitt förfogande för att förbereda den här debatten, och de dagar han har haft ha väl alla varit strängt upptagna. Detta kanske i någon mån förklarar att hans anförande, som i radio och tidningspress omtalats såsom en programförklaring, inte innehöll de stora linjer som man väntat. Jag tillåter mig säga — och hoppas att statsministern inte upp- tar det alltför illa — att det nog i hans tal fanns åtskilligt som erinrar om hans flitiga deltagande i valrörelsen.

Jag ställde till statsministern frågan, hur regeringen ämnade lägga efterkrigskursen. Jag undrade, om det skulle bli det socialdemokratiska partiets tidigare kurs eller om den skulle gå efter den linje som kommunisterna angivit. Jag tyckte nog att det svar jag fick på den frågan var svävande.

Handelsministern gav en lång rad upplysningar beträffande det ryska han-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

delsavtalet, och jag tror att dessa upplysningar klarade upp en del begrepp. Han skildrade de besvärligheter som förekommit då det gällt att få ihop de stora varukvantiteter, vilka erfordrades för att fullgöra vad man utlovat gentemot Ryssland. Han berättade hur man fick börja ganska långt ned. Det såg först ut som om man inte skulle komma längre än till 550 miljoner kronor. Så kom man upp till 650 miljoner, och sedan stannade man, vill jag minnas, någonstans mellan 800 och 900 miljoner. Jag har nog haft den uppfattningen, att ordningsföljden varit litet annorlunda, nämligen så att man startade uppe vid 1 000 miljoner men sedan vid närmare undersökningar fann att man inte orkade så långt, varför man fick gå ned en bra bit och sedan börja undersöka och underhandla för att så småningom krypa uppåt igen.

Jag erinrade också i mitt första anförande om att det i tidningspressen och även på annat håll påtalats att handelsministern pressat industrien till att gå med på dessa stora leveranser. Jag ville ge statsrådet tillfälle att dementera dessa uppgifter, och det har han ju också gjort. Men så sporde jag också, hurvida handelsministern kunde utlova, att det inte heller i fortsättningen skulle utövas påtryckningar på leverantörerna. På det svarade han att det skulle vara mycket lätt, men av någon anledning kom han av sig och slutförde inte meningen. Sedan har jag emellertid hört dagsnyheterna i radio i kväll, och i dessa omtalades, att handelsministern förklarat att någon påtryckning inte förekommit och utlovat att det inte heller skulle ske i fortsättningen. Jag förutsätter, att när det nu blivit utsagt så pass officiellt, kommer handelsministern också att stå fast vid det.

Handelsministern talade om en överenskommelse, som var träffad inom industrien och — om jag uppfattade rätt — med industrien i slutet av juli månad rörande de varuleveranser vilka handelsavtalet förutsatte. Handelsministern framhöll att bakom detta ligger ett moraliskt åtagande och underströk att det måste vara ett svenskt intresse att vi kunna hålla detta avtal. Häri vill jag instämma, och därmed är jag i själva verket framme vid själva huvudpunkten, nämligen den stora risk som föreligger för att vi avslutat ett handelsavtal av den omfattning, att vi endast med största svårighet kunna fullgöra det. Därigenom skulle vi bli inte bara misskända utan kunna få verkligt obehag. Om jag inte misstar mig, finns det en passus i avtalet, som säger att svenska regeringen »inom ramen av sin kompetens» skall medverka till att avtalet fullgöres. Jag utgår ifrån, att här avses de befogenheter som en svensk regering har vid den tidpunkt, då avtalet ingås, så att man inte förutsätter att regeringen skall skaffa sig en ytterligare kompetens, som vi nu inte ha någon kännedom om.

Handelsministern fortsatte att besvara mina frågor. Han försökte förklara, att vi hade missuppfattat situationen — jag tror att det närmast skulle vara herr Pehrsson-Bramstorp och jag som inte riktigt förstodo hur det låg till. Varken krediten eller exporten kunde enligt handelsministern betraktas såsom inflationsdrivande faktorer. Trots sin pedagogiska erfarenhet var han dock inte säker på att han skulle kunna undervisa oss tillräckligt, utan han utbad sig hjälp av sin kollega i nationalekonomi professor Ohlin. Jag skall för min del be att få åberopa en tredje auktoritet på området, nämligen professor Lundberg, chefen för konjunkturinstitutet. Han säger i ett föredrag, som han höll för någon tid sedan: »Den totala efterfrågan på varor och tjänster är för stor i förhållande till löpande resurser. Så enkelt ligger det till. Utgifterna för konsumtion, investering, export liksom från det offentligas sida tenderar i summa att väsentligt överstiga vad våra löpande produktionsresurser förmår prestera, såsom detta bestämmes av tillgången på arbetskraft vid rådande produktivitet och import. Det är egentligen meningslöst att fråga vilken av dessa

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
olika bestämningsfaktorer som är för stor. Exporten utvidgas genom kreditåtgärder av olika slag och konkurrerar hårt med hemmamarknaden.» — Det förefaller åtminstone mig som om sakkunskapen inom finansdepartementet inte har alldeles samma uppfattning.

Även finansministern kom in på en del av de frågor jag tillät mig att göra. Jag skall bara helt hastigt vidröra ett par punkter i det sammanhanget. Finansministern säger att han betraktar uppskrivningen av den svenska kronans värde såsom en mycket betydelsefull åtgärd i syfte att hämma prISRörelserna på den inhemska marknaden. Visserligen var utrikesnämndens förhandlingar hemliga, säger han, men han har i alla händelser inte hört någon kritik mot den åtgärd som vidtogs, vilket väl skulle visa, att man från de olika partiernas sida var ense med regeringen i fråga om denna åtgärd. Däri har finansministern säkert rätt. Men vad jag vill tillägga är, att förändringen av den svenska valutan inte har medfört det resultat som man hoppats på. Den har kanske i någon mån bromsat upp prISRörelserna, men inte i den omfattning som man den gången räknade med, och det gör att läget är så ansträngt som det för närvarande är.

Beträffande de överläggningar mellan olika intressegrupper, som från olika håll i kammaren efterfrågats, säger finansministern, att de inte skulle ha givit något resultat, om de skett på ett tidigare stadium. Efter vad jag förstod kom han till den slutsatsen, att vi ännu inte nått den tidpunkten, när frågan är så pass mogen att en sådan kontakt kan tagas upp mellan parterna. Han klagade också över att man från högerens och folkpartiets sida ville i allt för hög grad ställa lönefrågan i centrum. Jag tror att finansministern i det avseendet i viss mån missförstått oss. Vi ha sagt att lönefrågan spelar en mycket stor roll men ingalunda att den är den enda som har betydelse i detta sammanhang. Att lönerna spela en oerhört stor roll har samma sagesman som jag nyss återopade, chefen för konjunkturinstitutet, framhållit. Han säger att »den viktigaste bestämningsfaktorn för penningvärdet på längre sikt är dock lönerna». Finansministern avvisade dock inte helt tanken på förhandlingar i framtiden. Jag gjorde den reflexionen, att det kanske vore lättare att komma till en sådan överläggning efter valrörelsens avslutande än under den tid valrörelsen pågick. Jag skulle tro att när finansministern i somras började tala om möjligheten att ge rum för löneökningar, var han i inte ringa utsträckning påverkad av att vi befunno oss mitt i en valrörelse. Jag har svårt att tro att finansministern, om han känner sitt ansvar — och det få vi väl utgå från att han gör — skulle kunna se att stora intressegrupper ta livtag, vilka helt och hållet kunna äventyra stabiliteten här hemma. Går det så långt att det uppstår starka motsättningar, vore det väl i alla fall skäl att på ett tidigt stadium föra parterna samman och bedriva den upplysningsverksamhet, som jag förmodar står finansdepartementet till buds.

Det är detta, herr talman, som jag velat starkt understryka. Jag tror att motsättningar finnas, men jag tror inte att de äro större än att man med gott handlag skulle kunna överbygga dem.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Jag är rädd för att det på en punkt blivit ett missförstånd mellan herr Skoglund och mig. Det är möjligt att det var ett hörfel från min sida, men jag uppfattade det som om herr Skoglund missförstått mig så, att jag skulle ha sagt, att skadan på *brödsåden* endast berörde 20 procent. Jag sade i stället, att skadan på *höstsåden* bedömdes ligga inom 20 procent. Däremot var skadan på vårvetet betydligt större. Jag är angelägen att framhålla detta, så att ett eventuellt missförstånd rättas till.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Så vill jag ytterligare understryka att varje definitivt omdöme om skadans storlek måste uppskjutas ännu någon tid.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! I mitt anförande i förmiddags hade jag tillfälle att med en del siffror belysa storleksordningen av den handel som förberedes genom det avtal med Sovjetunionen, som kommer att föreläggas riksdagen. Det är ju ett faktum, att det är fråga om en relativt begränsad del av vår totala utrikeshandel. Det är likaledes ett faktum, att vi dessa år ingå avtal med andra länder, vilka avtal äro av motsvarande storleksordning och en del av mycket större storleksordning. Ur den synpunkten är det ganska besvärande, att man skall möta alla dessa orosyttringar, när det blir fråga om ett avtal med Sovjetunionen.

Herr Skoglund berörde mitt svar på hans fråga, huruvida oberättigade påtryckningar hade utövats på den svenska exportindustrien under förhandlingarna och huruvida industrien kunde vara säker för risken att inte bli utsatt för sådana påtryckningar från regeringens sida i framtiden vid avtalets fullgörande. För att det inte skall återstå någon oklarhet på denna punkt vill jag upprepa, att de exportlistor som uppgjorts för att bilda den plan, vilken det varit ett svenskt intresse, den svenska industriens och naturligtvis även den svenska regeringens intresse, att från början få med inom avtalskomplexet, dessa listor ha uppgjorts under intimt samarbete med ansvariga instanser inom den svenska industrien, vilka förvisso icke i detta samarbete reagerat som en del av den press som herr Skoglund hänförde sig till. Förhandlingarna ha där- efter ända till slutet förts i intim kontakt med representanter för de ansvariga instanserna inom denna industri.

Denna plan representerar naturligtvis, som jag förut sagt, vissa moraliska åtaganden om leveranser inom avtalets ram från speciella företag inom den svenska industrien. Jag förutsätter som självklart, att den svenska exportindustrien lojalt kommer att göra allt som är möjligt för att fylla dessa moraliska förpliktelser under det samarbete, som har börjat och som pågår. Det blir ju fråga om att sluta avtal och andra ting inom denna ram, allteftersom överenskommelser därom kunna nås, och jag förutsätter som sagt att de svenska företagen komma att göra vad som är möjligt för att fylla denna ram.

Kan man nu räkna på ett sådant lojalt samarbete med de ifrågavarande industrierna vid uppfyllandet av detta avtal och även avtal med många andra länder, och det tror jag vi kunna räkna med, då uppstår aldrig den fråga, som herr Skoglund här reste, nämligen att den svenska regeringen skulle börja göra påtryckningar på industrien. Jag tycker att det är litet egendomligt när representanterna för det parti, som sedan gammalt räknas ha kontakter med den svenska storindustrien i alldeles särskild grad, ställa frågor, vilka såvitt jag kan förstå förutsätta det otroliga, nämligen att den svenska industrien inte skulle göra sitt bästa för att lojalt fullgöra de åtaganden, som den gjort.

Herr **Skoglund** i Doverstorp, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag representerar i detta fall ingen specialgrupp i det svenska samhället och allra minst den svenska storindustrien. Jag räknar mig som hörande till dem, vilka vilja ha en ganska vid sikt på frågorna. Det är inte jag som i dag talar om att storindustrien inte skulle fullgöra sin plikt. Jag undrade tvärtom hur den svenska regeringen skulle förfara. Jag var angelägen om att få ett svar på den frågan av handelsministern, och det har jag nu fått även om det icke var fullt tillfredsställande. När handelsministern emellertid gör en jämförelse mellan detta avtal och hela den svenska exporten så vill jag framhålla, att det dock här är fråga om några få stora varugrupper, vilka

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
komma att på ett alldeles särskilt sätt belasta en viss del av den svenska industrien. Det är därigenom vi få svårigheter.

Vidare anförde:

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag vet inte om det är något intresse att fortsätta diskussionen, men jag skulle vilja säga, att om man ser på exporten till andra länder — nära nog vilket land som helst — så skall man finna samma situation. Vår export till England och Dominions t. ex. består till stor del av vissa stora varor, exempelvis trävaror.

Herr **Sveusson** i Grönvik: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet i anledning av det läge, vari skörden kommit på grund av den alltför ymniga nederbörden i stora delar av landet. Folkhushållningsministern har lämnat en orientering i kammaren angående läget för dagen, och jag måste nog tyvärr konstatera, att han på intet sätt var överdriven i sin pessimism. Jag tror dock att läget i verkligheten är ännu mörkare, i synnerhet när det gäller foderspannmålen. Där ha väderleksförhållandena gjort sådana skador, att vi för närvarande inte ha möjlighet att uppskatta dem i hela deras vidd.

Vid midsommartiden och tiden därefter hade vi, som det då såg ut, en mycket lovande skörd nästan på alla områden. Men man får aldrig vara glad! Vi kunde ju lyckligtvis inbärga en höskörd, som i väsentlig utsträckning räddar situationen när det gäller mjölkproduktionen. Det hade varit ännu svårare om även denna skörd hade blivit mindre och av lägre kvalitet. När det gäller själva foderspannmålen är läget emellertid mycket allvarligt. Regnvädret började ju under senare delen av augusti och höll på hela september månad, och detta under särskilt hög temperatur för denna årstid. Detta medverkade självfallet till att säden växte i skylarna, så att dessa lyste gröna litet varstans.

Vi hade en överläggning med kristidsstyrelsen i Växjö, och vi kommo överens om att göra en resa i länet. Kristidsstyrelsen, representanter för hushållningssällskapet och landshövdingen reste i olika delar av länet för att få en översikt över hur förhållandena tedde sig just då. De upplysningar vi inhämtade pekade i många fall på rena katastrofskador. På grund av regnet hade sjöarna svällt, så att Exen i Sunnerbo härad enligt uppgift hade stigit med 1,44 meter över normalt vattenstånd. Vad det betyder för de kringliggande trakterna är lätt att förstå. Bara på detta område hade omkring tusen tunnland översvämmats, där det kommer att bli total skördeförlost. Det var tyvärr inte endast på detta område vi kunde konstatera sådana totala skördeskador. Det är ju inte heller endast i Kronobergs län förhållandena äro sådana, utan stora delar av södra och mellersta Sverige komma att bli lidande på grund av den myckna nederbörden. Att svårigheterna kanske i någon mån äro större i Kronobergs län beror på att vi hade stora områden översvämmade även förra året. Översvämmingar två år efter varandra komma ju i alldeles särskild utsträckning att trycka på de människor, som bli berörda därav.

Vi fingo visserligen förra året med Kungl. Maj:ts förslag och riksdagens beslut ett litet anslag till understöd, men det hade beräknats efter sådana grunder, att det blev mycket obetydliga belopp. Förlusterna man fått vidkännas kommo inte ens tillnärmelsevis att täckas. Nu när olyckan kommer tillbaka andra året blir ju ställningen ännu mera prekär. Det är detta jag har velat påpeka, och jag är alldeles övertygad om att regeringen har kännedom om förhållandet. Vi ha både från vårt län och från andra län varit i förbindelse med livsmedelskommissionen, och vi nödgas tyvärr även i år vända oss till statsmakterna med vädjan om hjälp i detta hänseende.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Det är en annan sak, som jag i detta sammanhang nödgas påpeka, och det är, att själva arbetskraftsproblemet har aktualitet i detta sammanhang. Skörden på de små jordbruk vi ha i våra trakter och även på jordbruken i stora delar av södra Sverige med undantag av sydligaste Skåne brukar kunna klaras av på omkring två eller tre veckor. I år har det tagit fem à sex veckor för att bärga samma skörd, och dessutom ha vi fått den förstörd! Arbetskraftsproblemet är av särskild betydelse, om man tänker på att man håller på att utreda och ämnar framlägga förslag om en ytterligare uttunning av arbetskraften på landsbygden. Folk nästan bävar inför den situation som skulle uppkomma, därest ett sådant förslag skulle vinna gehör.

Jag måste även säga några ord i anslutning till den bild folkhushållningsministern lämnade av vårt försörjningsläge nu och — såvitt jag fattade honom rätt — även framdeles med tanke på den organisation som finns när det gäller importförhållandena m. m. Jag tyckte även att han nämnde någonting om att man får laborera med dubbla priser. Man kan inte inom landet följa de priser, som spannmålen och andra livsmedelsförnödenheter kosta, utan man får laborera med dubbla priser. Här ha vi väl en bild av betydelsen av att vi ha ett jordbruk, som i möjligaste mån kan tillgodose folket med de livsmedel, vi behöva. Det finns nog ingen särskild anledning att diskutera indragningar i större eller mindre utsträckning, det vill jag understryka. Den frågan har ju varit föremål för många uttalanden i årets valrörelse. Hans excellens herr statsministern sade, att folket förstår vår politik. I anledning av detta skulle jag vilja säga, herr talman, att på det område jag tidigare berört är det många människor som inte förstå denna politik och de linjer man har uppdragit.

Jag vill till slut endast tillägga ett par ord. Hans excellens statsministern sade någonting om att han önskade, att det skulle åstadkommas ordentliga familjebostäder för varje svensk jordbrukare och arbetare. Det finns väl ingen i detta land, som inte vill instämma med honom i det hänseendet. Men skola vi nå det målet, låt oss då, som herr Skoglund nyss sade, hjälpas åt och framför allt inte syssla så mycket med tätorterna, utan ge oss ut på landsbygden och hjälpa människorna där, så att de stanna kvar och kunna fylla de uppgifter de ha där ute. I den egnahemsnämnd jag har äran representera ha vi ansökningar inne om bostadsförbättringsbidrag och lån till mycket stora belopp. Pappershögarna hopa sig, men vi sakna möjlighet att behandla dem därför att vi sakna medel. Jag vill passa på tillfället att säga, att låt oss få de anslag vi kunna få så snart som möjligt, så att vi ha möjligheter att behandla dessa ansökningar. Människorna veta inte vad de skola tro. Det är länge sedan de lämnade in sina ansökningar, och de läsa i tidningarna om riksdagens stora anslag och tro sedan, att det beror på att egnahemsnämnden söljar med behandlingen. Jag uttalar alltså den förhoppningen, att dessa medel lämnas nämnderna så fort som möjligt och i största möjliga utsträckning, så att vi kunna komma en bit på vägen i fråga om det önskemål hans excellens herr statsministern här talade om.

När jag i förmiddags satt här i kammaren och lyssnade till de olika anförandena från de olika partierna i anslutning till årets val och när jag sedan sammanställde dem, så var det en rätt märklig reflexion jag gjorde. Alla tyckas vara belåtna. Herr Ohlin var kanske alldeles särskilt belåten. Han sade visserligen att det inte var med så många procent väljarskaran hade minskats för det socialdemokratiska partiet, men om jag förstod honom rätt, så var han glad åt tendensen. Herr Fast var glad och belåten över att inte minskningen blivit större än den i verkligheten blev, och herr Skoglund i Doverstorp var glad över att folkpartiet och bondeförbundet hade ökat, så att stämningen emot socialise-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

ringen ändå skärpts, trots minskningen hos hans eget parti, högern. Jag hörde inte vad kommunisterna sade i det sammanhanget, men jag skulle nog mycket misstaga mig om de voro missbelåtna med valresultatet. När slutet är gott så är allting gott. Man har övertygat sig själv och andra om att det är på det sättet. Jag skall inte alls lägga till några reflexioner utan endast säga, att då skola väl inte vi heller beklaga oss.

I sin resumé över läget kunde herr Ohlin inte förbigå bondeförbundet, utan vi skulle ha en liten klapp på axeln. Jag förmodar att det var vänskapligt menat, men han använde sig av en, som jag tyckte, i hans mun litet billig ordlek, som jag läste i tidningarna för en tid sedan. Jag syftar på den där »kringdikningen» av städerna gentemot landsbygden. När jag hörde detta undrade jag, om herr Ohlin var så värst bekant med dikningsförhållandena. Men när jag sedan tänkte litet närmare på saken tyckte jag, att kanske det behövs en utdikning av träsken för att få bort de dimbildningar, som herr Ohlin inte varit alldeles främmande för att bilda omkring städerna. Det vore uppenbarligen till fördel om vi kunde skingra den där dimman, så att folk kommer underfund med skillnaden i fördelar mellan att bo på landsbygden och i tätorterna. Under sådana förhållanden kunna vi gå med på en »utdikning», ty vi ha alltid strävat efter att upplysa folk om skillnaden i levnadsförhållandena ute på landsbygden å ena sidan och inne i tätorterna å den andra. Jag tror inte att man kan säga, att vi ansträngt oss att gräva skyttegravar för att hindra folk att flytta till eller från städerna. Vi vilja i stället giva upplysningar om den olika levnadsstandard, som människorna ha i städerna och på landsbygden, och vi vilja helt naturligt sträva efter att få en sådan ställning för landsbygdens folk, att de skola finna sig till rätta på landsbygden och stanna kvar där. Jag tror, att detta inte endast vore till fördel för dem själva, utan jag tror att människorna där bäst fylla sin uppgift både i landets tjänst och när det gäller den näring de närmast företräda.

Det var, herr talman, dessa reflexioner jag har ansett mig böra framhålla.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag skall be att få framföra några reflexioner närmast i anledning av en del yttranden från statsrådsbänken, men innan jag kommer därefter må det tillåtas mig att ge herr Svensson i Grönvik en replik.

Herr Svensson i Grönvik säger, att i bondeförbundet skola vi inte beklaga oss över valutgången, eftersom alla andra äro nöjda. Det föreföll som om han, med anledning av det sätt på vilket han fattade ett yttrande av herr Skoglund i Doverstorp, levde i den tron att bondeförbundet gått framåt vid det sista valet. Det beror emellertid på hur man ser det. Om man undersöker hur rösterna fördelats mellan de olika partierna, så visar det sig att bondeförbundet har exakt samma procentuella andel av rösterna nu som vid valet 1944, nämligen 13,6 %. Om detta inte är en besvikelse för bondeförbundet när sex nya årsklasser gått till val, och om bondeförbundet med sin starka SLU-organisation inte väntat sig att få en väsentlig del av dessa nya årsklasser, då får jag säga att herr Svensson i Grönvik och bondeförbundet varit mera blygsamma än jag trott. Det förefaller mig som om valutgången klart visade en sak, nämligen att bondeförbundet misslyckats i att skapa om sig, att göra den där ansiktslyftningen och framträda som »landsbygdspartiet». Bondeförbundet har misslyckats i att erövra ett nämnvärt antal anhängare utanför sin gamla väljarkrets.

När jag tillät mig att kritisera, att man inom bondeförbundet lägger så mycket an på att gräva diken mellan de människor som bo i städerna och människorna utanför städerna, så vände herr Svensson sig mot min terminologi. Jag svarar honom: kalla det för diken eller vallgravar eller murar eller, efter

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

herr Wahlunds recept, barrikader; kalla det vad som helst. Det är i alla fall konstlade hinder och motsättningar. När man inom bondeförbundet åter och återigen kör med sitt parti som det speciella landsbygdspartiet och de övriga partierna som stadspartier, då glömmer man lätt bort det jag sade i mitt förra yttrande, nämligen att de övriga partierna ha tre gånger så många väljare utanför städerna som bondeförbundet. Jag tror därför inte att det kan bestridas, att det är en ganska missvisande terminologi, som bondeförbundet försöker använda. Detta har dock mindre betydelse i jämförelse med att den ingår som ett led i att försöka skapa konstlade hinder mellan olika folkgrupper i vårt land.

Jag skall sedan be att få säga några ord i anledning av finansministerns yttrande, och jag kommer sedan avslutningsvis till hans excellens statsministern. Jag vill först uttrycka min stora glädje över att finansministern ställt i utsikt omsättningsskattens avskaffande redan till nyåret eller strax därefter. Det blir förmodligen tillfälle att senare och i annat sammanhang återkomma till detta spörsmål.

När finansministern vidrörde *inflationen* och kampen mot denna fara, upprepade han en sak som han vid flera tillfällen framhållit i valdiskussionen, men som inte blir mera riktig därför att den upprepas. Den är nämligen helt och hållet oriktig. Han sade, att inom högern och folkpartiet har man huvudsakligen fäst sig vid lönestegringarna som den stora inflationsdrivande faktorn. Jag vill understryka, att detta är en alldeles felaktig historieskrivning. Vid den debatt vi hade i riksdagen på försommaren framhöll jag mycket kraftigt investeringskontrollens stora betydelse, och jag antydde också, med den återhållsamhet som väl är alldeles självklar, tanken på en valutaappreciering. Att man inte i förväg står och annonserar ut detta för att uppmåna spekulanter och dylika att vidtaga sina åtgärder, det torde vara ganska självklart. Det är alldeles tydligt att finansministern försökt att bland löntagarna få en opinion mot högern och folkpartiet genom att pådyvla oss en ståndpunkt, som vi åtminstone inom folkpartiet inte intagit. Jag vill uppriktigt säga att det vore en fördel, om detta försök inte upprepades flera gånger.

Finansministern säger sedan: »Erkänn att apprecieringen av valutan var ett långtgående steg.» Detta vill jag gärna erkänna. Jag har varit något tveksam om det exakta procenttal, som man skulle välja. Detta har jag givit uttryck åt förut, men det behöver nu inte diskuteras. Jag vill endast framhålla, att valutaapprecieringen inte är något allena saliggörande medel, som överflödiggör andra åtgärders vidtagande i det ekonomiska systemet. Därmed kommer jag till finansministerns avvisande av förslaget att samla de olika folkgrupperna till någon sorts rundabordskonferens. Han säger, att det är alldeles för tidigt att göra detta. Han vill, att parterna först skola låsa sig i sina olika positioner. Det är emellertid risk för att de då låsa sig ganska hårt. Sedan skall eventuellt regeringen träda till som, förmodar jag, någon sorts medlare. Jag vet inte hur statsrådet tänker sig regeringens uppgift, jämfört med de vanliga medlarnas i arbetskonflikter, men det få vi kanske se så småningom. Enligt min mening hade det varit klokt, om regeringen försökt att på ett tidigare stadium lägga det hela till rätta, så att motsättningarna blivit mindre utpräglade än de nu kunna tänkas bli. Det hade varit lämpligare om finansministern med sin auktoritet försökt att belysa läget och därigenom påverka de olika parternas ställningstagande. Jag tror att han skulle kunnat klargöra vissa sammanhang. Det skulle vara mycket intressant att t. ex. få reda på skördeökningens betydelse för reallönstegringen under de senaste åren och en del andra saker.

Herr Skoglund i Doverstorp citerade med rätta professor Lundberg och

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
 sade, att det gäller att se till så att inte den totala efterfrågan på varor blir för stor. Man får avstå från allt för stora ökningar i efterfrågan både för konsumtions- och investeringsändamål samt export på kredit. Det är nödvändigt att upplysa folket om läget härvidlag, och det räcker inte med att bara hänvisa till att vi ha apprecierat vår valuta. Tror verkligen finansministern att dessa sammanhang äro så klara för alla de olika folkgrupper det här gäller? Jag tänker här inte endast på industriarbetare och tjänstemän utan också på jordbrukare, företagare och andra. Är det överflödigt att regeringen här försöker att med sin auktoritet samla parterna till överläggning?

Det som emellertid var mest intressant i finansministerns anförande var hans försvar av tvångsreduktionen av exportpriserna. Han ansåg tydligen, att denna reduktion var någon sorts moralisk förpliktelse mot utlandet. Enligt min mening kan man icke påstå, att det har förelegat någon sådan förpliktelse. Från svensk sida skulle man mycket väl kunnat svara — vilket finansministern också antydde i förbigående — att när priserna ha starkt stigande tendens i utlandet, är det ett lands oförytterliga rättighet att säga: »Vi vilja icke dragas med i denna inflationsrörelse!» Särskilt för ett litet land som Sverige kan man lugnt hävda, att om vi draga oss ur denna inflationsrörelse, så kommer detta icke att skärpa utan tvärtom i längden att försvaga den allmänna inflationsrörelsen. Vi kunde alltså sagt, att vi låta import- och exportpriserna utveckla sig fritt, så länge som detta icke medför någon orimlig prisstegring. Den svenska industrien har ju icke heller, enligt vad alla betygat, gjort något försök att genomföra sådana prisstegringar. Det förklaras också från utlandet — till och med från de stora köparna — att man där gärna skulle betala oförändrade priser i kronor. Att vissa varor skulle stiga och andra sjunka både i Sverige och i utlandet är en sak, som regeringen då icke haft något ansvar för.

Jag tror det hade varit klokt om regeringen icke åtagit sig att dirigera prisutvecklingen. Måhända riskerar regeringen nu ett större missnöje i utlandet, om man där icke under de närmaste månaderna får de varukvantiteter, som man annars skulle fått. Det saknas i utlandet icke tecken på att man skulle bli mera missnöjd över att se kvantiteterna nedgå än om priserna blivit en aning högre. Kvar står också att regeringen direkt har åsamkat landet en samhällsekonomisk förlust.

Vidare är det ganska godtyckliga ingripanden när vissa varor utväljas — låt vara av praktiska skäl — och att det är deras priser man vill reducera, medan andra varor lämnas orörda. Det är icke något tillräckligt svar att säga, att de andra varorna visserligen äro mycket viktiga, men att de äro så många och svårmanövrerbara, att det inte går att göra någonting åt dem. Inom näringslivet måste man få den känslan, att det är relativt godtyckligt vilka varor som drabbas av denna regeringens prisreduceringspolitik och vilka som icke göra det.

Sedan måste jag åter hänvisa till det ogynnsamma prejudikat, som regeringen härigenom skapat. Statsrådet Myrdal talade om de moraliska förpliktelserna för den svenska industrien att leverera till Ryssland — det kan tänkas också till många andra länder — och jag vill därför ställa en fråga. Antag att det i framtiden visar sig, att de svenska exportpriserna äro så höga vid affärer på Ryssland eller något annat land, att man icke kan uppfylla de leveranser, som ha angivits i olika avtal. Är det inte då en ganska betydande risk, att främmande länder komma och säga: »Men regeringen har ju visat att den kan sänka exportpriserna på svenska varor. Om regeringen verkligen menar allvar, så förvänta vi att regeringen skall se till att priserna gå ned så pass mycket, att det blir rimligt för oss att köpa tillräckligt stora kvantiteter.»

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Man kommer kanske vidare att säga: »Det är alldeles uteslutet att man i Sverige skall kunna undandraga sig förpliktelsen att leverera de angivna kvantiteterna genom att sätta skyhöga priser och sedan bara förklara, att den som inte vill köpa, han slipper!» Riskerar man inte att den handelspolitiska diskussionen i framtiden bringas in på ett plan, där regeringen får åtskilligt obehag av att den har varit så beredvillig att träda till och dirigera priserna?

Jag skall be att nu med några ord få beröra vad statsrådet Ericsson sade i samma fråga. På en punkt överensstämde hans yttrande med finansministerns, nämligen när han sade, att de av företagen satta riktpiserna äro lägre än vad vissa andra länder ha kunnat uttaga på främmande marknader och att det kan vara klok politik att icke taga ut så mycket som möjligt. Ja visst — men det är väl icke något skäl för att, när industrien själv har fört en relativt moderat politik, regeringen kommer och säger: »Om ni föredraga moderata priser framför skyhöga priser, så kunna ni säkerligen sänka dem ytterligare, d. v. s. under moderat prisnivå.» Jag tycker precis tvärtemot vad statsråden Wigforss och Ericsson här framfört. Om industrien för en utpräglat moderat politik, så är detta ett skäl *emot* alla tvångsmässiga ingrepp. Hade industrien däremot visat sig angelägen om att taga ut maximala priser, vilket skulle kunnat väcka ont blod, hade regeringen haft ett starkare skäl att ingripa.

För övrigt säger statsrådet Ericsson, att när industrien själv bestämt priserna, så har den nog inte tagit till dem i underkant, och de tåla nog därför en prissänkning av fem procent. Även det är ju ett märkvärdigt resonemang. Men ännu egendomligare var det när statsrådet Ericsson i somras överraskade den svenska affärsvärlden med att utan vidare förklara, att när vi nu höjt kronans värde, så böra exportpriserna sänkas med 14 % — detta, herr talman, i ett läge, då världsmarknadspriserna voro i starkt stigande! Då kommer ett av de statsråd, som ha ansvaret för Sveriges ekonomiska politik och — förlåt uttrycket — slänger ur sig ett sådant allmänt yttrande som att de svenska exportpriserna böra sänkas med 14 %. Om statsrådet Ericsson icke är felrefererad i tidningarna — vilket han åtminstone inte upplyst om och korrigerat — så måste jag beteckna detta uttalande såsom varande icke förenligt med det ansvar, som regeringens medlemmar böra känna inför frågan om ingripanden i det svenska affärslivet.

Statsrådet Ericsson säger också att dessa exportpriser ligga över dem, som massaindustrien tidigare uttagit vid export till Förenta staterna, och att man väl då kan vara nöjd även med de nu satta priserna. Låt mig tillägga, att industrien under ganska lång tid har sålt till Förenta staterna till mycket låga priser, därför att den förväntat att den amerikanska priskontrollen skulle komma att höja dem. Dessa priser ha en del industriföretag funnit närmast förlustbringande. Då kan man icke åberopa detta som ett argument för att fortsätta att sälja till priser, som icke äro i någon större utsträckning höjda. Jag tycker det är ett märkvärdigt stöd regeringen ger de svenska företagen i deras ansträngning att få den amerikanska priskontrollen att medge priser, vilka ungefär motsvara dem, som betalas i andra länder. Att detta regeringens förfarande sedan måhända blir ganska populärt i Förenta staterna, kan väl ändå inte regeringen åberopa som ett alltför starkt argument.

Kontentan av vad statsrådet Ericsson sade var emellertid en annan, nämligen den, att egentligen har prisregleringspolitiken tillgripits för att inte timmerpriserna skola stiga. Exportpriserna på papper och pappersmassa måste sänkas för att hindra trävarupriserna att pressas upp. Jag kan där endast upprepa vad jag sade förut, nämligen att en inre svensk prisregleringsfråga väl inte bör få leda till en väsentlig samhällsekonomisk förlust av den art, som här uppkommer.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Jag är för övrigt förbluffad över att här från statsrådet Ericsson höra, att när nu timmerpriserna stigit — trots statsrådet Ericssons önskan att de icke hade gjort det — få vi lov att ge industrien kompensation för den saken. Därför ålägges industrien en prissänkning på fem i stället för fjorton procent. (Jag kan tillhandahålla de exakta ordalagen senare, om statsrådet Ericsson så önskar.) Om alltså inte timmerpriserna mot regeringens önskan hade stigit, så skulle landet ha förlorat ännu mer på grund av att regeringen då hade genomtvingat en ännu större prissänkning vid exporten! Jag tycker verkligen att denna slutsats visar, att det är ganska egendomligt med hela detta förfaringsätt.

Jag övergår så att säga några ord om *investeringskontrollen*. Jag konstaterar där, att statsrådet Ericsson icke närmare gick in på den fråga, som jag reste, nämligen efter vilka principer man sköter denna investeringskontroll. Han talade utslutande om byggnadsverksamheten, närmast bostadsbyggandet. Men frågan om hur man gör avvägningen mellan fabriksbyggen och bostadsbyggen o. s. v. ha vi ännu icke fått några upplysningar om. Vad själva byggnadsverksamheten beträffar har jag tillåtit mig påstå, att vår erfarenhet från de senaste åren visar svårigheterna med en sådan central dirigerings och de risker den för med sig. Man bör där draga lärdom av vad man sett. Det tycks nu också statsrådet Ericsson inse, ty han uttalar sig i dag mera bestämt än tidigare för en avveckling av regleringen av denna typ, och det är jag glad över.

Men han begärde en konkretisering. Jag vill därför ta det exemplet, att en del arbetare gått från järnbruk till att bygga på ett utställningsområde, småstuge- eller sommarvillabyggen och dylikt. Jag tror t. ex. att det måste betecknas som ett misstag av regeringen att tillåta den verksamhet med tre-personersbyggen, som vi hade under första halvåret i år, och därigenom draga arbetskraft från de områden, som äro de viktigaste av alla ur byggnadsverksamhets synpunkt, nämligen framställning av järnrör och dylikt. — Men det betydelsefullaste är enligt min mening den principiella slutsatsen, som väl alla som ha ögon att se med klart måste inse, nämligen att en centraldirigering med bibehållen fri arbetsmarknad möter stora svårigheter. Man kan i ett sådant fall knappast förhindra, att samtidigt som man mest av allt ur byggnadsverksamhetens synpunkt vill ha mera järnrör, minskas arbetsstyrkan i de bruk, som framställa sådana rör. Det är en inre inkonsekvens i en sådan utveckling.

Vill man nu inte begränsa arbetsmarknadens frihet — jag tror att vi äro överens om det, och det gläder mig — måste man draga den andra slutsatsen, nämligen att ett centraldirigerat system, som icke reglerar arbetsmarknaden, kommer att lida av inre ofullkomlighet. Detta är ett mycket starkt skäl för att vid planritningarna till ett framtida samhälle icke i alltför hög grad bygga på en sådan centraldirigering. Om man likväl bygger på den, finns den risken, icke på liberalt men på socialistiskt håll, att man så småningom sviktar i sin föresats att inte även reglera arbetsmarknaden.

Nu säger statsrådet Ericsson, att vi kritisera de byråkratiska tendenserna, men vi ha inte något råd att komma med, när det gäller att förenkla regleringen. Vi inom folkpartiet säga, att själva detta system med nödvändighet blir byråkratiskt — även där man som i Sverige har duktiga tjänstemän. Det är det, som är vårt skäl mot detta statsdirigerade system, som herrarna på regeringsbanken och partiet som står bakom ha så mycken förkärlek för. När statsrådet Ericsson ber om råd och frågor, hur man skall undgå byråkratiseringen, så vill jag svara honom, att frågan är ställd åt fel håll. Frågan skall ställas till dem — t. ex. till Myrdal och Thunborg — som försvara det centraldirigerade systemet och åtaga sig att göra det icke-byråkratiskt. Herr Folke Thunborg har sagt: »När vi komma till makten, skola vi avbyråkratisera byrå-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

kratien.» Det är åt det hållet statsrådet Ericsson skall ställa frågan, så kanske han får svar. Och jag skall med utomordentligt stort intresse lyssna på det svaret.

Till sist vill jag till fullo instämma med herr statsrådet på den punkten, att den utjämning av byggnadssäsongen, som åstadkommits i Sverige under de senaste åren, är utomordentligt värdefull. Hans beslutsamhet att bibehålla denna fördel för framtiden har min odelade sympati. Överhuvud taget fick jag det intrycket av herr statsrådets anförande — som i allmänna drag visade, att han tagit mycket starka intryck av de senaste årens erfarenheter av en centraldirigerings besvärligheter — att han och jag kanske icke skulle ha så förfärligt svårt att enas på en hel del punkter; kanske lättare nu än tidigare. Jag hoppas bara att han icke glömmer dessa erfarenheter, när han vid andra tillfällen skall deltaga i mera principiella diskussioner.

Herr talman! Jag hoppas att jag är ursäktad om jag med hänsyn till den sena timmen icke tar upp tiden med att närmare bemöta herr Lundberg. Jag vill bara påpeka en sak. Herr Lundberg gjorde gällande, att i början av 1930-talet motarbetade alla nationalekonomer den aktiva konjunkturpolitiken. Han sade visserligen att »herr Ohlin var kanske litet tveksam». Det förhåller sig i själva verket så — som bl. a. finansministern älskvärt vid flera tillfällen påpekat — att inte bara jag, utan hela den generation av nationalekonomer, som jag tillhör (det är ju så modernt att nu tala om generationer), var helt och hållet på deras sida, som ville ha aktiv konjunkturpolitik. Jag måste säga till herr Lundberg, att jag tycker i alla fall det krävs ett visst minimum av saktighet, även om man inte har den akademiska »belastning», som herr Lundberg talade om. När herr Lundberg ville diskvalificera dem, som bedrivit akademiska studier, och skicka dem bakom plogen, nämnde han finkänsligt nog inte, att jag i så fall torde få sällskap med statsministern, finansministern, handelsministern och en del andra.

Vad folkhushållningsministerns anförande beträffar, vill jag bara nämna, att han tydligen fått mig felrefererad i fråga om *prisregleringen på radioapparater*. Vad jag kritiserade var inte prisregleringen i och för sig, utan att regeringen efter att ha godkänt priskontrollnämndens beslut om en mycket väsentlig prissänkning tillfogar, att priskontrollnämnden bör undersöka möjligheterna att ytterligare sänka priset för att man skall kunna åstadkomma en minskning av den i branschen sysselsatta arbetskraften, som kan behövas på annat håll. Där är man verkligen inne på en strukturrationalisering genom att göra verksamheten mindre lönande. Jag kan knappast tro, att regeringen är beslutet att i sin strukturrationalisering vandra den vägen.

Innan jag till sist kommer fram till statsministerns anförande, vill jag säga några ord om herr Hagberg i Luleå, som talade ungefär som om han vore huvudtalaren på den sida som skall försvara regeringen. Herr Fast kanske inte tar illa upp om jag säger, att man fick det intrycket, att herr Hagberg talade med större glöd än herr Fast. Herr Hagberg känner sig tydligen såsom en särskilt framträdande apologet för 27-punktsprogrammet, vilket jag förmodar regeringen är mycket glad över. Han uttalade sin förväntan, att generationsväxlingen i regeringens ledning skulle åstadkomma resultat, som han ur kommunistisk synpunkt kunde anse välkomna, churu han medgav, att han tills vidare inte fått några närmare besked — på den senare punkten kan jag instämma. Han ansåg emellertid tydligen, att han inte fått något nedslående besked — även på den punkten kan jag instämma. Herr Hagberg var ganska optimistisk i fråga om framtidsutsikterna. Jag vet inte, om hans excellens statsministern har för avsikt att vid denna sena timme nedslå herr Hagbergs stora optimism.

När herr Hagberg säger, att han vill ha bort storfinansens centraldirigering

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
 och dylikt, något som man hört upprepat till leda från kommunistiskt håll, vill jag denna gång bara säga en sak. Denna storfinansens centraldirigering är ju, med förlov sagt, en ren myt. Fråga de hundratusende små företagen i landet, om de ha märkt någonting av den. I den mån det finns monopolistiska överenskommelser, till exempel karteller, ha vi varit överens om att genom en lagstiftning bereda regeringen möjlighet att övervaka, att dessa karteller inte missbruka sin ställning. På det området är folkpartiet lika intresserat som regeringspartiet av framgång, men den verkliga centraldirigeringen för närvarande kommer från kommissionsväsendet, priskontrollen och branscher där vi ha statsmonopol, t. ex. tobaksbranschen. Om man utsträcker statens inflytande, skall man finna mer och mer av en sådan centraldirigering. Man kan inte komma ifrån dessa fakta bara genom att bestrida deras existens.

Herr talman, till sist några ord med anledning av hans excellens statsministerns uttalande. Han hänvisade efter god förebild till *1920-talet* såsom den svarta tiden i svensk samhällsutveckling. Jag anser det vara en alldeles felaktig historieskrivning, men det skulle föra mig för långt att motivera denna min mening med mer än ett enda påpekande, som dock bör göra något intryck inte minst på talesmännen för det svenska arbetarpartiet. De svenska industriarbetarnas reallöner undergingo under 1920-talet per huvud räknat en väsentligt större stegring än under 1930-talet. Jag tror stegringen var i det allra närmaste dubbelt så stor som under 1930-talet. Huruvida det beror på att vi under större delen av 1920-talet hade borgerliga regeringar och under 1930-talet socialdemokratiska eller socialdemokratiskt ledda regeringar, överlämnar jag åt regeringspartiet att överväga. För min del tror jag inte, att det har så stort samband med vilket parti, som sitter vid makten. Jag tror man ej sällan grotestkt överdrivit vad den ekonomiska politiken under de åren betydde.

Jag skulle emellertid vilja tillägga den reflexionen, att vi under valkampanjen fått höra bra litet om saker som skett under de senaste tio åren. Man har talat om vad som skedde eller icke skedde på 1920-talet, vad som skedde 1932, 1933, 1935 och 1936, men inom regeringspartiet har man varit mycket litet intresserad av att tala om vad som skett under det senaste årtiondet. Jag undrar om vi nu, när den unga tredje generationen tagit ledningen i regeringen och regeringspartiet, i den politiska diskussionen få höra talas om vad som skett under de senaste tio åren och vad som kan komma att ske i framtiden. Jag tror, att en historieskrivning sådan som den hans excellens statsministern presterade i förmiddags ingalunda kan tillerkännas vitsordet att vara objektiv, och jag erkänner, att det hänt att historieskrivningen från vår sida inte heller alltid blivit alldeles hundraprocentigt objektiv. Härav drar jag den slutsatsen, och jag tror att svenska folket i allmänhet har en liknande inställning, att det nog är av större värde att i den politiska debatten hålla sig till vad som skett så nyligen, att det i någon mån karakteriserar de politiska partier, som arbeta i dag, och att man i övrigt talar om vad som skall ske inom den närmaste framtiden. Det är rätt svårt att motivera försöket att karakterisera dagens partier med vad som skedde på 1920-talet.

På tal om denna historiska jämförelse skall jag inte neka mig att ge en replik till herr Lundberg. Han sade, att socialdemokraterna visst inte haft något allvarligt bakslag vid valen 1946 — man behöver bara jämföra med siffrorna från valen 1928, så finner man, att socialdemokraterna gått framåt. Det var verkligen en utomordentlig historieskrivning! Om det socialdemokratiska partiet skulle gå ytterligare tillbaka om några år, kommer herr Lundberg kanske tillbaka och säger: »Varför inte jämföra med valet 1911?» Eller kanske han går så långt, att han jämför med den tid, då Branting allena representerade partiet och på så sätt bevisar att det varit en stor ökning av den social-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

demokratiska representationen. Det förefaller mig naturligare att göra en jämförelse med vad som skett under de senaste 5 à 6 åren. Även här tror jag sinnet för det historiska skulle behöva inriktas på den färskare utvecklingen.

Beträffande den fråga, jag kanske får säga en av de huvudfrågor jag tillät mig ställa, nämligen om relationen mellan regeringspartiet och kommunisterna, svarade hans excellens statsministern, att det vore hans avsikt såsom ledare för partiet och för regeringen att på något sätt få bort det kommunistiska partiet. Det framgick inte klart *på vad sätt*, men bort skulle det såsom splitt-rare av arbetarklassens politiska enhet. Det finns väl bara två sätt att genomföra detta: antingen skall detta parti *krossas* vid valen eller också absorberas eller *inkorporeras* i det socialdemokratiska arbetarpartiet. Låt mig anta, att det var det förstnämnda statsministern tänkte göra, ett Bragelöfte vill jag i sanning säga, med tanke på att Branting och Per Albin Hansson inte lyckades genomföra denna uppgift, medan hans excellens statsministern tycktes mena, att han skulle kunna klara det ganska fort. Men vore det inte väl optimistiskt av honom att tro, att han skulle kunna klara den uppgiften, att krossa det kommunistiska partiet, redan vid valet 1948? I varje fall är det ganska svårt att grunda en politik på ett så optimistiskt antagande. Jag tror kommunisterna skulle svara hans excellens statsministern, att meddelandet om deras död är åtskilligt förhastat.

Om hans excellens statsministern däremot tänkte sig den andra linjen, att inkorporera kommunisterna i socialdemokratiska arbetarpartiet, då är ju tanken, låt vara i svensk utformning, att bilda någon sorts enhetsparti, måhända efter kontinentalt mönster. Ty att en inkorporering skulle kunna ske så där på nåd och onåd vore väl också ganska optimistiskt att anta. Man kan väl i så fall knappast undgå en viss radikalisering av det genom sammanslagning uppkomna partiet i socialistisk riktning. Nu är frågan: *vilken väg tänker hans excellens statsministern gå för att få bort det kommunistiska partiet?* Om det inte går att krossa partiet, skall han då inbjuda till bildande av något enhetsparti? Jag tror, att denna fråga är ganska väsentlig och att man inte kan komma ifrån detta problem genom allmänna talesätt om trygghet, undervisningsväsendets utbyggnad och dylikt, där det inte finns ett enda ord i vilket regeringsförklaringen skiljer sig från vad som många gånger betygats till exempel från folkpartihåll.

Hans excellens statsministern pekade på bostadsfrågan, beträffande vilken han trodde att stora meningsskiljaktigheter skulle göra sig gällande. Det skulle i så fall gälla folkpartiets krav, att de olika företagsformerna skola få tävla med varandra på lika fot och visa, vilken som bäst och billigast kan tillhandahålla bostäder. Vill regeringen gå på den linjen, kan jag inte för dagen se, varför det skulle uppkomma meningsskiljaktigheter, ty vi ha det gemensamma intresset att skaffa billiga och bra bostäder.

Statsministern beklagade sig sedan över att de borgerliga inte vilja förstå, vad det socialdemokratiska partiet vill, trots att Branting och Per Albin Hansson ha talat om det i decennier. Låt mig svara, att Branting hade en klar linje. Han var socialist och gjorde många ganska tydligt socialistiska deklarationer. Sedan dess förefaller det mig, som om oklarheten om socialismens innebörd har stigit med röstetalet inom partiet under 1930-talet, men även som om oklarheten tyvärr fortsatt att stiga, sedan majoriteten förvärvats och sedan nu röstetalet har börjat sjunka. Om hans excellens kan återvända till Brantings klarhet i diskussionen av denna fråga, skulle mycket vara vunnet. Tills vidare tröstar sig hans excellens med att folket förstår bättre än oppositionen. Såsom jag tillät mig antyda i förmiddags, har emellertid folket förstätt på det sättet, att det socialdemokratiska partiet har förlorat en femtedel av sitt röstunderlag. Det

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

är ganska blygsamma anspråk på förståelse från folket, ty fortsätter detta slag av förståelse, då blir det inte, som statsministern sade, den fjärde och femte generationen, som får ta ställning till problem av den art jag antytt, utan det blir den tredje generationen, som i hög grad och mycket snart får lov att precisera det socialdemokratiska partiets ställning till det politiska arbetet och kanske både till socialiseringsfrågan och till kommunisterna. Även med risk att bli beskylld för att ha en otillräcklig fattningsförmåga tänker jag fortsätta att försöka få fram en sådan precisering, så att vi komma ifrån allmänna talesätt i socialiseringsfrågan och få större klarhet över relationerna mellan de båda partier, som förklara sig stödja det nuvarande 27-punktsprogrammet, d. v. s. regeringsprogrammet. Det är nämligen min övertygelse, att svenska folkets bedömning av regeringspartiet och regeringspolitiken i icke ringa grad blir beroende av hur denna relation kommer att utveckla sig.

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Det är ganska intressant att lyssna till herr Ohlin. Man kan konstatera, att även en intelligent man har lätt för att fastna i klichétänkande och för slagord, som han själv skapat. Han talar om risken av centraldirigering och centralbyråkratisering med en sådan iver, att man inte riktigt förstår, vad som har entusiasmerat honom.

Professor Ohlin vet lika väl som alla andra, att det är ont om byggnadsmaterial och byggnadsarbetare. Vi måste ha en ransonering på byggnadsmarknaden, inte därför att statsrådet Ericsson tycker det är roligt att centraldirigera, utan därför att vi måste ransonera i en knapphetssituation. Statsrådet Ericsson säger därför: »Det är svårt att avgöra, vilka byggen man skall tillåta, och det är svårt att undvika, att det blir ingrepp i det fria näringslivet, när man på grund av knapphet måste ransonera. Men jag är tacksam för varje kritik. Det skall dock inte bara vara en kritik, som talar om att situationen är besvärlig» — det vet statsrådet Ericsson precis lika bra som herr Ohlin — »men ge mig en idé eller ett uppslag till minskad byråkratisering och ökad frihet, så skall jag pröva det.»

Kammarens ledamöter märkte, vad herr Ohlin svarade: »Det är inte jag, som rör för det här, utan det skall Myrdal klara upp. Eftersom Myrdal inte tycker om byråkrater, är det hans sak.»

Tiden är tillräckligt långt framskriden, för att man inte skall behöva fortsätta argumentationen. Men när man blivit så totalt svaret skyldig som herr Ohlin, bör man vara försiktigare i sin polemik mot statsrådet Ericsson. Vi ha fått kritik, men man ger oss inte någon som helst anvisning om hur vi skola komma ur den knapphetssituation, som är grunden till regleringen.

När jag sedan kommer över till de vänliga ord herr Ohlin riktade till mig, kanske jag får anknyta till hans polemik en passant mot herr Lundberg. Han sade, att för att visa, att det socialdemokratiska partiet gått framåt, gick herr Lundberg tillbaka till 1928 års val. Det var den närmaste jämförelsepunkt han kunde finna. Det är inte en polemik, som är riktigt juste, herr Ohlin. Ty vad herr Lundberg sade, var att med herr Ohlins sätt att spekulera över framtiden med utgångspunkt från valen 1944 och 1946 skulle man av tendensen från 1926 till 1928, då partiet förlorade två procent av valmanskåren, kunna dra den slutsatsen, att socialdemokratiska partiet nu borde vara helt utplånat, och det konstaterar herr Lundberg att det inte är. Detta var vad herr Lundberg sade, och det var svårare att polemisera emot, eftersom det innebar ett accepterande av herr Ohlins eget sätt att lägga upp diskussionen. Herr Ohlin sade nämligen i förmiddags, att socialdemokraterna nu ha förlorat 1,5 procent av sina röster och komma att befinna sig i minoritet om denna utveckling fortsätter. Det var en liknande skildring herr Lundberg gjorde. På den punkten var det alltså inte något fel på hans resonemang.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Men tänk om vi skulle resonera om den där förskjutningen. Vi få väl då jämföra landstingsmannaval med landstingsmannaval, herr Ohlin. Om man jämför landstingsmannavalet 1942 med det 1946, visar det sig, att den borgerliga fronten stegrat sin andel av väljarkåren från 43,8 procent till 43,9 procent. Det är alltså en tiondels procent på fyra år. Efter fyrtio års träget framåt-skridande kanske de ha erövrat en hel procent. De problem, som herr Ohlin aktualiserar, äro problem för våra barnbarn och barnbarnsbarn. Om det skall gå med denna fart för herr Ohlin att överta den politiska ledningen i landet, då skall han åtminstone inte möta mig som motståndare.

Jag skulle sedan vilja anknyta till vad herr Ohlin anser vara den väsentliga frågan i denna diskussion, nämligen vårt partis förhållande till kommunisterna. Han sade, att herr Hagberg i Luleå var mycket optimistisk efter mitt anförande. Ja, var han det, betydde det väl, att han ville dö med sitt parti och dö en död i skönhet. Jag sade nämligen, att vi skulle försöka minska kommunisternas inflytande så mycket som möjligt, och det var därför en för mig mycket glädjande optimism hos herr Hagberg i Luleå. Jag kan dock inte förstå hela denna diskussion från herr Ohlins sida. Kvällen är sen, och vi skola inte hålla på för länge. Men jag vill ställa en enda liten fråga. Om vi anta, att vi förlorade den omdiskuterade procenten vid 1948 års val och att kommunisterna ginge fram en eller två procent, skulle vi då komma fullständigt i händerna på kommunisterna för förändret av vår politik, om vi ha kvar 40 à 42 procent av väljarna? Ja, det bli vi, under *en* förutsättning, nämligen att herr Ohlin och kommunisterna gå i block med varandra, och är det det, som herr Ohlin hotar med, då förstår jag, att framtiden ter sig dyster för honom.

Herr **Lundberg** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Till herr Ohlin skulle jag vilja säga, att hans tiondelslöpning på förmiddagen påminner mig något om de där tiondelslöparna, som vi hade på tävlingsbanorna för någon tid sedan. De byggde på folkets gunst och de hade pengar från ett visst håll. Jag vill påstå, att det är inte så oerhört stark grund att bygga på en folkgunst, som skapas av tillfälliga stämningar, i varje fall om man skall hålla de pengar i handen, som herr Ohlin tycks företräda.

Sedan skulle jag vilja säga till herr Ohlin, att varför jag protesterat har varit att herr Ohlin här i riksdagen mera tycks lägga an på ordvändningar och bry sig mycket litet om själva sakfrågan. När jag talade om akademisk belastning vill jag understryka, att jag har oerhört stor respekt för kunnighet, då den brukas för att komma till klarhet och lösa problem. Vad jag protesterar emot är när s. k. kunnighet i vetenskap brukas på ett sätt, som hos breda folkmassor inger en känsla av att kunskap och vetenskap gå vägar, som borde vara dem främmande.

Herr Ohlin talade även om Brantings klarhet. Jag tillåter mig att citera en diskussion från 1909, där precis samma fråga gjordes som den herr Ohlin ställde i dag: »Säg, vad vilja socialdemokraterna? Vi vilja ha ett exakt program!» Då frågade man bland annat på detta sätt: varför få vi aldrig se er framtidsstat uppritad fullständigt som ni vilja ha den. På det svarade Hjalmar Branting: »Dessa anmärkningar visa tydligt, vilken felaktig uppfattning som (den dåvarande) herr statsministern i likhet med så många andra inom hans parti och även det liberala partiet ha om socialdemokraterna. Herrarna se icke och beakta inte de momenten i vår åskådning, som äro så väsentligt bärande i densamma, nämligen dess karaktär av utvecklingslära.» Han tillägger även längre fram: »Det är för oss ett mål, som vi tro oss skönja, nämligen detta att göra om samhället, men det är icke som herrarna föreställa sig så, att när

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
vi uppställa detta mål vi tro oss kunna hoppa ifrån nutiden direkt in i den genomförda socialismen i alla dess konsekvenser.»

Vill herr Ohlin ha målsättning ifrån ett annat parti, ja, då borde herr Ohlin också svara på frågan: vad är folkpartiets målsättning av i dag, sedan herr Ohlin kommit till rodret?

Herr **Ohlin**, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Endast ett påpekande. Om man gör så mycket av $\frac{1}{10}$ procent som hans excellens statsministern försökte göra i avsikt att få skrattarna på sin sida, vore det kanske klokare om han räknade rätt. Men hans excellens statsministern har tydligen inte märkt, att det finns i detta land något som heter poströster och att dessa röster också gälla.

Om vi undersöka procenttalets förändring sedan 1942 för socialdemokrater och kommunister tillsammans, om vi taga bort andra, små partier och bara räkna med de fem stora partierna, skall man finna att 1942 — jag räknar då kommunister och vänstersocialister tillsammans — hade arbetarpartierna 56,6 procent och nu 55,8 procent av rösterna. Det är en minskning på $\frac{8}{10}$ procent. Det är en liten skillnad mot $\frac{1}{10}$ i alla fall.

Herr talman! Jag tror nog att en kalkyl, som visar hur liten förskjutning som behövs för att flytta ett antal mandat, skall övertyga de herrar, som tycka att $\frac{8}{10}$ procent är av ringa betydelse, om att de draga förhastade slutsatser. Det visar sig nämligen, att en förskjutning på mellan 1 och 2 procent medför stora förändringar i mandatfördelningen. Härtill kommer, att 1946 års val var så politiserat, att det är mycket berättigat att jämföra det med 1944 års, och då blir minskningen $1\frac{1}{2}$ procent.

Hans excellens statsministern tycks inte hysa något intresse för att det socialdemokratiska partiet från 1942 gått ned med 6 procent. I det resonemang han nyss förde betraktade han de kommunistiska rösterna såsom varande alldeles likvärdiga med de socialdemokratiska. Jag tror knappast att det är klokt att bagatellisera denna förändring av sammansättningen.

När hans excellens statsministern frågar: tänker folkpartiet gå tillsammans med kommunisterna, ty eljest kan det inte vara farligt om vi i arbetarpartiet förlora majoriteten, så vill jag svara, att han kan fråga herr Wigforss, som nyligen uttalade, att om man förlorar majoriteten och därmed blir beroende av stöd från ett mindre parti, blir man givetvis tvingad att kompromissa med detta parti. Vill hans excellens statsministern förklara, att regeringen inte har för avsikt att kompromissa med kommunisterna utan snarare åt andra hållet, vore det en mycket intressant upplysning.

Härpå yttrade

Hans excellens herr statsministern **Erlander**: Herr talman! Jag vill bara fästa herr Ohlins uppmärksamhet på att jag i min siffra icke räknade med vad han nu angav — den samlade arbetarfronten. Jag talade bara om den storartade borgerliga frammarschen. Det var den jag tog till utgångspunkt för min jämförelse. Det är klart att herr Ohlin har rätt i att för ett litet parti ett par tre tiondels procent är betydelsefull, men jag såg inte saken ur ett litet partis synvinkel.

Herr **Ohlin** erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall gärna tillmötesgå statsministerns önskemål om en annan metod. De borgerliga partierna hade 1942 43,4 procent och 1946 44,2 procent av rösterna, alltså en ökning med $\frac{8}{10}$ procent eller samma resultat som den andra metoden gav.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Vidare yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Det är kanske synd att kasta sig in i denna debatt om storpolitiska ting med att vända tillbaka till en diskussion om inflation, löner och exportpriser, som väl från början utgjorde grundvalen för den generalattack mot regeringen, som har iscensatts av åtminstone två av de samverkande oppositionspartierna.

Jag vill inte i denna sena timme, som så ofta är sagt, förlänga diskussionen om apprecieringens konsekvenser ytterligare, men jag får på samma sätt, som statsministern i något annat sammanhang gjort, uttala en viss förvåning över att herr Ohlin inte åtminstone såsom den första konsekvensen av en sådan appreciering vill godkänna den slutsatsen, att vi böra finna oss i inte bara de fördelar som följa av att våra importpriser kunna bli lägre, utan också finna oss i det som för utlandet måste förefalla såsom den huvudsakliga konsekvensen, nämligen att även deras betalning för de svenska varorna skulle bli lägre. När herr Ohlin här talar om att vi på detta sätt göra en samhällsekonomisk förlust, så skulle det vara av stort intresse att av herr Ohlin få svar på frågan: om vi få våra importvaror billigare och samtidigt sälja våra exportvaror billigare, vari ligger den samhällsekonomiska förlusten? Eljest skulle man från utlandets sida med all rätt kunna säga: ni vilja i detta läge skaffa er fördelarna av att köpa de sällsynta utländska varorna billigare och samtidigt vilja ni häva in vinsten av att ni skulle kunna höja edra exportpriser i utlandsvaluta. Jag säger inte, att det under alla förhållanden är möjligt att taga konsekvenserna genom att sänka våra exportpriser lika mycket, men jag får säga, att den som själv varit med om att godkänna apprecieringen bör ju gärna hålla fast vid den motivering för denna appreciering, som vi ha framfört, och det har icke varit att vi skulle få billigare importvaror och samtidigt behålla de höga utlandsprisen på exportvarorna, utan det har varit att apprecieringen helt och hållet skulle ske för att kunna bevara den svenska prisnivån.

Vad frågan om lönerna beträffar, så är det svårt även där att tillägga något utöver vad jag tidigare har sagt. Om herr Ohlins kritik skulle innefatta något bärande, skulle det ju vara att regeringen har försummat att föra samman parterna på ett sådant sätt som skulle underlätta en överenskommelse dem emellan. Jag har i mitt första anförande sagt, att jag tror inte att ett sådant sammanförande, låt oss säga i våras eller i början på sommaren, skulle ha lett till något fruktbart resultat. Jag vill för övrigt i detta sammanhang säga, att när herr Ohlin liksom vissa andra talare har ansett det vara så önskvärt att regeringen skulle föra samman parterna för att de lättare skulle komma överens, så har väl ingen undgått att lägga märke till att hela argumenteringen har gått ut på att regeringen skulle försöka påverka arbetarparten att avstå ifrån önskemål, som man kunde vänta att denna arbetarpart skulle anse vara riktiga. Om herr Ohlin samtidigt med att han hade talat om att man skulle klargöra för parterna, hur besvärligt läget är och vilka risker som föreligga i fråga om en inflation, även hade sagt, att regeringen samtidigt skulle förehållit arbetsgivarna deras skyldighet att gå till mötes så långt som det överhuvud taget är möjligt med bevarande av priserna, då skulle jag ha kunnat acceptera herr Ohlin såsom en opartisk rådgivare i denna viktiga samhällsangelägenhet. Som det nu är kvarstår frågan, huruvida regeringen skulle ha utfört någon nyttig gärning genom att på detta tidiga stadium försöka påverka arbetarparten till att moderera krav, beträffande vilka vi vid det tillfället icke kunde ha någon vetskap om hur långt de skulle sträcka sig. Jag vågar fortfarande hysa den meningen, att ett sådant försök till påverkan icke skulle ha haft den effekt,

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
som tydligen herr Ohlin väntat sig. Jag vill upprepa, att ännu i detta ögonblick är det enligt min mening för tidigt att på ett sådant sätt föra parterna samman.

När jag här har tagit till orda just i fråga om lönerna och övriga åtgärder för att möta en inflatorisk prisutveckling, så har jag inte minst gjort det därför att just herr Ohlin såvitt jag förstår hör till den grupp av talare och skribenter, för vilka lönefrågan har antagit en fullständigt dominerande karaktär. Herr Ohlin har nämligen, om jag inte missminner mig, offentligt förklarat, att regeringen har icke något program för bekämpande av inflationen. Herr Ohlin har efterlyst, varför regeringen icke har ett sådant program, och detta har herr Ohlin gjort sedan man från regeringens sida lagt upp de olika linjer, efter vilka vi ha ansett, att ett bekämpande av prisstegring skulle läggas, där vi ha fört fram både frågan om utlandspriserna, frågan om våra exportpriser och frågan om vår investeringskonjunktur. Det har icke varit möjligt för oss att draga någon annan slutsats än att herr Ohlin har ansett dessa åtgärder vara av alldeles underordnad betydelse och att endast frågan om att hålla igen beträffande arbetarnas löner kunde anses vara en verkligt effektiv åtgärd för att hindra prisstegring.

Jag har i första kammaren haft anledning att säga detsamma. Man har där svarat, att denna skildring av uppfattningen inom högern och folkpartiet var oriktig, var en karikatyr. Den bild jag har gjort mig av denna borgerliga uppfattning har i väsentlig grad formats med hänsyn till de uttalanden, som herr Ohlin har gjort när han förklarat, att vill regeringen inte på detta sätt sätta lönerna i centrum, så äro alla andra åtgärder av underordnad betydelse. Det skulle vara i hög grad intressant, trots den sena timmen, att från herr Ohlins sida få en förklaring på hur han anser regeringens åtgärder kunna vara utan värde bara därför att lönerna icke skjutits fram såsom det väsentliga?

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Handelsministern har i ett anförande besvarat en del frågor, som framställts i samband med den ekonomiska utvecklingen. Om jag förstod handelsministern riktigt, har han emellertid missuppfattat åtminstone en del av vad jag sade i mitt anförande. Handelsministern var dock i sitt sista yttrande tillräckligt demagogisk att säga, att när det gäller avtalet med Sovjet gör man erinringar mot krediten, trots att vi lämnat kredit till många. Åtminstone har jag icke gjort någon erinran mot denna kredit. Jag har sagt, att vi kunna säkerligen för närvarande exportera så mycket varor som vi kunna producera utan att lämna kredit, men å andra sidan tillade jag, att jag mycket väl förstår att det för att inarbeta en marknad på Ryssland kan vara klokt att lämna kredit i närvarande stund. Således, det är inte riktigt att säga, att jag gjort invändningar när det gäller krediten till Ryssland.

Handelsministern försökte emellertid göra gällande, att det hade sagts här att export samtidigt med lämnande av kredit medförde inflation. Om jag förstod handelsministern rätt så menade han, att herr Ohlin, som är nationalekonom, förstod dessa problem bättre än de andra, som yttrat sig, och herr Ohlin hade därför inte gjort denna invändning eller gjort någon antydning om att det varit den riktiga konklusionen av det hela. Jag har inte heller sagt, att det blir inflation på grund av krediten, men jag har sagt att det kan bli inflation på grund av att produktionskapaciteten inom industrien tages i anspråk för export i sådan utsträckning, att vi inte kunna tillgodose den varuefterfrågan, som uppstår inom landet. Där, menar jag, stå vi inför risken av en ekonomisk utveckling, som icke är önskvärd, nämligen en inflationsutveckling med överpriser på vissa varor.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Har industrien tidigare genom den priskontroll, som genomförts i vårt land, fått lov att taga ut priser, så att den kan betala ytterligare högre arbetslöner utan att höja priserna, då har ju ledningen av priskontrollen varit av sådan beskaffenhet, att den inte har beaktat de rent svenska intressena för landet i sin helhet. Då har man medgivit en viss produktionsgren — industrien i detta fall — att taga ut högre priser än som varit nödvändigt för att tillgodose det behov, som fanns för löneläget inom landet. Är det på det sättet, att man kan öka lönerna inom industrien utan att priserna skola höjas, då behöva vi ju inte riskera att det blir prisstegring och högre produktionskostnader för jordbruket, men vi kunna inte förvänta, om inte Kungl. Maj:t vidtager åtgärder, att det blir lägre produktionskostnader och att jordbruket kommer i paritet i sitt löneläge gentemot industrien. Jag menar att det är ett berättigat krav att de, som arbeta vid jordbruket, få sin del av lönestegringen, när man inom andra områden ökar lönerna. Tillåter man en sådan prisutveckling, att man kan öka lönerna, då ha andra också rätt att begära löneökning, och då skall man från regeringens sida lämna dem samma möjlighet att betala de ökade löner, som man gör på annat håll.

Det är en känd och omvittnad sak, att priskontrollen i vårt land många gånger har godkänt kalkyler ifrån reparations- och andra verkstäder, som vederbörande faktiskt nästan ha skrämts för att skriva under och lägga fram för priskontrollen och som de inte räknat med att få godkända. Priskontrollen har emellertid godkänt dem, naturligtvis beroende på att den saknat den kunskap på området, som det varit nödvändigt att ha för att klara uppgiften.

Sedan handelsministern kommit på fötter igen och ned på det verkliga planet ifrån de nationalekonomiska funderingarna, kom han in på vad exporten kom upp till, nämligen 50 procent av förkrigstidens, och importen till 75 procent. Men vilken procent är det som behövs i vårt eget land av dessa varor för närvarande jämfört med förkrigstidens förbrukning? Det måste vi väl veta för att ungefär kunna bedöma läget. Ha vi en för trång sektion i vårt eget land? Kunna vi få fram genom egen produktion vad vi behöva eller komplettera med import, det talade inte handelsministern om.

När finansministern sedan talade om apprecieringen av valutan, så vill jag säga, att jag har den uppfattningen att den åtgärden var nödvändig. Det har här i dag redogjorts för motiven till att priserna på massa och papper ha sänkts. Jag förstår också, att det kan vara önskvärt med en sådan åtgärd, därest den medför att vi kunna köpa andra varor billigare. Men om jag fattade statsrådet Ericssons redogörelse riktigt, ha vi inte den ringaste garanti för att inte de varor, som vi importera från andra länder, stiga i pris lika snabbt som tidigare, trots den nedsättning av priset för papper och pappersmassa, som vi för vår del företagit. Under sådana förhållanden tycker jag ju, att tidningarna haft en viss rätt att säga vad de sagt, nämligen att regeringen har avhänt vårt land en viss summa pengar.

Det är ju inte moraliska synpunkter, som regeringen bör anlägga, när det gäller att tillgodose andra länders och andra köparens intressen, utan det naturliga förefaller mig vara, att om de främmande köparna anse sig kunna betala de priser, som de ha utfäst sig att betala när de köpte varorna, så bör också regeringen kunna vara med därpå.

Till slut vill jag litet grand uppehålla mig vid vad herr Ohlin här sagt. Under herr Ohlins första anförande här i remissdebatten satt jag och funderade på vad han egentligen pratade om. Till sist fattade jag, att anförandet ju var ett led i valrörelsen — det hade ingenting med praktisk politik att skaffa. Herr Ohlin har sedan hela kvällen uppbyggt oss med att tala om hur stor procent av rösterna som det ena och det andra partiet fått vid valen, och

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
herr Ohlin anlade därvid också vissa synpunkter på bondeförbundets andel av valmanskåren.

Jag vill säga, att bondeförbundets andel av valmanskåren är den som den varit under en följd av år, och vi ha, alldeles oavsett hur stort procenttalet varit, under dessa år gjort den insats i svensk politik som vi ha ansett vara riktig ur landets synpunkt. Men man frågar sig verkligen, om det är meningen att svenska folket skall betala riksdagsmännen arvoden för att vi skola sitta här och höra på en sådan debatt, som förts i kväll om den procentuella andel av valmanskåren, som de borgerliga partierna nu ha, och den som de eventuellt kunna få 1948. Om den saken skulle vi kunna taga en överläggning på National-ekonomiska föreningen eller någon annanstans, ty det är inte något som hör till praktisk politik. Jag undrade i mitt stilla sinne, när jag satt och hörde på alla dessa gissningar, om vi hade åkt tillbaka till början av 1930-talet, ty då rörde sig ju diskussionerna egentligen om hur man på det ena eller andra sättet skulle kunna åstadkomma en majoritet. Men därför höll det också på att gå i kvav med det hela, ty ingenting blev gjort i svensk politik. Må vi inte återvända till ett sådant förfall.

Herr Ohlin sade, att bondeförbundet gräver diken mellan städer och landsbygd. Jag skulle vilja säga, att det är alldeles tvärtom. Om det har funnits några diken, så ha vi försökt täckdika, d. v. s. lägga ned rör och jord över dem, för att man lättare skulle kunna komma över till varandra och resonera om saker och ting. Vi ha under en följd av år försökt föra en politik, som skulle vara till gagn för svenska folket i dess helhet. Men vi ha uttryckligen sagt ifrån att med hänsyn till den betydelse, som jordbruksproduktionen har, särskilt i för landet kritiska tider, så bör det vara en hela nationens sak att föra en förnuftig jordbrukspolitik, som även tillgodoser beredskapssynpunkten. Det är inte något klassegoistiskt intresse, som ligger bakom detta, utan en strävan att gagna folket och landet i dess helhet.

Jag förstod av herr Ohlins resonemang, att han menade att inte minst med tanke på att kunna åstadkomma den bästa lösningen av jordbrukets egna problem vore det riktigast av bondeförbundet att inte gå fram som ett isolerat parti, utan att ansluta sig till något annat parti, tydligen då till folkpartiet.

Det fanns ju en tid — jag skall inte göra någon längre historieskrivning, ty ibland passar det inte, såsom i radiodebatten, där det väl passade herr Ohlin att göra en historieskrivning, men inte passade när jag gjorde en sådan; det är ju förståeligt att var och en försöker måla tavlor så som han tycker är bäst. Jag minns den tiden då man inom folkpartiets föregångare var nära fem gånger så många som nu inom folkpartiet! Det är ju möjligt, att om våra båda partier sluta sig samman till ett bättre folkparti än det som nu finns, vi skulle kunna bli lika många som man var inom det gamla liberala partiet. Då är emellertid frågan: är det verkligen herr Ohlins mening att driva en aktiv och förnuftig jordbrukspolitik? Jag tyckte nämligen, att herr Ohlin — såsom skedde förr i tiden från ledningen för ett visst parti — satte upp tummen för att se, om han skulle vända den åt det ena eller andra hållet. I det han sade: »Om ni inte vilja bekänna er till det rätta fårahuset, vilja vi inte vara med om att föra en förnuftig jordbrukspolitik.» Men skola vi göra något avtal i framtiden för att gå samman, antingen som oppositionsparti eller regeringsparti, vilja vi först ha klarhet om var ledningen för det parti, som ur herr Ohlins synpunkt är den svenska politikens allt i allo, står i de olika frågorna.

Detta är emellertid också saker och ting, som vi kunna göra upp i en annan diskussionslokal. Jag tycker att det hela urartar — ursäktat att jag säger det; jag är kanske för litet politiker — om svenska folket skall betala oss pengar

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

för att vi skola sitta här på nätterna och höra på en hel del småtrevliga saker, som inte äro till något gagn för vårt arbete i riksdagen. Hade valresultatet inneburit en omsvängning de facto hade läget varit annorlunda, men låt oss nu vänta och se vad storverk som sker 1948.

Herr förste vice talmannen övertog härunder ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hall**: Herr talman! Denna liksom andra ekonomiska diskussioner, som förts under den senaste tiden, har ju i hög grad präglats av oron, att inte den rörelse i fråga om priser och penningvärde, som med rätt eller orätt kallas för inflation, skall kunna hejdas. Det vanligaste påståendet från deras sida, som känna denna oro, är ju att vi sakna ett program för vår ekonomiska politik och att regeringen självfallet i första hand är ansvarig för att det inte finns någon detaljerad plan för de åtgärder av ekonomisk innebörd, som under den närmaste tiden kunna bli aktuella.

Jag behöver väl inte säga, att de reflexioner, som jag här har att komma med, äro en enskild kammarledamots och inte få tillskrivas någon särskild grupp eller myndighet.

Den enskilde riksdagsmannen, som avlyssnar denna diskussion, gör, om han är något praktiskt anlagd, genast den reflexionen, att det finns mycket litet av konkreta önskemål i all denna efterlysning av en ekonomisk plan. Det verkar som om de, som ivrigast efterlysa denna plan, tvärtom hade den allra största skräck för att ge sig själva och också sina valmän en någorlunda klar föreställning om vad det skulle innebära att göra upp en plan för en ekonomisk politik, som är tillräckligt hård för att kunna tänkas ha en utslagsgivande betydelse vid bekämpandet av den fruktade inflationen.

Om jag nu på några minuter skulle försöka ställa samman en katalog över vad man behöver diskutera, när det gäller att göra upp en sådan plan, så gör jag inte anspråk på att denna katalog skall vara uttömmande på något sätt eller representativ för några andra funderingar än mina egna. Jag skall endast i hast försöka räkna upp vilka åtgärder som skulle komma i fråga, när det gäller att föra en hårdare ekonomisk politik.

För att börja med den mest omdiskuterade saken, nämligen lönepolitiken, innebar den politik, som till för två år sedan förts av en nästan enhällig riksdag, att man endast skulle avhjälpa rena nödlägen genom att ge de allra sämst ställda bland statens befattningshavare ett blygsamt tillmätt lönetillägg, medan övriga skulle få klara sig utan lönetillägg, och att samma förfaringssätt skulle rekommenderas på den fria arbetsmarknaden. Men vill man nu diskutera — och annars tjänar det ju ingenting till att tala om behovet av en hårdare ekonomisk politik — förändret av en stramare lönepolitik än den som för närvarande föres? För egen del har jag inte något emot att öppet och ärligt diskutera detta, och jag vill till och med säga, att en sådan hårdare lönepolitik enligt min mening skulle vara att rekommendera, i varje fall för de närmaste månaderna framåt. Frågan är emellertid: finns det politiskt sett möjlighet att få till stånd en sådan diskussion?

Nästa fråga är: vad skola vi göra med jordbrukspriserna? Ingen tror väl, att dessa under någon längre tid kunna skiljas från lönerna. Vill man på jordbrukarhåll vara med om att diskutera ett behårt prisstopp för jordbrukets produkter, möjligen kombinerat med rena nödatgärder till förmån för de sämst ställda jordbrukarna? Eller avvisar man kallt ett sådant resonemang? Är det senare fallet, förstär jag inte att man har något bidrag att lämna till en diskussion om en hårdare ekonomisk politik än den vi nu föra.

Vad vill man göra med hela det frågekomplex, som rör vår export och im-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
port? Samtidigt som herr Ohlin så där i största allmänhet talade för en hårdare ekonomisk politik, talade han sig ännu mer varm emot det försök, som från regeringens sida gjorts att förhindra, att vi via exportpriserna skulle få en pressning uppåt på den inhemska prisnivån. Den saken får väl alltså anses vara klar, att i varje fall inte herr Ohlin är intresserad av att hålla tillbaka exportpriserna, i det syftet att dessa icke skulle pressa den inhemska prisnivån uppåt.

Eller vill man diskutera en hårdare reglering av vår import? Det kan ju inte vara någon hemlighet för dem, som känna till vad som nu händer inom vårt ekonomiska liv, att vi på åtskilliga områden faktiskt ha en mycket dyrbar import, som icke är absolut nödvändig för folkförsörjningen. Vad tjänar det till att låta amerikanerna ta ut gulaschpriser för relativt dåliga personbilar? Kanna vi avvisa den importen? Kanna vi avvisa importen av dyrbara siden-tyger, som visserligen göra våra damer ännu vackrare än vad de redan äro men som ändå inte fylla något alldeles oundgängligt behov inom vår folkförsörjning? Jag anser att de, som äro intresserade av en hårdare ekonomisk politik, omedelbart skulle gå in för en importkontroll såsom en av åtgärderna för att uppskjuta en befarad prisstegring inom landet. Men vill man verkligen diskutera sådana saker?

Vill man vidare diskutera en linje inom socialpolitiken, som skulle gå ut på att inte annat än rena nödlägen skulle avhjälpas under den närmaste tiden? Jag anser det vara motiverat att ställa den frågan framför allt till de partier, som mena att det var de, som hittade på att folkpensionsreformen skulle genomföras utan någon kombination med behovsprövning. Om vi befinna oss i ett svårt ekonomiskt läge, kunna väl ändå inte administrativa och i någon mån även arbetsmarknadspolitiska skäl få motivera att man ger folkpension även åt dem, som inte behöva en sådan. Man får väl i så fall uppskjuta förverkligandet av de administrativa och arbetsmarknadspolitiska önskemålen till en tidpunkt, då man kan tillgodogöra sig de fördelar, som deras förverkligande medför, utan att åstadkomma en ekonomisk skada av den omfattning, som självfallet blir följden i det ekonomiska läge, vari vi nu befinna oss.

Och man får nog föra samma resonemang när det gäller andra socialpolitiska åtgärder, som kunna bli aktuella, nämligen att de, som ha det sämst ställt, skola få hjälp men att det måste nog tillses, att inte några överflödiga socialpolitiska förmåner komma dem till del, som strängt taget inte äro i behov därom. Man får alltså vackert hålla fast vid den förkättrade behovsprövningen.

Vad vill man till sist göra i fråga om skatterna? Herr Ohlin har nyligen här i kammaren framställt en interpellation om huruvida man inte skulle kunna tänka sig att så snart som möjligt avskaffa omsättningsskatten och alltså gå på herr Ohlins gamla linje. Jag skall gärna medge, att omsättningsskatten är ett kapitel för sig. Den har en omedelbar verkan på levnadskostnadsindex, och det kan därför i ett visst läge vara försvarligt att avskaffa den, även om man i övrigt för en hård ekonomisk politik. Om man är övertygad om att det föreligger ett verkligt inflationshot, kanske vi skulle kunna bli eniga åtminstone därom, att omsättningsskatten bör avskaffas, i den mån den utgör en fara för levnadskostnadsindex. Några andra skäl böra tills vidare icke få åberopas till förmån för omsättningsskattens avskaffande.

Gå vi vidare till den direkta beskattningen, få vi även på det området fråga oss, vilka det är som sitta i sjön. Det finns en ganska betydande grupp av medborgare, som ha blivit hårt skattetyngda under kriget, beroende på att värdet av de skattefria avdragen sjunkit genom penningvärdets försämring. Man får rog inskränka sig till att hjälpa denna grupp. Herr Ohlin har ju här

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

meddelat oss, att han tror att mer än hälften av dem, som vid senaste valet röstade med folkpartiet, äro människor som ha under 5 000 kronors årsinkomst. Ur hans partis synpunkt vore det väl då inte någon nämnvärd uppoffring att gå med på ett skatteprogram, som lättade beskattningen endast för de lägsta inkomsttagarna men behölle skattetrycket för dem, som ha över 5 000 à 6 000 kronors inkomst. Men då får man inte, herr Ohlin, vara så andtruten i den här kapplöpningen om att sänka skatterna, och man får framför allt akta sig för att göra det till en väsentlig angelägenhet, att skatterna skola sänkas för folk med över 20 000 kronors inkomst.

Det är, herr Ohlin, sådana ting som man får tänka på när man förordar planmässighet och fasthet i den ekonomiska politiken. Gör man inte det, ådrar man sig lätt den misstanken, att hela resonemanget mest består av floskler, avsedda för ett valtillfälle eller dylikt, då den allmänna uppmärksamheten fästes vid en själv och ens parti, och att det inte ligger något riktigt allvar bakom vare sig rädslan för inflation eller yrkandena på hårdare tag i vår ekonomiska politik.

Jag har velat göra dessa erinringar också därför att jag för min del kanske inte helt delar sympatierna för allt vad vi nu göra och äro på väg att göra. Jag tror att vi ha haft litet för bråttom att inkassera efterkrigstidens fördelar.

Naturligtvis kommer man inte någon vart med ett sådant enkelt konstaterande från en enskild riksdagsmans sida. Men vill man inom alla de politiska partierna på allvar ta upp frågan om en hårdare ekonomisk politik till diskussion och se vad som kan göras åt saken, då tror jag att man skulle ha möjlighet att skaffa sig ett praktiskt verktyg för att komma till rätta med ekonomiska svårigheter, inte bara av den storleksordning som vi för närvarande ha, utan även ännu större. Det fordras emellertid nog litet mer mod att konkretisera de ekonomiska problemen än vad det gör för att hålla valtal, och man får alltså först beväpna sig med sådant.

Herr Hedlund i Rådomb: Herr talman! Herr Ohlin har ägnat bondeförbundspolitikens målsättning en viss uppmärksamhet här i dag. Sedan jag anhöll om ordet har emellertid partiets ledare på ett enligt min mening ganska effektivt sätt bemött herr Ohlin, och jag kan därför fatta mig tämligen kort.

Landsbygdspolitiken har misslyckats, det kan bevisas med klara siffror, säger herr Ohlin. Andelen i valmanskåren är 1946 precis densamma som 1944. Alltså har bondeförbundet stått och stampat på samma ställe. Landsbygdspolitiken har icke lett till någon framgång. Men, herr Ohlin, är det icke ett för enkelt sätt att resonera? Har icke herr Ohlin uppmärksammat den förskjutning emellan befolkningen på landsbygden och i städerna, som har ägt rum under dessa två år? Jag har roat mig med att slå upp den officiella statistiken. För två år sedan hade landsbygden ca 60 % av landets befolkning och för närvarande ca 58 %. Betyder icke detta, att då landsbygdspartiet har samma procentuella andel av landets väljarkår, så har landsbygdspartiets del av landsbygdsrösterna icke oväsentligt ökat på dessa två år? Skall man använda siffror och statistik, så bör man väl ändå ta fram de rätta siffrorna.

Man skall icke gräva diken mellan land och stad, säger herr Ohlin. Man skall icke försöka skapa någon klyfta, som icke finns. Det är så sant som det är sagt. Det gagnar säkerligen icke någonting till att försöka något sådant. Men är det någon, som har försökt göra det? Är det icke i stället på det sättet, att man ifrån vårt håll har försökt täppa igen de klyftor, som finnas? Vi ha försökt efter måttet av våra krafter att bidra till att de diken, som äro där, bli igentäppa. Är det icke något, som herr Ohlin borde hjälpa oss med?

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Herr Ohlin tycks emellertid icke ha klart för sig, att det finns några diken mellan land och stad. Men vi veta väl alla, att flykten från landsbygden är en rent av skrämmande realitet. Den tilltar oupphörligt och skapar svåra problem för landsbygdens del. Varför flyttar folk ifrån landsbygden? Är det därför att de icke ha något att göra där? Äro de arbetslösa och flytta för att få sysselsättning? Är det icke mäntro, därför att de få det bättre, om de bege sig bort ifrån landsbygden? Är det bara därför att de påhittiga bondeförbundarna gå och försöka inbilla dem, att det finns diken mellan land och stad — för att nu tala herr Ohlins språk — att det är så mycket bättre och förmånligare i städerna? Är det bara det som gör att de ge sig i väg dit? Ja, det skulle man ju kunna tro, om de vände om hem efter fjorton dagar, sedan de fått se vilka såpbubblor vi bondeförbundare kommit med, sedan de fått se, att vi grävt diken, som icke finnas. Men nu är det icke på det sättet. De vända icke om hem, utan ha de en gång fastnat i stadssamhällets famn, så stanna de där. Att de på det sättet ge sig i väg från landsbygden beror ju närmast på att levnadsstandarden är så väsentligt mycket lägre på landsbygden. En verksamt bidragande orsak till det är ju, att folk som arbetar i den viktigaste näringen på landsbygden, nämligen jordbruket, icke har en betalning, som svarar mot vad folk har i tätorterna. Tidigare berodde ju denna lägre betalning väsentligen på att jordbruket hade att kämpa mot utländsk konkurrens. Jag skulle tro, att denna var ganska tryckande på den tiden, när vissa gammalliberaler — praktiskt taget allt gott i landet kan ju enligt herr Ohlins uttalanden återföras på gammalliberalerna — framförde det receptet att om det svenska jordbruket icke stod sig i den utländska konkurrensen, så skulle det läggas ner och jordbrukets folk sysselsättas i andra näringar.

Avståndets inverkan har också en hel del att säga, när man försöker utgrunda varför folket på landsbygden ger sig i väg till städerna. Vi veta ju alla, att det är sämre ställt på landsbygden med kommunikationerna. Det är sämre ställt med vägar, post och telefon. Det är sämre ställt med skolväsendet. Sjukvården ställer sig dyrbarare och besvärligare o. s. v. Här, herr Ohlin, ha vi några diken. Det är väl också ett känt faktum, att bostadsförhållandena äro väsentligt sämre på landsbygden än i städer och samhällen. Jag vill bara i det sammanhanget erinra om att vatten och avlopp, som väl åtminstone i städerna och kanske i de flesta samhällen betraktas som en ganska nödvändig utrustning i ett hus, förekomma tämligen sparsamt än i dag på landsbygden.

Nu är det naturligtvis icke på det sättet, att det är stadsgränsen som är absolut avgörande härvidlag, utan även inom en stad eller ett större samhälle är det väl så att det är inom tätbebyggelsen å ena sidan och den glesare bebyggelsen å den andra sidan, som man har att konstatera dessa variationer i levnadsstandarden. Det är klart att om man tar en sådan stad som Karlskoga med dess ytvidd inrymtes inom stadens gränser åtskillig landsbygd. Där kan man icke säga, att det är stadsgränsen som är avgörande i fråga om olikheterna beträffande levnadsstandard, utan skiljelinjen i detta hänseende går i stort mellan tätbebyggelsen och staden i övrigt.

Till slut vill jag säga, att från den som icke ser, att dessa diken finnas, kan man naturligtvis icke vänta någon hjälp med att försöka fylla igen dem, och det bör väl stå klart för landsbygdens folk vad de egentligen ha att vänta ifrån folkpartiet, när det gäller att tillgodose landsbygdens intressen i dessa frågor.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag hoppas herr Hall ursäktar, om jag icke tar upp hans intressanta yttrande till närmare bemötande, ehuru det var av den arten, att det kunnat utgöra inledning till en intressant diskussion på åtskilliga

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

punkter. Men jag måste avstå och nöja mig med det som han sade i sina slutord. Efter att tidigare ha talat om omsättningsskatten sade han nämligen några allmänna ord om att man måste stå fast och visa allvar i ställningstagandet etc. Ja, herr Hall, vi ha inom folkpartiet intagit en ställning i omsättningsskattefrågan redan från början, och vi ha stått fast vid den och stå fast vid den i dag. Från regeringshåll har man föreslagit en tidpunkt; det socialdemokratiska partiet, däribland herr Hall, har sedan gått in för en annan tidpunkt, och nyss ha vi fått en upplysning, som gläder mig mycket, nämligen att finansministern överväger en tredje tidpunkt. Jag kritiserar ingalunda denna åsiktsförändring. Jag bara konstaterar, att den utgör en egendomlig bakgrund till herr Halls moraliserande över att man skall stå fast och visa allvar i sina ståndpunkter. Jag tror icke att sådant moraliserande vare sig i detta eller andra fall egentligen utgör en fruktbar inledning till diskussion, vilket herr Halls anförande kanske i övrigt gjorde på vissa punkter.

Jag vill med anledning av vad hans excellens statsministern här anförde bara säga två saker.

Han påpekade, att när vi hade ont om byggnadsmaterial behövde vi en rationering, vilket är självklart. Och så sade han, att oppositionen kan icke göra detta system mindre byråkratiskt. Den sviker alldeles på den punkten. Till detta vill jag säga, att när man, som jag gjorde, reser denna fråga principiellt om vilket slags ekonomiskt system man vill eftersträva på längre sikt, är det väl alldeles självklart, att det är de, som ha sympatier för ett sådant centraldirigerat system i olika skepnader, som främst skola upplysa om hur man skall »avbyråkratisera» systemet, och icke de, som mena, att systemet på grund av sin natur är och förblir byråkratiskt. Om finansministern varit här, skulle han kunnat bekräfta, att han för ett par år sedan uttalat, att den reglering vi hade under krigsåren, är mycket nära släkt med den samhällseliga reglering som socialismen anser, att man bör använda även under vanliga förhållanden för att trygga, att det blir samhällets behov etc., som bli tillgodosedda. Ja, det är dem som äro anhängare av ett sådant system, som det åligger att visa, hur man skall råda bot på de enligt vår mening konstitutiva bristerna i systemet.

Sedan säger statsministern, att vi icke konkretiserat. Ja, jag tillät mig liksom tidigare beröra särskilt ett fel som jag anser, att man begått, nämligen att regeringen tillåtit byggande av sommarvillor, sportstugor, en del utställningsbyggnader och dylikt. Utan att ingå på en vidare detaljdiskussion i dessa spörsmål, torde det vara berättigt att hävda, att man bör lära av erfarenheterna om hur ett dirigerat system av denna typ verkar.

Vidare sade statsministern, att jag i min polemik mot herr Lundberg icke varit alldeles exakt. Ja, jag trodde verkligen, att herr Lundbergs anförande delvis var att uppfatta något skämtsamt, och jag medger, att jag svarade litet i samma anda. Det torde vara uppenbart, att när herr Lundberg — om jag nu, eftersom statsministern tycktes önska det, skall gå in på saken — säger, att socialdemokraterna visserligen gingo tillbaka från 1926 till 1928, men de hade ändå repat sig efter detta och icke försvunnit i tomma intet, så innebar det att partiet då hade ett bakslag — en helt annan sak är det när man har tre bakslag i följd. Det är något helt annat. En gång är ingen gång, men tre gånger brukar ha en helt annan innebörd. I anslutning därtill har jag tillåtit mig ställa den, jag medger det, teoretiska frågan: vad inträffar, om en motsvarande förändring äger rum en fjärde gång? Jag tror att inför den tendens att bagatellisera de procentuella förskjutningarna inom väljarkåren, som framkommit i dag, har det en viss betydelse att erinra om att en ytterligare förskjutning till förmån för de icke-socialistiska partierna med ungefär 1½ % under ungefär lika förhål-

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

landen i övrigt vid valet skulle åstadkomma, att mycket nära hälften av andra kammarens ledamöter komma att tillhöra de s. k. borgerliga partierna.

När statsministern gör gällande, att man icke kan jämföra 1944 och 1946 års val, så vill jag säga, att eftersom 1946 års val varit mycket starkt politiserat och röstfrekvensen, om man räknar med poströsterna, icke mycket understiger 1944 års, är det denna gång mera berättigat än tidigare att jämföra andrakammarval och kommunalval. — Eftersom herr Pehrsson-Bramstorp bagatelliserade dessa procentuella förändringar i väljarkåren, vill jag säga, att vårt styrelse-system dock är uppbyggt på att det är väljarna, som skola fälla utslaget. Det är dock en realitet att ta hänsyn till, om ett val resulterar i att ett antal mandat flyttas över från den ena sidan till den andra. Just första gången efter ett val, när riksdagen har en sådan här allmän politisk debatt, kan jag icke tro, att det skadar utan tvärtom kan vara till nytta, om man försöker något belysa de politiska förändringar, som kunna anses ligga i valresultatet. Men det är klart, att man därvidlag i första hand bör understryka de förändringar, som redan skett, vilket jag också gjort.

När herr statsministern var så benägen att tala om de borgerligas röstetal sammanlagda, innebar ju detta, att han i verkligheten också talade om arbetarpartiernas sammanlagda röstetal. När han alldeles bagatelliserade den förändring, som skett, måste det ju betyda, att han icke fäste någon nämnvärd vikt vid den väsentliga förskjutning, som ägt rum mellan socialdemokrater och kommunister under de senaste sex åren. Herr Erlanders ståndpunkt var verkligen — det framgår klart av hans senaste anförande — att denna förskjutning icke spelar så stor roll. Han sade nämligen, att det är bara, om folkpartiet och kommunisterna skulle samverka, som man kommer i ett helt nytt läge, om socialdemokraterna förlorat majoriteten. Innebördens i detta yttrande, som jag betraktar som ett av dagens mest intressanta yttranden, måste ju vara, att statsministern tänker sig, att även om socialdemokraterna bara ha obetydligt över 100 mandat i andra kammaren, medan kommunisterna behålla sin styrka, så finns det en majoritet. låt vara obetydlig, för en socialistisk regering. Och i så fall kunna socialdemokraterna regera i alla fall. — Han tycktes tänka sig med en hoppande majoritet med stöd av kommunisterna ibland och från andra hållet ibland. Jag måste upprepa vad jag sade nyss, nämligen att herr Wigforss har den uppfattningen, att socialdemokraterna i en dylik situation måste kompromissa i väsentliga stycken med stödpartiet, och jag tror, att herr Wigforss bedömer den saken ganska realistiskt.

Vad till sist finansministern beträffar så väckte han min förvåning, när han bestred, att det var en samhällsekonomisk förlust, när regeringen ålade näringslivet att exportera till lägre priser än dem som varit möjliga och fullt acceptabla för köparna. Det beror på att finansministern kombinerade ihop själva valutaförändringen med regeringens prisdiktat. En sådan hopkoppling är emellertid enligt mitt förmenande omotiverad. Vi genomförde först en valutaappreciering och fingo sedan detta regeringens prisdiktat som en alldeles självständig åtgärd. Det är denna åtgärd vi här diskutera, och om den måste man säga, att detta regeringens prisdiktat innebär en sådan samhällsekonomisk förlust. Nu talar finansministern om att vi skola icke höja våra priser i utländsk valuta räknat, ifall vi vänta att få köpa från utlandet till oförändrade priser i utländsk valuta. Ja, det förhåller sig ju så att många varupriser även på för oss väsentliga saker ha stigit på världsmarknaden i dollar och pund under de senaste månaderna, och pristendensen är stigande. Varken herr Wigforss eller någon annan vet hur dessa priser komma att ligga om tre eller sex månader. Jag tror det vore mycket djärvt att spekulera i att dessa våra importpriser om tre eller sex månader icke komma att ligga

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

väsentligt högre än de gjorde i våras. Man bör observera att i utlandet finns det ingen regering, såvitt jag har mig bekant, som bedriver en prispolitik av den art, som vår regering nu har inlett.

När finansministern sedan upprepade att lönefrågorna enligt vår mening skulle spela en dominerande roll i diskussionen om inflationsperioden, måste jag säga att han hade en egendomlig motivering. Han sade att detta måste vara folkpartiets mening, eftersom ni påstå att regeringen inte har något program, trots att vi hänvisat till valutaapprecieringen och en viss investeringskontroll. Jag vill därtill svara: att räkna upp vissa saker är inte detsamma som att ha ett program. Tag detta med investeringskontrollen. Herr Wigforss säger att vi ha en viss investeringskontroll — men det lämnas inte någon redovisning efter vilka principer den skall utföras. Det kan jag inte kalla ett valutapolitiskt program. Det valutapolitiska programmet måste innebära att eftersom en inflation hotar, när den totala efterfrågan blir för stor, måste man diskutera hur man skall kunna hålla tillbaka efterfrågan på alla de olika punkterna, och det kan jag inte se att vare sig statsministern i sitt sommartal eller någon annan regeringsledamot gjort på ett någorlunda klargörande sätt. Det är därför som det är alldeles omotiverat att i vårt krav på ett penningpolitiskt program se den ståndpunkten, att lönepolitiken skulle vara det dominerande. Jag har redan förut, när finansministern inte var närvarande, påvisat att vi på ett tidigt stadium pekat på de andra punkterna och även där begärt besked.

Vidare endast ett ord om herr Pehrsson-Bramstorp, som tycktes vara en smula förvånad över att jag även i denna remissdebatt fört fram en kritisk synpunkt i fråga om bondeförbundets politik, nämligen den att bondeförbundet sökte förvandla sig till ett allmänt landsbygdsparti, medan alla andra partier betecknas som stadspartier. Jag vill inte förmoda att herr Pehrsson-Bramstorp gör så stor skillnad mellan valkampanjer och andra diskussioner att han menar, att det där var ju bara yttranden i en valkampanj, och det skola vi inte tala om nu när vi behandla allvarliga ting. Jag har utgått ifrån att det är en bestämd linje i bondeförbundets politik, och därför har jag tyckt att man i denna allmänna debatt skulle belysa även den saken. Vad som står fast är att utanför stadsgränserna har bondeförbundet inte mer än $\frac{1}{4}$ av de avgivna rösterna, d. v. s. de andra partierna ha tre gånger så många som bondeförbundet.

Herr Pehrsson-Bramstorp tyckte inte heller om dessa procentsiffror, vilkas studium dock ger underlag för en tolkning av valets innebörd. Jag skall inte vidare uppehålla mig därvid, men jag vill tillägga att när jag har fört fram en kritisk synpunkt i fråga om en sida av bondeförbundets politik är det därför att jag inte tror, att samverkan mellan oppositionspartier bäst skötes på det sättet, att man aldrig kritiserar varandra inför offentligheten. Jag tror tvärtom att det kan vara ganska hälsosamt och välgörande, om oppositionspartierna bidra till en belysning av de politiska förutsättningarna genom en sådan diskussion, även när den på någon punkt är kritisk, och herr Pehrsson-Bramstorp använde sig ju själv av samma metod i radiodiskussionen för en månad sedan.

Jag vill emellertid sluta, herr talman, med att säga — eftersom herr Pehrsson-Bramstorp berörde frågan — att folkpartiet i fråga om jordbrukspolitiken intar en sådan positiv hållning, som jag tycker bör vara en av de väsentliga förutsättningarna för att man skall kunna få till stånd ett verkligt samarbete mellan oppositionspartierna, i detta fall alltså mellan bondeförbundet och folkpartiet. Jag för min del kommer aldrig att medverka till att det svenska jordbruket skall utsättas för risken av en utveckling av samma art

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

som på 1930-talet. Och jag vill gärna ge herr Pehrsson-Bramstorp en eloge för att han och de som stödde honom på 1930-talet här gjorde en stor politisk insats.

Jag tror att vårt sätt att se på detta problem inte bör, även om vi ingalunda ha identiskt samma åsikter, utgöra något hinder för en samverkan, sådan som den är naturlig mellan två oppositionspartier. Men jag tror som sagt att bästa utgångspunkten för en sådan samverkan får man, om man någon gång — alldeles särskilt då efter ett val — gör ett försök till mera allmän diskussion av de politiska arbetsförutsättningar som kommit till uttryck i valresultatet. Sedan kan man ju vid andra tillfällen få möjlighet att diskutera även åtskilliga andra sidor av de politiska förutsättningarna för samarbetet.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Efter statsministerns och finansministerns anföranden kunde det förefalla onödigt att från regeringsbanken ånyo ta till orda. Jag tvingas emellertid att göra det av den enkla anledningen, att herr Ohlin gav en sådan tillspetsning av ett uttalande som jag gjort under sommaren att jag bör här inför kammaren meddela, att det referat av mitt föredrag, som under sommaren sändes från Sundsvall, var alldeles korrekt. Det föreläggningen felreferering utan var ett auktoritativt referat. Vad jag sade var följande.

När det gäller konsekvenserna av växelkursförändringen så borde de innebära, att de som sälja sågade varor få en lättnad i prisutjämningsavgiften för att få behålla sitt netto. I princip borde gälla, t. ex. i fråga om massa, där man inte hade några avgifter, att vederbörande få ta konsekvenserna av apprecieringsbeslutet. Det är precis vad finansministern här framhållit: man måste se saken från båda sidor.

Nu säger herr Ohlin att regeringen möjligen kan uppnå en billig popularitet i utlandet, särskilt i Amerika. Jag tror att vi bära fästa ganska stor vikt vid hur man reagerar där ute. Vi ha också anledning göra det, helt enkelt därför att vi äro beroende av den handel, som vi kunna få till stånd, bl. a. ifrån Amerika. När jag har att ta ansvaret för den svenska bränsleförsörjningen, gläder det mig när man på amerikanskt håll uppfattar vår åtgärd på det sättet, att man förklarar sig tillfredsställd med att vi hålla priserna. Och så få vi nästan per omgående besked om att vi få en kolvot under november månad med så och så stor kvantitet. Vi måste som sagt ta konsekvenserna av vårt handlande. Då herr Ohlin anser det uttalande jag gjort vara så ansvarslöst att det knappast kan få göras av en ledamot av Kungl. Maj:ts regering, måste jag säga att jag uppfattar inte saken så, och jag står för detsamma.

När herr Ohlin inte ger något besked på min fråga, hur han ville tänka sig ordnandet av byggnadsinvesteringskontrollen, utan bara svarar med en hänvisning till att han rent principiellt är emot sådana regleringar och vill göra gällande, att jag skulle ha förändrat min allmänna syn på dessa ting, vill jag erinra herr Ohlin om att jag har gjort upprepade uttalanden, vari jag belyst min inställning till denna reglering. Enligt min uppfattning måste vi ha den. Det går inte att hänvisa till rent principiellt motstånd och bara säga att vi tycka inte om det här. Vi ha ju en bristsituation, vi måste klara uppgiften att komma över den, och det var därför jag ställde min fråga till herr Ohlin och konstaterar nu att han inte vill svara. Det förvånar mig att herr Ohlin, när han tar avstånd från dessa regleringar, ändå vill hösta in vinsten av byggnadsregleringen i form av förlängningen av byggnadssäsongen. Den kommer ju som en frukt av denna reglering, och jag måste säga att det var intressant att höra att herr Ohlin är överens med mig om att vi skola bevara säsongutjämnningen.

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)

Jag förutsätter då att vi, om vi kunna komma fram till en lagstiftning av betydligt enklare slag än den vi ha för att bevara denna säsongutjämning, kunna få stöd även från folkpartiets sida, oavsett om det kanske medför någon form av central dirigerings av byggnadsverksamheten.

Det går nog inte att i en debatt av detta slag bara hänvisa till att man inte tycker om regleringar. Så länge vi ha en bristhushållning, tvingas de som ha ansvaret helt enkelt att försöka styra det hela. När jag ställde frågan till herr Ohlin om han ansåg, att tiden var mogen för att slopa dessa regleringar, fick jag tyvärr inget svar, och jag uppfattar tystnaden på det sättet, att herr Ohlin kanske har ett dåligt begrepp om vad han egentligen skulle göra, om han tvingades att själv ta hand om dessa saker.

Herr Lundberg: Herr talman! Jag skulle vilja säga ett par saker till herr Ohlin, som först kritiserar anförandet av siffror och sedan själv frenetiskt klamrar sig fast vid de två senaste valens statistik. Han säger också i det sammanhanget, att ett eller två bakslag inte gör så mycket, men tre bakslag för socialdemokratien, det är någonting alldeles särskilt.

Ja, herr Ohlin, jag ville bara göra ett påpekande. År 1922 hade de borgerliga 60,8 procent av rösterna, och sedan dess ha de nästan varit i ständig nedgång, till 43,7 eller 43,8 procent. Vad skulle de borgerliga göra, om de skulle dra konsekvenserna av detta på samma sätt som herr Ohlin anser att socialdemokraterna böra göra det?

Jag kan inte den absoluta röstprocenten för folkpartiet i dag, men man gick ut med 17,1 procent av rösterna 1922, och jag vill erinra om att folkpartiet 1928 hade 15,9 procent, 1930 13,5 och 1932 11,7 procent.

Om en professor i nationalekonomi skall använda siffror i en politisk diskussion, så borde väl ändå professorn ha sinne för siffrornas och statistikens värde.

Vi ha gått till val, nu och under krigsåren, i lägen då socialdemokratien icke varit ensam i regeringsställning, utan då det har varit samregering. Jag vill påpeka, att herr Ohlin försökt lägga beslag på alla goda saker, som gjorts under denna samlingsregering, men när det gäller något, som varit ofördelaktigt, talar han om centralbyråkratisering eller något annat, som har varit främmande för folkpartiet. Det vore rejälare, herr Ohlin, både av parti och partiledare, att stå på jorden och stå för sina handlingar. Om herr Ohlin lärt sig det litet tidigare, skulle kanske debatten i dag aldrig kommit till stånd. Det är mig även angeläget att säga ifrån, att jag för min del icke har varit trakterad av den skolmästarton, som herr Ohlin har anlagt alltsedan han kom till andra kammaren, ty även om vi äro folkvalda och icke ha någon akademisk examen, ha vi ändå så pass mycket sunt förnuft, att om herr Ohlin kräver att vi skola ha respekt för hans kunnighet, bör han visa respekt för det sunda förnuft, som ändå finnes i riksdagens andra kammare.

Herr Hedlund i Råd: Herr talman! Bara ett par ord om exportpriserna på trämassa. Det har ju uppgivits och vitsordats från regeringshåll, att exportindustrin inte har tillåtits att utta så höga priser på trämassan, som det är möjligt att få. Stadsrådet Ericsson har lämnat en redogörelse för motiven till regeringens inställning i den frågan, och såvitt jag kan förstå var det väsentliga i den redogörelsen att industrien för närvarande får ta ut rätt höga exportpriser. Man ligger visserligen inte alldeles i toppen, sades det — och det är någonting som man enligt statsrådet Ericssons mening inte heller borde göra — men man befinner sig så pass nära toppen, att man kan säga att man

Vid remiss av propositionen nr 312. (Forts.)
får ut skäliga priser. Om de uppgifterna äro riktiga, kanske det inte vore så mycket att säga om saken.

Nu vill jag emellertid sätta ett frågetecken för huruvida statsrådet Ericsson verkligen är väl underrättad om de priser som numera erhållas. Efter statsrådet Ericssons anförande tillät jag mig att ringa upp en av de större exportörerna för att få veta hur det egentligen förhåller sig. Jag fick den uppgiften, att man i Norge får ut 50 procent mer för massan för närvarande än här i Sverige. Om detta är riktigt, måste man ju säga att vi ligga för långt bak i kön för att man skall kunna påstå att priserna äro skäliga.

Herr **Ohlin**: Herr talman! När herr Lundberg säger, att jag skall ha respekt för det sunda förnuftet, vill jag säga till honom: om herr Lundberg tror, att jag fäster någon vikt vid om en ledamot av denna kammare har den ena eller andra examen, då har han missförstått mig på ett sätt som jag mycket beklagar, ett missförstånd för vilket jag naturligtvis inte kan undandra mig en viss skuld, då jag förmodligen har uttryckt mig på ett sätt, som inte motsvarade min avsikt.

Det är i själva verket så, och jag vill begagna tillfället att säga det eftersom herr Lundberg i någon mån har provocerat fram det, att jag hyser en utomordentlig beundran för alla de människor, som utan hjälp av långa skolstudier och dylikt själva skaffat sig en kompetens för att tala med i samhällsfrågor, som är lika god som den någon annan kan åstadkomma, som kanske haft det lättare på ett visst stadium. Men om det är klart, att vi här äro och måste anses vara fullständigt jämställda, vilket är min uppriktiga övertygelse, så skulle jag vilja tillägga, att det väl därav också följer att vi inte skola kasta i ansiktet på varandra, att den som har studerat, han är bara »teoretiker», medan jag är »praktiker» och jag allena vet hur det går till. Vi få väl erkänna, att vi alla ha en i viss mån bristfällig kompetens, och så få vi göra så gott vi kunna.

Till statsrådet Ericsson vill jag säga, att det kanske inte var så lätt för honom att uppfatta vad jag sade på långt avstånd från bänken där borta. Han observerade inte, att jag sade, att vi självfallet måste ha en byggnadsransonering i en krissituation. Jag tvekar inte det minsta därvidlag, men jag har tillåtit mig att pro primo diskutera vissa otillfredsställande sidor i denna reglering, pro secundo framhålla att man inte — när man diskuterar mera principiella spörsmål — bör glömma dessa svårigheter och brister.

Herr statsrådet säger sedan, att vi äro överens om att man skall förlänga byggnadssäsongen, men inte om hur det skall gå till. Då vill jag säga, att det redan finns många olika förslag. En kommitté av 1940 lade fram ett, och jag kan tänka mig flera andra. Jag skall gärna vara med om en positiv diskussion om denna viktiga sak, även om den skulle medföra åtgärder, som kanske skulle gå länge än dem vi hade före kriget.

Statsrådet Ericsson sade, att hans uttalande om 14 procents prissänkning var riktigt, och »det står jag för». Det var väl inte alldeles rätt, ty det som har skett är ju just att regeringen har modifierat prissänkningarna på massa och papper till 5 procent. Det är inte så ringa skillnad! Kanske komma vi därhän, att även de där 5 procenten komma att försvinna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Propositionen hänvisades till tredje särskilda utskottet, dit jämväl de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena skulle överlämnas.

Härpå föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner; och remitterades därvid:

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 313, med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag, m. m.; och

nr 314, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 17—19 §§ lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd;

till konstitutionsutskottet propositionen nr 315, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 316, angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län;

till statsutskottet propositionerna:

nr 317, angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 318, angående ändrad disposition av vissa marinens anslag;

nr 319, angående ändrade grunder för statsbidrag till kuratorsverksamhet i abortförebyggande syfte m. m.; och

nr 320, angående befrielse från ersättningskyldighet för K. B. F. Norrbrand och A. L. Eriksson;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 321, med förslag till förordning om uppskov med allmän fastighets-taxering; och

nr 322, med förslag till lag angående ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

till statsutskottet propositionen, nr 323, angående anvisande av medel till driftkostnadsersättning för psykiatriska kliniken i Uppsala m. m.;

till konstitutionsutskottet propositionen, nr 324, med förslag till lag om kommunal fondbildning, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 325, med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

till behandling av lagutskott propositionen, nr 326, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 327, angående ersättning till personer, som ådragit sig skada eller sjukdom i flyktingverksamhet m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 328, med förslag till lag med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål; och

nr 329, med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.;

till bankoutskottet propositionen, nr 330, angående ändrade pensionsbestämmelser för lärarpersonal vid de statsunderstödda trädgårdsskolorna;

till statsutskottet propositionerna:

nr 331, angående försäljning av viss under vattenfallsstyrelsens förvaltning stående tomtmark i Trollhättan;

nr 332, angående inköp av fastighet i New York; och

nr 333, angående allmän lönereglery för befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 334, med förslag till lag angående ändring i lagen den 8 juni 1923 (nr 147) om straff för olovlig varuförsel, m. m.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 335, med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., hänvisades propositionen, såvitt angick förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 17, 60 och 73 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt, till bevillningsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Slutligen föredrogs var efter annan följande Kungl. Maj:ts propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen, nr 336, med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 338, angående träffande av avtal med de enskilda försäkringsanstalterna om framtida övertagande från statens sida av vissa krigsförsäkringar m. m.;

nr 339, angående den ekonomiska försvarsberedskapens framtida organisation m. m.; och

nr 340, med begäran om bemyndigande att träffa avtal med Göteborgs stad angående villkoren för överföring å Göteborgs stad av det tryckande registret för staden;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 341, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 § förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften; samt

till behandling av lagutskott propositionen, nr 342, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Hansson* i Skediga vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående viss förenkling av bestämmelserna om skatteuppbörden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Föredrogs den av herr *Ohlin* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående omsättningsskattens avskaffande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Hagård**, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 312 måtte med hänsyn till ärendets omfattning

utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugo dagar från propositionens avlämnande.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.10 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.

Torsdagen den 17 oktober.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollet för den 10 innevarande oktober.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att herr Swedberg, som vid kammarens sammanträde den 10 innevarande oktober med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Herr statsrådet *Myrdal* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 337, angående preliminär överenskommelse med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige;

nr 344, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.;

nr 346, angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m.;

nr 347, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike;

nr 348, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien;

nr 349, angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse;

nr 350, angående godkännande av en mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffad handelsöverenskommelse m. m.;

nr 351, angående godkännande av ett mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffat kreditavtal; och

nr 352, angående anordnande av lokaler för överståthållarämbetet.

Dessa propositioner bordlades.

§ 4.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts på bordet liggande proposition, nr 311, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47. hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

§ 5.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet den å kammarens bord vilande motionen nr 561 av herr *Lindberg*.

§ 6.

Föredrogs den av herr *Hammarlund* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, angående ökning av de enskilda hushållens sockertilldelning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen av

herr *Lindberg*, nr 562, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 326, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor, m. m.; samt

herrar *Svensson* i Ljungskile och *Utbult*, nr 563, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 338, angående träffande av avtal med de enskilda försäkringsanstalterna om framtida övertagande från statens sida av vissa krigsförsäkringar m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr *Wiberg*, som anförde: Herr talman! Den av riksdagen beslutade processreformen, som från början var avsedd att genomföras den 1 januari 1947, skall enligt senare beslut träda i kraft den 1 januari 1948. Anledningen till att reformens genomförande uppskjöts ett år var bl. a. de föreliggande svårigheterna att ordna de ökade lokalutrymmen, som erfordrades främst för överdomstolarnas del.

Högsta domstolen skall inrymmas i det s. k. Gamla rådhuset eller Bondeska palatset vid Riddarhustorget i Stockholm; anordnandet av domstolens lokaler i denna byggnad skall enligt utförda beräkningar draga en kostnad av 1 750 000 kronor. För detta ändamål har riksdagen t. o. m. utgången av budgetåret 1946/47 anvisat sammanlagt 1 050 000 kronor, varför ytterligare byggnadsarbeten för en kostnad av ca 700 000 kronor måste utföras under senare hälften av år 1947 för att lokalfrågan skall vara löst den 1 januari 1948. Innan erforderliga inredningsarbeten kunna påbörjas, måste de hyresgäster, som nu disponera lokalerna i Bondeska palatset, utrymma detsamma. Detta torde tidigast kunna ske vid årsskiftet 1946/47 och troligtvis kommer avflyttningen ej att vara klar förrän ett stycke in på 1947.

Vad därefter beträffar hovrätterna, så har kostnaden för iordningställandet av lokaler till Svea hovrätt beräknats till 550 000 kronor, vilket belopp av

Interpellation. (Forts.)

riksdagen anvisats. De erforderliga ritningarna äro utförda och byggnadsarbetena påbörjade.

Göta hovrätt skall för att få erforderliga sammanträdeslokaler taga i anspråk sin nuvarande arkivbyggnad. Hovrättens i denna byggnad inrymda arkivalier skola flyttas till en i Jönköping belägen fängelsebyggnad, som först måste utrymmas och iordningställas, vilket beräknas taga ganska lång tid. För här ifrågavarande ombyggnadsarbeten har riksdagen för innevarande budgetår anvisat 400 000 kronor.

De för de nya hovrättsbyggnaderna i Göteborg och Sundsvall erforderliga medlen — tillhoppa 1 575 000 kronor — ha för budgetåret 1946/47 anvisats av riksdagen. Dessa byggnadsplaner ha nu avancerat så långt, att ritningar skola inlämnas till Kungl. Maj:t och byggnadstillstånd begäras.

Såväl hovrätten över Skåne och Blekinge som hovrätten för Övre Norrland skola vid genomförandet av processreformen utökas med en division. Kostnaderna för det därigenom ökade lokalbehovet ha av byggnadsstyrelsen beräknats till inalles 1 milj. kronor. Några medel för tillgodoseende av dessa hovrätters ökade lokalbehov ha hittills ej anvisats och så synes i vart fall icke kunna ske förrän avseende det budgetår, som börjar den 1 juli 1947.

Beträffande samtliga här berörda byggnadsarbeten torde man förmodligen få förutsätta att det, om ett rättegångsförfarande enligt processreformen skall kunna bedrivas i överrätterna, är nödvändigt, att dessa byggnadsfrågor i sin helhet hinna slutföras till den 1 januari 1948. Förhållandevis kort tid synes sålunda stå till förfogande och tillgången på såväl arbetskraft som byggnads-material är som bekant knapp.

Vad vidare angår det ny- och ombyggnadsbehov, som för underdomstolarnas del föreligger i anledning av processreformens genomförande, så synes även på det området ännu mycket vara att göra. Många av dessa domstolar torde helt sakna för reformens genomförande erforderliga biutrymmen, såsom parts-, vittnes- och advokatrum m. m. Det förefaller emellertid kunna ifrågasättas, om det med hänsyn till det allmänna läget på byggnadsmarknaden är möjligt att nu tillfredsställa detta ny- och ombyggnadsbehov. Å andra sidan torde man måhända kunna antaga, att genomförandet av processreformen ej skulle behöva förskjutas, även om underdomstolarnas lokalfrågor ej kunnat lösas till den 1 januari 1948.

Även i andra hänseenden komma säkerligen svårigheter att möta, exempelvis beträffande den nödvändiga personalökningen. Enligt domarutredningens förslag skall antalet ledamöter i hovrätterna ökas från 83 till 113, sålunda en icke oväsentlig ökning med 30 ledamöter. Med nuvarande läge i fråga om rekryteringsmöjligheterna uppkommer otvivelaktigt ett problem, huruvida personalbehovet kan tillgodoses utan att de höga kvalitativa krav, som f. n. uppställas och även framgent måste uppställas på dessa befattningshavare, efterställas.

Vidare märkes den till nödvändighet gränsande önskvärdheten av att till alla större underdomstolar anskaffa kvalificerad kvinnlig biträdespersonal med stenografikunnighet samt dessutom anskaffandet av erforderlig kontorsmaskinutrustning, främst diktafoner eller liknande ljudupptagningsapparater. Det torde emellertid komma att ställa sig synnerligen svårt att tillgodose behovet därav till 1948 års ingång.

Det är av största betydelse, att den nya processreformen redan från början kan fungera nå ett i alla hänseenden tillfredsställande sätt. För alla, som på något sätt ha med rättsväsendet att göra, måste det vara av synnerligt intresse att från regeringshåll få ett klagörande besked om, hur man där tänker sig lösa de problem, som jag här dragit upp. Det vore synnerligen olyckligt, om

Interpellation. (Forts.)

de på processreformen högt ställda förväntningarna redan vid dess genomförande skulle förbytas i besvikelse på grund av att de nödvändiga materiella kraven ej tillfredsställande tillgodosetts.

Givetvis har man också anledning att till övervägande upptaga frågan om svårigheterna beträffande material och arbetskraft av olika slag böra medföra ett uppskov med processreformens ikraftträdande. Åtskilliga skäl av praktisk natur tala säkerligen för ett uppskov, under det att å andra sidan önskvärdheten av, att reformen utan ofrånkomlig tidsutdräkt sättes i tillämpning, är otvivelaktig. En avvägning av skälen för och emot har säkerligen gjorts inom regeringen.

Med anledning av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framställa följande frågor: anser herr statsrådet, att innan utgången av år 1947 alla förutsättningar för processreformens ikraftträdande den 1 januari 1948 i fråga om byggnader, kvalificerad personal och maskinell kontorsutrustning kunna förväntas föreligga, eller anser herr statsrådet, att förhållandena äro sådana, att man bör överväga ett nytt uppskov med reformens genomförande?

Denna anhållan bordlades.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Fredagen den 18 oktober.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 337, angående preliminär överenskommelse med Finland om behandlingen av finska skulder till Sverige;

nr 344, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas, m. m.; och

nr 346, angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m.;

till utrikesutskottet propositionerna:

nr 347, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Frankrike;

nr 348, angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien;

nr 349, angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse; och

nr 350, angående godkännande av en mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffad handelsöverenskommelse m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 351, angående godkännande av ett mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union träffat kreditavtal; och

nr 352, angående anordnande av lokaler för överståthållarämbetet.

§ 2.

Föredrogos var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionen nr 562 av herr *Lindberg*; samt

till statsutskottet motionen nr 563 av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Utbult*.

§ 3.

Föredrogs den av herr *Wiberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, angående vissa spörsmål i samband med processreformens genomförande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.05 fm.

In fidem
Gunnar Britth.